IO. BAPTISTAE MONTANI VERO- NENSIS PHILOSOPHORVM AC MEDICORVM OMNIVM SVAE TEMPESTATIS FACILE PRINCIPIS.

EXPECTATISSIMAE IN APHORIS- *mos Hippocratis Lectiones, ſumma cura colle- ctæ, exactiſsimaq; diligentia recognitæ, ad Medicinæ ſtudioſorum uſum.*

NVLLA SINE LABORE

EST VIRTVS.

VENETIIS APVD BALTASSAREM CONSTANTINVM AD SIGNVM DIVI GEORGII. M D LIII.

AD LECTOREM.

CVM non ignorarem lector candide ingratitudinem ducem eſſe ad omne flagitium, ut ſapienter Xenophon ſcripſit, & me tantũ clariſſimo Ioan. Baptiſtæ Montano uiro omnium uirtutum ornatiſſimo debere ſentirem, quantum parentibus liberi, atque (quod plus eſt) præceptoribus diſcipuli debent, ob id ſemper à Dijs immortalibus contendi, ut aliqua mihi ſeſe alicunde occaſio offerret, qua tandem poſſem incredibilem illam tanto uiro beneuolentiã detegere, qua ego illum ſtudioſiſſime proſequebar. Et cum ipſum mihi ita mors immatura ſuſtuliſſet (nam licet ſenex deceſſerit, obitus tamen ille immaturus debet appellari, quia tanta uiri excellentia multa ſecula promerebatur) nunquam fore ſperabam, ut, quod uiuenti non potueram, mortuo poſſem beneuolentiæ ſignum oſtendere. Verum non ſine Deorum numine hoc contigiſſe arbitror, ut commodius iam uita functo id ualerem, quàm cum inter mortales erat, præſtare. Cum itaque intelligerem apertiſſimum illud eſſe grati animi ſignũ, ſi quis, quem diligit, eius immortalitati ſtudeat, & quantum decoris, atque ornamenti eſſem clariſſimi Montani nomini allaturus, quem ſemper uelut humanum numen obſeruaui, animaduerterem, excogitaui nõ ſine maximo labore, atque impenſa mea diuinos illius commentarios in Hippocratis Aphoriſmos, ut tibi prodeſſẽ, edere. Vnde recognitis, quantum potui, ſcriptis

meis, quæ ſumma cum diligentia ex cotidianis ipſius le-
ctionibus collegi, collatisq; inuicem multorum amico-
rum exemplaribus, quos mira in ſcribendo celeritatē eſ
ſe noueram, Dijs tandem fauentibus perfeci, ut illius
Commentarij caſtigatiſsimi in lucem prodirent. Pro
quo uni mihi, præterea nemini, agendæ ſunt gratiæ,
nam nullius unquàm hoc tibi opera præſtitiſſet. Noui
enim multos, qui quidem tantum abeſt, ut quæ domi ha-
bent, Montani monumenta cuiquam communicare co-
gitent, ut aut ea, uelut theſaurum, celent potius, aut pu-
blica ſibi profeſsione uendicent. Sed breui fortaſſe nos
iſtorum malignitatem eludemus, & plura alia eius uo-
lumina non minus grata, quàm utilia, promulgabimus.
Interim uale, & mei ſis memor.

ECCELLENTISSIMI IOANNIS BAPTISTAE MONTANI VERONENSIS IN PRImum Aphoriſmorum Hippocratis.

PRAEFATIO.

DIVINOS Hoc anno Hippocratis Aphoriſmos interpretaturi, operæprecium eſſe duximus, ſi quemadmodum in adeundis ſacris fieri ſolet, lotis, ut aiunt, manibus ad diuina eius myſteria accedamus. Erunt itaque quæ à nobis præponentur, octo, maximam ſanè lucem negocio noſtro allatura, quippe cum nec per ipſa uanus habendus ſit ſermo, nec quæſtiones examinandæ de lana (ut uulgo dici ſolet) caprina. Primum itaque, quod præponitur, illud eſt, quis qualisve fuerit Hippocrates, quem præ manibus habemus. Secundum, ad quam hæreſin ſeſe ille applicuerit. (erit enim perutile uiri ſectam nouiſſe.) Tertiũ quam nam ideam, quemve characteriſmum, tum in habitu ſcientiæ, tum in docendo ſeruarit: hoc enim ſi nouerimus, magnum afferet ad hanc adipiſcendam ſcientiã adiumentum, ſin minus, ſcientiam quoque iſtam ignorare neceſſe eſt. nam cum characteriſmus uelut æquilibriũ quoddam ſit, quis ignorat eum cognoſcendæ ſcientiæ modum eſſe? Quartum uero, quod ſpectandum erit, eſt, cur liber Aphoriſmorum inſcriptus ſit. quod, ubi de or-

dine, & doctrina aphoriſtica fiet mentio, percurremus. Quinto loco, ſcopus conſiderandus eſt, & qua cauſa ductus hos conſcripſerit aphoriſmos, curq́; adeo obſcuritati ſtuduerit. Sexto, quonam ordine ſint hi collocandi Aphoriſmi, atque utrum liber iſagogicus ſit, nec ne. Deinde oſtendemus, qualem oporteat eſſe expoſitorem in Aphoriſmos. Poſtremo quales debeāt ſe auditores præſtare, & uos præcipue, qui hoc anno eſtis Aphoriſmos hos auſcultaturi. Tot ſunt, quæ à nobis ad integram Hippocratis ſententiam, abſconditamq́; doctrinam percipiendam conſiderabuntur. Quibus peractis, ad contextum explicandum deinceps deſcendemus. nam prætermittam quod ſit in medicina ſubiectum, & quotupliciter capiatur, agere, cum annis elapſis ſatis abunde de his à nobis ſermo habitus ſit. nec tangam illud, in quo plerique inſiſtentes tempus ac labores conteruntur, dū dixerunt, an libri hi philoſophiæ naturali ſubalternetur: ſunt enim meræ nugæ, ac prorſus uanæ quæſtiones. Quod igitur ad primum attinet, Hippocrates quidem ipſe patria fuit ex Coo inſula quadam in mari Pamphilio, ex Aſclepiadarum familia ortus. Cuius ante aduentum Aeſculapij medicina obſoleuerat. nulla enim aderat uera medendi ars, ſed quædam duntaxat herbarum cognitio, quibus homines illi rudes ex quibuſdam priorum ſuorum obſeruantia utebantur, abſque ulla ratione, methodoq́; medentes. At Aeſculapius primus author fuit componendæ, tradendæq́; ſcientiæ huius per habitum ac theoremata uera, qua conſtructa, medicinæ artem non obſeruationibus, ſed ratione & methodo eam

ad

ad unum finem propium direxit, atque ob id in Deorũ numerum fuit relatus, & Apollinis filius creditus. Poſt ipſum ſucceſſerunt filij eius duo, Podalyrius & Machaon, Homeri carmine celebres, qui Aſclepiadei quoque nuncupati ſunt, tradita autem eſt illis per manus ars iſta (quemadmodum ubiq; Galenus atteſtatur) non quidem ſcriptura, ſed ordine quodam in mente filiorum ad Hippocratis uſque tempora, qui ex horum familia poſt Aeſculapium per ſucceßionem & ordinem uigeſimus fuit. Hæc autem familia adeo in arte medica ſemper uiguit, inq; ea creuit & aucta eſt, ut tres quidem inſulas compleuerit, à quibus hæ deinceps familiæ nomen ſortitæ ſunt. Rhodum enim nonnulli Aſclepiadei incoluerunt, ex quo prima Rhodia familia uocata fuit. multi Gnidum occupauere, ex qua cognomen altera ſumpſit. tertiam quamplurimi Coum habitarunt, unde Coï dicti. Ob id Hippocrates. 1. de Ratione uictus acutorũ Gnidios medicos inter ſe diſſerentes citabat, qui maximi fuerunt, qui ſanè (ut Galenus primo De temperamentis inquit) de re medica, non ambitione, non diuitiarum cupiditate, ſed amore ſcientiæ altercabantur inter ſe. Triplex igitur cum eſſet Aſclepiadarum familia, intercidit tandem tractu temporis Rhodia domus, cuius loco in Italia in parte Greciæ ſucceßit alia, quæ ab Italia Itala familia mediciq; Itali nominati ſunt, quorum princeps fuit Aſclepiades, qui tres habuit filios, quorũ unum Phileſtionem, alterum Empedoclem, tertium uero Pauſaniam, ex quibus demum clarißimi atque doctiſſimi uiri emanarunt. Hæ ſunt familiæ, quæ ab Aeſcula

pio originem traxerunt.ſed harum maxima inſularum fuit Cos ob uiros illuſtres, & præcipue Hippocratem noſtrum, qui quidem Hæraclidis filius extitit. Duo nanque fuere Hippocrates, alter quidem Gnoſidis, alter Heraclidis filius. Primus ante Hippocratem noſtrum fuiſſe dicitur, cuius (ſicuti primo De ratione uictus acutorum narrat Gale.) duo libri græce περὶ ἀγμῶν, & περὶ ἄρθρων, .i. de fracturis, et articulis eſſe credūtur. At hic Hippocrates Heraclidis filius longe natu maiorem fama ſuperauit, & inter Deos tanquam numen quoddam ab antiquis relatus eſt, floruitq́; ſub Perdica rege Perſiæ, uel Macedoniæ, quem referunt maioris Philippi regis, magniq́; Alexandri patris fuiſſe fratrem. Quo etiam tempore Thucidides claruit. Et licet in Coo natus fuerit rerum omnium copioſißima, ibiq́; educatus, nihilominus literarum ſtudio extra patriam migrare uoluit, Rhodumq́; habitauit inſulam, ibiq́; multos habuit præceptores, tum medicos, tum philoſophos. Ad Gorgiam quoque Leontinum acceßit, à quo eloquētiam & philoſophiam didicit, nequis putet (quemadmodum quamplures ex Arabibus credidere) ipſum tantummodo ingenio polluiſſe, atque huiuſmodi ſcientiarum rudem imperitumq́; fuiſſe. Verum non eos tantum quos diximus, ſed in Theſſalia (ut nonnulli uolunt) Democritum etiam audiuit, atque illic de ægris, quos curandos ſuſceperat, libros Epidemiorum conſcripſit. Diuinus hic potius quàm mortalis homo filios duos habuit, Theſſalum, & Draconem. Cæterum hunc Theſſalum fuiſſe, qui primo Therapeutices & ſecundo at-

que ubique ſæpißime improbatur à Galeno, credatis nolim. Ille nanque Romæ medicinam exercuit, ignarus omnino medicæ artis. At Hippocratis filius uir fuit excellens & omni laude dignus, qui ſæpius à Galeno laudatur. Vixit autem Hippocrates. 104. annos, & iure quidem in Deorum numerum relatus fuit, tum quia admirabili artificio medicam facultatem primus conſtituit ſumma quadam breuitate. cunctisq; quàm nobilis, quantæq; utilitatis humano generi foret, oſtendit. quã etiam maxima cum dignitate exercuit, tum quia totam Græciam ab illa peſtilenti conſtitutione Thucididis tempore liberauit, quandoquidem omnes ſyluas extra circaq; urbes exiſtentes cremari & ligna odorata ubique comburi iußit, ut aer peſtilens exiccaretur, expurgaretúrq;, quo auxilio Græciam ab ea peſtilentia exemit, quod apud Galenum in libro De theriaca ad Piſonem uidere licet. Iccirco populi illi ſeruati, accepti memores beneficij, tanquam Deo aras & ſtatuas aureas erexerunt. Hic plurimos edidit libros, librum. 5. primum De natura humana, De regimine uictus acutorum, De aere & aqua, De humoribus, libros Prognoſticorum, at non libros Prorriticorum, ut quidem falsò putant, præterea Epidemicos, quos ab eo æditos eſſe palam eſt. Compoſuit etiam hos Aphoriſmos, in quibus tota medicinæ ſcientia ſeu ars, tam ad praxim, quàm ad theoricam partem attinens continetur. Scripſit & librum illum ἑξήκοντα, uocatum, ubi totã etiam medẽdi artem complexus eſt, qui interuallo temporis perijt. Sed ut ad Aphoriſmos hos deueniamus, non immorabor

probando, an libri iſti Hippocratis legitimi ſint, tum quoniam ex ſe patet hoc, ex admirabili in eis contento artificio, tantoq; uiro maxime conuenienti, tum quoniam ab antiquis iunioribusq; medicis probatum hoc fuit. Hæc quo ad primum propoſitum, & Hippocratis uitam dicta ſint. Deueniendum modo eſt ad aliud caput, & cui ſe hæreſi addixit declarandum. Pro quo imprimis debent iuniores adnotare duas fuiſſe antiquorum medicorum ſectas, alteram Empiricam, reliquam uero Dogmaticam. nihil enim de tertia uidelicet Methodica dicam, quam tanquam fatuam, & omni methodo carentem recentioremq; mitto. In ueteribus duabus uiri illuſtres claruere, quemadmodum de Aeſculapio diximus antea, à quo primum inuenta eſt ars iſta cum ratione, ac uera methodo. Vnde ars iſta eſt habitus intellectus practici ex multis theorematibus collectus, opus ad finem intentum perducens, quo ſanitas uel conſeruetur ſi adeſt, uel recuperetur ſi abeſt. iſte enim habitus dirigit medicum ad opus proprium, ſine quo nemo operari aut artem cum ratione exercere poteſt. Hunc itaque habitum debent habere, qui medici ex ijs, qui aliquo in numero ſunt, eſſe uolunt. Quid autem habitus ſit, iam anno elapſo ſatis ſuperq; explicauimus. etenim is duplici acquiritur modo aut enim uſu & obſeruatione comparatur. cum enim multi & diuerſi uiſuntur ægri, ex regularum, & theorematum obſeruatione unus medicinæ fit habitus, ſed non ex philoſophia, neque dialectica, & tunc qui hunc habitum exercent à ſimili ad ſimile tranſeunt. aut & comparatur diſcurſu, procedendo à na-

tura

tura rei ad actum per philoſophiam, hi enim ſunt duo modi ad hunc habitum acquirendum, qui quidem habitus utcunque conſideretur, ſemper erit practicus. Vter *autem horum modorum ad hunc acquirendum habitum melior ſit, apud antiquos quæſitum fuit, nam altero uſus eſt* Aeſculapius, *alteri* Hippocrates *noſter.*Empiri*ci ſuam tuendo partem, dixere artem illam & habitum obſeruationibus acquiſitum nobiliorem eſſe atque antiquiorem. nam* Acronem Agrigentinum Siculum *antiquiſſimum fuiſſe inquiunt, qui* Hippocrate *maior natu ex familia, ex uſu &* κατ᾽ ἐμπειρίαν *artem medicinæ exercuit, à quo etiam ipſa emanauit. qua ratione ducti aſſerunt habitum hunc per experientiam adeptum, longe illo qui per rationem eſt (ex quo* Dogmatici *ratiocinales medici uocati ſunt,) nobiliorem, & antiquiorem eſſe. Sed decipiuntur iſti dubio procul. non enim* Acron *fuit author talis ſectæ, ſed alter, qui hanc artem in empiricam & dogmaticam diſtinxit, cui multi empirici ſucceſſere, quorum unus fuit* Serapion Alexandrinus, *deinde duo* Apollonij *(ut* Galenus *aſſerit) demum* Menothodus, *& alij qui hanc artem empiricam coluerunt, quæ cum non haberet bona fundamenta, euerſa eſt, uiguit autem dogmatica.* Amplius, *probabant empirici ſuam artem nobiliorem eſſe, quippe quæ cum circa ſenſum uerſetur, ea certior exiſtat, quæ innititur rationi, nihil enim ratione acquiri poteſt, ſed ſenſus tãtum eſt, qui iudicat, et medicus artifex eſt ſenſitiuus, ars igitur, quæ ſenſu & experientia habetur, nobilior eſt.* Quòd *nempe dictum per abſurdum eſt.* Nam Galenus *tum in*

libro

libro De ſectis, tum in eo qui De cõſtitutione artis eſt, & De ſubfiguratione empirica probat habitum dogmaticorum eſſe ueram medicinæ artem. Sed præter Galenum (quoniam quis obijcere poſſet, Galenum, quia dogmaticus fuit, dogmaticorum partem ſuſtinuiſſe) extant alij teſtes id comprobantes. Nam inter cæteros Plato in phædro, dum de laudibus Periclis loqueretur, dicebat omnes magnas artes & facultates, qualis eſt oratoria & medica, nec eſſe, nec uere artes nuncupari aut perfici poſſe, niſi methodo acquirantur, & à philoſophia ortum & originem habeant, ſed meræ nugationes dicentur, & inconſtantes, ut quæ non ex habitu, ſed ex uſu duntaxat colligantur. Et exemplum de oratoria facultate afferebat, docens ibi artem à notione finis addiſci debere, uerſatur enim ars oratoria circa perſuaſionem, & diſſuaſionem animorum. Sed quo pacto (inquit Plato) poterit quiſpiam alteri perſuadere, niſi prius optime ſciat motus & alterationes in hominum animis, & qui ad agendum, quive ad patiendum huiuſmodi motus, alterationesq; apti ſint animi, & quæ ſit actio ac paſſio. nemo enim unquàm uiam et modum perſuadendi aliter inueniet. his autem habitis orator confeſtim perſuadendi tramites reperiet, cum animi accidentia in hoc uel illo indiuiduo exacte nouerit. Quam profectò rem Ariſtoteles ſcientiarum omnium optimus author cognoſcens, nil aliud in ſuis Rhetoricorum libris docet, quàm methodum hãc orandi, ibiq; de uarijs animorum affectibus iuxta quancunque temperaturam, de fortitudine, alijsq; conſimilibus loquutus eſt, alius enim eſt re-

gis

gis animus ad motum, alius uero pauperis, alter pueri, & alter adulti, atque diuerſus eſt hominis à muliebri animus, Quo fit, ut quemadmodum Plato, & Ariſtoteles orandi artem non ſine methodo tradi poſſe iudicarunt, ſic etiam de arte medica (inquit Plato) dicendum ſit. nam qui corpus humanum ſanare cupit, primum medicus ille ſibi finem proponit, quem aſſequi intendit, ſanitatem ſcilicet reſtituere. At quomodo fieri hoc poterit, ni prius ſciat, qui ſanari poßit, et qui non? Si autem cognoſcere debet quale corpus ægrum ſanitatem ſuſcipere aptum ſit, quale non, imprimis corpus humanum cognoſcat opus eſt, adhuc etiam eßentiam, motus, paſſionesq; ipſius, ac tum demum ad curandum huiuſmodi corpus per ueram methodum accedat. Vnde recte dicebat Plato, æger, qui ſe committit medico tantum experienti, ſurdo, & cæco ſe committit, non enim uidet, quæ uidenda ſunt, neque audit, quæ audienda. dicebat is etiã in. 3. De legibus quòd actiones omnes humanæ à tribus dirigebantur, à Deo glorioſo, à fortuna, & ab occaſione, quæ uero à fortuna & caſibus regerentur, incerta ac uaga eſſe, nullaq; lege regi aut oriri. Ideo neceße fuit, ut aliquis uir prudens & ſapiens reperiretur, qui methodum quandam, ſub qua infinita hæc reducerentur, inueniret, ſicuti Galenus dicit in nono De placitis Hippocratis & Platonis, quòd omnia indiuidua ad unam quandam ſpeciem & genus unum uniuerſale reduci debent, ſub quo ſtabiliantur et firmentur, quo progreſſu facto, deinceps alio ordine ab uniuerſali illo ad particularia uti libuerit, retrocedere ualeamus, quemadmo-

admodum nos ſuperioribus annis, dum Galeni librum ad Glauconem explicaremus, abunde docuimus, quo loco docebat ipſe quodammodo per analogiſmum ab uniuerſalibus ad particularia, & à particularibus ad uniuerſalia procedendum ſit, & ideo uniuerſalia & leges hæ ob actiones, & incertas humanas, operationes quæ fortunæ & caſibus ſubijciuntur, inuentæ ſunt, & hæc fuit methodus ut quæ ab occaſionibus facta ſunt, ad quoddam genus, quandamq́; ſpeciem redigerentur. Iccirco doctores legum regulam habuerunt, ut quicquid legem haberet, iure factum eſſet, quæ uero iniuſte agerentur, à legibus eſſent remota, hac etiam ipſi methodo utentes. Ex quibus dictis differentia inter dogmaticum & rationalem, ac illum qui tantum modo uſum & praxim habet, manifeſta eſt. ſurdus enim ac cæcus empiricus eſt, qui ex præceſſorum ſuorum obſeruationibus medetur, nec certas habet leges, & particularia ad uniuerſale haud reducere poteſt, nã quos uiderit, morbos ſanabit is, ſed quos antea ignorabat, nunquam, at dogmaticus diuerſo modo in curatione procedit, nam cum ad ægrum accedit, conſiderat, quæ nam ſint actiones læſæ, qui ſint affectus huiuſce morbi qui nunquam antea uiderat, & methodo recta optimam ſanitatem inducit. Verbi gratia ſi morbum gallicum dogmaticus curandum ſuſciperet, quas inprimis paßiones & affectus morbus, gallicus efficiat, methodo quadam ab eo ſpectandum eſſet, qua etiam reliquos non ante uiſos morbos recte curare poterit. Nobilitate itaque & antiquitate dogmaticum empirico præſtantiorem eſſe di-

cendum eſt. Ideo Plato.3.de legibus duo hæc medicorum genera comparans, alterum empiricum ueluti ſeruum nominat, quia tantum ſeruis & ſcomatibus medetur, & de uno in alium locum ob minimam pecuniam curſitat, ignauus atque abiectus, nullamq́; doctrinam adipiſcetur, alterum uero nobile eſt & ſapientia præditum, elegans liberum, ſummo honore ac maximis pecunijs ad ægros accerſitum. unde non eſt mirum, ſi Arabes omnes uiri præclariſſimi dogmatici fuerint, & empirica ſecta ceſſerit, dogmatica uero ſemper floruerit. Hæc de empiricorum dogmaticorum ſectis dicta ſufficiant. Quæritur modo, an Hippocrates empiricus, an dogmaticus fuerit, quæ ante Galeni aduētum tacta quæſtio eſt. maxima nanque hominum pars empiricum fuiſſe Hippocratem exiſtimauit, quandoquidem primi eius interpretes empirici omnes extitere, quemadmodum Galenus in fine Aphoriſmorum teſtatus eſt, quos ibi nominat, inter quos fuit Herophilus, ſecundus Bacchius, tertius Heraclides, quartus Zeuſis. Præterea habemus etiam ſignum, quòd ſit empiricus, quia omnia probat, aut experimenta, aut exemplo à ſimili ſumpto, hoc autem munus eſt empirici (ſicuti Galenus in libro De ſubfiguratione empirica dicebat) ut à ſimili exemplo ab uno particulari ad aliud epilogiſmum conficiendo, non autem analogiſmum. Analogiſmus enim eſt proceſſus ab uniuerſali ad particulare, & inſtrumentum dogmaticorum eſt, atque hoc rationales, ſeu dogmatici in prima ſecunda ue figura concludendo utuntur. Cum ergo empirici epilogiſmo, id eſt proceſſu à particulari ad

ad particulare & exemplo & ſignis duntaxat utan-
tur, & hiſce Hippocrates fungatur, ſicuti in tertio
aphoriſmo huius primæ particulæ ſatis patebit, dum il
lum exponemus, ergo uidetur, quòd Hippocrates fue-
rit empiricus, & non dogmaticus, rationibus enim dog
matici comprobant. Galenus autem in commento pri-
mi aphoriſmi huius primæ particulæ opiniones eorum
tangit, qui Hippocratem empiricum aſſeuerabãt, quos
tamen ibi reprobat, cumq; dogmaticum ac optimum
philoſophum extitiſſe oſtendit. Idem quoque Galenus
(ſi recte memini) primo Therapeutices cap. 2. inquit,
quòd non ſolum dogmaticus fuit ac philoſophus, ſed
tantus, ut, & Plato, & Ariſtoteles grauiſſimi philoſo-
phi ab eo philoſophiam ſumpſerint. Adhuc clarius ab
eodem. 2. Therapeutices cap. 6. habetis. Primum inquit
Hippocratem rectam methodi uiam tradidiſſe, alios ue
ro poſteriores eam corrupiſſe præter Ariſtotelem &
Theophraſtum, qui recte illam obſeruarunt, Sed ad Pla
tonem (omiſſo Galeno) accedemus, qui non eſt medicus,
neque ita affectione aliqua motus, ſed ſecundum quod
ipſe ſentit iudicat, qui cum in Phædone Hippocratem
laudet, inquit, eum ſolum phyſiologiam, ueramq; phi-
loſophiam nouiſſe, maxima enim ratione & diſcurſu
proceſſit, ut ex naturalium contemplatione artem me-
dicam conſtitueret: admonetq; ibidem Plato non tantũ
medicos ſed & philoſophos, ut eadem methodo incedãt,
quam Hippocrates in arte conficienda ſequutus fuit.
Nam imprimis circa eius artem ſubiectum conſidera-
uit, cumq; id habere debeat formalem rationem, qua

ab alijs

ab alijs quibusq; ſubiectis diſtinguatur, ſtatim illud diſtinxit, poſtea ipſius paſsiones contemplatus eſt. Primũ itaque Hippocrates uti optimus philoſophus, & elegãs medicus quale nam eſſet ſubiectum ſuæ artis ſcilicet corpus humanum, & quis finis ſcilicet ſanitas conſiderauit, uerum quoniam corpus humanum ut ſubiectum uario conſiderari modo intuebatur, nam & naturales philoſophi de eo uti ex quatuor ſimplicibus corporibus conſtituto contemplantur, & Mathematici quatenus trinas dimenſiones latum, longum, & profundum obtinet. Medicis uero prodita ſanabile ac ægrotabile corpus cõſiderandum ſubijcitur, ſub hoc ultimo ſignificatu medico conuenienti ſubiectum aſſumens eius actiones, ac paſſiones conſiderare cœpit, quibus omnibus rectè cognitis, ſciat deinceps medicus quo pacto, ratione, ac methodo cuipiam ægrotanti ſit occurendum. Quamobrem Diuinus Hippocrates medicinæ artem ex naturali philoſophia, eiusq; principijs ueris conſtituit, & hinc eſt illud Ariſtotelis in libello de ſenſu, & ſenſili, ubi deſinit philoſophus, ibi incipit elegans medicus, & dixit elegãs non enim omnis medicus eſt elegans, niſi duntaxat rationalis & qui philoſophiam callet, eiusq; omnia principia ſuſcipit. Conſtat itaque Platonis, & Galeni teſtimonio Hippocratem, non empiricum, ſed uerum dogmaticum, huius ſectæ authorem extitiſſe. His uiſis ad obiecta modo reſpondeamus. Ad illam itaque rationem cum dicis eum exemplis, ſignis, atque huiuſcemodi, non autem rationibus uſum fuiſſe, dicendum eſt ꝙ hoc non eſt mirum, neque dedecet, quoniam medicus ſenſatus eſt artifex,

tifex, nec ſemper ratione procedit, nec ubiq; Acribologia ab eo eſt expectenda, immo quandoq; uanum eſt (ſicut Ariſtoteles atteſtatur) rationibus uti, cum res ipſa ſenſui pateat, quemadmodum nec philoſophus ipſe eiſdem ſemper principijs utitur, ſed in naturalibus cōtemplationibus, alijs, in mathematica, diuerſis, atque in methaphyſica iuxta ſubiectam materiam ſibi proportionatis. Quocirca cum Hippocrates circa materiam ſenſibilem uerſetur, uti ſenſitiuus artifex quandoq; dicta ſua exemplo comprobat, quemadmodum in 2. ac 3. Aphoriſmo huius primæ particulæ facit, non ob id tamē ualet, uſus eſt exemplo, ergo empiricus eſt. Cum itaque hæc ita ſe habeant, ad tertium poſitum, ſeu caput deueniemus, quam nam uidelicet ideam & characteriſmum ſeruauerit Hippocrates in docendo, nam licet hactenus conſtet, eum Dogmaticum fuiſſe, nihilominus hoc non ſat eſt, quoniam & ſi ſcientiam & Dogmaticorum habitum ſeruauit, uaria tamen inter Dogmaticos idea, & ſcientiæ forma ex uarijs quibuſdam principijs tradita fuit. Aſclepiades nanque Hippocrates, Eraſiſtratus, & alij complures Dogmatici fuerunt, eorum tamen idea diuerſa, ac uaria extitit. Aſclepiades enim diuerſa principia, à noſtra Hippocratica idea habuit, cum principia noſtri corporis eſſe corpora indiuiſibilia, athomos ſcilicet illos, ac rarum, & denſum exiſtimaret, ex quibus uariæ temperaturæ reſultarent, ſecundum ꝙ Athomi illi conueniebant in unum, ſimulq; admiſcebantur, non autem calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, & dum laxabantur, temperaturæ commutabantur. At Hippocra-

crates ex quatuor primis qualitatibus caliditate, frigiditate, humiditate, & ſiccitate, tanquàm principijs diſſimiles temperies fieri putauit. Eraſiſtratus autem cũ Hippocrate concors eſt circa principia, diſcors autem in naturalibus facultatibus, cum attractricem, contentricem, concoctricem, & expultricem ignorarit. Conſideranda igitur eſt uia & Characteriſmus ipſius, quem ad finem uſque ſeruauit. Vnde notandum eſt, ꝗ Hippocrates breuiſsime tanquàm in pugillo ſcripſit, & Galenus circa illum laborat, quem nos imitari debemus, ut hæc ars ueluti in pugillo, & uno intuitu in mente à nobis habeatur. Hippocrates itaque uere Dogmaticus, à notione finis, qui eſt ſanitas in corpore humano introducenda ad comparandam artem optime proceſsit, qđ ſubiectum humanum ſcilicet corpus diuidens, deinde actiones omnes, & paſsiones ad finem, ſubiectumq́; ipſum dirigens, conſiderauit omnia, primo corporis ſubiectum, ſecundo facultates, uel uirtutes, ſiue potentias in humano corpore exiſtentes, à quibus actiones proueniunt, & emanant, tertio omnes affectus, motus & alterationes, quæ in ipſo fiunt, atque conſpiciuntur, ad quæ tria, ſi bene aduertatis, reſolutione, & diuiſione (ut ipſe fecit) totam uobis medicinæ facultatem comparabitis. Primum circa corporis ſubſtantiam, ex Hippocratis placitis tria ſunt inueſtiganda membra ſolida, humores, ac ſpiritus, ſed quæ nam fuit idea eius in procedendo ad huiuſmodi cognitionem? Nempè à ſenſibilibus incipit, cum medicus artifex ſenſitiuus ſit, ea autẽ tria ſunt humani corporis principia ſenſibilia, primum autem

ſunt membra ſolida, poſtea humores in ambitu totius contenti, ultimo ſpiritus, qui etiam impetentia dicũtur, quia undiq; per uniuerſum corpus uagantur. Notandũ autem eſt quod membra ſolida duplicia ſunt, quorum nonnulla organica, ueluti manus, pes, caput, & huiuſmodi, alia uero ſimilaria nuncupantur, ut uenæ, arteriæ, et nerui, ac ſimilia, in quibus omnibus, tam ſimilaribus, quam organicis fiunt actiones mediante ſpiritu, ac calore, differunt autem, quoniam diſſimilarium, ſeu organicorum actiones nobis notæ ſunt, exempli gratia manus, aut pedis actio, ſimilarium uero actiones non ita patent, quæ quidem actiones in tribus præcipue membris fiunt. (Hæc enim tria, quia nobiliores exercent operationes, ſimilaria tantum eſſe dicuntur,) à neruis quidem duæ, ſenſitiua, & motiua proueniunt, ab arterijs uero prodeunt uitales functiones, quæ manuducunt calorem actualem fluentem à corde, quo complexionalem membrorum omnium calorem ad actum reducant, at uenæ ſunt, quæ unicuiq; particulæ mẽbriſq; omnibus ſanguinem tribuunt, ut eo nutriantur, & alantur, quod eſt contra Pelopis præceptoris Galeni ſententiam, qui omnia membra à cerebro tanquàm ſuo principio originem trahere uoluit, quandoquidem membra organica ex ſimilaribus conſtituuntur, taliaq; ſimilaria à cerebro pullulant, quam ſententiam ex dictis Hippocra. 2. De natura humana ſumpſit. Attamen Gale. 6. De placitis Hippocratis, & Platonis eam reprobauit, quo loco Hippocratem nihil aliud ibi De horum membrorum generatione dixiſſe probare intendit, quæ quod alij Anatomi

ſtæ protulerint. Etenim Hip. principia tria, cor, hepar, & cerebrum eſſe, à quibus membra, tum ſimilaria, tum diſſimilaria prodeunt, exiſtimauit. Ad authoritatem autem illam. 2. De natura humana dicit Galenus librum illum non eſſe Hippocratis germanum, neque alicuius dogmatici Medici. Quare illi authoritati credendum non eſt, nam aliter eum ubiq; ſenſiſſe uidetur, & hæc De membris ſolidis, ut eius characteriſmum oſtenderemus. Humores autem in humano corpore principia ſenſibilia, tam membrorum ſolidorum, quã ſpirituum ponit Hippoc. qui primum, dum chylus fit, in uentriculo præparantur, demum in hepate perficiuntur, qui quidẽ humores omnes ex cibis, uti ex propria materia conficiuntur, ex elementis autem cibi, atque alimenta. Vnde à primo ad ultimum humores ex quatuor elementis conſtabunt, ſic etiam unumquodq; ex quo conſtat, nutritur, & uiuit, quemadmodum Aſclepiades, & alij complures dixere. Pro conſtituenda uero humana uita humores quatuor ſanguinem, pituitam, & utranque bilem ſtatuit Hippo. Primum quod ad ſanguinem attinet, eum in qualitatibus primis calidum, & humidum eſſe uult, colore rubeum, ſapore dulcem, ut ob id corpus humanum nutriat, & ipſum calore proprio membris exhibito roboret, & concoctionem adiuuet cooperantibus ſpiritibus, qui in ipſo ſanguine exiſtunt, & proximum animæ inſtrumentum dicuntur, & rubicundum etiam membrum reddat, quod manifeſte patet in membris his, quæ ſanguine priuata languida, & decolorata ſunt, hæ ſunt ſanguinis naturalis operationes. At bilis flauæ mune-

ra ſunt corpus uegetum reddere, & ad opus peragendū excitare animal, unde Gal. 1. & 2. De temperamentis recte dicebat à bile animalia excitari, adq; actiones obeundas prompta fieri, & qui non habent bilem, ſunt torpentes, pigri, ac ſegnes admodum, adhuc bilis ipſa ad cōcoctionem facit, & diſtributionem, ad concoctionem, eo quia calida eſt in temperatura, ad diſtributionem uero ob id quia ſubtilis eſt, attenuans, acris, ac uehementer mobilis, præter hæc adiuuat etiam excrementorum excitationem irritandis inteſtinis. Iccirco debet ad inteſtina per porum felleum tranſmitti, quo ſua acrimonia, ad ſuperfluitatum, quæ excrementoſæ ſunt, egeſtionē, illa excitet. Vbi uero atrabilis, uel fex ſanguinis, uel melancholicus humor eſt, is quidem uelut ſedes, atque aliorum humorum uinculum eſt, quo ſi quempiam carere cōtingat, illum inſtabilem uidebimus, & ualde mobilem, quibus uero dominatur talis humor, ij ſunt pallentes, ſub nigri, & in opinione firmi, ac ſtabiles, unde optime dixit Ariſt. in 30. particula problematum primo omnes ſapientes eſſe, ac fuiſſe melancholicos, quum melancholia ſit uinculum, & frenum cæterorum humorū humani corporis, cuius beneficio reliqui, quanuis mobiles firmantur, modo ſit & qualitate, & quantitate debita. Pituitæ uero uſus, ac utilitas maxima proculdubio eſt. illa enim hæc omnia præſtat, ut deficientibus alijs cibis, ipſa concoquatur, & fame laborans corpus alat, neruoſa membra humectet, & iuncturas, quo facilius moueantur, facit etiam ad locutionem, dum linguā areſcentem irrigat. Manifeſta itaque eſt humorum, quos

tan-

tanquam humani corporis principia natura inſtituit, neceßitas, patet etiam illorũ generatio, materia, actiones, uſus. Reliqua enim quæ & ipſa ad humorum cognitionem ſpectant, quo ad primas qualitates, inquam, colores, & ſapores, dum anno præterito De humoribus ſuo loco ſermo eſſet, declarata ſunt. Hæc autẽ dicta ſint de ipſis in præſentia ab Hippocrate, cui omnino credendum eſt. Tertium principium ſunt ſpiritus, qui ſunt in triplici differentia, & numero ſecundum Hippoc. quorum unus in cerebro, à quo fiunt actiones neceſſariæ, et ad motum, & ad ſenſum, tam intra, quàm extra perficitur, atque animalis dicitur. ſpiritus alter in corde fit, qui per arterias delatus diffunditur per membra omnia, ipſisq; calorem actualem à corde fluentem præbet, cum complexionalem tantum, atque in potentia illum haberent, omnia enim membra habent calorem in potentia, qui complexionalis dicitur. præter unum cor, cui ſemper in actu fluens calor ineſt. Ob id ſapienter philoſophus dixit animam eße actum corporis phyſici organici, nam per ſpiritum uitalem, & calorem actualem actuantur omnia membra, & uniuerſum corpus, quod prius in potentia calorem habebat, & Galenus in lib. quem De animi moribus temperatura corporis ſequentibus edidit, pleraq; de tali calore dicit, licet enigmatice tandem dicat, ꝙ Ariſtoteles per datam de anima definitionem, uelit nolit, cogitur fateri per propria ſua fundamenta animam nihil aliud eſſe, quàm humani corporis temperaturam, & calorem innatum, qui prius in potentia fuerat, actuatum, ſpiritus ergo uitalis hoc mu

neris habet, ut ponat calorem in potentia ad actum, & ultimam formam per totum corpus. Tertius dicitur naturalis ſpiritus, qui diſperſus per totam corporis molem iuuat omnes concoctiones, ridiculum tamē eſt, multos, qui ſe Galeniſtas profitentur, audire, qui non erubeſcūt ſpiritum hunc negare, cum tamen Hippocrates in libro De flatibus, & ſpiritib. palàm teſtetur nihil poſſe, ſine ſpiritu naturali in hoc mundo fieri, aut generari, qui quidem non tantum in ſenſibilibus animalibus, ſed etiā in uegetabilibus eſt, quin etiam in plantis, mineralibus, & metallicis, q. autem in mineralibus, plantis, & metallis ſit, norunt hoc Alchimiſtæ, qui per ſublimationes ſpiritum ſeparant à craßis partibus. Theophraſtus item in libro De plantis rationem reddens cur quandoque illarum multæ ægrotent, & ratio hoc dictat, quoniam ubi calor, illic & ſpiritus, qui ſine ipſo ſtare nequit, ad eſt, cum calor ex ipſo ſpiritu nutriatur, bene uerum eſt, quòd ſpiritus hic naturalis uelut materia reſpectu aliorum uitalis inquā, & animalis ſe habet, propterea quia uapor craſſus eſt magis, quàm ille, atque ut in potentia in relatione ad illos eſt. Vnde Galenus in libris De ſimplicibus medicamentis materialem hunc craſſum, atq; in potentia appellat, qui niſi ab aliquo nobilior excitetur, uidelicet à uitali, nihil in animalibus operari poteſt, quod tamen in plantis non ita eſt, quia obtuſæ ſunt, & uiles earum actiones, neque agente tam nobili indigent. Cum itaque tria hæc ſint ſecundum Hippocratem ſenſibilia humani corporis principia, horum quidem, tum uniuerſalis habenda eſt, tum particularis cognitio,

pro

prout infra patebit. Quòd ad facultates ſpectat, conſiderandum ex tribus illis, quæ circa corpus humanum animaduerſa ſunt, de quibus quidem, utpote de corporis ſubſtantia, deq; conſtituentibus ipſam dictum eſt. Secundum ergo caput examinandum ſecundum Hippoc. ſunt facultates diligentiſsime à medico ſcrutandæ, hæ tres ſunt genere, uel numero, ut ſentit Hippocr. ſecundum q, tres poſiti ſunt ſpiritus penes tria diuerſa principia. Notandum hoc loco eſt, q, pleriq; craſſo ingenio homines audientes Hippocr. dum diceret, tres eſſe facultates loco diſtinctas, putauerunt tres eſſe in humano corpore diuiſas, & ſeparatas animas, adeo ut Gerionem alterum, cum triplici anima conſtituerent, quæ quidem res, & contra Hippocra. & philoſophiam eſt, neque enim Hippoc. tria illa principia ita eſſe diſtincta, ut non conueniant, dicit, alioqui abſurdum hoc ſit, quodq; à nullo cogitari debeat. poſuit enim tria illa principia communicare ſimul, unamq; tantum in humano corpore animam uult eſſe, quæ nihil aliud ſit, quæ per ipſum uniuerſum diffuſa temperatura, bene uerum eſt, q, hæc temperatura, quæ dicitur anima corporis magis in una agit parte corporis, quàm in alia, ſecundum nobilitatem tēperaturæ in membro hoc maiorem, quàm in illo, atque hinc eſt, q, nobiliores fiunt in uno, quàm in alio actiones, nam carnis quidem nobilior eſt, quàm oſsis operatio, quia caro temperatura ſua eſt, & mixtione oſsibus nobilior, atque hoc idem de aliorum membrorum dignitate intelligendum, donec tandem ad nobiliſsima tria principia cerebrum, cor, & hepar, in quibus nobiliſsi-

mæ fiunt actiones animæ, deueniamus. una autem actio fit in cerebro, quæ facultas animalis appellatur, alia in corde quæ uitalis, quia uitam dat humano corpori. tertia uero facultas emanat ab hepate, & uegetabilis dicitur, quæ licet loco & ſubſtantia diſtinguantur, unam tamen conſtituunt temperaturam, unamq; tantum cõponunt animam, quæ una temperatura diuerſis locis & ſedibus exiſtens, diuerſas etiam edit operationes, unde Hipp. dicebat haſce tres facultates ſimul conſpirare, totumq; humanum corpus, ita ut non ledatur una facultatum, quin & aliæ conſentiant, neque una pars corporis, quin & aliæ doleant, dicuntur autem hæ facultates tribus his principijs ineſſe, quæ triplici ſunt principalitate præcipua, ratione originis, conſtructionis, & operationum, originis quidem, quia æqualiter in principio generationis fœtus tria hæc, (licet aliter Ariſtoteles ſentiat) in corpore generantur, ex quibus reliqua poſtea producuntur. ratione autem conſtructionis dicũtur principia, nam ſi eam per anatomen ſpectemus, patebit facultates eas tanquam fontes eſſe, ex quibus deinde emanant riuuli, ſic ab his tribus eueniunt alia mẽbra non adeo nobilia. à cerebro enim pendent riuuli, ab eo enim ſpinalis medulla oritur, à qua poſtea alij fluũt, præterea ſeptem illa neruorum paria ab eo originem ducunt, qui facti ſunt à natura ad multos diuerſosq; motus peragendos, ideo cerebrum ſe habebit, ut fons, nerui uero & ſpinalis, medulla, ut riuuli. pariter dicendum de corde, eſt enim & ipſum ratione conſtructionis principium, nam ſi recte inſpiciamus, uidere licet riuulos

tanquam ex fonte proprio egredi, hi autem ſunt arteriæ per totum corpus diſſeminatæ, per quas uitales ſpiritus feruntur, qui conplexionalem ponunt calorem in actu, & uitam toti præbent corpori. hoc idem dicendũ de hepate, nam ab eo uenæ gignuntur, quæ paßim ſparguntur, & ſanguinem totum ad membra nutrienda deferunt. tertio ratione operationum nobilium hæc tria membra principalitatem habere dicuntur, non enim eſſet animal uiuum, niſi ſentiret, & moueretur, caloremq́; haberet prodeuntem à corde uitam humano corpori dãtem, pariter uitam ducere non poſſet, niſi operationes ab hepate ad uitam neceſſarias, nutritionem ſcilicet haberet. Ex his itaque membris tribus, hæ nobilißimæ operationes fiunt, quia et horum membrorum facultates nobilißimæ ſunt, unde facultas animalis habet actiones, tum intrinſecas, tum extrinſecas, intrinſecas, memoriã, cogitatiuam, & imaginatiuam; quæ in ipſo cerebro reſident, alia eſt etiam intrinſeca facultas, ſed non in cerebro, ſed tantum à cerebro, quæ motiua eſt uirtus exiſtens in neruis, extrinſecas uero obtinet quinque ſcilicet uiſum, olfactũ, auditum, guſtum, & tactum, quo quidem modo Hippocrates eas diſtinxit. Vitales autem facultates, quæ à corde progrediuntur in duplici ſunt differentia, nam quædam in corde ſunt, non nullæ uero à corde, quæ in corde ſunt, ut uigor animi, iracundia, conſtantia, quæ uero à corde tantum, ueluti arteriarum motus, qui in ipſis tantum eſt, non autem in corde, ꝙ autẽ ita ſit, hoc ſignum illud uerum eſſe indicat, quoniam ligata arteria, non amplius pulſabit ultra ligaturam uer

ſus

ſus finem, ergo illa à motu cordis uariatur, non tamẽ eſt in corde. Facultas igitur naturalis orta quidem in hepate per uaſa, quæ uenæ appellantur, mediante ſpiritu per ſingulas corporis partes diſtribuitur, & primo quidem nutrit, deinde aliquo tempore auget, & ubi ceſſauerit motus augumenti tertia, ut ſpecies conſeruetur, uirtus generatiua excitatur, quo fit, ut Naturales *facultates ab hepate fluẽtes tres ſpecie eße dicantur nutritiua, generatiua, & augumentatiua, nutritiua deinde quatuor ſub ſe facultates contineat attractricem, retentricem, concoctricem, & expultricem, uirtus autem generatiua iuxta* Hippocratis *ſententiam primum habet inſtrumentum, ubi ſuum opus perficiat, teſtes ipſos, in illis enim ſemen ultimam formam acquirit & ad* ζωγονίαν, *id eſt animalis generationes præparatur, quod ſemen (inquit* Hipp.*) à toto corpore, & à uenarum ambitu materialiter decidit, atq; in teſtibus formam ſuſcipit elaboratam, præterea non tam à maſculo decidit, quam à muliere, ex quorum duorum miſcella contra* Ariſtotelem *fit fœtus, uoluit etiam* Hippocrates *in dextra magis generari mares, in ſiniſtra uero fœminas.* Hæc *quãtum ad naturales facultates ſpectabant, dicta ſint, nunc ad alterationes & motiones tranſeamus, quæ in corpore fiunt.* Not*andum eſt, ꝙ, quouſq; membra ſolida, ſpiritus, & humores, ac facultates in corpore humano naturaliter diſpoſita permanſerint, à nulloq; extrinſeco fuerint alterata, tandiu corpus illud ſalubre erit, at ſi quid horum in corpore alterabitur, non amplius aderit ſanitas, ſed tunc æger fiet ille, & quandoq; morietur, dum*

maxima alteratione lædetur. Has itaq; alterationes ſumma cum diligentia perpendere, nec non, ſuas cauſas inueſtigare opus eſt, quoniam ex hoc tota medicinæ facultas pendet. Alterationes igitur quæ morbos pariunt, aut in membris ſolidis, aut in humoribus, aut ſpiritibus reperiuntur. Membra quidem ſolida primo in tẽperatura per quatuor qualitates, tam ſimpliciter, quàm compoſite alterari poſſunt, unde gigni poteſt morbus, uel intemperies calida tantum, uel frigida tantum, uel humida tantum, uel ſicca tantum, aut calida & ſicca ſimul, calida, & humida, frigida & ſicca frigida & humida, poteſt etiam alteratio fieri in membris ſolidis ratione compoſitionis, aut quia eorum compoſitio in formatione alteretur, quod ſi hoc fiet, aut eius figura, aut ſuperficies, aut meatus ſeu cauitates à naturali ſtatu alterabuntur, aut quia læſa eſt in magnitudine, aut in ſitu, aut in numero. Nam quodcunq; horum mutabitur, ſiue maius, ſiue minus fiat, ſuam tunc naturalem amittet diſpoſitionem, tertio ſolutione continui membra ſolida affici poſſunt, ita ꝙ ratione unitatis quiſpiam corripiatur morbo. Quamobrem patet ægritudinem in mẽbris ſolidis fieri non poſſe, niſi aliqua fiat alteratio, aut ratione malæ intemperiei, aut malæ cõpoſitionis, aut ſolutæ unitatis. At humores quõ alterari poßint, dicamus, ꝙ aut in quantitate tantum, aut qualitate tantum, aut utraq; ſimul cõmutantur, ſi in quantitate tantũ, aut omnes, aut plures, aut unus tantũ humor augetur, ſi oẽs æquali portione augẽtur, tũc in eo corpore uitiũ generatur, qđ πλήϑωρα.i. plenitudo quò ad uaſa appellatur.

ſunt

ſunt enim æqua proportione omnes quatuor humores adaucti, ſanguis, ſcilicet pituita, atque utraque bilis (loquor autem non de æqualitate ponderis, ſed iuſtitiæ ſemper) aut quando unus duntaxat humor auctus eſt, ſiue bilis flaua, ſiue quodcunque aliud, & tunc mala fit diſpoſitio quæ uocatur κακοχυμία*. i. praua diſpoſitio, & plenitudo quo ad uires, de plenitudine illa quo ad uaſa, in tertio Aphoriſmo mentio fiet, dum illum exponemus, qui incipit.* Habitus exercitatorum, qui ad ſummum bonitatis attingunt periculoſi &c. *& ibi uos particulatim docebo, quomodo plenitudo hæc tollenda ſit atque curanda. de plenitudine quo ad uires, quando unus determinatus humor peccat, dicemus in Aphoriſmo ſecundo huius particulæ, qui dicit.* In perturbationibus uentris &c. *Quantum autem attinet ad particulares circa hæc mutationes in quantitate ſingulorum horum humorum peccantium, dico, q. ſi exempli gratia ſanguis augeatur, ſuffocationes, inflammationesq; fiunt, quando in parte aliqua inſederint, ut phlegma, ſin autem amara bilis augeatur, herpes, eriſipelas & ulcera generantur, ſi uero atra bilis, morbi melancholici gignuntur, ut elephantiaſis, cancri, ulcera maligna, & quartana febris, ſin pituita augeatur, tunc leucophlegmatia fiet, dum in parte aliqua tantum augetur, ſed ſi in uniuerſo, hydropis illa ſpecies efficitur, quæ anaſarcha dicitur, atque œdemata, de quibus diſtincte pertractabimus, ſi modo iſti humores diminuantur uel omnes æqualiter, aut non omnes æqualiter, ſi æqualiter tunc diſpoſitio quædam generabitur, quæ* ἀσφοφὴ

ideſt

ideſt innutricatio nuncupatur, ad quam ſequitur tabes & totius arefactio, ac conſumptio, quemadmodum etiã ſi ſolus ſanguis minueretur, ſi uero quiuis alius humor peccet, eorum utilitates auferrentur à corpore, & ita habetis, quo pactò quantitatem tum penes augumentũ, tum penes diminutionem malam uariæ atque diuerſæ ægritudines ſequantur. Verum ſi circa qualitatem humores peccauerint, iuxta diuerſam qualitatem, quæ in corpore ſuperabundat, diuerſæ ægritudines efficientur, ut ſi bilis flaua, tertiana fiet, ſi pituita, quotidiana, ſi melancholia, quartana, ſi autem humores frigeſiant, optima deperditur actio, & cachochimia augebitur. Tot itaque de alterationibus in humoribus factis nunc dicta ſint, ad ſpiritum alterationes accedamus, ſpiritus quidẽ aucti nullam læſionem, ſed iuuamentum maximum afferunt, nam eorum actiones maiores, & ualidiores fient, at ſi diminuantur dubio procul eorum operationes imbecillæ reddentur, utpote in animali facultate imaginatiua, memoria, & huiuſmodi. Vnde notandum eſt in actu practico, dum ad ægrum quempiam accedetis, & omnes ſenſus minui uidebitis, & actiones, tam interiores, quam exteriores, & motiuas deficere, tunc palàm eſt ſpiritum animalem diminutum eſſe, à quo immediate tanquam à proximo inſtrumento, uel ab anima ipſa emanant actiones hæ. Idem de ſpiritu uitali dicendum, qui quotieſcunque augebitur, nullum corpori nocumentum fiet, at ſi diminuatur, deliquium animi, & ſyncope efficitur, & alius defectus, qui maleficiatio dicitur, quæ quidem ita nuncupatur, quia huius morbi cauſa
non

non apparet, cum tamen ea adſit, & qui tali morbo corripiuntur, ad Magos, & incantatores, quò curētur adire ſolent, his autem nullum auxilium exhiberi poteſt, quoniam in fundamento uitæ corde ſcilicet ipſo læſio extat, qua de re mori coguntur, ſi uero naturales ſpiritus diminuantur, uel incraſſeſcant (quod eorum maximum nocumentum eſt) fit Tympanites, & in corpore inflationes, ſaltusq́; & palpitationes, quia flatus illi extra inteſtina euentari non poſſunt, quo fit, ut in illis cauitatibus contenti, neceſſariò dolorem inferant colicum, ob id Hippocrates in libro De flatibus recte omnes morbos in humano corpore à ſpiritu naturali male affecto oriri dicebat, neq; hoc mirum eſt, quoniā ubi alterata principia ſunt, facultates etiā uitiantur, quas malæ inſequuntur operationes in temperie, aut compoſitione, aut ſolutione continui commutatæ. Vobis itaq; iam notum eſſe arbitror, quomodo membra, humores, & ſpiritus alterentur, de facultatibus autem nihil dicā quia dum membra, humores, & ſpiritus commutantur, facultates etiam quæ à temperie optima eorum, bona compoſitione, debita unitate, ac ſpiritibus emanant, neceſſariò alterantur. Reſtat, ut iuxta ſententiam Hippocratis morbos diſtinguamus, nonnulli enim penes motum differunt, quandoquidem alij acuti, ac breues ſunt, alij uero cronici, & longi. acuti quidem, quod ad eos attinet, uelociſsimum motum habent, & cito, aut morti, aut ad ſaluti finem imponunt, ut Galenus. 2. De diebus creticis atteſtatur, qui quidem per ſe ab humoribus calidis generantur, poſſunt tamen & à frigidis fieri non ra

tione

tione humoris,ſed loci,ut epylepſia in cerebro,quod per accidens eſſe dicitur. Quare cum acuti hi ex ſe ab humoribus calidis fiant,ætate calida,ut iuuentute, æſtate originem trahunt,nonnunquam tamen in ſenectute fiunt, qui tandem ad obitum ducunt ægros. Morbi uero cronici,ac longi econuerſo tarde, ac lento greſſu mouentur, & ſemper per menſes,ac annos durant, fiuntq; ex humoribus frigidis,in regionibus frigidis,aere,& cœli ſtatu frigido,utpote hyeme,& ætate ſenectutis. Quidam demum ſalubres, aliqui uero inſalubres eſſe dicuntur, qui ſalubres ſunt,ab alteratione & exceſſu quo ad quantitatem,& malitiam ſiue qualitatem, non tamen multo,dependent,nõ enim plurima adeſt putredo,à qua maligni,& mortales morbi efficiantur,ſicut in aduſtione humorum,& peſtilenti febre,qui uero inſalubres morbi ſunt,ab humore ut puta bile per malitiam,ſiue qualitatem,ac quantitatem maxime peccante exoriuntur, unde ulcera maligna in parte aliqua corporis fiunt, quæ difficillime,aut nunquam conſolidari poſſunt, atq; quamplurimæ huiuſcemodi morborum ſpecies. Tertium morborum genus ſeu tertia ſecundum Hippocratem diſtinctio eſt,quoniam alij primogenij, alij uero ſecundarij,uel poſtgeniti nominantur. Primogenij morbi ſunt, quando ab alio originem non trahunt partem aliquã corporis opprimentes, ut dolor capitis qui realiter ac primario in capite reſidet,neque cum uentriculo læſo, aut aliqua altera parte conſenſum habet, morbus uero ſecundarius,& poſtgenitus eſt(ne ab exemplo de dolore capitis recedamus)quando caput offenditur, atque

male afficitur, non ratione ſui, ſed quia uapores mali à uentriculo prouenientes petunt caput, ubi dolor iſte pconſenſum fit, atque generatur. His ſic habitis percurrenda ſunt ſigna, quibus morbi per alterationes geniti facillime cognoſcuntur. Hippocrates ſigna, quæ in præſentia neceſſaria ſunt (nunc enim præterita ſigna prætermittam) duplicia eſſe uoluit, dignoſtica, & prognoſtica, dignoſtica præſentem, prognoſtica uero futurum indicant affectum, dignoſtica ſigna (inquit Hippo.) ab actionibus læſis ſumuntur, nam tantum actiones læduntur, quantum facultates à quibus emanāt, tantumq́; facultates offenduntur, quantum membra ipſa, facultates enim in membris ſecundum eorum temperiem, ac compoſitionem, ſiue bonam, ſiue malam correſpondent, unde facultatem ſequitur actio ipſa, quæ ſi bona facultas erit, actio etiam ipſa bona conſpicietur, ſin mala facultas, mala etiam actio, & temperatura, ſeu compoſitio, unde membrum illud male affectum dicetur, læſio autem actionis à duabus præcipue cauſis oboritur, aut à caliditate, aut frigiditate, & tūc membrum illud aliter agit, quàm conueniat, ſi à caliditate præternaturali lædatur, ſi uero actio diminuta ſit, id propterea eſt, quia caliditas naturalis membri huius à frigiditate ſuperante diminuta eſt, pariter quando aufertur actio, id à frigiditate maxima contingit, quæ calorem membri omnino oppreßit, & ſpiritus. Dignoſtica ergo ſigna ſumuntur ab actionibus læſis ſecundum Hippocratem, & hic primus eſt locus, ſeu fons, unde huiuſmodi ſigna ſumuntur, alter uero eſt ab excrementis, quæ exeunt à corpo-

re ſecundum naturam,& præter naturam,ut per ſeceſſum,urinam, ſudorem,atq; halitum inſenſibilem, inter dum omnino ſunt præter naturam,ut eſt fluxus ſanguinis per nares,per hæmorroidas,perq; ulcera,hinc enim ſumuntur latentis morbi indicia,quoniam uero excrementa,uel circa qualitatem,uel quantitatem, uel ſubſtã tiam,uel circa tempus excretionis conſiderantur,& circa odorem,ex quibus omnibus uaria ſumuntur indicia, de his ſuo loco agetur ſigillatim. Tertius fons dolor eſt, & ægritudo,ſecundum uero doloris genus in loco,talis, uel talis erit morbi ſpecies. Quartus eſt fons ab accidentibus,qualitatem mutatam conſequentibus, & quantitatem uariatam,ubi ſcilicet membrum humiditate plenum,aut frigidius redditum,aut calidius fuerit ,atque hoc qualitatis ratione,uel ſi motus præter naturã fiat, ut ſaltus. Sumuntur etiam ſigna dignoſtica à loco, atq; hæc de ſignis indicatorijs dicta ſufficiant. Quod uero ad ſigna prognoſtica ſpectat,hæc ab ijſdem fontibus oriuntur,à quibus dignoſtica,uel præſentia ſigna, ab actionibus ſcilicet læſis,unde ſi uolumus habere prognoſticum de morbo,is ad uirtutem comparandus eſt, & conſideranda morbi uis,& nunquid uirtus, aut morbus plus poßit,conſiderandi ſunt etiam dies critici, de quibus agit Hipp. qui ſunt quartus,ſeptimus, undecimus, decimusquartus,decimuſſeptimus,& uigeſimus, atque hi boni dies ſunt quotieſcũq; bona in ipſis criſis apparuerit,& morbus ille ſalubris erit,ubi uero criſis mala apparebit in dictis diebus,morbus ille, aut lætalis, aut curatione difficilis ſemper erit,fiunt enim acutorum,et

ſalubrium morborum criſes in imparibus diebus, in paribus autem fiunt criſes morborum cronicorum malorum, regionum frigidarum, ſenum, quibus non eſt fidẽdum, atque hæc eſt Hipp. tabula. Atque hoc tertium eſt propoſitum noſtrum uidelicet qui nam ſit, quem obſeruauit Hipp. characteriſmus. Quartum propoſitum ſequitur, quod eſt ualde neceſſariũ quid ſit Aphoriſmus, ſeu ratio Aphoriſmi, & quid doctrina Aphoriſtica, duo enim hæc inter ſeſe differunt. Circa autem cognitionem Aphoriſmi (notate, q̃ hic præpoſtero utar ordine, primum nanque dicam quid rei circa Aphoriſmum, poſtea quid nominis) Aphoriſmus in ſuo uniuerſali conceptu, & communi ſignificato quædam enunciationis ſpecies eſt, enunciatio uero (ut inquit Ariſt. 1. Perihermenias) eſt ratio uerum, uel falſum ſignificans, cuius quidẽ duæ ſunt ſpecies, alia diffuſa, & explicatiua, alia uero breuis, ac conciſa, quæ explicatiua eſt, plures partes in ſe continet. Verbi gratia Cæſar eſt uenturus in Italiam ad Mediolanum, quò ipſum liberet ab obſidione, quæ conciſa, & breuis, non multas habet partes, ſed omnium aliarum menſura eſt, prima enunciatio Græce διεξοδικὴ dicitur, ſecunda uero κατὰ σύνοψιν, at Aphoriſmus cum enunciationis ſpecies dicatur, ſub ſecundo membro collocabitur, quod etiam in alias duas partitur ſpecies, quarum altera circa contemplationem tantum uerſatur, & Theorema dicitur, ut illud ex nihilo nihil fit, Theorema enim iſtud magnum quid breuiſſime comprehendit. Altera ſpecies humanam quandam actionem uitæ, atque alijs neceſſariam continet, & ſententia talis

nunc

cupatur, ut deos cole, & licet utraque enunciatio hunc in modum mutuo differat, cum alia ad ſpeculationem, alia ad opus, & actiones attineat, nomina tamen theoremaſcilicet & ſententia confunduntur, quæ ambo interdum ab antiquis ſine ratione, interdum cum ratione proferri ſolent, ut quando dicimus, ex nihilo nihil fit, neque aliquam proferimus rationem, cum ratione uero, ut ex nihilo nihil fit, quoniam inter agens, & paſſiũ mala cadit proportio. Pariter & de ſententia dicamus abſq; ratione quidem, ut Deo perpetuò ſacra facienda ſunt, cum ratione uero, ut Deo perpetuò ſacra facienda ſunt, quia Deus perpetuus eſt, uel quæ Deo dicantur auferri non debent, cum his ſit dignus, proferuntur autem hunc in modum cum ratione quando res ipſa prolata ex ſe haud manifeſta eſt, ratio uero quandoq; prætermittitur, quando illius rei prolatæ ueritas ex ſe patet, neq; ulla probatione indiget. Vnum hic non ſilentio, prætermittam, q, Theorema ſub enigmate nonnunquam proferatur, quod enigma eſt oratio breuis, & cõciſa rem ſub obſcure proferens, cum quippiam proferimus, & aliud intelligere uolumus, ut ſunt Pythagoræ enigmata, ſicut illud, ſtateram trãſcendas, hirundinem non intromittes, non enim dicit de hirundine, ſed de hominibus garrulis, & loquacibus, qui extra domum ſunt propellendi, ſic etiam de enigmate illo, Gladio ne ignem fodito, per hoc enim uult, q, caueamus ne colericos homines irritemus, cum hi haud quaquàm ſint moleſtandi, pariter quando dicitur, contra ſolem ne ambules, ideſt contra regis uoluntatem. Interdum enuntiationes

dictæ apophtegmatice promuntur. Apophtegma uero eſt enigmati quàm ſimile, in hoc tamen differunt, quia apophtegma ſemper aliquem mordicat, ut quando aliquem mendacem eſſe dicere uolumus, dicimus Cretenſis eſt ille, & hoc genere ualde delectabantur Lacedemonij, ſicut quando Philippus aduerſus Lacedemonas bellum intulit, & ab illis ſuperatus fuit, qui ad illum accedebant, ei dicebant, Dyoniſius eſt in Coryntho, quaſi quod per tale dictum inferre uellent, quod ipſe bellum illis inire uoluerit, & ex regno depulſus fuerit. Interdum etiam enunciationes hæ prouerbialiter proferuntur, cum aliquod per aliud ſimile comprobamus, ſicut illud, Sero ſapiunt phryges, pigros nanque & tardos exemplo Troianorum admonemus, qui poſt exitionē ſuam, equum Troianum hominibus armatis plenum fuiſſe cognouerunt. Poſſunt etiam enunciationes per legem, ac decretum quoddam proferri, ut in medicina, Caue ne in deliquio animi uentrem ſubducas. Hæc enim medica lex eſt, & maximum decretum, contra quod procedere nephas eſt. Cum itaque enunciatio, ſeu oratio breuis quatuor modis, aut enigmatice, aut apophtegmatice, aut prouerbialiter, aut per legem, & decretum, ſiue cum ratione ſiue ſine ratione proferatur, inquirēdum modo eſt, ſub quo horum modorum Aphoriſmus reponendus ſit, nuper enim diximus Aphoriſmum eſſe breuem quandam orationem, qui quidem Aphoriſmus eſt quædam forma docendi breuis admodum magnam ſub ſe ſententiam continens. Vnde Galenus. 4. Aphoriſmorum. 47. & 5. eorundem. 64. quodam modo Hippoc. reprehendit, ut qui

me-

metam & legem ſuam breuitatem ſcilicet Aphoriſticam tranſcenderit, & affert rationem, cur ita quandoque faciat. Dico *itaque (ut ad inſtitutum deueniamus) q,* Aphoriſmus *imprimis interdum tanquam theorema ſcilicet ſpeculatiuus, collocatur, nonnunquàm ut ſententia ideſt totus practicus eſt, quæ duo* Aphoriſmorum *genera, tum ratione, tum abſque ratione proferuntur ob cauſam iam ſuperius tactam, & hæc non ſolum enigmatice, & apophtegmatice, ſed & prouerbialiter, & uelut leges, & decreta. Vnde dicendum eſt* Hippoc. *omnes enũciationis conciſæ, ac breuis ſpecies tetigiſſe, & illorum error manifeſtus eſt, qui* ἀφορισμοὺς, *decreta, uel ſententias tranſtulerunt, ſed* Leonicenus *optime uertit cũ dicit,* Aphoriſmos, *nullus enim melior terminus latine accommodari poteſt.* Hoc *ita quo ad quid rei explicatio, de nomine ipſo nonnulla uidebimus, hinc enim patebit etiam* Hippoc. *admirandum extitiſſe, cum hoc uocabulum,* Aphoriſmum *ſcilicet adinuenerit, qui tantam ſententiam complectatur, ut nihil aptius deſiderari poſſit, ipſe nanq; (ut* Galen. 3. De *difficultate reſpirationis atteſtatur) nominum proprietatem uel maxime affectauit.* Quod *autem hoc uerum ſit, huius nominis originem uideatis quæſo.* Nam ἀφορίζειν, & ἀφορισμὸς *duo important, & ſignificant ſeparationem, ſeu diuiſionem, & expurgationem, unde tractum eſt illud* ἀφόσιον *ideſt quaſi excrementum, & uelut ex aliquo excretum, et expurgatum.* Cum *igitur illud nomen hoc proprium habeat, cumq; ex* Galeni *ſententia in libro* De *ſectis, theoremata quæ artem conſtituunt, uera & arti conſona eſ*

ſe, & ad illius artis finem tendere, neceſſe ſit, theoremata iſta medicinæ uera, & expurgata, atque ſeparata eſſe debent, ſic etiam ſententiæ quæ ad huius uitæ actionẽ quàm maxime conferunt, expurgãdæ & ab omni falſitate ſunt ſegregandæ. Ideo nullo conuenientiori nomine Aphoriſmo ſcilicet uti potuit, ob id Aphoriſmus ab oratione continua ualde diſtat, cum ille ſeparata ſit enunciatio, eumq́; facile conſtat, à nobis quàm optime definitum fuiſſe. Reliquum eſt, ut, quid ſit Aphoriſtica doctrina, & docendi uia, contemplemur. Pro recta horũ uerborum intellectione, ſciendum omnes doctrinas numero tres eße (ut inquit Gal. 1. artis paruæ) inter ſe coherentes, compoſitiuam, reſolutiuam, & definitiuam, doctrina autem Aphoriſtica non eſt quarta, quia poſſumus eam per ſupra dictos tres ordines docere. ꝙ autem ita ſit, uideatis canticam Auicennæ, ubi tradit ſuos Aphoriſmos ordine compoſitiuo, quod & Raby moſes fecit. Poteſt etiam tradi doctrina Aphoriſtica per reſolutiuum, definitiuumq́; ordinem, quæ quidem doctrina unus eſt docendi modus, aliud enim doctrinæ ordo, et aliud docendi modus, de modo autẽ docendi notate ꝙ aut eſt diexodice traditus, hoc eſt per diffuſam & amplam orationem, cauſas afferendo & interrogationes de re, quam proferimus, & rationes, & dubia hortationes, dehortationes, & ſolutiones, quem ordinem ſeruat Galenus in tota Therapeu. ubi copioſißime nobis medendi methodum tradit, quod etiam in libro De placitis Hippoc. & Plat. facit aut eſt κατὰ συνόψιν, ideſt ſumarie, nam breuiter colligimus, quæ colligenda ſunt dimißis

du-

dubijs, hortationibus & huiuſmodi & ad finem proce-dimus, quē ordinem ſeruauit Gal. in libris de Arte par-ua, ſicut ipſe teſtatur illic in ſuo proœmio inquiens ſe traditurum artem medicam ſummatim, conueniunt au-tem hi duo modi, ambo enim habent continuam oratio-nem, & motum, differunt uero, quoniam primus diſpu-tando per explicationem procedit, ſecundus uero per ſummas, non afferendo rationes primus eſt pro adultis, ſecundus pro imperitis, nec ſcientificis, qui nolunt om-nia ſcire, unde Galenus in introductorio pulſuum uo-luit procedere ſummarie quia ſic quiſq; debet in arte in ſtrui, non autem digreßionibus onerari, ideo liber ille eſt pro ingenijs nondum in arte uerſatis, & rudioribus, Eſt autem tertius docendi modus aphoriſticus admodū breuis, & in hoc cum ſecundo conuenit, differunt autē hæc duo, quia ſecunda doctrina continuatiua eſt, tertia uero ſeparata eſt per ſententias, una enim oratio uel e-nunciatio nullum habet annexum cum altera, atque hu iuſmodi diſciplina illis confert, qui iam totam artem di dicere diexodice, poſtea uero reſolui cupiunt paucis cir ca ea, quæ prolixe & ſummarie audiuerunt, unde uel p canticam Auicennæ reſoluuntur, quæ maxime facit ad memoriam eorum, quæ prius habita ſunt uel per apho-riſmos. Sextum propoſitum eſt, nunquid Aphoriſmi in-ter iſagogicos libros ſint numerandi, & quo ordine le-gendi ſint libri Iſagogici, libri enim Iſagogici ſunt, qui ſummarie leguntur. Dicimus, ꝙ non ſunt (ut ex his, quæ diximus, manifeſtum eſt) inter iſagogicos connumerā-di, ſed illis conferunt qui iam medicinam totam callue-

 runt

runt, quæcunq; autem dico, ne putetis ea eſſe ex me, ſed ex Galeno dicta. Liber igitur Aphoriſmorum non eſt introductorius, immo nec alij ab Hippocrate æditi libri, cuius ratio eſt, quoniam Hippocrates in nullo ſuorum librorum artem medicinæ compoſuit, ſed ſeminaria duntaxat tradidit, unde Gal. 4. Aphoriſmorum 71. inquit, neminem ad Hippocratem accedere debere niſi prius totam medicinæ facultatem uiderit, quod idem 6. methodi cap. 4. confirmat inquiens, nemo Hippocratem legat niſi omnes meos antea, legerit libros, cuius rationem affert Galenus, quoniam Hipp. artis tantummodo ſeminaria tradidit, at ego artem totam perfeci, quaſi q. Galenus uelit innuere, ſe in medicina meliorem & præſtãtiorem Hippocrate fuiſſe. Verum quis dicet, cur hunc Aphoriſmorum librum legis, ſi non eſt Iſagogicus? Recte inſtitutum eſſe arbitror, ut in ſcolis liber iſte perlegatur, aliud enim eſt, eum interprætari, & aliud illi ſtudere à principio, Galenus enim inquit, q. illum, cũ prius reliquos eius libros uiderimus, interprætari poſſumus, nam ſi ſecus faciemus, neque doctor recte poterit exponere, nec diſcipulus ex ſe quicquàm addiſcet, at nos iam artem totam & Galeni libros uiſos eſſe ſupponimus, ob id nihil obſtat, quin uos, & alij me præceptorem ueſtrum audiatis. Ex quo etiam patet qualis interpres eſſe debeat, qui toti arti quàm diligenter ſtuduerit. Qualis uero ſit auditor (quod ſeptimum erat caput) audiatis. Primum memor ſit, oportet, quem debeat librum intelligere, & ideo imprimis nouiſſe debet qui ſit Hippocrates, mox libros eius, in quibus omnibus fuit obſcu-

rus

rus,inordinatus,& conciſus. Cum itaque talis fuerit Hippocrates,optimus illi habendus eſt interpres à quo hanc artem diſcipulus conſequatur,cauendum à quæſtionibus,& ſophiſtarum cauillis,ſtatimq; accedendum eſt ad tanti uiri arcana, nam Hippocrates in hoc primo Aphoriſmo nos uult admonere, ne tempus conteramus in nugis,cum uita ſit breuis,& ars longa,neque in quæſtionibus inſiſtamus,nam Galenus primo de locis affectis appellat quæſtiones illas uanas,quæ ad artis finem non conducunt.Patet igitur num liberis ſit Iſagogicus, præterea qualis debeat eſſe Aphoriſmorum interpres, mox qui auditor.Poſtremum ex his,quæ uidenda ſunt, eſt,cur Hippocrates Aphoriſtice ſcientiam hanc,tamq; obſcure tradiderit,dicunt aliqui factum hoc ab eo fuiſſe,ut ſocordes, & indignos ab hac arte auerteret, quæ tamen ſolertibus utilis eſt.Hunc ſcribendi modum pleriq; philoſophi etiam obſeruarunt,nam & Pythagoras philoſophiam tradidit per ſymbologiam, ſic & Plato in Thimeo per quædam arcana,ſic & Ariſtoteles in tota Philoſophia hunc ordinem obſeruauit,ſicut de ſeipſo teſtatur in epiſtola ad Alexan.ſcripta. Ego uero haud credo hoc tali cauſa factum fuiſſe,cum Hippoc. uir bonus & ueraciſsimus fuerit,ſed potius quia grauiſsimus & doctiſsimus erat, grauiter loquutus eſt, & breuiter nunquam enim uulgaria,ſed abdita tantum à uiris grauibus traduntur,& ſæpe uir fortis eſt in hoc, qualis baiulus,cui leue pondus erit ſeptem talentorum, alteri uero grauiſsimum, unde uiro diſcretiſsimo uidebitur eſſe leue aliquod uulgare,quod alteri grauiſsimũ erit,& dif

fi-

ficillimum,quod ita eſſe Gale.ſæpenumero.3.de ſpirandi difficultate comprobat,ſed hæc hactenus quantũ ad præfationem pertinet.

APHORISMVS. I.

VIta breuis,ars uero longa, occaſio autem pręceps, experimentum periculoſum,iudicium difficile.Nec ſolum ſeipſum oportet,pręſtare opportuna facientem, ſed & ęgrum,& aſſidentes,& exteriora.

ORdo,quem in explicandis his Aphoriſmis ſeruaturus ſum,talis ſemper erit,primum enim proponam Aphoriſmum,naturamq́; eius perpendam, poſtea uero Galeni expoſitionem,quem imitabor,accipiã, ut Hippocratem,& Galenum ſimul interpretemur,deinde addam quæ erunt digna,ut addantur, quæ à nobis etiam fideliter declarabuntur,præterea ſi qua erunt dubia neceſſaria, ſoluemus, nam omnis dubitatio non eſt ſpernenda,nec omnis amplectenda,nonnullæ enim dubitationes ſunt,quæ ex Ariſtotelis ſententia animum ligant,quas ſoluere opus eſt.Quæ uanæ quæſtiones ſunt, eas prætermittendas eſſe iudicamus. Aphoriſmus iſte (ſicut inquit Galenus) horum ſeptem librorum Aphoriſmos Hipp.continentium proœmium eſt,ſiue unus ſit Aphoriſmus,ſiue duo, quod quidem ſub dubio profert Galenus,cur uero circa hoc dubitet,paulò infra uidebitis.

tis.quicquid ſit,iſte Aphoriſmus duas habet partes,quarum prima uerum Aphoriſmum continet, altera uero conſilium,ſiue additamentum,aut corrolarium quoddã. Primum declaro primam partem, quam iuxta Galeni expoſitionem explicabimus,nam neminem tum ex Græcis, tum ex Arabibus & Latinis utiliorem ac præſtantiorem Galeno hucusq; uidere potui,derideo ego omnes alios Græcos, & librum illum,ſeu expoſitionem Oribaſii,quoniam liber ille non fuit Oribaſii, cum multa & plurima à ueritate abſona, & contra medicinæ principia in eo reperiantur, ſed pedagogi potius cuiuſdam, nos itaque alios omittentes præter Galenum,uos rogatos eſse uolumus,ut ſi quando meam audieritis expoſitionem,eum non abijciatis. Dubitat Galenus,& alij, Hippocratem in hoc uecordiſsimum extitiſse, qui hanc Aphoriſmi partem procemij loco ſtatuerit, cum nullam procemij conditionem obtineat,nam, ut latinos omittã, Ariſt.teſtimonium ſuſcipio.3.rhetoricorum cap. 14. ad Theodectem,qui dicit,ꝙ præfatio ſeu procemium in ſe tres debet habere conditiones ꝙ ſcilicet auditorem attentum, docilem, ac beneuolum faciat,docilis uero fit, quotiens rei de qua ſermo agendus eſt, argumentũ proponimus,unde auditorem maxime docilẽ reddidit, Poeta Mantuanus in principio Aeneidos inquiens, Arma, uirumq; cano.Redditur quinetiam attentus,quando ea, quæ à nobis ſunt pertractanda,pulchra,magna, & noua eſſe proponimus,eaq; breuiter,ac dilucide peragere pollicemur,efficitur etiam beneuolus,cum res illas auditoris utilitatis gratia,non gloria,non pompa,aut am

bitio-

bitione ducti docere promittimus, ex hoc enim maxima beneuolentia comparatur. Cum itaque tria hæc in quo libet proœmio ſeruari debeant, Hippocrates nullum horum ſeruaſſe uidetur, nam quo ad docilitatem attinet, quid de ea hoc in proœmio dixit? Nihil ſanè, incipit enim Vita breuis, ars uero longa, quibus uerbis nullum prorſus rei agendæ argumentum tribuit: atque ne ullã quidem attentionem acquirit, quinimmo totum oppoſitum feciſſe uidetur, ex hoc nanq; loquendi modo medicinæ cupidi ab arte potius deterreri poſſunt, cum ars ipſa longa reſpectu uitæ ab ullo acquirit nequeat. Quod ẽt auditorem beneuolũ non efficiat, palàm eſt, nam quam breuitatem, quamq; utilitatem ſeruare & præſtare pollicetur? nullam mehercle, non igitur proœmij habet cõditiones, nec etiam proœmium erit Aphoriſmus hic primus, cum potiſsimum Hip. uir egregius, & arte oratoria eloquentiſsimus fuerit, quemadmodum in libris ſuis, & præcipue in libro De flatibus manifeſte patet, in quibus maxima eius eloquentia oſtenditur, & præceptorẽ illum Gorgiam Agrigentinum oratorem optimum habuerit, à quo perfectiſsime eloquentiam adeptus eſt, de cuius eloquentia teſtes adſunt locupletiſsimi Plato, Ariſtoteles, Galenus, & Themiſtius, qui uno ore ubique eum eſſe perfectiſsimum oratorem, ac medicum comprobarunt, non igitur eloquentiſsimus dici poterit niſi hoc loco boni oratoris decreta ſeruarit, aut Aphoriſmus, qui eſt huius operis proœmium Hip. non erit, & ideo nõnulli de hac præfatione maxime fuerunt anxij. Qua de re Galenus in hoc commento ſex aliquorum opiniones di-

uer-

uerſas inter ſe recitat, qui hoc quæſitum quid ſcilicet in hoc Aphoriſmo faciat Hippocrates, diſſoluere tentarunt, prima eorum ſolutio fuit, quod animos egregios ad hanc artem amplectendam hortaretur ſegnes uero & imperitos haudquaquam, animi nanq; ſolertes alijs omnibus corporis uoluptatibus omiſsis quàm primum ad hanc capeſcendam facultatem ſe accingere debent, quoniã cum ars ſit longa, & uita breuis, non omnes eam niſi ſolertes capeſcere poterunt, ea propter dicunt hi, Hippocratem hoc præpoſuiſſe procemium. Secunda fuit ſolutio ob id propoſitum hoc ipſum fuiſſe, ut ſegnes ab optimis ingenijs ſecernerentur, docti enim atque egregij tantum abeſt, ut rei difficultate, quod ignauis accidit, deterreãtur, ut potius alacriores fiant. Tertia ridicula eſt opinio, quã quidem ego omiſiſſem ſanè, niſi à Galeno adducta eſſet, uidetur.n.iuxta hanc opinionẽ Hipp. omnes hic dehortari à medicinæ ſtudio, quod ſi eſset, qui poſſet non malignus, atq; adeo ſceleratus author uideri? Quarta etiã uidenda eſt, quæ quidem ſuſtinet, Hippocratẽ uoluiſſe cauſam conſcribendi artem hanc Aphoriſtice, oſtendere, cũ enim ars longa ſit, breuis autem uita hominis, ideo breuiſsima quoq; docẽdi methodus erat inuenienda, alioqui nullo pactò poſſet acquiri. Hinc patet cur ars hæc Aphoriſticè tradita ſit. Quinta ſequitur ſolutio, qua uidetur Hipp. ipſe procemiũ propoſuiſſe, ut clàm innueret medicam artem coniecturalem eſſe, de qua nulla poteſt certa haberi ſcientia, nempe coniecturalem eam eſſe ex particulis Aphoriſmi arguunt quidam. Alij dicunt inſtitutos fuiſſe medicos, quomodo

do præparari ad artem ſuam debeant, ne poſtea ſi fine ſuo aliquando fruſtrentur, qui ſanitas eſt, admirentur, neque enim poſſunt ita operari, ut coriarij, qui facile finem conſequuntur ſuum, hos igitur uoluit in principio monere de hoc, ut ad medicinam ſibi comparandam properent. His adductis opinionibus, Galenus priuſquam iudex earum ſit, Aphoriſmum antea declarat, ita enim quæ nam iſtarum uera ſit, manifeſtum fore arbitratur. Imprimis ergo diſtinguit, quia factis neceſſarijs diſtinctionibus nihil ultra quærendum ſupereſt, cuius tamen oppoſitum plerunque iuniores noſtri faciunt, qui priusq; diuiſione aliqua utantur, quæſtiones proponunt, atque argumentorum, diſtinctionumq́; aceruos adducunt, deinde uero dubitationes ſoluunt, cum tamen omnino diuerſo modo ipſas diluere deberent, unde quid mirũ eſt, ſi confuſiſsimi iſti cum ſint, miſeros nugis detineant diſcipulos & ſophiſmatibus? non uiderunt hercle Galenum, qui in libro De tuenda ſanitate præcipit hanc eſſe legem pertractãdæ quæſtionis, ut prius ſubiectũ quale ſit, & prædicatũ cognoſcamus poſtea uero ſi ſit multiplex diſtinguamus, nam ex hoc omnes tolluntur ambiguitates, nos itaque Galeni dogma ſequentes ipſius ueſtigia imitabimur. Exponens igitur Aphoriſmum inquit, quòd iſte eſt tantummodo Aphoriſmus. Vita breuis, ars uero longa, cætera uero Aphoriſmi ratione adiecta ſunt, uideatis modo, quàm optime uera ſint omnia, quæ à nobis ſuperius ſunt explicata, dicebamus .n. Aphoriſmum breuiſsimam enunciationem eſſe, qua pauciſsimis uerbis omnes rei proprietates continentu , quæ quidem

dem duplex erat, alia theorema, alia ſententia nuncupabatur, theorema autem ad ſpeculationem attinet, ſententia uero eſt facta ad humanas obeundas actiones, atque circa agibilia uerſatur, quod ſanè theorema in duplici erat differentia, nam aliud ratione proferebatur, aliud uero abſque ratione, theorema, quod ratione profertur adhuc duas habet partes, aliud enim ratione implicita pronunciatur, ut tu quia mortalis es, immortalia ne cures, quandoq; aliquod ratione explicita manifeſtatur ut ne cures immortalia, quia à te aliena ſunt immortalia, nam aliena non ſunt curãda, ſed propria. Hic Aphoriſmus eſt theorema cum ratione, & implicita, quæ implicita ratio uel Aphoriſmo anteponitur, uel poſtponitur, anteponitur quidem ratio, ut in ſecundo Aphoriſmo. In perturbationibus uentris ſi talia &c. In nonnullis uero alijs ratio poſtponitur, hæc autẽ omnia ab Ariſtotele primo rethoricorum cap. 12. dicta, atque explicata reperietis. Cum igitur Aphoriſmus iſte ſit oratio breuis & conciſa, poſtpoſitam rationem continet. His uero à nobis adeo explicatis, ut ne ullus quidẽ rudis ea ignorare arbitretur, ad uerborum ſenſum accedamus, in quibus non multum immorabimur, ne me eſſe grammaticum opinemini, inquit. Vita breuis, ars uero longa &c. Oratio iſta ex quinque colis conſtituitur, nam κῶλον Græce, membrum Latine nuncupatur, uerbi gratia Cæſar uenturus in Italia, eſt unum colum ſiue membrum, & immoraturus Arimini, ſecundum eſt colum, quod etiam à Græcis σκῶμμα dicitur. Demetrius quidam Phalernitanus hanc phraſim, & ora=

rationis genus ex his quinq; colis conſtitutũ ab Hippocrate damnauit ob eius nimiam breuitatẽ, hic enim cõpoſuit librum de ſermonis idea, in quo Hippocratẽ fuiſſe hiſce uerbis diminutum, nullamq́; ſeruaſſe grauitatem oſtendit. Sed decipitur iſte, nam Hippoc. uir optimus et grauißimus eodem pactò ſe geßit tum locutione, tũ ſcriptura, ut cæteros homines grauitate præſtaret, nec ob id damnandus eſt, ut qui ſermonem hunc, tam breuem, tamq́; conciſum protulerit, nam hæc cola nonnunquã breui oratione proferuntur, quandoque uero longa ac diffuſa, ſicut ſi dicamus, omnes homines mutuo ſibi inuicem in aliquo opere præſtare ſtudent, ne uitam ſuam uituperoſe, aut ſilentio pertranſeant, primum colum eſt explicatum, ac oratio diffuſa ac clara obſequentia uerba. At Hippocr. conciſa admodum cola, ut ob id Demetrius ille cum repræhenſione dignum exiſtimarit protulit, ſed decipitur (ut dixi) & deinceps ſe ipſum corrigens, ſiue inconſtans ſibi, Hippoc. nil melius dicere potuiſſe inquit, nihil enim præſtantius eſt, quàm his commatibus uti, quibus breui ſermone confectis et magnam ſub ſe ſententiam complectentibus grauißimi uiri, & ſapientes, ut Hippoc. utuntur, cuius rei dabat exemplũ Demetrius ipſe de Rege ac ſeruo. Reges enim cum uiri graues ſint, ſermone breui meritò utuntur, ac uix duas proferunt ſyllabas, ſerui uero uiles homines & abiecti ſupplicantes longam faciunt orationem, cum igitur uir grauis fuerit Hippoc. ſuis in libris & in hoc potißimũ qui cæteris omnibus libris anteponitur, grauißimum ſermonem ſeruauit, quod idem fecit in libro illo de me-

dica

dicatrina ſiue de medici officio, qui omnium ſuorũ uoluminum principium eſt, in cuius præfatione breuitate, & loquendi forma cum quinque commatibus, ut & hic, uſus fuit, cum inquit. Similia ne, an diſsimilia ſint, à principio obſeruandum, ex maximis, ex facillimis, ex omnino quocunque modo cognitis. *Videatis quomodo illic ſunt quinque cola breuiſsima.* Vita breuis ars uero longa. *Aphoriſmus hucuſq; pertingit, ſeu proœmium, quod tres conſequuntur particulæ.* Nec ſolum ſe ipſum pręſtare oportet &c. *Hic eſt epilogus Aphoriſmi, qui epilogus eſt, ratio implicite adducta, ſenſus autem Aphoriſmi talis eſt, ſi conſideramus uitam humanam ad artem, certe reſpectu artis uita ipſa ad modum breuis eſt, ratio autem longitudinis ipſius artis eſt, quoniam ad eam acquirendam, exercendamq́; requiritur occaſio, quæ lubrica mirum in modum eſt. præterea experimentum, ultra hæc & iudicium. Quid igitur mirum? ſi tantum à uiris peritis ſententiæ iſtæ implicitæ intelliguntur, rudes autem dum hæc percurrunt, unum tantum eſſe curſum uerborum arbitrantur, & non plura diſtincta commata. Tria itaque iſta difficillima ſunt, quorum ratione ars eſt longa reſpectu uitæ, & notate, q, ſi compararemus (ut & annotant hic iuniores) longitudinem uitæ ad artem, dicemus ut ſupra, eam eſſe breuiſsimam in actionibus, operationibusq́;, nam in operationibus occaſio (ut infra exponemus) eſt præceps. Quocirca primum partem primam Aphoriſmi declarabo, deinceps & ſecundam. Pro eius uero explicatione uidendum eſt, quo-*

modo uita hoc loco accipiatur, nec ut alij in quæſtioni bus uarijs tempus conterentes, diutius immorabor, qui uitam quotupliciter ſumatur diſtinguunt. ſed tantum di cam, quod uita humana accipitur pro toto illo ſpatio uitæ, quo uiuit homo, quod quidem ſpatium termino certo li- mitari non poteſt, neque omnibus æquale eſt, ſed ſecun- dum magis, & minus, iuxta quamlibet hominis tempe- raturam, aeris bonitatem, & humidi radicalis abundã- tiam, humidum enim radicale, ut dicebat Philoſophus in libello De longitudine, & breuitate uitæ abbreuiat, & elongat uitam humanam, aliorumq; animantium, ipſe enim poſuit illas tres ætates animalium hominis ſcilicet corui, & elephantis, de quibus in præſentia, cum ea ad rem non pertineant noſtram, nihil dicemus, com- mune tamen ſpatium uitæ hominis (ut uoluit Hæſio- dus) eſt centum annorum, & ſi homo uiueret mille an- nos, tamen uita illa eßet breuior, quàm ars, quod eſt probandum. Habito quid per uitam intelligendum ſit, ſubſequenter uidendum puto, quid per artem intellexit Hippoc. Pro quo bene animaduertatis, quod tum ſecundum philoſophum, tum ſecundum Gal. ars dupliciter ca- pitur, quanuis Gal. hoc in loco non explicuerit, ob quod etiam eius expoſitio difficilis reddita fuit. Dicamus igi tur primo eius diffinitionem, deinde diuiſionem pone- mus, diffinitio artis eſt, quod eſt habitus intellectus, quo mediante unuſquiſque ad uſum, & operationem dirigi- tur, quæ ars dupliciter accipitur, aliquando pro habi- tu ſcientiæ acquiſito ab ipſo intellectu per diſciplinam, alio modo pro uſu illo, & exercitio prodeunte ab illa

arte,

arte, quæ duæ partes abinuicem ſeparari poſſunt, poteſt enim quis artem, & habitum habere, qui uſu tamē artis careat, & econuerſo, ut contingit de arte canendi, ſunt enim multi, qui canendi habitum, & artem non ignorant, ſed eius uſum non habent, ſic uidebitis quandoque medicos aliquos in cathedris artem medicam clamantes, ſed ne minimum quidem operari ſciunt, reperiuntur etiam medici habitu carentes, & uſum & exercitium tenentes, ut ſunt moderni Empirici, qui cum triginta habent receptas, uniuerſum peragrant orbem, medicantes, non medentes, quare aliud eſt habitus, & aliud uſus, & artis exercitatio, patet etiam, quomodo ſæpe unus ab altero ſeparatur, & uſus ab habitu, & habitus ab uſu, & quomodo interdum ambo in aliquibus ſimul coniunguntur, unde artifex perfectus in arte medica, nec in alijs eſt nuncupandus, qui habitum habeat, & uſum ignoret, & è contra, ſed ambæ hæ partes ſunt neceſſariæ, ut quis recte incedat, ac ambulet, quas Galenus 9. Therapeutices crura appellauit, nam habitus appellatur crus dextrum, uſus uero ſiniſtrum, ideo dicebat ipſe, qui tantum habitum, & methodum callet, uſum uero ignorat, ille tantum crure dextro procedit, & claudicat, quia ſiniſtro caret, ut autem medicus recte ambulet, & non claudicet, duo hæ crura habere debet methodum, ſiue habitum, & uſum, ſiue exercitium. Quo uiſo inquirendum modo eſt, cum Hippoc. dixerit artem eſſe longam de qua nam intelligat, an de illa quæ, capitur pro habitu, an uero de ea quæ uſu acquiritur. Sciendum eſt in primis quomodo acquiritur habitus, & quomodo

uſus, habitus quo nam pacto comparatur? Hoc quippe, cum homo proponit ſibi ſubiectum determinatum de quo debet conſiderare actiones omnes, & paßiones, ex quibus cognitis, & bene conſideratis acquiritur ſcientia, uel ars, declaro per exemplum de muſica, ſit aliquis qui uult acquirere muſicam primum accipiendum eſt ſubiectum ab ipſo addiſcente ſcilicet ſonus, non tamen quicunque ſonus ſed armonicus tantum, hac enim differentia appropriat ſibi ſubiectum, poſtea paßiones omnes, & actiones circa ipſum ſubiectum contingentes cõſiderat, cum muſicus acquiſiuerit has omnes paßiones, & actiones, eorumq́; notitiam calluerit, habitum tunc habet muſicæ, & tunc dicitur muſicus in habitu duntaxat, ſic de medico dicendum. Qui uult addiſcere medicinam, oportet q. primum ſibi proponat corpus humanũ quatenus ſanabile, & ægrotabile pro ſubiecto, de quo deinde incipit quærere, & inueſtigare actiones, & paſſiones omnes, quæ circa ipſum occurrunt, quarum notitia habita ille dicitur habere tantum habitum: ignorat autem uſum medicinæ, uideamus modo qui nam eſt qui habet uſum artis, Verbi gratia medicinæ, & quomodo acquiritur. Acquiritur enim ab illo uſus artis, cũ ab artifice ipſa uniuerſalia Theoremata per habitum acquiſita ad ipſa particularia ſcilicet ad uſum, & ad exercitium faciendo epilogiſmum applicantur, ſic enim intellectus applicando uniuerſalia particularibus, & concludendo particulare aliquod diſcurrit, ſicut facit Ariſtot. tum in. 6. Ethicorum, tum etiam in 7. eiuſdem, do exemplum, ut melius res accipiatur, Verbi gratia ſit

me-

medicus,qui tantum habeat huius artis habitum,& omnes actiones, operationesq́; humani corporis optime percipiat,uult iſte ſe exercere,& uſum huius artis adipiſci,opus eſt,q; diſcurrat,quomodo illa uniuerſalia iã per ipſum habita (quod fit diſcurſu) particularibus applicentur,ut autem hoc ſciatur, debet hoc pacto fieri proceſſus,proponatur in arte,q; aliquis pleuritide laboret,quomodo particularibus uniuerſalia applicabis? à quo nam incipies? quippe à notione finis. Vnde à dolore pleuritidis eſt inchoandum,inquirendo quis nam ſit dolor ille,& unde cauſetur.Sed quid nam eſt dolor pleuriticus? nihil aliud ſanè, quàm inflammatio materiæ ab uno loco ad alium præter naturam defluentis. Hoc habito per eſſentiam ipſius morbi uidelicet,q; dolor iſte à materiæ influxu proueniat, tunc per hanc notitiam huiuſce morbi inuenietis,q; ſuo eget contrario ob maximam illam propoſitionem,q; contrarijs contraria curantur,ſuum uerò contrarium eſt diuerſio eius à loco inflammato.Trahendũ igitur eſt ab ea parte,ad quã fluit ad partẽ oppoſitã,ut uerbi gratia ſi fluit ad partem ſiniſtram trahatur per diuerſionem ad dextram, & è cõuerſo,ſi uerò ſurſum rapit,trahatur deorſum, ſi à parte ante ad partem poſteriorem, & è contra protrahatur cum uero ad hunc particularem actum deuenietis,faciẽda demum eſt particularis concluſio, ut ita faciatis ratiocinationem.Vbicunque materia in corpore humano præternaturaliter ab uno membro ad aliud fluit, tunc diuerſione uti oportet ad oppoſitam partem, quæcunq; ſit illa,ad quam confluit humor,ſiue dextra, ſiue ſiniſtra.

ſtra, ſiue ſurſum, ſiue ante, ſiue retro (uideatis quæſo diſcurſum per epilogiſmum ab uniuerſalibus ad particularia concludendo particulariter) ſed in Socrate eſt humor fluens à parte inferna ad partem ſuperiorem, ſi debet intercipi, & remoueri iſte fluxus, ergo debet ad oppoſitam partem ſcilicet ad partem inferiorem trahi. Vnde abſque eo q. inferatur concluſio poteritis operari, quia concluſio ſyllogiſmi in arte medica eſt ipſa actio, & operatio, quæ in actu practico conſiſtit, ex hoc igitur per hunc epilogiſmum habetis quid agēdum ſit, patet quin etiam, quis ſit artis habitus, & uſus, & exercitum, quod ab experientia dirigitur, quæ ſané (ut dixi) duo ſunt crura, dextrum ſcilicet & ſiniſtrum. His expeditis hanc ſtatuo concluſionem, q. ſi ars tantū pro habitu intellectus conſideretur, breuisſima eſt, & non longa, & breui admodum tempore acquiri poteſt, ſiue rò ars pro uſu emanante ab illo habitu accipitur, dico, q. hoc pacto ars eſt longa, & reſpectu uitæ longiſsima, nec quiſpiam unquàm potuit hanc artem aſſequi, etiam ſi mille uitas haberet, quæ ſingulæ mille annis conſtarent. Quòd uerò ars pro habitu accepta ſit breuis, & finita ratione, & authoritate comprobatur. Primum quidem ratione, à priori per eſſentiam aſſumpta. Nam Ariſtot. Gal. & Pla. inquiunt, q. habitus, uel ſcientia eſt ratio determinati ſubiecti actione, & paſsiones eius cōſiderans, ſed actiones, & paſsiones ipſius ſubiecti breui tempore acquiri poſſunt, cum uniuerſales ſint, & finitæ, ac determinatæ, ſi (ut æquum eſt) in ſpecie, non in indiuiduo conſiderentur. Vnde Gal. 2. uel 3. De differentijs

tijs pulſuum illos deridebat, qui actiones, & paſsiones in indiuiduo, ut in Dione inquirebant, ac conſiderabãt, hoc enim pacto ſunt infinitæ. Ob id dicebat ipſe, debemus accidentia, & paſsiones non in indiuiduo, ſed in ſpecie conſiderare, quæ quidem hunc in modum conſiderata facile acquirere poſſumus, quia ſic finitæ ſunt, & breui tempore indigent. Quod etiam authoritate confirmatur. Nam Galenus nono De placitis Hippocratis, et Plat. inquit, quod omnis methodus, & omnis ars uno anno diſci poteſt. Qui enim bonum ingenium habet, & bonum diſcurſum unius anni tempore habitum ſcientiæ acquirere aptus, eſt & exemplum de muſico tradit, ipſius enim habitus, uno anno, & breui admodum tempore perdiſci poteſt, poſtea ſubiungit Galenus, ſi uerò quis uſum acquirere exoptat, qui ab eo artis habitu progreditur, & ipſum recte aſſequi, tunc ei totum uitæ ſuæ curriculum non ſufficiet. Sed cur adeo difficile ſit uerſari ꝑ tantum temporis ſpacium in huiuſmodi artis uſu ab illo habitu progrediente in uniuerſum dicam, ꝙ eius ratio eſt, quoniam in omnibus rebus agendis ab uniuerſalibus ad particularia procedẽdo primum occaſio ad hoc apta inuenienda eſt, quæ ad modum difficillima, ac præceps exiſtit, quoniam ſubiectũ circa quod uſus iſte uerſatur, non eſt adeo diſpoſitum, ut ſemper eodem ſe habeat modo, cum in continua alteratione, mutatione, & fluxu exiſtat. Vnde maxima ſolertia, ſummaq́; ſapientia occaſio reperienda, expectandaq́; eſt, ut tempeſtiue circa ipſum operari poſsimus. Non enim ſumus, ut fabri, aut coriarij, qui nulla ſumpta occaſione propter

ſui ſubiecti immutabilitatem quocunque tempore operari inchoant. Sed apud nos medicos, qui circa corpus humanum uerſamur, ſubiectum adeo nobile, quod continuè fluit, & mutatur, difficillime occaſio idonea ad actiones ſubeundas inuenitur. Quo fit, ut noſtra occaſio in rebus agendis, maxime ſit præceps, unde plurimo tempore, & maxima difficultate uſus hic acquiritur. Deinde eſt experimentum, quod quidem fallax eſt, non enim ſemper, quæ experimur, ad finem intentum deducuntur. Præterea periculoſum eſt, ob corporis humani ſubſtantiam & nobilitatem, cum omnium corruptibilium perfectiſsimum ſit. Nam ualde fatuum eſt in tam nobili ſubiecto facere periculum, quoniam mors ſæpe ob malum experimentum inducitur. Tertio redditur difficilis uſus iſte ob iudicium difficile. Difficillimum enim eſt recte iudicare. Nam non omnibus hominibus contingit adire corinthum. Verum, ut hoc apertius pateſiat, exemplo ſatis claro illuſtrabo. Adſit pleuriticus, à quo dolorem amouere intendimus, per uniuerſalia facile poterimus diſcurrere, ꝙ ſcilicet in omni fluxu ad oppoſitum diuertendo trahere debemus, præterea, ꝙ hic ſit in pleura dolor, qui ex repletione prouenit, & ꝙ iſte fluxus materiei præternaturalis eſt à partibus inferioribus ad ſuperiora aſcendentis, & ob id diuerſione ad oppoſitam regionem ſalus paranda eſt, ſed in Socrate eſt iſte fluxus, cum tali dolore, in eo igitur amouendus eſt per diuerſionem. Omnes quidem hoc facile addiſcere poſſunt, at quid ſit agendum in tali indiuiduo, & quomodo hoc difficillimũ eſt. Nam occurrunt tibi tria monſtra indomabilia, quæ

nos perturbant, & opus noſtrum acquiſitu difficilli-mum reddunt. Primum monſtrum eſt occaſio, quonam tempore hæc peragenda ſint, debemus enim ad oppoſitũ trahere, utrum modo conueniat in tempore doloris nec ne? dubium eſt. Nam dicebat Auicenna cum euacuare uolueris, dolorem prius ſedato. Ideo inuenienda ſunt re-media opportuna ad ſedandum prius dolorem, ſi occa-ſionem reperire uis, & tempus idoneum operandi. Secũ-dum, quod occurrit, monſtrum, eſt eſperimẽtum fallax, & periculoſum. hoc enim (ſi uerſabimini circa corpora humana) claré cognoſcetis, q̃ ſi ob id circa aliquod cor-pus error committitur, tota medici authoritas tollitur, nam fine ſuo intento fruſtratur, & ſanitatem inducere intendens morbum maiorem, aut etiam mortem quan-doque ob experimenti fallaciam inducet. Tertium ſe ſe offert monſtrum, & eſt iudicium. Indicare enim an an-te, uel poſt aliquod ſit faciendum haud facile eſt, ut u-trum ante exhibere tale pharmacum ſit bene, an male factum, poſtea ſi quis exhibuerit ipſum, & contulerit poſt eius aſſumptionem æger ſudauerit, difficile eſt iu-dicare nunquid à pharmaco, an ab ipſa natura fuerit ſanitati reſtitutus. Quare tria hæc monſtra uobis para ta nunquàm habebitis, quin ſemper quid horum deſit. Hæc tria ſunt monſtra, per quæ unuſquiſque medicus tranſire debet, quorum ratione actio, & uſus difficilis redditur, ob id Auerroes (ut in ſuo colliget uidere licet) cum tamen perfectiſsimum haberet habitum, medicam hanc artem exercere noluit. Quo circa Gal. 2. Thera-peutices talem artis difficultatem conſiderans inquit,

ſi

ſi quis ab uniuerſalibus ad particularia procedere uo-
luerit, & artem præſtantiſsimam exercere, opus eſt, cũ
ingenioſum eſſe, multumq; ſtudijs incumbere, & pœni-
tus ab omni cura, ſolicitudinibusq; ſe iunctum, & ab om
nibus alijs deniq; impedimentis, ueluti paupertate a-
lienum, & omnia fortunæ bona contemnere, quoniam
huius artis difficultas hoc exigit, nam omnes mederi
poſſunt, ſed non omnes honorem conſequuntur, qui ue-
rò magis circa hoc ſe dederit, eò magis ad ſupremos gra
dus extolletur, quemadmodũ multi primates ſunt apud
Regem, licet ad ultimam perfectionem peruenire non
poſsint. Cum igitur longus ſit artis uſus, ars iſta erit lõ-
ga reſpectu uitæ, non quidem ars illa, quæ habitus eſt
duntaxat, ſed ars illa, quàm pro uſu accipitur, quemad-
modum ex Gal. 9. De placitis colligi poteſt. Hæc eſt hu-
ius Aphor. uera ſententia. Quoad Hippoc. uerba ſubſe-
quentia, rationem adducit, quare ars longa eſt reſpectu
uitæ, & tria ponit monſtra, ut ſuperius explicauimus,
quorum primum eſt occaſio. Quod autem in arte medi-
ca occaſio de neceſsitate requiratur, & in omnibus re-
bus agendis, tum à poſteriori, ſiue ſigno, tum à priori
comprobatur, primum à poſteriori, quoniam niſi, qui
amat puellam, occaſionem expectauerit, dum ſecum al-
loqui, & eius finem aſſequi intendit, nihil boni efficiet
profectò, ſed data occaſione, ſtatim finem intentum adi
piſcitur, pariter qui uult cum principe aliquo loqui, oc
caſionem debet morari, nam non expectata occaſione
cõtumelijs afficeretur, in omnibus igitur actionibus ex-
pectanda eſt idonea occaſio, & ideo dicebat magnus. Il-
le

le Poeta Græcus. Maximum, quod præeſt omnibus actionibus, eſt ipſa occaſio, ex quo factum eſt uulgatum illud uerbum apud Græcos, quòd nullum eſt bonum, niſi opportunè, & recte fiat, hæc eſt à ſigno, & poſteriori probatio. Quæ uerò à priori accipi poteſt, hæc eſt, nam in qualibet actione recte agenda requiritur, q̃ agens proportionetur paſſo, aliter non fiet bona actio, oportet inquam ſit bona diſpoſitio paßi, ut agens cito agat in illud. Proportio autem uera inter agens, & paſſum ſeruatur, cum agens paratum erit ad agendum, & paſſum ad recipiendum, iſta autem diſpoſitio maxime habetur, & elicitur occaſione, ſeruata enim debita occaſione, quæ eligatur, ſiue paſſum ſit animus, ſiue corpus, ſemper id paſſum diſponetur ad agentem, alioquin nec bona actio, nec bonum opus, nec bona impreßio efficietur, hoc igitur à priori quoq; compertum eſt. Quãtum uerò attinet ad eius difficultatem, quam ſcilicet difficillime occaſio iſta cognoſcatur, hoc facile uidere licet. in omnibus rebus humanis, quæ quidem in quodam tempore imperceptibili conſiſtit, Ideo Galenus primo ad Glauconem recte dicebat, nihil in rebus agendis difficilius eſſe, quam occaſionem inuenire, cum in quodam temporis puncto indiuiſibili conſiſtat, propterea Poetæ rectè occaſionem ipſam tantum in fronte comatam, & capillis inſignitam, in occipite uero caluam, & depilatam finxerunt, quoniam illa facillime, uelocißimeq; ſubterfugit, per hoc enim innuebant hi, q̃ cum occaſio ipſa ſcilicet fortuna in fronte ſeſe offert, ſtatim eſt capiẽda, quia cum poſtea frontem auerterit, ea amplius capi non

non poteſt: & ex hoc etiam ſatis conſtat quantum ſit præceps tempus, & uelox, & occaſio ipſa, quæ temporis eſt pars, fluxibilis, cum de tempore non habeamus, nec futurum, nec præteritum, ſed tantum punctum, quod eſt inſtans, & indiuiſibile, teſte philoſopho. 4. phyſ. Ex parte igitur temporis eſt præceps occaſio, & ex parte actionis, & alterationis, circa quam ipſa uerſatur, nam ſi uerſamur circa animos hominum hortandos, & dehortandos, uidemus, quod continue eorum ſententiæ, & uoluntates commutantur, pariter corpus humanum, circa quod medicus agit, quam mutabile, & alterabile continue ſit, omnes norunt, unde & occaſio ſolet etiam appellari colliquatio, quoniam corpus colliquat, nec quid idem permanere ſinit: Immò ſolet etiam dici, quod non eſt eadem ſanitas in mane, & in ſero, quia continue mutatur corpus, & quæ in eo continentur, ſemper alterantur, quod ſi hoc in ſanitate fit, quid fiet in corpore laborante morbo aliquo ratione cauſarum, tum extrinſecarum, tum abditarum? Nam ſi medicus aliquid circa corpus operari inſtituet, ſtatim ex aliquo ſtrepitu, uel in domo, uel extra domum corpus immutatur, & medici operatio impeditur, quoniam occaſio præfixa immutatur, quæ deterret medicum, ut non poßit, quod intendebat, agere, quid mirum? ſi iſta ars in tota uita non acquiratur? cum hæc occaſio adeo neceſſaria, & cognitu difficilis exiſtat, ut ab homine exercitatißimo uix percipi poßit, quid etiam fidendum de hac arte ratione huius occaſionis? & hinc unum aliud exoritur, quòd ſi quis praua aliqua arte

te imbutus fuerit, quanto in ea procedet, tanto efficietur prauior & in deterius ſemper ſeneſcet, ſed ſi bonum aliquem habitum habuerit, totum continget oppoſitum, ideo uos hortor, ut totis uiribus hos bonos habitus (quo ad fieri poteſt) habere inſudetis, & bonum deinde uſum, atque exercitationem perfectiſſimam, ut primo perfectionis gradui accedatis, quemadmodum fecit Hippoc. & Galenus quod ſi ad illum gradum aſcendere non habitur facultas ſaltem ſecundo gradui proximi eſſe ſtudeatis. ſic in Republica multi ſunt gradus, in qua aliqui principatum attingunt, nulli ſuccedunt, alij uerò ſubſequuntur, & hæc dicta ſint de occaſione. Secũdum monſtrum quod occurit eſt experimentum. Tertiũ eſt iudicium difficile, quæ duo ultima ſimul pono, quemadmodum facit Galenus, quem nunc ſequor, cuius expoſitionem ſuper hoc notate, nam nos alterius erimus opinionis, dicit enim, ꝙ experimentum eſt fallax, & iudicium difficile propter inuentionem artis, accõmodat. n. hæc duo ad inuentionem artis, tanquàm duo principia, & inſtrumenta in omnibus artibus, & ſcientijs acquirendis, quod ſumpſit ab Ariſtotele in procemio methaphyſices, quodcunque autem horum ſumatur, ſemper erit difficillimum, quomodo autem experimentum conferat arti, demus exemplum, quoniam per ipſum inueniemus principia in arte, ſicuti maiores noſtri, qui reubarbarum purgare coleram reperiere, non enim rationem, ſed experimentum in hoc habuerunt, quoniã à proprietate ſua hunc in modum operatur, & ideo Galenus in 5. De ſimplici medicina dicebat, ꝙ illa, quæ à propprie

prietate operantur, nullo modo methodo ſcilicet iudicio, & ratione, ſed tantum experientia haberi poſſunt, ut eſt de reubarbaro, quòd purget coleram, unde perpēdite quantam utilitatem afferat arti experimentum, pariter ratione, & iudicio aliquid acquiritur in arte, nam ſi ſit ulcus curandum, ſi applicamus oleum, tunc inducemus in ulcere putrefactionem, eo quia oleum humectat, & quid etiam deterius efficietur, ſi uero applicabitis eruginem æris in ulcere maxima profectò mordicatio, corroſio, & dolor generabitur, quæ iudicium & ratio conſiderans, quomodo ex his duobus ſimul mixtis unum tertium conficiatur, q; ulcus conſolidet (ut inquit Galenus) nec corrodat, nec putrefaciat, & unguentum nuncupabitur ad ulcera conſolidanda, nemo igitur inuenit hæc duo ſimul mixta iuuare in tali caſu, & ſeparata nocere, niſi ratio ipſa, ſiue iudicium, unde cum ſint duo iſta inſtrumenta experimentum ſcilicet & iudiciū ad artem, uel ſcientiam inueniendam, ambo quidem difficillima exiſtunt, nam quid experimento difficilius? ſi enim uolumus nouum aliquod in Socrate experiri, illud forte non conferat, tunc aut tale corpus lædemus, aut necabimus, ideo experimentum periculoſum eſt, ob ſubiecti nobilitatem, in quo fit actio. non enim ſumus fabri nec coriarij, qui uerſantur circa ſubiecta inanimata, aut irrationabilia, ſed uerſamur circa ſubiectum humanum corpus, quod deperditum non poteſt amplius refici. Parimdo iudicium eſt difficillimum in omni parte medicinæ, quod Galenus probat à ſigno, nam hoc facile deprehendi poteſt ex noſtris maioribus medicis, inter quos

magna fuit diſſentio circa humani corporis fabricam multumq́; circa eius principia laborarunt, quia iudiciũ in rei queſitæ ueritate diſcernenda multiplex, diuerſũ, ac difficile erat, nam medicus uerſatur propter corpus humanum circa tria ſcilicet ſubſtantiam corporis, humores, & paſsiones, alterationesq́; tanquam eius principia, circa quæ apud ueteres maxima diſcordia cernitur. & primum circa ſubſtantiã corporis Aſclepiades extitit, qui corpus humanum ex principijs indiuiſibilibus athomis conſtitui putauit, quam eandem Epicuri ſequuti ſunt opinionem, Hippoc. uerò, & Galenus principia corporis humani eſſe quatuor elementa ſtatuerunt, Poſtea inter ſe fuerunt diſcordes de proprijs, & propinquis humani corporis principijs, uidelicet humoribus, Nam Eraſiſtratus, & cum illo Ariſtoteles ſanguinem tantum eſſe uoluerunt pro corporis ſubſtantia, qui quidem ſolus eſſet humor, cæteri uerò excrementa, tanquàm inutilia, ſi ad ſanguinem comparentur. Hippoc. autem in libro De natura humana ualidiſsimis argumẽtis humores, & ex quibus ut neceſſarijs corpus humanum ſit conſtitutum, quatuor eſſe demonſtrat. De ſpiritibus quoque non parua fuit diſcordia, nam Peripatetici unum tantum ſpiritum uitalem non diſtinctum ab animali eſſe contendunt. Hippoc. uerò tres ſpiritus neceſſario diſtinctos in humano corpore animalem, uitalem, & naturalem poſuit. Sic & de ſolidis membris diſident antiqui, quo fit, ut iudicium difficile reddatur, cum circa humani corporis ſubſtantiam ad inuicem ualde diſſerant, Pari pactò circa facultates (ſi rectè perpendamus)

mus) Ariſtoteles, & Peripatetici cum Eraſiſtrato unā tãtum eſſe facultatem uigentem in corde, quæ ſola dat, & præſtat uarias actiones diuerſis corporis membris, eſſe uoluerunt. At Hippoc. tres eſſe exiſtimauit faculta tes. ſimiliter circa alterariones, & paßiones quanta difficultas orta ſit, palam eſt. Aliqui enim, inter quos fuit Hippocrates à quatuor qualitatibus primis calidi tate, humiditate, frigiditate, & ſicitate alterationes fie ri aßeuerant, ex quorum inæqualitate alteratio in hu mano corpore contingat, alij autem, ut methodici, quos improbat Galenus in libro De ſectis, & in libris De ar te curatiua, & etiam in illo De conſtitutione artis, alte rationes à denſitate, & raritate, ſiue à conſtrictione, & dilatatione cooriri uoluerunt. Quidam uero ob partiũ ſimilarium mutationẽ, quæ erant indiuiſibilia illa cor puſcula, ut q, ea ex rotundis acuta fierent, & ex acutis rotunda. Quanta fuerit etiam de curatione controuer ſia, breuitati ſtudens non dicam. Hæc autem omnia ex oriuntur, eo q, iudicium difficile eſt. Cum ergo experi mentum ſit periculoſum, occaſio præceps, & iudicium difficile, Galenus conlcudit, q, ad inueniendam artem nulla ætas ſufficit, ut ab uno ſolo integre conſtitui poſ ſit, quæ tamen ars traditur per manus, ut q, unus dimi nute inuenerit, & cæperit, alter magis compleat, & ad ijciat. artes enim per additamenta, & ætates perficiun tur, ideo ars eſt longa, quia medicina in unica uita, & ætate conſtitui non poteſt. Hæc fuit Galeni expoſitio, quæ in ſe uera eſt, at in hoc peccat, quoniã quando Hip pocrates dicit, artem eſſe longam non intelligit quoad

artis

artis inuentionem, nam ſi ſic intelligeremus multa ſequerentur abſurda. primum quidem, quoniam nos Hippocratem (ut facit Galenus) artis inuentorem faceremus, quod minime uerum eſt, quia Hippocrates hic, & ubique in Aphoriſmis docet, quomodo ars ꝑfici debeat, non quomodo inuenienda ſit, docet enim artem iam inuentam, nulla autem hic fiet mentio ab eo de artis inuētione, ſicuti uoluit Galenus, qui in hoc deceptus eſt. Ante enim Hippocratem ars iſta conſtituta erat, unde ſi hoc ipſe doceret in Aphoriſmis, recte diceret Galenus, quod tamen nunquam reperietur. Quod autem ante Hippoc. ars iſta fuerit reperta, teſtatur ipſemet Galenus ubique inquiens, Aeſculapium hanc reperiſſe facultatem, quod & confirmat Plato (ſi ei credere dignum eſt) in Phædone, & in quarto De re publica, Aeſculapius fuit primus, qui methodo medicam artem in Theoremata referre, & conſtituere incæpit, cui, quæ relicta erant, poſtea per ſucceſſionem addiderunt alij. Nã Hippocr. habuit patrem ſuum Heraclydem, & alios antiquos præceſſores, qui de arte iſta conſtituenda quãplurima ſcripſerunt. Sed dicet quis Hippoc. artem inuenit, ſed non perfecit. Dico ꝙ præceſſores ſui fuerunt, qui hanc inuenerunt artem, poſtea uerò ipſe per additamēta eam perfecit, ſic, & Galenus perfecit, ut ubique de ſe ipſo atteſtatur. Ego nihil inueni (inquit) ſed quicquid ab Hippoc. habui, explico, nam ille obſcurè, & enigmaticè ea pertractauit, ego uerò diffuſius, ac diſtinctius interpretor, expono, & dilucido. Et ſi quid de nouo in arte conſtituit Hippoc. non fecit in Aphoriſmo-

rum libro, qui ſunt in ultimæ concluſiones artis medi-
cæ, quem librum in ſenectute ſua ad uſum, atque memo-
riam medicorum compilauit. Præterea ſi Hippocrates
De artis inuentione intelligeret (ut aſſerit Galenus)
fruſtra addidiſſet, illud uerbum Occaſio, quoniam in
arte inuenienda, & conſtituenda non requiritur occa-
ſio, quia ſi uultis artem conſtituere, ſingulo die, & qua-
libet hora, & tempore inuentionis occaſio ſeſe offert,
ſed in exhibitione medicinæ alicui ægro neceßariò oc-
caſio requiritur, quæ in experimento, exercitatione, ac
uſu conſiſtit, quæ quidem medicina ſi tempore debito
exhibeatur erit, ut manus Dei, ſin minus, contra. Non
eſt igitur credendum, q̃ Hippocrates De artis inuentio
ne intelligat, ſed de uſu, & exercitatione, ita quod ars
ſit longa ratione uſus, & experimenti, quæ ars occaſio-
ne, quæ præceps eſt, iudicio difficili, & experimẽto pe-
riculoſo indiget. Quid igitur dicis Galene? cum Hipp.
hic non intelligat. nec de artis conſtitutione, nec de ha-
bitu, ſed duntaxat de eius uſu, Concludendum itaque eſt
Galenum in hoc grauiter erraſſe, cuius cauſa fuit, quo-
niam artem, & uſum artis, haud quanquàm diſtinxe-
rat, cum tamen diſtinguere neceſſarium foret. Sed ut
quid pro ueritate ſentiam uobis aperiam, Galenum ſem
per ſummum uirum fuiſſe putaui, & quicquid dico, &
habeo, fateor me id totum ab eo accepiße. Verum tamẽ
non ſemper idem eſt, ubique Galenus, nec ſemper ſibi
conſtat, quia ſæpe ſe emenda, & corrigit, quod ſanè fa
ciunt, hi qui multa, ac uaria uolumina ob multam fa-
cundiam, & doctrinam ſcriptitant, raró tamen, quod
ſcri-

ſcripſerunt,emendant, quemadmodum etiam Gal. uir doctiſsimus,qui complures libros componebat, rarò tamen eos emendabat. Omiſſa igitur Gal. expoſitione dicamus,q; agit de uſu tantum artis,qui experimento,iudicio,ac occaſione indiget. Pro quo debetis ſcire q; in omni cura,& medicinæ opere(ut etiam refert Gal. in libris Therapeutices)ratio actionum ſemper ab indicationibus ſumitur quæ quidem,uel à morbo, uel à cauſis morbi deprehenduntur,ut uerbi gratia uolumus aliqđ corpus euacuare,quid eſt,quod hoc nobis indicat? repletio ſanè ipſa. Debet igitur fieri euacuatio, nam contraria contrarijs curantur,ob id medicina euacuans requiritur,q; aliter fieri non poteſt. Facile habitus medici diſcurrit hucuſque,dum uerò ab uniuerſalibus ad particularia deſcendere uult aliquis, & medicamentum Verbi gratia ſcamoneum exhibere,inſurgit difficultas,& tūc medico ſe offert experimentum,quòd eſt tum periculoſum,tum fallax,periculoſum ob ſubiecti nobilitatem, fallax uerò,quoniam circa tale ſubiectum corpus humanum rerum agendarum differentias cognoſcere difficillimum eſt,ob id ſi medicus circa corpus ægrum diſtinctè procedere deſiderat,diſtinctè indicationes habendæ ſunt,quæ(ut dixi)uel à morbo,uel à cauſis morbi ſumūtur. Videndumq; eſt primum qui humor ſit peccans,quo habito tunc quid agendum, & quid euacuandum ſit cognoſcetis. Secundo quantum agendum, & euacuandum ſit, habere opus eſt, quod haberi minime poteſt,niſi prius quantitas lapſus cognoſcatur,quæ lapſus quantitas non rectè comprehenditur,niſi antea corporis quod

ſpeculandum ſubijcitur, temperies exactè cognoſcatur Hoc autem negocium difficillimum eſt ſcire. Vnde Gal. 3. methodi dicebat, ſi ego temperaturam corporis ſcire poßem, qualis nam ſit in ſingulo corpore, & in quo gradu, me eſſe Aeſculapium exiſtimarem, quod etiam in libro primo ad Glauconem aſſerit, ubi inquit melius eſt curare ægrum, cum quo fuerit medicus diutius uerſatus, quàm illum, quem non nouerit antea. Suppoſito adhuc, ꝙ medicus etiam habeat conditionem hanc quantũ euacuandum ſit, non ſufficit hoc, quoniam oportet etiã uidere, quomodo euacuare liceat, & quomodo non, hæc autem ab ægri natura, & temperie indicatio exoritur. Si modo uultis uos exercere, tunc occurrit primo occaſio, maxine præceps quæ niſi exquiſite habeatur, nihil boni niſi caſu in actione aſſequemini. Habendum præterea eſt, quid agendum ſit, pro quo tenendus eſt humor peccans, at quoniam ſæpe cauſæ morborum latent, nec poſſunt haberi. Ignoti ſunt etiam morbi, & à qua pendeant cauſa, & conſequenter quid agendum recte haberi non poteſt, unde Gal. in libris De locis affectis dicebat, ob id accidere artem hanc coniecturalem eſſe, oportet quin etiam ſcire quantũ agendum ſit, ꝙ ſine præcognitione lapſus morbi, & temperaturæ acquiri non poteſt. Ideo experimentum ratione nobilitatis ſubiecti periculoſum, ratione uero quantitatis, & gradus temperaturæ redditur fallax, infinitæ enim ſunt indiuiduales naturæ, quas cognoſcere minime poſſumus, ob id longißima ætas ad hæc reperienda requiritur medico, unde nemo perfectus medicus fieri poteſt, qui & ſi perfe-

ctißi-

ctiſsimum habitum obtineat, attamen uſum, & exercitium non recte callebit, niſi mille annos in arte fuerit uerſatus. unde Auer. in 6. colliget dicebat, unum fuiſſe tãtummodo medicum ſcilicet Auenzoarem, qui ſuo iudicio perfectiſsime medicinam calluit, qui uix à lacte remotus circa 7. ætatis ſuæ annum cum patre circa artis uſum uſque ad 40. annum uerſari cæpit. Nam 40. ætatis Auenzoaris pater eius è uita diſceſsit. Auenzoar ad 135. annos peruenit, qui ob longam ſuam uitam artis habitum cum uſu applicuit. Quamobrem nunquàm aliquis erit perfectus medicus, etiam ſi exquiſite de tota medicina loqui ſciat, & optimum habitum calleat, niſi habitum uſu accommodet, at nullus id preſtare haud facile poteſt, niſi Aeſculapius, & tanquàm Deus efficiatur. Difficillima igitur eſt ars, primo ob occaſionẽ præcipitem, Quemadmodum teſtatur Gal. 1. ad Glauconem à principio, poſtea ob experimentum, deinde ob iudiciũ circa rerum agendarum differentias, non tamen ob id ullus à ſpe fruſtrari debet, quandoquidem hic de acquiſitione perfecti finis, qui difficillime acquiritur loquimur, quod & Gal. loco citato uolebat, nam & ſi finem hunc medicinæ perfectum attingere non ualemus, tamen ſi methodo utemur, magis erimus perfecti medici, dum nos tranſibimus ad uſum artis, quàm medici ignari, & qui methodo carent, ueluti Empirici ſunt. Non igitur deſperemus, ſed alios antecellere conemur, ut ſaltim, quo ad fieri poteſt, illum perfectionis gradum attingamus. Et hæc pro ueritate huius primæ partis Aphoriſmi, tum ſecundum Galeni expoſitionem, tũ meã

intelligentiam ſatis dicta ſint. Reſtat modo (quod polli citi ſumus, ut facit Gal.) oſtendere, quare in hoc operæ factum ſit hoc procœmium. ſuperius ſex medicorum opi niones in medium attulimus, quarum unam tantummo do accipit Gal. duas uero non improbat, tres uerò alias uituperat. Illa, quam acceptat, eſt, q tradat rationem, cur ſcripſerit Hippoc. Aphoriſmos, nam ſi in hoc procœ mio docebit, nos ad ſcribendos Aphoriſmos oſcurè acce-dere debere, nihil erit magis aptius, atque ad propoſitũ conuenientius, quippe in eo primum argumentum poni tur, ex quo docilis auditor fit, poſtea attentus, quoniã ratio ſcribendi hunc in modum demonſtratur, præterea beneuolus fit, quoniã lector perutilia audiet. Ars enim inquit eſt longa reſpectu uitæ, uita autem ualde breuis reſpectu artis, ob id oportet modum breuem reperire, per quem breues, & integras regulas habeatis, quibus, quid agendam ſit, ſciatis in particularibus abſq; hoc, q ſemper diſcuratis reſoluendo à ſubiecto ipſo uſque ad ultima particularia, quocirca inquit Hippoc. Ego uos docebo regulas, tanquam in ſpeculum agendo, quibus uos optime in arte exercere ualeatis, palam igitur eſt, quàm bene iſtud procœmium hoc loco poſitum quadret, quin etiam optime inter illas ſex ueram opinionem eli gat Galenus, quæ breuiter rationẽ, & cauſam tribuit, cur hoc opus ediderit, manifeſtum eſt etiam quàm bene procœmium hoc huic loco ab Hippocr. fuerit applicitũ, in quo illa tria iam dicta procœmio deſeruientia ſeruan tur, ut ſcilicet auditorem beneuolum, attentum, & do-cilem efficiat, inquit enim q non tantum expedit dare,

diſcur-

diſcurſum per habitum ad inueniendam artem, ſed & regulas quoque particulares, ut eſt illa. Si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter tolerat. Indigemus enim quandoque regulis particularibus breuißimis in rebus agendis, quæ ſumuntur à principijs ueris ipſius artis, nam ſi ſemper à principio ad finem diſcurrere uelletis maxima diligentia et ſummus labor requiretur quod pro omnibus opus non eſt, hinc etiam apparet, quàm bene Auicenna tradendo illum librum Cantice proceſſerit, liber iſtæ eſt regula, & canon medicinæ, in quo totam complectitur artem. Intelligebat enim quam eſſet difficile ab uniuerſalibus ad ultima particularia procedere, meliusq́; eße, ut regulis quibuſdam breuibus artem exerceret, & hinc colligatis, q; male faciunt hi, qui hoc tempore Auicennã excluſerunt, qui me hercle admirabilis apud noſtros antiquos extitit, cum totum Galenum in regulas, Etaxiomata redegerit, unum etiam non præteribo, q; Auicenniſtæ facilius operantur, quàm apparentes, imaginarijq́; Galeniſtæ, uerum errauerunt Auicenniſtæ quoſdã antiquos inſequentes, qui regulis tantum procedebant, non applicando artem ad methodum, unde tandem, & methodum, & regulas particulares amiſerunt. Hippoc. itaque primus fuit, qui has regulas particulares inuenit, deinceps Auicenna eum ſequutus eſt, qui librum Cãticæ compoſuit, non tamen Aphoriſticæ, ſed duntaxat ſummarie, & hæc ſatis dicta ſint, quare poſitum ſit ab Hippoc. hoc proœmium iuxta ueram illam opinionem. Sunt demum duæ aliæ opiniones, quæ à Galeno non im

probantur, tamen neceſſariæ non ſunt, quarum prima dicit, q; iſtud proœmium ab Hippoc. *propoſitũ eſt, quoniam uoluit expellere homines ſe cordes, & ignauos ab hac arte, altera uerò forte idem dicit, q; tantummodo uiros magnanimos eligat, & inertes excludat, nam magnanimi ad magna negocia exercitantur, puſillanimi uerò expaueſcunt. Secundum igitur has duas opiniones his de cauſis hoc proœmium.* Vita breuis, ars uero longa *poſuit* Hippocra. *ad quas opiniones reſpondet* Gal. *inquiens, q; hæ duæ ſectæ in ſe uerum dicunt, nõ tamen ad propoſitum, non enim compedia artis docet, nec ſua fuit intentio, ut proœmium hoc ad omnes ſuos libros efficeret, quò omnes ad artem hanc capeſſendam excitaret, quin immo ſi hoc faceret* Hippoc. *totum oppoſitum eius, quod facere debebat, perageret. Sunt uero tres aliæ opiniones, quæ à* Galeno *eijciũtur, quarũ una fuit* Hippoc. *ab arte medicinæ omnes auertere. Cui* Galen. *reſpondens inquit, hoc eſſe falſiſsimum, altera fuit opinio, ob id hoc proœmium eum feciſſe, ut oſtenderet artem noſtram eſſe coniecturalem, quæ adhuc falſa, & abſona à ueritate eſt.* Tertia, *& ultima opinio aſſerebat* Hippocr. *in hoc proœmio uelle intelligere, q; medici ſine huius artis ſæpe fruſtrantur, quas tres opiniones (ut dixi)* Galenus *improbat quoniam ſi id eſſet uerum, quod dicunt hi, maximum eßet* Hippoc. *dedecus, tum artem uilleſcere, tum etiam ſtudioſos auertere. Præterea ultimæ hæ opiniones extremæ Aphoriſmi particulæ non correſpondent, quando dicit.* Nec ſolum ſe ipſum prẹſtare oportet oportuna fauentem.

Ecce,

Ecce, quòd ibi inquit medicos à fine ſuo non fruſtrari, nam ſi fruſtrarentur alio modo dixiſset, loco enim illius. Oportet: *Poſuiſſet.* Contingit. *Non uult igitur* ꝙ *ars iſta cõiecturalis ſit, nec medicus à fine ſuo fruſtretur, dummodo, quæ ueniunt circa ægrum agenda, optime agantur, uidelicet, quòd quantum poſsibile eſt, eligatur occaſio, præterea ad experimentum aduertatur, ne fiat periculoſum, aut minus fiat, quàm poſsibile ſit, ſic & iudicio, & de ſequentibus conditionibus requiſitis dicendum eſt, ad quas omnes finis intentus à medico ſequitur.* Nec ſolum prȩſtare oportet &c. *Hæc eſt ſecunda Aphoriſmi pars ſecundum Gal. quæ eſt ſeparata ab Aphoriſmo, & eſt ueluti conſilium additũ primo Aphoriſmo. quoniam dixit Hippoc.* ꝙ *ars reſpectu uitæ eſt longa, quoniam occaſio præceps eſt, experimentum periculoſum, iudicium difficile, inquit modo, ideo conſulo uos, ut omni ueſtro conatu, nõ tantum præſtetis uos ipſos opportuna facientes in rebus agendis, immò etiam Conamini, ut æger pareat, & faciat, quod debet, ſic & aſtantes, ſiue miniſtri prompti, & parati ſint pro ægro, nec tantum medicus, æger, & miniſtri, ſed etiam omnia exteriora recte adhibita eſſe debent. quæ omnia ſi recte ſeruentur, & ſi ars ſit longa, omnia tamen ferè ſemper fæliciter ſuccedent, non enim omnes ob occaſionem præcipitem curari poſſunt, ſed quamplurimi, ſi hæc omnia recte adminiſtrentur, hæc eſt expoſitio, quæ uidetur eſſe notiſsima. Adhuc tamen reſtant quidam explicanda, & diſſoluenda primum eſt, cur dicat Hippocr. ſi exteriora fiant, cum iam dixerit.* Nec ſo-

ſolum ſe ipſum prę̃ſtare oportet opportuna facientem, ſed & agrum, & aſsidentes. *qui quidem medicus, æger, & aßidens, extrinſeci eße uidentur, ſicut, & alia exteriora.* Circa *huius quæſiti ſolutionem oportet prius ſciatis, q, ſi curare uolumus quempiam in omni curatione tria requiruntur, & neceſſario concurrunt, alteratio, in qua concluditur alterans ſcilicet agens, & alteratum, ſcilicet paſſum, præterea cum hæc alteratio in tempore fiat, multi exceſſus in tali temporis ſpacio poſſunt occurrere, qui talem alterationem impediant, ita q, agens non poßit recte agere, & operari, ſic & patiens pati nequeat.* Primum *itaq; ex parte agẽtis tria neceſſariò requiruntur, primum eſt natura ipſa, quæ eſt omnium operatrix & uerus artifex in fabrica alijs imperans, & nullo pactò ſubiecta, natura igitur eſt primus architectus, huius naturæ nos ſumus miniſtri.* Secundum *eſt medicus, qui à natura dirigitur, ut miniſter à primo architecto, unde medicus eſt ſecundus architectus, poſteà ſunt aſtantes, & miniſtri, qui ſunt tertius architectus, qui à medico dirigantur, et is illis imperat,* Quo *circa tria hæc, ſiue tres cauſæ ſumptæ ex parte agentis ſunt, ad hoc quàm maxime neceſſariæ natura, medicus & miniſtri, unde medicus medio modo ſe habet, nam reſpectu naturæ eſt miniſter, ut dixit* Gal. 3. *artis paruæ, & in libro* De *conſtitutione artis, reſpectu uero miniſtrorum eſt, ut architectus ideo* Gal. 6. *epedemiarum ſect. 2. dixit, ſi medicus operaretur uenas ſecando, aut clyſteria imponendo, non artifex, ſed miniſter eſſet, eſt enim medicus, ut imperator in exerci*

tu

tu, qui ſi pugnat in exercitu, non pugnat, ut imperator, ſed ut miles ſic, & gubernator nauis, qui dum naui aſcẽdit, & munera nautæ exercet, non gubernator ſe nauta, & miniſter efficitur. Tria igitur hæc ſemper concurrunt inuicem ex parte agentis, natura, medicus, & aſtãtes, quatenus tres cauſæ eſſentiales, quæ ad finem propoſitum diriguntur, non enim ſunt cauſæ per accidens, & caſu aſſumptæ. Ex parte uerò paßi, qui eſt æger ſi debet ſanari, duo etiam neceßario cõcurrunt, primum, q; diſponatur ſecundum principia naturalia, & ſit corpus præparatum. unde uidendum eſt, an tale corpus ſit præparatum nec'ne, agens enim ſæpe bene diſpoſitum eſt ſcilicet natura, uel medicus, uel miniſtri, ſed poſtea ex parte paßi multa ſunt, quæ curam impediunt, ut ſi corpus ægri ſit, uel debilis uirtutis, uel male diſpoſitum ratione temperature, aut prauæ conſuetudinis, uel malorum humorũ, quæ prius medicus, antequàm quid agat, uidere debet, & aduertere. hæc enim omnia ad finem intentum ſimul conſpirantia eſſentialiter & intrinſece uergunt, & tendunt, quæ cauſæ omnes inuicem maximam habent harmoniam, cuius gratia. Hippoc. intrinſeca iſta nuncupauit, ſunt demum multæ cauſæ extrinſecæ per accidens, quæ fiunt à caſu, quæ poßunt impedire, quo minus finis à medico intentus ſequatur, quanuis agens & paſſum ſint recte diſpoſita, ad quæ oportet auertere, ut ſi ſit æger, qui ſit curandus, & ſanitati reſtituendus, ueniat quis ægro nuntians, quod mulier, uel filius eſt mortuus, aut miniſter dicat ægro illũ audiſſe à medico, quod illa ægritudine moriturus eſt, ſiue aliquo

aere

aere exiſtento frigido feneſtræ aperiantur, & accidant ſimilia, quæ poſſunt eſſe infinita, medicus cum natura, & miniſtris, & ſi opportuna faciat, ac præſtet, non tamen poterit finem intentum conſequi, cum hæc omnia caſualia, & extrinſeca, & per accidens euenientia remouere nequeat, ne infirmus ex his ullo modo alteretur. Manifeſtum igitur eſt medicum, & ægrum, & aſsidentes eſſe cauſas intrinſecas iuxta Hippocrat. ſententiam, alia uerò extrinſeca, quo fit, ut medicus non tãtum ex parte ſui prouidere debeat, quòd res omnes optimæ diſpoſitæ ſint, ſed etiam exparte paſsi præterea ne iſta caſualia contingant, quæ à fine ſuo illum auertant, hoc igitur eſt conſilium ab Hippocra. datum, quo facit auditores dociles, artem aphoriſticè docere promittens, cum ars ſit longa reſpectu uitæ. Et hæc ſat ſint pro reſta huius Aphoriſmi declaratione, ſequitur alius.

II.

IN perturbationibus uentris, & uomitibus ſpontinis, ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt, ſin minus, contra. Sic & uaſorum inanitio, ſi talis fiat qualis fieri debet, confert, & bene tolerant ſin minus, contra. Inſpicere itaque oportet & regionem, & tempus, & ętatem, & morbos, in-

qui-

quibus conueniat aut non.

IMprimis oportet in uniuerſali nouiſſe Hippocratē non docere quidem artem aliquo determinato ordine trium dictorum ordinum, non enim per compoſitiuum, quod fecit Auicenna, non per reſolutiuum, ut Galenus in libris therapeutices, & in libro De conſtitutione artis, non per diffinitiuum, ſicut idem ſeruat in libris artis paruæ, tenet tamen hic ordinem aliquem ſcilicet ſecundum quid, non autem eſſentialem, nam author quis cum uult ſequi ordinem aliquem, eum proponit prius in procemio libri, at Hippocrates hoc omiſſo aggreditur opus, ſtatim agens de inanitione, & repletione, circa quam nos quoque uerſabimur. Eſt igitur ſcopus primi huius libri ut de inanitione ſimul, ac repletione corporis humani dicat, Sciendum autem, quòd ſicut optimus pictor, qui aliquam imaginem effingit, nō docet tamen pingendi artem, ſed ſat habet, ut in figura illa tantum ars ſua optima, atq; artificium reluceat, ita facit Hippocr. qui non tradit methodum, non habitum, ſed ſolum præcepta, atque obſeruationes, quibus tantū ſuam manifeſtat methodum, atque artem in uirtute, quemadmodum patet ex omnium Aphoriſmorum lectione. Quod autem non doceat methodum, ea uinci poteſt ratione, quoniam, qui docet methodum, proponit antea rationem finis, & ipſum finem, à quo ſumuntur indicationes curatiuæ, docetq; reſoluere, atque alia multa facere, quæ omnino in tradenda methodo ſunt obſeruanda, ut facit Galenus in libro Therapeutices, qui proceſſit per ordinem reſolutiuum. Auicenna autem in pri-

ma

ma quarti agens de febribus procedit per ordinem compoſitiuum, nuſquam autem Hippocrates ita docet methodum, ut ſummat notionem finis, ſed dat tantum præcepta ab ipſa methodo extracta. Quòd autem ipſe doceat artem quo ad uſum ſolum, obſeruans in uirtute methodum, hoc quoque oſtendendum eſt, ex quo apparebit, quàm fuerit admirabilis. Incipit itaque ab inanitione & recte ſanè. Medicina enim ad uſum tradita nihil aliud eſt, quàm additio, & ablatio. Hæc autem diffinitio, quæ Hippocratis eſt, non competit parti theoricæ, ſed practicæ, & uſui tantum. Dum autem dico eam non cõpetere theoricæ parti loquor largo modo. Competit igitur tantum uſui artis, qui tamen ab habitu dirigitur. iſta modo medicina, quæ ad uſum artis pertinet tres habet partes, & tribus uijs procedit ſcilicet pharmatia, dieta, chirurgia. Pharmacum eſt inſtrumentum, quo medicus euacuat corpus, aliud eſt inſtrumentum Dieta, dũ tantum curamus ægrum cibo, potu, aeris electione, & tandem cum ſex rebus non naturalibus, Chirurgia tertium eſt inſtrumentum, quo utimur manus adhibentes, & ita medici operatio uel additio eſt, uel ablatio quo ad uſum. In his autem tribus ſeruatur Hippocratis diffinitio, ille enim ab uſu artis, & à medicinæ diffinitione incipit cum ab inanitione inchoat. Hoc modo Hippocrates deffiniuit medicinam ſumptam pro uſu, nec aliter poterat recte definire. Cum ergo medicina pro uſu ſit tantum additio, uel ablatio, iſta eſt ratio eſſentialis medicinæ, acceptæ pro uſu & exercitatione eius, omnia deinde, quæ continentur in ea, ut paſſiones,

& pro-

& proprietates referuntur ad has duas ablationem & additionem. Iactis ita fundamentis à notione finis, conſequenter habetur omnis dignotio paſſionum, & proprietatum, quæ tali conueniunt ſubiecto, ut docet philoſophus ſeptimo Metaphi. Nam diffinitio ſubiecti medium eſt in demonſtratione, ex quo ſubiecto tanquam ꝑ medium notiſſimum, à quo paſſiones dependent, demonſtramus paſſiones omnes. Incipit igitur primo ab inanitione, & docet, quid ea ſit, & poſtea quid additio, quidq́; ablatio, quæ ſunt in diffinitione medicinæ, quo habito fundamento omnes poſtea paſſiones facile cognoſcuntur. Aduertendum autem q̇, Hippocrates artem ſuam occultauit, & cum innatam nobis eſſe uiã doctrinæ ab uniuerſalioribus ſciret, ob id incœpit agere de inanitione primum in uniuerſali, dehinc in particulari. patet igitur quàm recte procedat exorſus à fine, & à notione finis, & à diffinitione medicinæ, agens de euacuatione, cum ſit pars diffinitionis propoſitæ, unde dicit. In perturbationibus uentris &c. hæc pars eſt ratio Aphoriſmi quæ præponitur Aphoriſmo. Sic & uaſorum inanitio &c. Hinc incipit Aphoriſmus, ubi uult Hippocrates dicere (ſicut innuit Galenus) quod cum humor aliquis peccat in corpore, & euacuatur, tunc æger auxilium ſentit, & corporis utilitatem, & ideo leuiter fert euacuationem ſin minus ægre fert, uidelicet ſi euacuatur humor, qui non eſt euacuandus, tunc æger læditur, non autem adiuuatur. Galenus exponit ita, ſi talis fiat, ideſt ſi talis forma humoris euacuetur, intelligitq́; tantum de qualitate & ſpecie humoris.

(Ego autem infra dicam, quod Galen. aberrat à ſcopo) quia dicere, talem humorem eſt ſpeciem humoris intelligere, uerbigratia ſi ſanguis, uel bilis euacuetur. ubi peccent, tunc corpus bene fert, ſin minus, contra fiet, ut ſi loco ſanguinis exhauriatur bilis, & probat hunc Aphoriſmum cum ſuo epilogo, ſuaq; ratione quæ (ut dixi) anteponitur Aphoriſmo. Nam theorema interdum cũ ratione profertur, Interdum ſine ratione. Quod cum ratione profertur interdum habet eam ſibi præpoſitam, ut docet Ariſtot. ſecundo rethor. cap. 22. interdum uero poſt ponitur ratio, ueluti factum eſt in primo Aphoriſmo, in hoc autem præponitur ratio ipſa, ſiue epilogus. Quare autem probauit Hippoc. hunc Aphoriſmum exemplo, non autem ratione, uidendum eſt, nam non uidetur hoc Hippocrate dignum quem Gal. paßim appellat uirum admirandum, & diuinum lumen, quia omnem hanc ſcientiam habuit, eamq; artificioſißime oſtendit, uidemus enim Aphoriſmum iſtum eße practicum, & præceptum de rebus agibilibus, adeo ut in eo nulla exiſtat ſpeculatio, ſed ſolum dicat de agendis, agibilia modo non probantur per ſillogiſmum. 2. ethicorum cap. 2. ſed quæ ueniunt agenda probantur per exemplum, & ratio eſt, quoniam in his agibilibus non eſt determinatus ſtatus, non quid perpetuum, non externũ, unde probantur inductione, & debili probatione, non autem uera. Probat igitur exemplo hunc Aphoriſmum, ubi autẽ dicit quid de ſpeculatione, tunc non adducit exemplum, ſed probat bene per ſyllogiſmum, quemadmodum facit in primo De natura humana, ubi probat corpus humanum

num eſſe,& conſtare ex pluribus humoribus, inquiens, ſi corpus conſtaret ex uno humore tantum, non doleret ſed dolet, ergo conſtat ex pluribus humoribus. Vnde & Plato dicebat in Phædro nullum argumentum poſſe adduci pro animæ immortalitate fortius quàm hoc argumentum Hippoc. ideo Plato hoc accipit argumentum. Nunc uero dat exemplum Hipp. non autem argumentum affert, quoniam agit in hoc Aphoriſmo De rebus agendis, & attinentibus ad praxim tantum. Ariſto. ſecundo Ethicorum cap. ſecundo inquit dum utimur exẽplo in rebus agendis, exemplum illud debet eſſe clarum. An modo hoc ſit ita hic, & bene ſeruet hoc Hippoc. etſi fuerit ante Ariſt. ſatis perſpicuum eſt, nam ſicut pater filium ad uirtutem inſtruens, oportet (inquit) fili hac incedas uia ad uirtutem, adducitq́; exemplum illuſtris alicuius uiri, ſic facit Hippoc. hic enim ſumit exemplũ clarum ab ipſa natura, quæ eſt admodum illuſtris, quoniam ſemper, & recte, exequitur ſuas intentiones, dum modo enim non impediatur, euacuat humores peccantes, ex qua euacuatione iuuat ægrum, alioqui læderet, elegans quoque medicus, ut uidet naturam facere, ſic ſtudet etiam ipſe facere, & dum euacuat humores peccantes, iuuat ægrum, quaſi dicat, ſi uaſorum inanitio bene fiat, & ſecundum humorem peccantem tunc confert, & quod ſit [illegible]rum ſpectentur naturæ opera in euacuando humores malos. In perturbationibus uentris & uomitibus ſpontinis dicit ſponte, quoniam natura occulte operatur, nec habet cauſam nobis manifeſtam, nec patet cauſa ab ipſa natura, ut patet in fluxibus al-

ui, & in uomitu, & influxu narium, ex quo ſtatim gra uedo corporis tollitur, ideo recte, & ſponte operatur, ſic debet facere medicus. At ſi natura coacta interdum euacuat, quod non debet, tunc æger offenſam ſentit. Et ita patet Hippocratem exemplo uti perſpicuo ad probandum id, quod hoc loco intendit. Hoc ſatis eſt, quod attinet ad probandum, & oſtendendum, quomodo Hippocrates probet per exemplum ſuum Aphoriſmum.

Si talia purgentur, qualia purgari oportet confert & leuiter ferunt *quare ita dixit? quia ſic natura facit ſponte, uel per uomitum, uel per ſeceſſum, & quando hoc facit, contingunt perturbationes, dum fluit materia de uno loco ad alium, & talis perturbatio apud Grecos dicitur* ταραχή. *ut uerbi gratia quando aliquod membrum in aliqua fluxione aliud incipit membrum perturbare, ut ſi ſit in fluxu uentris materia, tunc totum corpus perturbatur, ſi igitur talia purgentur, qualia purgari debent, tunc ægro id confert, cuius ratio hic proponitur.* At *ſi nihil aliud ultra diceremus non dogmatici, ſed* Empirici *medici eßemus, uerum medicina ita doceri debet, ut quæ docentur memoria commendentur, alioqui uelut picæ erimus, & abſq; ullo loquemur fundamento, illæ enim recte uoces proferunt, ignorant tamen quid ſignificent, ita & medici* Empirici *quaſdam pronunciant ore propoſitiones, carent autem ratione, methodoq́;.* Pro quo *debet unuſquiſq; regulis ſtudere* Hippoc. Galeni, & A*uicennæ, ut pateat quomodo hæc per methodum regulentur, eisq́; copulentur, quemadmodum* Hippoc. *fecit,*

quo

quo nemo fuit admirabilior, cum optime breuitati ſtuduerit, tamq; oſcuritati incubuerit, ut maximum legentibus negotium dicta ipſius faciant, unde recte dixiſſe uidetur Poeta ille.

Et quel di Coo che fe uia meglior l'opra
Se ben inteſi foſſer gl'Aphoriſmi.

Sed ad rem noſtram redeamus, Sic & uaſorum inanitio &c. In hoc ratio latet totius Aphoriſmi, nam exemplum tantum declarat Aphoriſmum, pro cuius enucleatione egemus uera demonſtratione à principijs ſumpta. Vbi igitur malus humor euacuatur, maximam ex hoc utilitatem æger conſequitur, nam notum eſt q; humor illæ ægrum lædebat, unde ſtatim oriebatur indicatio per methodum ſumpta quod talis humor euacuandus erat. Oritur enim talis indicatio à re præter naturam uidelicet à repletione. Hippocrates igitur ſumit iudicationem per methodum, hac ratione. In corpore iſto peccat talis, uel talis humor, ergo ille euacuandus eſt, cuius quidem ſignum eſt, quia ex tali euacuatione bene euentum tolerat æger, qui antea lædebatur, nunc uero non; ergo etc. ratio autem huius methodi, eſt, quia bene confert, & incipit ibi Confert, & leuiter ferunt. Notandum imprimis eſt quod euacuatio iuuat ſi talis euacuatur humor, qualis debebat euacuari, quoniam eius præſentia corpus humanum lædebat, unde bene Hippoc. alibi ſcripſit. Laßitudines ſpontaneæ morbum enunciant, ex quibus dictis clara ſumitur euacuandi corporis indicatio, quaſi, innuat ubi ſunt laſſitudines ſpontaneæ illic eſſe aliquid præter naturam,

non autem ibi ponit concluſionem, tantum ſumens indi cationes à re præter naturali, ideſt ab humore peccan te, concluſio autem ſequitur, q; ſit euacuandus, & rectæ euacuationis ſignum erit, ſi ea confert. Galenus *conten dit dictum iſtud de qualitate tantum & forma humoris intelligi quod ſuſpectum apud me eſt, ego enim Galeni ipſius fundamento innixus deduco hoc etiam de ſubſtan tia, & quantitate humoris intelligendũ eſſe, & de mul tis alijs, humor enim multipliciter peccare poteſt, & lædere corpus humanum, & tot modis euacuari poteſt talis humor, & purgari debet.* Et *iſta uniuerſalis indi catio, q; euacuandus ſit humor peccans tantum indicat quid ſit agendum, non quantum, non quomodo, aut quã do, aut ubi, quia eſt ſolum indicatio uniuerſalis euacuan di mali humoris, cuius ſignum eſt, q; bene confert.* Stan *te hoc dico humorem tot modis peccare quot modis eua cuari debet, totq; modis dirigitur medicus ad euacuan dum, & hucuſq; tantum intelligimus ipſi quid agendũ.* Sed *quot modis poteſt lædere humor peccans? quatuor ſanè modis, uel ſubſtantia, uel quantitate, uel ratione qualitatis malæ, uel ratione ſitus, cum ſcilicet fuerit in loco in quo non debet eſſe.* Incipiamus *à ſubſtantia, nã ſi cholera uiridis augeatur in corpore, tunc peccat per ſubſtantiam, & formaliter eſt præter naturam, nam ſubſtantifice peccat, ideo euacuanda eſt, itaque ubi adeſt peccans humor in ſubſtantia, ſtatim ratione malæ ſub ſtantiæ indicat euacuationem ſui, quoniam non eſt ip ſi naturæ familiaris.* Ratione *uero quantitatis poteſt humor peccare, ſi corpus grauat, ob hoc euacuandus, ta*

metſi in ſubſtantia bonus ſit, ſicut exemplum athletarũ docet, atque etiam natura, quæ plerunque ſanguinem per nares ſponte ducit. Dicendum ſimiliter eſt de qualitate humoris, nam ſi & ipſe, ut uerbi gratia bilis euacuetur, æger libenter talem ſuſtinet euacuationem. Hoc idem de humore ratione loci peccante dicendum, nam ſi euacuatur, ut in abſceſſu, tunc leuis æger fit. Diſputandum autem nobis hoc loco cum Gal. eſt, qui pro ſententiæ ſuæ confirmatione tres adducit rationes, quod Hippoc. per talia, & qualia de qualitate intelligit, non de quantitate, aut loco humoris peccantis. Prima Galeni ratio eſt quia talia dixit Hippoc. non tanta. Secunda ratio eſt quia Hippocrat. uſus eſt hoc uerbo purgari, quoniam purgatio euacuatio eſt humorum qui peccant per qualitatem tantum. Tertia ratio eſt, quod Hippoc. in ſequenti Aphoriſmo, non autem in hoc de quantitate loquitur, alioqui in eo repeteret idem quod dicit hic. Hæ ſunt rationes Galeni quæ prius declarandæ ſunt, poſtea ſententiam noſtram ponemus. Sed Aphoriſmus iſte in prima facie eſt tantum Empyricus, & practicus, non enim docet indicationem ullam, nec ullam ueram intentionem operandi, nihilq; dicit de ſpeculatione, ſed tantum imperat, datq; tantum præcepta, uidelicet q; ſit euacuandus humor peccans, at dogmatici, & ueri medici rationales neſciunt agere aliquid ſine indicatione, ſemper enim ſeruant & quid agendum, & quantum, & quomodo, & quando, & ubi, ideo Aphoriſ. Empiricus uidetur, cum non uideatur docere indicationes curatiuas. Sed dictum eſt ſupra quàm bene appareat recte intuenti uer-

ti uerba iſta mira ars Hippoc. quomodoq; ſumantur in dicationes hic curatiuæ. Habemus iam ſententiã Aphoriſmi huius, & propoſitionem hanc ueram eſſe .ſ. quod ſi euacuatur humor peccans confert, & æger leuiter ſuſtinet huiuſmodi euacuationem, ex quo ſuum etiam oppoſitum, uerum erit, quoniam ſi huius humoris euacuatio confert, ergo repletio eius nocet, eſt enim regula topica, quod dicitur de uno oppoſito idẽ intelligi de alio, unde ſcriptores ſolent oppoſitum, unum ponere, alterumq; ſubintelligunt, uolentes enim occultare ſcientiã, per unum oppoſitum explicant aliud, quia oppoſitorũ eadem eſt diſciplina. Hoc ita ſe habente iam patet uniuerſalis una indicatio, quæ eſt quid ſit agendum, ubi.n. peccat humor in corpore tolli debet, ideo Galenus in principio tertij methodi inquit omnem curandi methodum incipere ibi tãquam carcer equorum in principio curſus, quod ſcilicet omnis malus humor abradendus eſt, ſed in hoc corpore malus humor eſt, ergo abradẽdus eſt, quia eius præſentia lædit, ergo remotio confert. Et ita ex illo fundamento, quod nocua amouenda ſunt, prima naſcitur agendorum indicatio, quod euacuatio ſanat, ecce quomodo poſita eſt talis indicatio in Aphoriſmo confuſa, & obſcura, uerum, unde naſcitur, dicet aliquis, indicatio hæc? oritur ſanè formaliter ab una maxima propoſitione, & à quodam genere per aliquam differentiã, hæc autem maxima propoſitio apud medicos maxima etiam dignitas dicitur, & eſt circa actiones, & uſum ſecundum Hipp. quæ eſt, contraria coutrarijs curantur, nam cum eſt noxa in corpore, & repletio grauat, euacuatio

cuatio quæ fit per contraria, ſanat. Præterea cauſa finalis eſt, quæ oritur à fine artis medicæ, id eſt à ſanitate, quam medicus intendit reducere cum non adeſt, & hãc reducit adhibens contraria, nã per hæc remouetur morbus uelut per inſtrumenta, quæ ut uera ſint debent eiuſdẽ generis eße, modo dum tollere debeo nocumentum corporis, primo uidendum mihi eſt, quod nam ſit iſtud nocumentum, erat enim repletio humoris peccantis, qui male ferebatur. Patet mens iam Hippoc. qui Dogmatice per unum oppoſitum intelligit alterum, & hoc eſt indicatio. Sed adhuc p hanc indicationem non habetur aliqua ultima perfectio, aut ultima agẽdi forma pro illo, qui uult operari. Nã dicet aliquis, quid mihi hæc indicatio eſſentialiter indicat? indicat quidditatem actionis, ſed dicet ille, minus adhuc intelligo. Sciendũ eſt in omni actione humana, & non tantum in medicina quinq; requiri. Nam qui aliquid acturus eſt imprimis ſpectare debet quid agendum ſit, alioqui fruſtra operaretur, poſtea quantum agendum, & in quantum debet extendi actio, quo habito poßit ceſſare. Tertio loco conſiderandum eſt quando agendum ſit, quoniã occaſio expectanda eſt, deinde ſciendum quomodo agendum ſit. Vltimo ubi agendũ ſit, & quo loco, hæ autem omnes actiones à ſuis determinatis actionibus ſumuntur, non à caſu, nam eſt quid, quod nos dirigit ad quid agẽdũ, qđ ab eo diſtinctũ eſt, quod indicat quantũ agendũ, ſic aliud quod de quanto, aliud q̃uo agendum. Qua propter habemus in hoc Aphoriſmo quid agendum ſit, in ſequenti uero quantũ: de ſingulis uero his quinq; dicemus infra, nunc uero di-

camus de quidditate totum agendi, ſed à quo quidditas hæc agendi indicatur? Genus, quod dirigit ſcopum, et intentionem noſtram ad quid agendum, eſt eſſentia, & ſubſtantia morbi, uel dicamus id, quod agendum eſt oriri à cognitione eſſentiæ morbi, ut ſi nouimus bilem in corpore dominari, dicimus, ergo euacuandus eſt, talis humor, præterea ſi corpus aliquod nimis eſt calefactum, tunc alterandum eſſe indicamus, ſcimus inquam quid agendum ſcilicet alterandum per contrarium, ideſt p frigidum. Iſta autem eſſentia conſiſtit in duobus, nam eſsentia morbi habet duo, alterum q; habet rationem formæ, alterum materiæ. uerbi gratia eſt febris in qua caliditas ignea eſt & ſiccitas ratione formæ, deinde eſt materia ſcilicet humor peccans faciens talem febrem, forma febris dicit quid agendum ſit, & alterandum tantum monet, non autem euacuandum. at materia quærit euacuationem eſsentialiter, unde ambo hæc dicunt quid agendum, ſed forma tantum dicit alterationem, materia uero euacuationem, unde euacuatio eſt tantum ex his duobus ſcilicet de quidditate agendi, & de eſſentia, quid habetur ab eſſentia ipſius morbi materali? habetur q; eſt euacuandum, nam humor peccat, & grauiter fertur, hæc igitur eſt indicatio prima uniuerſalis ab oppoſito accepta, ſub qua inuenimus iam modum in agendo particularem. Sequitur ex hoc diſcurſu tot modis euacuandum eſſe humorem, quot modis peccat, is autem quatuor modis peccat, aut enim grauiter fertur ratione prauæ ſubſtantiæ, nam cum dominatur bilis eruginoſa peccat ſubſtantialiter, & cum ſubſtantia eius ita tota

ſit immutata, lædit, & euacuatio ipſius confert. In quã titate uero humor naturalis ſolet peccare tantum, cuius quantitas nocet, unde indicat euacuationem ſui, & hoc pacto quantitas euacuationem indicat. In qualitate au= tem accidentali etiam peccat humor uel ſi caliditas ni= mis feruens in humore eſt, nam periculum eſt ne pu= trefiat in uenis, qualis habetur in febre ſynocha, qui uſ que ad ſyncopen euacuandus eſt. Vnde Galenus in octa= uo methodi dicebat ſe febrem ſæpe iugulaſſe, quare etiã qualitas docet quid agendum. Quarto ratione loci pec= cat humor, quia ex uno præcipitatur ad alium, qui ſi non purgetur, & mature euacuetur, putrefiet illic, nam quouſque ibi eſt, lædit, grauiter fertur, & inferre do= lorem ſolet. His quatuor modis materialis morbus indi= cat quid agendum ſit, ergo quatuor diſtinctæ ſunt indi= cationes, cur igitur dicit Galenus, ꝙ in hoc Aphoriſmo de forma tantum humoris intelligitur omiſſis alijs tri= bus membris? multũ ſanè delinquit, ſi enim humor pec cat in qualitate, ſi in quanto, ſi fuerit extra locum ſuũ non'ne euacuandus eſt? Prætermitto quod etiam Gale= nus ipſe ſæpe teſtatur confundi nomina iſta ſcilicet quã titatem pro qualitate, dum dicitur magna febris, pro eius qualitate, ſicut refert in primo De differentijs fe= brium, cum tamen magnum non conueniat febri, ſed re feratur ad quantitatem, nam febris in qualitate cre= ſcit, non in quanto. His præteritis dico ꝙ cum Hippo= crates, ait. Si talia purgentur, qualia purgari o- portet, confert, & leuiter ferunt, ſin minus contra. Sic & uaſorum inanitio ſi talis fiat,

qua-

qualis fieri debet, cõfert, & bene tolerant &c. Senſus talis eſt, ſi taliter purgatio fiat qualiter fieri debet, tunc confert, & probe fertur, ſed quomodo taliter purgabimus cum oportebit? hoc ſanè pacta ſi humorem malignum euacuabimus, cuius malignitatem ſcimus, ſi plenitudo illius humoris nocet, & grauiter fertur. Ad ſecundum dico Galen. non eſſe memorem eorum quæ dixit in ſecundo De ratione uictus 4. nõ enim ibi dicit purgari, ſed ſumit καθαριότην pro mundificatione, & expiatione quoniam καθαίρεσθαι apud græcos dicitur expiare, & diminute purgare, unde uocabulum iſtud amplum eſt, & nemo fuit magis ſectator proprietatis uerborum, quàm Hippocr. ut ait Gal. cum ergo Hippocr. utatur in hoc Aphoriſmo uerbo iſto ita amplo ad euacuationem humoris, quomodocunque peccantis, non debemus nos ipſum contrahere ad qualitatem tantum humoris ſed ſumere in ſua communitate, ſicut poſitum eſt ab Hippoc. loco citato. Per καθαίρεσθαι igitur ſemper uerum erit intelligere de purgatione in ſubſtantia, in qualitate, in quanto, & ratione loci, & ita ſecunda ratio Galeni non ſuſtinetur. Tertia ratio eius eſt, quoniam in ſequenti Aphoriſmo de purgatione in quantitate loquitur, unde non eſt aſſeuerandum hic & ibi de purgatione in quantitate dici. Dico ego aliud eſſe dicere dum humor peccat quantitate in corpore, aliud in quam eſt inuenire quantitatem, & magnitudinem in nobis terminatam euacuandi, quod docet in ſequenti Aphoriſmo, & aliud eſt inuenire modũ euacuandi humorem noxium, & hoc docet in preſenti.

uer-

uerbi gratia eſt quantitas ſuperflua in corpore, hic duæ ſunt indicationes, prima eſt, quod debet euacuatio fieri, quæ indicatio ab eſſentia ſumitur humoris peccantis, nam eius quantitas nimia eſt, unde euacuanda eſt, modo & ſi iam hoc ſciri poteſt, adhuc tamen ignoratur fortaſſe quantum ſit euacuandum. Et iſta eſt indicatio ſecunda ſumpta non ab eſſentia morbi, ſed à uirtute ait ipſe Galenus ibi, & ab alijs conditionibus. In hoc ergo Aphoriſmo docet Hippoc. euacuandum eſſe humorem ſeu peccet ratione ſubſtantiæ, ſeu qualitate, ſeu ratione loci, in ſequenti uero quantum ſit euacuandum, hic uero dicit, q; euacuandus quidem humor eſt, ſed non docet quouſq; iſta euacuatio fieri debet, menſuram autem euacuandi humoris docet in ſequenti. In hoc, ſi mea contra Galenũ placet ſententia, teneatur, ſin minus reijciatur. Hæc quantum ad Aphoriſmi expoſitionẽ ſecundum Dogmaticos, in quo duæ facies ſunt, una pro Empyricis, & eſt pars exemplaris, alia eſt pro Dogmaticis ſuper uerbo illo, cõfert, ſub quo ſuum latet oppoſitũ, quod ſcilicet repletio humoris mali nocet, ex prima facie Empyricus habet indicationem à poſteriori, & à ſigno, uidelicet quod ubi peccat humor in corpore, debet euacuari. At Dogmaticus habet totam rationem totãq; artem ab indicationibus ſumptam. quas accipit à propoſitione illa maxima, q̃d contraria contrarijs curantur, unde dicit cum ratione euacuare. Sed tu inquis, dicet aliquis, Hippoc. eſſe in Aphoriſmis ita mirum, quæ nam hæc eſt perfectio? cum tantum dicat humorem peccantem ſubtrahendum eſſe, nec docet cognoſcere iſtum pec-

can-

cantem humorem Propter hoc Hippoc. in fine dicit, inſpicere oportet regionem, tempus, ætatem, & morbos, in quibus conueniat, aut non, nam debet conſiderare an regio in qua ſit æger calida, & ſicca exiſtat, hæc enim calidos humores, & aduſtos, bilemq́; aggenerat, regio uero frigidiſſima plurimam pituitam. Quæ uero non eſt admodum, ſed temperate frigida, in ea ſanguis dominatur. Tempora anni ſunt etiam inſpicienda, nam in æſtate bilioſus humor generatur, in autumno atra bilis, in hyeme pituita, in uere ſanguis, ideo in uere maxime phlobothomia conuenit. Aetas etiam ſpectanda eſt, quoniam ſecundum huius uarietatem uarij dominantur humores. Morborum quoque genera ſunt aduertenda, nam quis eſt qui non cognoſcat tertianam febrem, q́q; illic dominans eſt bilioſus humor? & quòd in quartana melancholia excedit? in quotidiana uero pituita? præterea ſi ſit criſipelas uerbi gratia in facie q, ibi bilis ſuperabundat? ſi ædema in crure, q, ibi pituita dominatur? & ita morborum genera indicant humores dominantes, & dico neceſſario q, ſi quis fuerit temperaturæ, uerbi gratia, calidæ, & ſiccæ in regione calida, in æſtate, & in ætate adoleſcentiæ, qui laboret tertiana febre, ſequitur hæc concluſio quod ibi dominatur bilis, ſi autem hæc omnia non ſimul concurrant, tunc non arguitur neceſſario talem uel talem humorem in corpore debacchari, multa tamen horum ſignorum arguunt facillime hunc poſſe potius humorem ſuperare, quam alium. Præterea Galenus in commento dicit id quod repetit etiam in 4. de ſanitate, q, color cutis indicat humorem

morem peccantem, & excedentem in corpore, qualis.n. humor excedens eſt talis color effloreſcit in cuti, niſi intus ſeſe humores receperint, tamen nihil hic de colore dicit, cuius cauſa eſt, quoniam Hippoc. hic loquitur tantum de humoribus exiſtentibus in uenis, nam dicit de uaſorum inanitione, ubi humores intra uaſa ſunt, ideo in propoſito Hippoc. recte facit, qui nihil de colore meminit, quoniam non poſſumus exiſtentibus humoribus in uenis magnis uenire in cogitationem humoris per colorem, at bene cum humores ſunt extra uaſa tunc beneficio coloris prædominantis in cognitionem humoris dominantis deuenimus. Quæritur præterea res ad modum difficilis, quoniam Galenus in primo & ſecundo De locis affectis inquit tres eſſe ſignorum fontes, quibus poſſint cognoſci res internæ uel actiones læſæ. Primum.n. ſumuntur ſigna ab actionibus læſis. Secundo ab excrementis mutatis, & præter naturalibus. Tertio à qualitatibus permutatis, unde cum ſint tres ſignorum fontes, quæro ſub quo iſtorum fonte ſigna ponenda ſint poſita hic ab Hippoc. pro cognitione humoris dominantis uidelicet temperatura regio, anni tempus, morbi genus, nam iſta non ſunt actiones læſæ, non excrementa, non qualitates, uel ergo Hippo. inſufficiens eſt, uel qui Galeni ſententiam amplectitur in primo & ſecundo De locis affectis ſequendo diuiſionem illam ſignorum in tres fontes. Pro quæſiti huius ſolutione adeundus eſt Ariſt. ſecundo priorum capite 27. ubi ait, quod duo ſunt indicantia, uel duo loca indicationum bona quæ nos in occultæ rei cognitionem ducunt, unum quod dicitur

εἰκὼν

εἰκὼν ideſt conſentaneum, alterum ueriſimile ubi Thomiſtæ interpretantur εἰκὸς ideſt imaginem, cum tamē par, uel ueriſimile uertendum ſit, uerbi gratia quando quis beneficium accipit tunc par eſt, conſentaneum, & ueriſimile ut benemerētem amet, & hoc differt à ſigno, nam ſi uolumus ueritatem habere ex ueriſimili plura debemus adducere, ſic qui offendit aliquem, debet odium expectare, εἰκὸς igitur dicitur quod facit fidem, pro qua facienda plura requiruntur, unde & Plato in Phædone dicit quod argumēta à ueriſimili, & conſentaneo facta niſi plura ſunt, ſæpe fallunt nos, ſignum uero uno tantum contentum eſt, & hoc aliquando ſignum facit fidem, & quandoq; demonſtrationem à poſteriori & ſi unicum ſit, ut quando immediate eſſentialiter eſt conſequens rem ipſam, quod ſignum neceſſariū habere debet conuenientiam eſſentialem, & affinitatem cum ſignato ſcilicet cum cauſato ſiue modo rationē cauſæ habet, ſiue effectus, ſiue neceßitatis, & ſiue præcedat, ſiue ſubſequatur ſemper indicat magnam fidem dat. Præterea non poteſt ulla res à ſigno oſtendi niſi prius res ſignata cognoſcatur, uerius igitur eſt ſignum, ſed obſcurius, non poteſt igitur, ut iterum dicam, res aliqua oſtendi per ſignum niſi nota ſit prius intellectui res ſignata, quod ſi ſic, ubi apparebit aliqua paßio uel ſymptoma tunc recte poterit ex ſigno inferri res illa quia iam ſignata res habetur, ut uerbi gratia concepimus fumum eſſe quoddam conſequens flammam, tenemus ibi eſſe flāmam ubi uidimus fumum, quod niſi præcognouerimus in intellectu nunquam ſane, uel etiam uiſo fumo dicemus

mus flammam illic eſſe, ſic nunquam dicemus fœminam peperiſſe, & ſi uidebimus lac in eius mamillis, niſi prius hanc in intellectu habitudinem habuerimus, quod ſcilicet mulier lac habens in mamillis peperit, neceſſarium igitur eſt nos prius nouiſſe ſignatum, & habitudinem inter ſignum & ſignatum, unde talis cognitio eſt potius cognouiſſe ſignatum, & habitudinem inter ſignũ, & ſignatum, unde talis cognitio dicenda potius reminiſcentia, quàm ſcientia de nouo. Cum modo duo ſint, conſentaneum ſcilicet & ſignum, dico Hippoc. omiſiſſe ſigna, & dicere de Icone, quoniam ſignum ipſum non faciebat, eſt enim probabile, ubi æſtas incipit tunc bilem plurimam generari, ſic dicendum cum feceris beneficiũ alicui, ergo eſt conſentaneum ut diligaris ab eo, ideo unum non facit fidem, ſed plura. Hippoc. itaque dicit plura uidelicet ætatem, regionem, temperaturam, tempus anni, & morbos, quæ omnia ſimul ſumpta faciunt fidem, de eo quod intendit. Sed, quis dicet cur Hippoc. ommittit ſigna? Dico hoc fieri, quoniam ſigna neceſſariò affinitatem habent, & habitudinem cum re ſignata, aliter non poſſent cognoſci, niſi prius cauſatum cognoſceretur, ueram quum Hippocrat. nondum de ſignatis & de humoribus ſermonem habuerit, ideo non poteſt dicere hic de ſignis.

III.

HAbitus exercitatorum qui ad ſummum bonitatis attingunt, periculoſi, ſi in extremo conſtiterint, neque enim poſſunt in eodem permanere, neque quieſcere, cum uero non quieſcant, neque poſſunt proficere in melius, reliquum eſt igitur, ut decidant in deterius. His de cauſis bonum habitum ſtatim ſoluere expedit ut corpus rurſus ali incipiat. neque compreſſiones ad extremum ducendæ, periculoſum enim, ſed qualis natura fuerit eius, qui debet perferre, adhoc ducere conuenit. Sic & euacuationes, quæ ad extremum deducunt, periculoſæ. Et rurſus refectiones, cum extremæ fuerint, periculoſæ.

SVperior Aphoriſmus, uel præceptum ab indicatione oriebatur, quæ erat nocumentum humoris, & difficilis eius tolerantia & ſumebatur indicatio talis à materia peccante, quæ proxima faciebat morbum, nam indicationes omnes curandi ſumuntur à morbo, à forma morbi, & à materia morbi proxima conſtituente morbum, quæ forma eſt alteranda, materia autem euacuanda eſt, præterea oſtendebamus quot modis nocumentũ & mala tolerantia fit in corpore, tot etiam modis debere euacuationem fieri, & ſi indicationes erũt bene di-

ſtin-

ſtinctæ, dirigent nos etiam ad operationes bene diſtin-ctas, uidelicet ad quid agendum. Diximus etiam quot modis humor lædere poteſt, & ꝙ quatuor modis nocumentum & mala tolerantia contingit, & ꝙ totidem modis debent euacuari humores. Hi nanque peccant uel ratione prauæ ſubſtãtiæ, uel malæ qualitatis, uel indebitæ quantitatis accidentalis, uel peccat etiam aliquod membrum, quia ſit extra proprium & naturalem locum. Hæc dicta eſſe uolui, ut cum dicendis dicta ſuperius nectantur, quia autem in omnibus actionibus attẽdenda quinque ſunt, uidelicet quid agendum, quantum, quomodo, quando, & ubi. cumq́; nos iam ſupra in ſecũdo dixerimus Aphoriſmo quid agendum, ſatisfacientes cum Hippoc. illi primæ conditioni, nunc modo dicamus quantum agendum, & euacuandum ſit, uerbi gratia una libra, uel duæ humoris peccantis, optime igitur præſens Aphoriſmus priorem ſequitur. Et ſicut quid agendum habet particulares indicationes, quæ nos dirigunt ad particularem operationem circa euacuationem, ita hic circa quantitatem ſubtrahendam habentur indicationes diſtinctæ dirigentes nos, & monentes, quantum euacuare oporteat. Nam quanto indicationes curandi magis diſtinctæ ſunt, tanto medicus poteſt tutius operari, ut habetur in ſecundo De criſi à Galeno, ſi uero confuſæ ſunt, medicus etiam in diſtinctæ operabitur. Vnde uerus medicus dicitur eſſe ille, ut inquit Galenus in primo ad Glauconem, & in Therapeutices libro, alibiq́;, qui magis diſtincte diſcurrere nouit à particularibus ad uniuerſalia, & ab uniuerſalibus ad particularia uſque

que ad indiuiduum, q. ſi & nos faciemus, tunc perfecti, boniq; medici erimus, ac ueri philoſophi. Hæc autem omnia uidebuntur in omnibus Aphoriſmis, & ab his, qui rudes ſunt, facillime addiſcentur. Præſens autem Aphoriſmus prius exponetur, deinde indicationes eius latentes explicabuntur. Sed qui nam eſt Aphoriſmus? dicet aliquis, uidetur enim potius exordium quoddam longum, quod Aphoriſticæ doctrinæ non conuenit, ſed potius hiſtoriæ, & tamen ſupra in præfatione dictum eſt Aphoriſmum nihil aliud eſſe, quàm enunciationem paucis rei proprietatem pronunciantem. His, qui ita Hippocratem arguunt reſpondemus, ac dicimus eũ breuem hic potius, quam longum eſſe, quoniam Aphoriſmus illic incipit. Sic & euacuationes, quæ ad extremum deducunt periculoſæ &c. Reliquum uero omne quod ſupra poſitum eſt pro exemplo adductum eſt, quo Aphoriſmus comprobetur, non eſt autem mirum ſi probationem in hoc Aphoriſmo præpoſitam uidemus, quoniam diximus eam interdum præponi, interdum uero poſtponi, ut fit in ſententijs, & theorematibus. Quod autem ratio Aphoriſmi ſit pars ea quæ dicta eſt per hoc exemplum, quòdq; Aphoriſmus in illis contineatur uerbis, quæ adduximus, declarat hoc Galenus ex Hippoc. conſuetudine. Senſus igitur Aphoriſmi huiuſmodi eſt, tam euacuationes, quàm refectiones factas in humano corpore debere moderatas eſſe, alioqui pernitioſas fore. Sciendum autem quod euacuatio, ſeu mali humoris deductio fit, uel per ſanguinis miſsionẽ, uel per pharmatiam, uel per dietam, uel per frictiones,

uel per balneum, Refectio uero additio eius quod cor-pori deeſt, fitq́; cibo mediocriter oblato, & ita quid eua-cuatio, quidq́; refectio ſint manifeſtum eſt, ſenſus etiam Aphoriſmi patet, quod euacuandum eſt cum mediocri-tate, & ſimiliter inſtaurandum quantum ſat eſt, neque hoc abſque ratione Hippocrates dixit, qui maxime fuit in hac prima particula diligens in ſermone inanitionis repletionisq́;, neque iniuria, quoniam quid aliud medi-cina eſt, quam additio, & ablatio? Notandum quod op-time ſcire oportet, (ſi Aphoriſmũ intelligere uolumus) quid, extremum, ſignificet. Extremum per primam di-uiſionem dicitur, uel extrinſecum, uel intrinſecum alicu-ius rei, cuius eſt extremum, intrinſecum quidem eſt, ut cathedræ huius extremum, quæ habet partes rei cuius ſunt extremæ, ideo extrema intrinſeca ſunt, ut uno ab-ſoluam uerbo, ad quæ terminatur, ita q́, ultra non extẽ-ditur. Extrinſecum uero extremum eſt, quod non eſt rei cuius extremum eſt, pars terminata, ut mors dicitur ex-trinſecum uitæ noſtræ extremum, quoniam nihil ad eã attinet, ſic etiam timiditas eſt extremum fortitudinis, extremum intrinſecum ſubdiuiditur in extenſiuum, & intenſiuum, extenſiuum eſt, quod attinet ad quantitatẽ, ut uerbi gratia ultimus terminus cathedræ huius, qui eſt ille, ultra quem non extenditur, dicitur extremum extenſiuum, intenſiuum autem penes qualitatem atten-ditur, & dicitur ſummum in qualitate, ut in niue eſt ſumma albedo: ita q́, ſummum albedinis non extenditur ultra eſſentiam albedinis. His diuiſis addimus etiam a-liud, q́, eorum, quæ ſunt extrema, quædam ſunt bona

quædam uero mala, quædam uero in ſe nec bona, nec mala, ſed per indifferentiam, & relationem ad aliud modo bona, modo mala, quæ ſunt bona, ſemper ſua extrema extrinſeca mala, ita q; ſi aliquod bonum ſit extremum ipſius extrinſecum habet ſummum malitiæ gradum, ut fortitudo bona eſt, eius uero extrema extrinſeca ſunt mala, ut ſumma audacia, ſeu temeritas, & timiditas, ſic etiam uita in ſe bona eſt, eius uero extrinſecũ eſt malum, mors inquam, & hinc fluxit commune illud. Omne extremum eſt uitioſum, quod quidem intelligitur de extremo extrinſeco, intrinſecum nanque eſt bonum. Res uero mala ſe habet oppoſito modo, quoniam extremum eius intrinſecum eſt peßimum, unde laboris, qui dicitur eſſe malus, extremum intrinſecum, eſt ſummus labor, qui peßimus eſt, extremum autem extrinſecum rei malæ eſt optimum, quies, quæ eſt extremum extrinſecum laboris. Res modo aliqua eſt, quæ non eſt nec bona, nec mala in ſe, ſed indifferenter, tam ad bonum, quam ad malum poteſt referri, ratione cuius ſit modo bona, modo mala, & eius extremum malum eſt, uerbi gratia pecunia quæ ex ſe, nec bona, nec mala eſt, ſed modo bona, modo mala, prout refertur ad uſum, uel non. Vbi enim cum uſu proportionem habuerit bona erit, ſin autem deſinat talis proportio, ita ut uel excedat, uel deficiat, tunc erit mala, ideo extrinſeca extrema eius erũt mala, nam ſi augebitur pecunia, & remaneat adhuc idem uſus, qualis antea fuerat, tunc pecunia, erit mala, quia eius extremum erit peßimum, quod auaritia dicitur. Si autem pecunia decreſcat, & prior ſeruetur uſus,

tunc

tunc etiam pecunia mala appellabitur, quoniã eius extremum erit malum, quod eſt ægeſtas, & penuria. Cum autem iam ſatis dictum ſit, quid ſit extremum, & quomodo diuidatur, nunc modo reuertamur ad euacuationem, & refectionem, euacuatio in ſe quidem nec eſt bona, nec mala, ſed ſi comparatur ad uſum & ad bonam tolerantiam uirtutis, tunc poteſt eſſe bona, uel mala, nam ſi bene tolerabitur à uirtute, bona erit, quoniam non excedet proportionem ſui correlatiui, at ſi male, tunc erit mala, uerum ſi uirtus creſceret in infinitum, & euacuatio etiam in infinitum augeretur, talis euacuatio erit bona, & laudabilis, quia ob id non excedet uirtutem, at ſi uirtute ſtante in eodem tenore euacuatio ad extremum deuenerit, tunc erit mala, quia nõ proportionatur uirtuti, ſic etiã ſi euacuatio diminuta fuerit, pluſquàm uirtuti conueniat erit mala, de oppoſito eſt eadem ratio, uidelicet de refectione, refectio nanq; ex ſe nec eſt bona, nec mala, ſed ad uſum proprium comparata, & ad uirtutem eſt modo bona, modo mala, nam ſi non ſeruabit proportionem cum uſu, & cum tenore uirtutis erit mala, & periculoſa, ideo non bene conferet, ſed nocebit, grauiterq; feretur, at ſi ſeruabitur proportio, proculdubio illa refectio erit bona, & conferet, quare dictum eſt, quid ſit euacuatio in extremo, & refectio ad extremum. Dicit igitur Hippoc. Sic & euacuationes, quæ ad extremum deducunt periculoſæ, & rurſus refectiones ſi extremæ fuerint periculoſæ *textus iſte traductus à* Leoniceno *meo præceptore uiro clariſſimo habet,* Euacuatio-

nes, quæ ad extremum deducunt periculoſæ, *iſta autem uerſio non eſt bona, nam textus Græcus habet* ἄγουσι *quod uerbum, tam apud* Latinos, *quàm apud* Græcos *eſt uariũ, unde martialis in ridiculoſo quodam epigrãmate, cum multa dixiſſet de hoc uerbo agere, tandem dixit neſciens amplius quid diceret, age animam, ago igitur cum multa ſignificet, hoc loco ſignificat uado, duco, & uenio, & accipitur ab* Hippocra. *pro uenio, ergo euacuationes, quæ ad extremum ueniunt, periculoſæ ſunt, non autem dicere debemus euacuationes, quæ ad extremum deducunt periculoſæ, quoniam ignari homines poſſent credere* Hippocratem *uelle, quod cũ euacuationes deducunt hominem ad extremum ſunt periculoſæ, quod non eſt dignum tanto uiro, quis enim hoc neſciat? Legitur igitur litera hoc modo* Euacuationes, quæ ad extremum deueniunt periculoſæ ſunt, & rurſus refectiones, cum extremæ fuerint, periculoſæ. *Ita quod ſit terminus intrinſecus ipſis euacuationibus, quando ſunt in extremo ſunt periculoſæ, & malæ, quoniam non proportionantur ſuo correlatiuo, ſcilicet uirtuti exiſtenti in corpore. Particula illa* σφαλεραὶ *Græce, Latine periculoſæ ſignificat id, quod fallax eſt, & lubricum, ita quod per illud* σφαλεραὶ *facile poſſumus labi, ueluti per uiam lubricam quiſque poteſt facile cadere, ideo qui* Periculoſæ, *trãſtulerunt non ad uocabuli proprietatem, ſed ad effectum, & ad finem proprietatis tranſtulerunt, qui autem* Fallax *uerterunt, ut* Theodorus Gaza *ad proprietatem nominis reſpexerunt, ambo tamen bene dicunt,*

cunt, talis igitur eſt Aphoriſmi expoſitio, quod euacuatio, & refectio, cum ambæ deueniunt ad extremum, ſunt periculoſæ, & malæ. His *ita habitis præceptum tandem Hippocratis facile eſt, uidelicet quod debemus euacuare, & reficere medio modo, & quantum tolerat uirtus uitalis, non autem extra proportionem uirtutis. Accedamus modo ad probationem Hippocr. qui probat Aphoriſmum per exemplum clarũ, illuſtre, ac famoſum dicẽs.*

Habitus exercitatorum qui ad ſummum bonitatis attingunt periculoſi, ſi in extremo conſtiterint, neque enim poſſunt in eodem permanere, neque quieſcere, cum uero non quieſcant, neque poſſunt proficere in melius reliquum eſt igitur, ut decidant in deterius. His cauſis, bonum habitum ſtatim ſoluere expedit, ut corpus rurſus nutriri incipiat, neque compreſsiones ad extremum ducendæ &c.

Senſus horum uerborum talis eſt, & eſt argumentum à minori ad maius, hoc modo. Habitus in Athletis eſt ualidisſimus, & robuſtisſimus, in quibus non ita facile ſequitur nocumentum propter errorem, quoniam uirtus in eis eſt ualidißima, quæ omnia ſuſtinet, tamen uulgatißimum medicorum eſt, quod cum euacuatio, uel refectio deducitur ad extremum in iſtis corporibus, quanuis talia corpora ſint robuſtißima, eſt periculoſa, cum tamen deberet eſſe minus periculoſa ob fortitudinẽ corporis eorum, attamen eſt periculoſa, & ratio eſt, quoniam deducit ad maxima diſcrimina, modo à fortiori ſi in corpore robuſtißimo non toleratur euacuatio, nec

refectio deducta ad extremum ob rationem dictam, tanto minus ubi eſt uirtus debilis, ut in corporibus debilibus, & in habentibus ſanitatem debilem tolerabitur euacuatio ad extremum, aut refectio extrema. Vt igitur ſenſus clarus ſit dico ſi minus uidetur, quod nocere debeat euacuatio, & refectio in ualidis, & tamen eis nocet, tanto magis nocebit corporibus inualidis, & facilibus ad nocumentum recipiendum, modo corpora Athletarum recipiunt nocumentum ex euacuatione, uel repletione ad extremum facta, & minus uidetur quod deberent recipere nocumentum, cum robuſtiora ſint eorum corpora, & tamen leduntur, ergo magis corpora debilia ex euacuatione, & repletione ad extremum deducta nocumentum recipient. Notanda modo miſteria ſunt, quæ in exemplo includuntur, littera græca dicit ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ᾽ ἄκρον εὐεξίαι. Aliqui traducunt, Bonus habitus exercitatorum, & male, quia deberent transferre potius athletarum, quam gymnaſticorum, & ſi gymnaſticus ad athletam referatur, & ad inuicem confundantur. Theodorus Gaza melius dixit uertens athletarum quia ad ſenſum reſpexit, nam & ſi particula illa apud Græcos gymnaſticos quoſq; ſignificet, tamen hic proprie athletas importat, ſicut bene Galenus interprætatur in commento. Videndum modo, qui ſit habitus bonus, deinde qui ſit habitus athletarum, & qui gymnaſticorum. Pro quo uidendus eſt liber Galeni de bono corporis habitu, ubi ſequitur Hippocratē præceptorem ſuum, et Ariſtotelem, à quo in re ipſa ſumpſit omnia, & Platonem etiam ipſum. Dicit Galenus lo

eo allegato, q; habitus nihil aliud eſt, niſi diſpoſitio & permanſio fixa in corpore, uel circa corpus, ſiue bona, ſiue mala. Quare habitus tam de bona re, quam de mala dicitur, tamq; de ſanitate, quàm de morbo; Quod ſi diu morbus duret habitus dici poteſt, cum uero addimus bonum habitum, bonus hic habitus ad corpus refertur, duppliciter aũt bonus habitus accipitur, altero modo in ſe & abſolute, altero uero ſecũdum quid, primo quidẽ modo bonus habitus dicitur, cum nihil omnino deſit, ob id ſi ſit corpus cui nihil penitus deſit bonũ habitum ſimpliciter poßidere dicitur, conſtituunt autẽ huiuſcemodi habitum (ex Galeni ſententia) quatuor, quorum primum tẽperatura eſt æqualis iuſtitiæ in omnibus membris, alterum optima eſt atq; decens artuum diſpoſitio, tertio loco uirtutes ualidæ corporis requiruntur, quartum uero qđ poſtulatur eſt ſymmetria, ac proportio partiũ omnium inter ſe, ita ut etiã ſi cor ipſum optime conſtitutũ ſit, nec tamen poſtea cœteris mẽbris reſpondeat, ille nõ erit bonus habitus cordis, neq; corpus ob hoc bonum habitum ſimpliciter habere, ſed ſecũdum quid dicetur, quẽadmodum ſi in aliquo componendo miſto multa ſane bona ſimplicia, non tamen omnia ſint, miſtum ex his malũ potius erit imperfectũ, & incompletũ, propterea quia in huiuſmodi miſtione non eſt ſymmetria, bonaq; partium omniũ proportio, ex quibus & reliquis coniũctis optimus fit corporis habitus ſimpliciter & per ſe: ubi uero dictorũ quatuor aliquod deeſt, tunc nemo poteſt abſolute boni habitus appellationem mereri, ſed ſecundũ quid, & talis dicitur ſanitas, ut nunc, nõ ſimpliciter,

& pro illo,non pro omnibus æque. Ideo *bonus habitus ſimpliciter eſt etiam ſanitas ſimpliciter, ſicut & habitus bonus ſecundum quid dicitur ſanitas ut nunc.*His i*ta uiſis accedamus ad literam.* Habitus (inquit) exercitatorum. *Per exercitatos innuit athletas qui ſe in harena oſtentant, & exercent eo nomine tantum fortes appareant in paleſtra, unde ſtudent plurimum gignere ſanguinis & carnis,& iſti quidem bonum habent habitum reſpectu ſui tantum, obtinent enim pinguedinem optatam,ut in palæſtra aduerſarijs obſiſtāt. Carent autem bono habitu ſimpliciter,eo quia ſymmetria egent,quæ una eſt earum conditionum, quas expoſci diximus ad bonum habitum ſimpliciter.* Hic ego obi*ter moneo uos,ut à iunioribus caueatis,qui in hoc dubitare ſolent,& affirmare cholerica corpora magis reſiſtere cauſis extrinſecis,quàm temperata,nec aduertūt, ea quæ calida & humida potiuntur temperatura, eſſe temperata & cauſis externis longe magis reſiſtentia, fugite itaque quæſtiones iſtas & meras ambages. Hæc actenus de corpore bonum habente habitum ſimpliciter dicta ſint ob uanas imperitorum nugas, quæ facilli me poſſunt ex recta uerborum* Galeni *intellectione ſolui,ſed redeamus ad bonum habitum ſimpliciter,* Dixi*mus athletarum habitum comparandum eſſe habitui, ut ita dicam,porcorum,qui pro illis duntaxat eſt, & ſecundum quid,quoniam in ſymmetria peccat. Cum itaq; iſtorum athletarum malus ſit in ſe habitus, extrema ēt intrinſeca peßima ſint neceſſe eſt.* Q*uod qui uidere cupit,euexiam aduertat,quæ ſi bona ſimpliciter fuerit,*

eius

eius quoque meliora erunt extrema, at qui habet habitum bonum ſecundum quid, ut athletæ, eorum mala ſunt extrema, & quo magis ille augebitur, eo etiam fient eorum extrema deteriora, quia peccant in ſymmetria, pariter habitus boni, qui in compoſitione peccat, peſsima ſunt extrema. Dicit autem in litera Hippocrates, habitus exercitatorum, poſtea infert unum aliud, Neque enim poſſunt in eodẽ permanere, neque quieſcere. Et hæc eſt ratio cur talis habitus ſit periculoſus, quoniam cum nequeant in eodẽ permanere, aut quieſcere, aut in melius proficiſci, quum ad ſummum iam uenerint, oportet neceſſariò huiuſmodi habitum in deterius habi. Vnde Hippocrates ſumens Ariſtotelis argumentum ait, In omni motu tam alterationis ſubſtãtiæ, quàm augumentationis, atque lationis, ubi ad ſummum ita deuentum ſit, ut nulla ulterior in eo genere acquiri forma poſsit, ex tribus quippiam eueniat oportet, aut enim dandus eſt retroceſſus, aut lapſus, aut quies (nam quartum in hoc caſu de habitu bono athletarum non datur) at neque cadit quies in hoc ſtatu, neque iter in melius, quoniam iam ad ſummum peruentum eſt, ergo impetus ad mortem ſupereſt. Relinquitur itaque, ut à tali habitu retrocedat, at quomodo dicet aliquis? Dico, ꝙ hoc fiet, ſi ſtatim euacuabimus ſummum illius habitus, & craſsitie, ut fiat bona partium ſymmetria, ꝙ autem non poſsit in eodem quieſcere ſtatu probatur à Galeno in commento, nam athleta, cum ad ſummum ſui boni habitus deuenerit, iam acquiſiuit tantum ſanguinis, atque carnis, quantum poſsibile eſt, & in ſe retinere non poteſt,

teſt, ſi uero tale corpus ulterius nutriatur, & natura operetur in eo bonam concoctionem alimenti, bonam diſtributionem, ac agglutinationem, & tandem bona fiat aßimilatio membrorum, ex quibus operationibus fiat additio in tali corpore, modo quomodo eſt poßibile in tali corpore, fieri additionem ullam cum iã ad ſummum repletionis ſanguinis, & carnis deuenerit? Medius fidius alterum duorum neceßariò ſequetur, aut ꝙ calor naturalis ſuffocetur, ex quo mors repentina eueniat, aut ꝙ uenæ frangantur, & ſeuiſſima accidẽtia corpus huiuſmodi inuadant, ergo patet, ꝙ non poteſt in eodem permanere, nec ultra progredi, alioqui frangentur uenæ, aut ſuffocabitur calor, ergo reliquum eſt, ut labatur in deterius, ſi nutrietur ulterius, ſed hæc pericula euitamus (ut dixi) ſi tale corpus euacuetur, ſupremaq́; plenitudo ſanguinis, caroq́; comprimatur, ita ut cõtrahatur & minuatur ſanguis, unde poſtea poterit tuto corpus nutriri, ꝙ ſi iterum ad ſummum repleatur, rurſus euacuetur opus eſt. Hoc loco non nihil dicendum eſt & digrediendum ſuper illa particula contextus in principio γυμναστικοῖσι ſciendum enim eſt, ꝙ apud antiquos duplex erat ars gymnaſtica, una nobilium, alia uero ſeruilis & ignobilis, quæ diuiſio eſt Plato. in 3. De repub. ut refert Gal. in lib. an ars tuendæ ſanitatis attineat ad medicum, illic enim diuidit Plato in duo genera artem gymnaſticam. Gymnaſtica ciuilis ſanè ea eſt, in qua exercebantur nobiles non propter paleſtras, nec propter certamen, ut uellent dici paleſtritæ, ſed in ea exercebantur, ut eſſent apti ad bellum gerendum, al-

terum

terum genus paleſtritarum erat propter eos, qui uolebant tantum dici paleſtritæ, & athletæ, & pugiles nõ pro honore, non pro fortitudine, ſed tantum ut eſſent uictores in paleſtra, circa quam exercebantur ignobiles. Et prima pars gymnaſticæ erat longe nobilior, quàm ars medicinæ, & qui docebant hanc artem, præponebantur docentibus medicinam, ut refert Plato in Gorgia à principio, ubi dicit quatuor artes eſſe neceſſarias ad uitam hominis inſtruendam pro repub. quarum duæ ſunt ad animam deſeruientes, duæ uero ad corpus. Quæ deſeruiunt animæ harum una eſt, qua leges conduntur, altera, qua iudicantur ea, quæ cõdita ſunt. Duæ aliæ ſunt pro corpore, quarum una circa exercitationem corporis ad ſanitatem tuendam uerſatur, & hæc dicitur gymnaſtica, alia uero uerſatur circa morbos curandos & appellatur medicina, ut uero ars condendi leges nobilior eſt, quàm ea, quæ facta eſt ad iudicandum leges, ars gymnaſtica per eandem proportionem præponitur ipſi medicinæ, & per analogiam eſt nobilior ipſa medicina, ideo officium gymnaſticum erat, q, intendebat bonum habitum corporis abſolute, qui quanto eſt in ſummo, tanto eſt nobilior, & iſti gymnaſtici erant nobiles, at ars gymnaſtica ſeruilis intendebat & ipſa bonum habitum non quidẽ ſimpliciter, ſed ſecũdũ quid, & pro ſe tantum, qui quanto magis in ſummo erat, tanto erat periculoſior, qualis eſt proprie athletarũ. Quòd autem ars gymnaſtica uerſetur circa optimam ſanitatem probatur in lib. ſophiſt. uel de ente, ubi dicitur, q, duæ ſunt artes in repub. uel pro republica, una circa re

motionem turpitudinis corporis (& iſta uerſatur circa ſanitatem in corpore, & circa bonum habitum) altera eſt, quæ morbos tollit, uerſatur enim circa remotionem morborum, & dicitur medicina. Quæ ſtudet amouere turpitudinem, eſt præſtantior illa, quæ curat, & remouet morbos, ut dicit Plato, q̃ ante Hippoc. curabantur tantum morbi prouenientes à cauſa extrinſeca. Vnde & Herophilus, qui gymnaſticus fuit, & præceptor Hippocratis, exercuit artem gymnaſticam, nõ medicinam. Theon etiam fuit primus, & doctiſsimus uir in illa arte, contra quem inuehitur Galenus ſæpæ in libro De tuenda ſanitate, & ſcribit Plato, q̃ ille Herophilus incidit in quendam morbum, & cum non eſſet amplius aptus ad artem gymnaſticam exercendam factus eſt medicus, tranſtulit enim ſe in artem noſtram deducens omnia præcepta gymnaſtica in artem iſtam, ſed fuit maxime confuſus, ex quo manifeſtum eſt artis gymnaſticæ tutelam nõ attinere ad medicinam, ſed ad corpora exercenda. Hæc autem dicta ſint propter Galeni quæſtionem, quam tractat in libro, an ars tuẽdæ ſanitatis ad medicum attineat, ubi adducens Platonis uerba ponit tantum quæ pro ipſo faciunt, dimiſsis, quæ contra eum erant. fuit enim Galenus maxime fidelis in dictis Platonis, omnia enim quæ citat ſunt apud Platonẽ in tertio De republica, ubi dicitur Gymnaſticos uiles homines fuiſſe, ex quo patet q̃ tantum dicit de ſeruili Gymnaſtica, Galenus ſimiliter de hac ipſa tantum loquitur, & ita omnes, quas conſtituit, rationes nullo negocio ſolui poſſunt, allata diſtinctione artis gymnaſti-

cæ in ciuilem, & ſeruilem. Sed cur quæſo dixit Hippoc. *habitus* Gymnaſticorum *abſolute, cum de ſeruili tantũ intelligat?* Dico *eos non uere eſſe Gymnaſticos, qui ſe; uelut nobiles, exercent ſine ulla ſpe lucri, at qui Gymnaſticam propter aliud quàm ob ipſam artem, ſicut ignobiles exercent, debent hi abſolute dici Gymnaſtici, quoniam eam ob fortitudinem exercent. Simile hoc eſt exẽplum eius qui diſcit Grammaticam, ut ea tantum ſciat ſine ullo additamento, nanque purus is Grammaticus cenſeri debet, qui uero ſtudet grammaticæ non propter ipſam, ſed ut mox philoſophiæ det operam, & artibus liberalibus, non debet is dici purus grammaticus. cum igitur* Hippoc. *ſermo de athletis eſſet, qui gymnaſticã tractabant non ob exercitationem, uel ſanitatem, ſed propter fortitudinem, merito ſine additione dixit, habitus gymnaſticorum, intelligens de ueris gymnaſticis. Veniamus modo ad ſecundam partem in qua* Hippoc. *ait.*

Neque compreſſiones ad extremum ducendæ.

Voluit, ꝙ quemadmodum athletarum habitus in ſummo periculoſus eſt propter dictam rationem, ſic etiã compreſſiones, ideſt euacuationes in ſummo ſint periculoſæ, Dicit *autem compreſſiones, & euacuationes, quoniam ambo iſti termini ſunt contrarij plenitudini.* Græ*ca litera pro compreſſione habet* τὰς συμπτωσίας *ubi aduertendum, quod* Hippocra. *rationem non affert, cur compreſſiones nimiæ periculoſæ ſint, cum tamen adduxerit rationem cur nimia plenitudo periculoſa ſit athletarum.* Et *dicẽdum hoc breuitatis ſtudio omiſſum eſſe, quoniam altero declarato oppoſito alterum intelli-*

gitur, ſic enim facit hic Hippoc. Patet autem quod habitus athletarum periculum minatur, quoniam uenæ, & cætera uaſa plena ſunt pœnitus, ita quod hi talem ob plenitudinem turgent admodũ, nec poßunt amplius augeri, nec in illo augmento permanere, unde in deterius ruant neceſſe eſt, aut in caloris ſuffocationem, aut in uaſorum comminutionem. Ex altero etiam latere nimia compreßio, et ſumma euacuatio periculoſa eſt, quoniam reſoluit ſpiritus, & innatum calorem extinguit, quemadmodum in lucerna ſe habet, quæ & ipſa duplici poteſt ratione extingui, uel per ſuffocationem, cũ plus, quam par eſt, olei addatur, uel per reſolutionem exigui admodum nutrimenti, nam oppoſitorum eadem ratio eſt, ideo Hippoc. laconiſmo utens detegit oppoſitũ unum per aliud. Sed quia cognitio de euacuatione maxime confert, ego pro ueſtra utilitate dicam quare nimiæ nocuæ ſunt euacuationes. Euacuatio dum extrema eſt, ſemper obeſt, & notandum quod ſemper loquimur de extremo ut diximus de lucerna, quæ uel à nimio oleo ſuffocatur, uel propter pauci admodum olei reſolutionem extinguitur. Extrema igitur euacuatio nocet, & hoc tribus potißimum caſis eſſe poteſt, uel ratione nimiæ euacuationis in ſe, uel ratione rei euacuatæ, uel ratione membrorum, per quæ talis fit euacuatio. Quòd ratione euacuationis lædat teſtis Galen. eſt. 5. Aphoriſ. 56. & 57. commento, ubi habet, quod euacuatio extrema ex ſe infrigidat, & exſiccat, quo nihil poteſt peius uiuenti corpori euenire, quoniam uita in calido, & humido fundatur, & propter nimiam euacuationem cor

pus

pus infrigidatur,& exſiccatur,quoniam calor aufertur,ſpiritus inanitur,& ſanguis imminuitur, ad cuius ablationem,aufertur quoque calor innatus.Quod uero nimia euacuatio offendat ex parte rei euacuatæ iam doceo,nam euacuantur boni humores, & ſanguis ſubtrahitur,qui deberet intus teneri,& cum euacuatur, quod non debet euacuari,illa noxia eſt euacuatio, quoniam diſpereunt ſpiritus, & bonus ſanguis, qui materia eſt ſpirituum,præterea interit calor innatus.Quis uero neſciat extremam euacuationem ratione etiam membrorum nocere per quam talis fit euacuatio? nam ubi humores confertim euacuantur,tunc tranſeunt per omnia uaſa,ut per hepar,per uenas meſeraicas,per uentriculum, per inteſtina uſque adſedem, & relaxant uenas ipſas, præterea immenſa humorum ſubtracta copia corrumpitur temperatura uenarum,uaſorum, membrorum, & hæç omnia redduntur laxa,& frigida in ſua temperatura,alteranturq́;,& inaniuntur,maxime igitur lædimur à ſuperflua euacuatione unde Galen.in lib. De uirtute pharmacorum optime dicebat,corpora facile diſponi ad diſtillationes,& fluxus, & quandoque ad dyſenterias,ad nauſeam,& ad uomitum propter extremas euacuationes,longumq́; uſum medicinarum, hinc fit ut qui magnis uſi ſunt,& utuntur purgationibus incidãt in dyariam et propter ſuperfluas euacuationes uidemus uirtutes corporis,ſcilicet uitalem,animalem, & naturalem ualde lædi.Officit itaque nimia euacuatio, tum ratione euacuationis,quia infrigidat,& exſiccat, tum ratione rei euacuatæ,tum ratione membrorum, tum ẽt

tutibus ſupradictis, tamen uitali plus, quàm reliquis duabus, uitalis enim habet pro inſtrumēto proximo ſpiritus uitales, & quicquid agit per hos agit, qui quidem ſunt in continuo fluxu, & motu, & reſolutione, & hinc eſt, q; per os continua inſtauratione egent, unde continue per anhelitum trahitur aer ad ipſos uiuificandos, nutriuntur tamen etiam ex alimento. At humores, & membra ſolida quandoque quieſcunt, nec tam facile reſoluuntur, & compatiuntur, quàm ſpiritus ipſi, qui cū ad extremum deducuntur euacuationes, ſpoliantur materia, quæ erat apta ad ſui generationem, & hæc eſt optima ſanguinis pars. Læduntur itaque, magis quàm alij, ſpiritus uitales, cum continue egeant, ut puriſsimo ſanguine reficiantur, quem nimia deprædatur euacuatio. Signum etiam, q; ſpiritus uitales maxime patiuntur in huiuſmodi extrema euacuatione, ſyncope eſt, quæ ubi fit, ſi detur quid inſtaurans, tunc ſtatim reficiuntur, uerbi gratia per maluaticum, & per alia quæ facile ſpiritus reparant. ſicut enim confertim fit caſus illorum, ſic etiam cita fit inſtauratio ipſorum. Secundo læditur uirtus naturalis (& hæc bene notanda ſunt, quoniam faciunt, & ad praxin & ad iudicandum) læditur inquā ſecundo loco naturalis uirtus, quoniam uirtutes naturales, & omnia naturalia opera fiunt per calidum, & humidum, nam omnes operationes, uirtutesq; ad alimentum facientes per elixationem fiunt, per hanc enim fit concoctio, quæ elixatio per Ariſtotilem in quarto metheo. fit per calidum, & humidum. Modo ſi euacuatio excedens infrigidat, & exſiccat per Galenum. 5.

Aphoriſmorum commento. 57. contraria eſt elixatio-ni concoctioni, & tandem uirtuti naturali, non tamen ita ſubito eam lædit, ut uitalem. Tertio loco nocet ani-mali uirtuti, quoniam hæc eget & ipſa ſpiritibus pro motu, proq; alijs omnibus ſenſibus, & manifeſte appa-ret primo defectus in tali uirtute animali, nam quicun que nimium euacuantur, nec bene ſentiunt, nec ſanè di-ſcurrunt, & male ſunt habiles ad motum. Ratio autem, quamobrem patet manifeſte huius uirtutis læſio, eſt, quoniam ſpiritus illi debent eſſe plurimi. Secundo loco per manifeſtationem apparet læſio in uirtutibus natu ralibus, quoniam opera naturalia egent caloris copia, quæ aufertur propter nimiam euacuationem, propter quam corpus etiam debile ſit ad ſenſum, & motum. Mo tum debilem mala, debilisq; concoctio ſequitur, unde cũ in aliquo nimia facta eſt euacuatio tunc periti medici parcius eum alunt, quoniam uirtutem concoctricem de bilem redditam eſſe ſciunt. Tertio loco manifeſte pan-ditur noxa in uitali uirtute, quoniam natura ſemper ſolet de principalibus membris ſolicita eſſe, quale cor eſt, in quo ſpiritus uitales continentur, qui facile difflã tur, & reſoluuntur, & ad quod calor contrahitur, un-de extrema remanẽt frigida, ideo natura neceſſario eſt maxime anxia de uitali uirtute, quoniã ea magis offen di poteſt, & hinc eſt, ꝙ talis uirtus pandit omnium ulti ma ſuam læſionem, ubi igitur minimus calor, & pauci ſpiritus ſunt, tunc natura omnino uult eam tueri, ideo aſſumpto cibo aliquo maxime nutriente ſtatim calor il le paruus totus ad cor, & ad uentriculum conuertitur,

ut cibum concoquat, & ſic extrema remanent frigida. Primo igitur in ſe, & intrinſecæ uitalis uirtus læditur ſecundo naturalis tertio animalis, ac per oppoſitum, & manifeſtatiue primo apparet læſio in ipſa uirtute animali, ſecundo in naturali, ultimo in uitali. Cum uero cõſtet cur extrema peßima ſit euacuatio, palàm eſt, quare Hippoc. dixit compreßiones ad extremum deuenientes periculoſas eße. Reſtat diſcutiendum utrum magis nocua ſit nimia euacuatio, aut extrema plenitudo. Ad quod dico maius eſſe in immenſa repletione nocumentum, quod confirmatur ex Auicẽnæ ſententia, qui in tertia dixit longe deteriorem eße plenitudinem poſt inanitionem, quàm ſit inanitio poſt repletionem. De repletione uero dicendum eſt aliquantiſper, duplex enim ea eſt, quædam quoad uirtutem, quædam quoad uaſa, & hæc eſt quando humores ita implent uaſa, & uenas, ut non hæ poßint tantam quantitatem capere. At prima non ita complet uaſa, ut ratione quantitatis periculum immineat de comminutione eorum, ſed à tali uirtute implentur uaſa, quoniam humores ſunt adeo praui, & maligni, ut uirtus nequeat, tam malam qualitatem ferre, nec natura ualeat illos ſuſtinere, non enim difficile feruntur, propterea quia multi ſunt, ſed potius quia maligni, nam exempli cauſa minus aliquando toleratur araneæ, uel pulicis morſus, quàm alicuius maioris quidẽ animalis, in quo tamen minus ueneni ſit, & hoc accidit propter ſummam araneæ, pulicisq; malitiam. Duæ igitur plenitudines ſunt, ſed ambæ pernicioſißimæ, nã quæ eſt propter humorum exuberantiam calorem in uenis

ſuffo-

ſuffocat. Quæ uero quo ad uirtutem plenitudo eſt, extin guit & ipſa calorem innatum ſua peßima qualitate, ſi= cuti uerbi gratia ignis extingui poteſt duplici modo, uel nimio alimento, & infinita lignorum congerie, uel ab aqua. Plenitudo itaque quoad uaſa ita ſuffocat calo rem innatum, ceu multitudo lignorum tollit ignem, & plenitudo quoad uirtutem extinguit eundem calorem eo modo quo aqua ignem ipſum, quia omnino ei aduer= ſa eſt, ſic etiam mali humores peßima qualitate infeſti uirtutem deſtruunt. Cum itaq; tantum pernicioſa ſit plenitudo utraque, quandoque accidit, ut nonnulli per= eant. 4. die in morbis acutis aliquando etiam in primo. Euacuatio uero tametſi & ipſa cauſa ſit reſolutionis ca loris, tamen interimit in proceſſu temporis, unde nõ eſt adeo pericoloſa, ut repletio, quod patet exemplo lucer= næ, quo hactenus uſi ſumus, nam ſi illi auferatur alimen tum extinguitur ſpacio temporis, & aliquando fieri po teſt ut per datas ſibi inducias reuiuiſcat, ſed ſi ad ſum= mum oleo impleatur, ſtatim à nimia quantitate obrui= tur, ideo etiamſi plenitudo, & euacuatio extrema ſint ambæ fugendæ, cauenda tamen potius plenitudo eſt, un= de ſi poſt extremum euacuationem corpus fuerit inani tum frigefactum, & debilitatum, non eſt ſtatim replẽ= dum, ne repentina ſuffocatio eueniat, plenitudo itaque deterior eſt poſt euacuationem, quam euacuatio & ieiu nium poſt repletionem. Vnde errant multi, qui cũ prã= dium amiſerunt uolunt poſtea in cœna tantum ſumere cibi, ut nequeant illud ferre, itaque multa detrimenta huiuſcemodi homines patiuntur, quoniam calor iam de

bilitatus eſt in illo ieiunio, & ille propter ieiuniũ pluſ eſt, & uorat quàm conuenit, & ultra conſuetudinem, & plus quàm alius aſſumeret in prandio, & cœna ſimul. Sequitur Hippoc. in litera. Sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, adhoc ducere conuenit. Non potuit clarius oſtendere indicationē, quam facit in hoc Aphoriſ. nam in ſuperiori implicitè locutus eſt, hic uero limitat quomodo euacuatio fieri debeat, & ad quem terminum. Pro quo ſcire oportet, q̃d dum malus humor eſt in corpore, non indicatur nobis quantitas, non mēſura, aut terminus euacuandi, ſed tantum indicium fit, quod euacuandum eſt, tolerantia uero uirtutis eſt, quæ euacuandi humoris peccantis menſurã indicat, poteſt enim humor euacuandus plurimus eſſe, uirtus tamen debilis, quæ totam peccantis humoris quãtitatem educi non permittat, unde non habemus aliam indicationem de menſura euacuãdorum humorum quã uirtutem, ultra cuius tolerantiam non eſt euacuatio facienda, alioqui natura multum patitur. Sed dicet aliquis, quomodo cognoſcam quando uirtus bene ferat euacuationem? hoc ſanè difficillimum eſt, nam Gal. 2. De regimine acutorum, ubi Hippoc. loquitur de pleuritide euacuanda & ait, q. debet euacuari per ſanguinis miſſionem, & per pharmacum, inquit illic Gal. Ego non auderem dare pharmacum, quoniam uirtus eius nõ eſt nobis nota, ſi enim euacuo minus, quàm par eſt, tunc reliqui humores agitantur quidem, ſed ſi plus, tũc uirtus læditur, quare iudicat Galenus totius eſſe mittere ſanguinem, quàm dare pharmacum, quoniam non poteſt

co-

cognoſci quantum pharmaci uirtus poßit tolerare, & in libro De ſanguinis mißione dicit, q; nihil magis indicat hanc artem eße conicturalem, quam dare pharmacum, & per illud euacuare, conſulitq; illic melius eſſe ſæpe iterare phlobotomiam, quàm ſemel, & confertim euacuare per eam. Et hoc eſt etiam antiquorum præceptum, q; debemus omnino abſtinere à ſanguinis mißione q; ſyncope contingat, quoniam nimis debilitatur uirtus, & forte Galenus, quando dixit ſanguinem mittendum eſſe uſque ad ſyncopen intellexit hoc fieri debere, ſi poteſt fieri limitate uſque ad ipſam ſyncopen, quia nihil ſanè præſtantius eſt in morbis, quam phlobotomare uſque ad ſyncopen, tūc enim hoc pacto optime remouetur humorum malignitas, ſed quia nemo eſt qui ſciat metiri uirtutem, ob id non audemus phlobotomare uſq; ad ſyncopen, uirtus enim fundatur in temperatura, quæ temperatura non poteſt limitate cognoſci, ergo nec uirtus, ergo nec phlobotomia ad ſyncopen poteſt deduci, q; uero temperatura cognitu difficilis ſit, teſtatur Galenus in tertio methodi, inquiens q; ſi poſſet bene temperaturam hominum cognoſcere æqualem ſe Aeſculapio exiſtimaret; præterea in libro ad Glauconem, non poteſt, inquit, morbus bene curari, quoniam non bene cognoſci poteſt temperatura ægri, ergo nec uirtus. Vnde cauendum eſt in praxi à medicinis fortibus ratione uirtutis, multi enim inſignes noſtri tēporis medici faciūt ſib methodum per obſeruantiam, & medicinas fortes nunquàm dant, nec rationem habent, niſi per obſeruantiam, danda autē medicina leuis eſt, & potius iteranda,

quàm confertim & ſemel per eã euacuandum, meliusq́; eſt methodum cum ratione habere, quàm credere obſeruantiæ, & longo uſui. Duplex itaque notandum habetis in hoc Aphoriſmo, primum eſt de quantitate humoris nocui euacuanda, & ꝗ euacuatio repletioq́; ad extremum factæ periculoſæ ſunt, alterum eſt, quod cum non poteſtis ſcire limitate facultatem, aut uirtutem exquiſite, debetis parcius euacuare tum per pharmacum, tum per phlobotomiam.

IIII.

VIctus tenuis, atque exquiſitus, in morbis quidem longis ſemper, in acutis uero, in quibus non conuenit periculoſus, Et rurſus qui adextremum deuenit tenuitatis, grauis eſt. Nam & repletiones, quæ ad extremum deueniunt, graues ſunt.

ISte eſt quartus Aphoriſmus à nobis declarandus, cuius ut rectam cognitionem intelligentiam, ac continuationem habeatis, cum his, quæ dicenda ſunt, memoria mandabitis ea, quæ ſupra à nobis ſunt explicata. Dictum fuit, quemadmodum medicina de mente Hippocr. quæ ad uſum ſpectat, nihil aliud eſt, quam additio & ablatio, quam opinionem poſteriores ſequuti ſunt, cũ igitur hoc ita ſit, iſta modo additio, & ablatio, aut fit ratione formæ ſcilicet alterando, aut ratione materiæ ſcilicet

licet euacuando, remouemus enim formam alterando, addimus uero, aut auferrimus materiam euacuando, uel ſuper addendo. Hippoc. hic non agit de additione ratione formæ, ſed ratione materiæ. Cum enim intentio Hippocr. ſit in hac prim. particula de additione, & ablatione pertractare, quàm ambo tum euacuatione, tum repletione fiunt, in duobus Aphoriſmis præteritis egit de euacuatione, & repletione, quæ per duo illa inſtrumenta medicinalia fiunt chirurgiam, ſcilicet & pharmaciam, tria enim ſunt inſtrumenta medicorum additioni, & ablationi conuenientia, unum eſt pharmacum, ſecundum eſt chirurgia ideſt ſanguinis miſsio, tertium eſt dieta, in hoc modo præſenti Aphoriſmo de tertio inſtrumento pertractat, quod erat derelictum, & eſt de euacuatione ipſa, uel repletione corporis ꝑ dietam, de qua ſermo eſt illi habendus uſq; ad uigeſimum Aphoriſmū. Vos itaque rogo atque obteſtor, ut maxime ſitis attenti, quoniam maxima pars medicinæ, conſiſtit in hoc, ꝙ ſciatis bene dietare, & inſtituere congruam uictus rationem, quæ quidem pars noſtris temporibus mortua, & ſepulta eſt, noſtriq; medici ægris ſuis exhibent medicinas ſanguinemq; ab eis detrahi iubent, at de dieta & uictus ratione, ne ullum quidem uerbum dicunt, ſed ſemper eodem modo panatelam exhibent, & aquam decoctam. Propterea cum res maximi momenti uobis proponatur, eſtote maxime attenti, intendo enim ſic quædam, tamq; fundamenta reponere, quibus iactis & à uobis recte perceptis, amplum poſtea habebitis ingreſſum ad reliquos Aphoriſmos facile percipiendos, quos qui-

dem, dum legam, rememorabo omnia, quæ antea à nobis dicta erunt, & ea ſuis locis proprijs ſigillatim applicabo. In primis itaque inquirendum eſt, quid ſit dieta, nam quærimus quomodo per dietam euacuare, & replere poßimus, quod minime aſſequi poſſumus, niſi ſciamus, quid per dietam intelligamus, ex cuius recta cognitione apparebit poſtea forma quæſiti, primo itaq; uideamus quid ſit dieta quoad nomen, poſtea quid ſecundum rem. Dieta nil aliud eſt quàm iudicium, & arbitrium quoddam boni uiri ſecundum Græcos, qui dirigitur ad aliquas lites dirimendas inquirit enim Bonus ille uir recte uniuſcuiuſque rationes, poſtea illis inuentis ſecundum eius iudicium, & arbitrium ſuperflua reijcit, & diminutis addit, & tandem omnia ad quandam æqualitatem ſecundum q; ipſe iudicat, redigit, iſtud iudicium, ſiue conſilium, q; has duas partes oppoſitas componit, apud Græcos dieta nuncupatu, quo nomine utũtur etiam Germani ad hoc uſque tempus, & talis dieta proprie uerſatur circa res magnas, & rempublicam ipſam. Dum enim aliquis magnus uir aliquas dirimit lites primo ambas iudicat, partes, poſtea iudicium illud ad æqualitatem quandam redigit, quam quidem compoſitio ab illis dieta fiat nũcupata, unde apud illos dici, ſolet accedamus ad dietam, ideſt iudicium ſiue conſiliũ, aut compoſitionem quod quidem nomen medici quàm optime uſurparunt, & potißimum Hippocr. qui apud antiquos, & præſertim apud Galenum fuit admirandus cum adeo proprietates uerborum diligenter fuerit perſcrutatus, quo fit, ut Hippoc. dietam pro iudicio, &

arbi-

arbitrio hoc loco acceperit, & metaphorice à medicis omnibus fuit acceptum, dum conſiderant, nūquid in corpore aliquid ſit ſuperfluum, aut diminutum quod ad rationem uictus ſpectet, qua conſideratione facta ſecundū ſuum rectum iudicium talem defectum, aut exceſſum ad æqualitatem redigit, cum igitur hoc ita ſit, ſequitur ex hoc q, in quot rebus tale iudicium reperitur, in tot etiā dieta inuenietur, & in quot rebus ratio uictus cōſiſtit, in tot etiam dieta conſtabit, nam ſicut bonus uir uidet aliquem defectum in re, primo lite dirimit, & hoc modo rectum eligit & malum dimittit, poſtea hos duos exceſſus redigit ad æqualitatem, ſic boni faciunt medici, dum ægro occurrunt, & uident in tali corpore aliqua excedentia uel deficientia, ſtatim quærunt ad æqualem, & iuſtam menſuram omnia miniſtrare, & corpori abdicare medicus itaque dirigit iudicium ad ægri neceſsitatem, ſiue addere ſiue demere intendat circa uictus rationem inſtituendam & ſi oportet addere uictum adauget, ſi nimis repletum eſt corpus diminuit, & ſemper æquare intendit, & contemperare eum dieta metaphorice aſſumpta ſemper tamen habendo reſpectum ad uirtutem, quoniam modo, quæ occurrunt corpori humano ab extrinſeco in duplici genere ſunt, nam quædam ſunt neceſſario euenientia, ſine quibus corpus regi, aut uiuere non poteſt, quædam ſunt contingentia, et à caſu, quæ quidem infinita ſunt, ut uerbi gratia, q, gladio aliquis percutiatur, aut ex alto regula cadat, ipſumq; pcutiat, medicus non tradit modum uiuendi his talibus, ſed tantum iubet, q, talia ſunt cauenda & quando illa occurrunt,

runt, preſtò eſt cum auxilijs, accedit autem ad neceſſa-
ria, & ea conſiderat, quæ quidem ſunt, ſex res non natu
rales, inter quæ primo eſt aer, ſine quo uita ſtare non
poteſt, ſecundum eſt cibus, & potus, tertium ſomnus, &
uigilia, quartum eſt inanitio, & repletio, quintum mo
tiò, & quies, ſextum, & ultimo animi accidentia, in qui
bus omnibus dieta, & tota uictus ratio pro uita custo-
dienda, uel ſananda conſiſtit, quæ ſanè ſex duntaxat
ſunt, nec plura, nec pauciora. Sed ſi quiſpiam modo quæ
rat, quare tantum iſta ſex non naturalia ſint. Dico ꝙ
ſola hæc corpori humano neceſſariò occurrunt ob uir-
tutes in corpore exiſtentes cuſtodiendas. Dictum eſt au
tē ſuper in noſtra præfatione (ſi rectè memoria tene-
tis) tria eſſe corporis humani principia ſubſtantiam,
facultates, & alterationes, quæ ſi rectè cuſtodiantur
ſanitas in corpore conſeruabitur, & deperdita recupe-
rabitur, & quicunque hæc tria gubernat, omnia in cor
pore humano cuſtodit cum igitur ex horum cuſtodia, et
maxime facultatum, ſanitatis conſeruatio conſequatur,
uidendum eſt, quomodo ex trium facultatum cuſtodia
neceſſariò ſex illa non naturalia concurrant, nec plura
eſſe poßint. Pro quo debetis reminiſci, (quòd ſupra diſ-
fuſius explicaui) ꝙ triplex eſt uirtus, uel facultas, uita-
lis, animalis, & naturalis. Vitalis de mente Hippocra.
duas habet ſub ſe partes, ſiue facultates particulares
quarum, prima eſt, ut generet ſpiritum, & calorem in-
natum, qui in actu exiſtentes continue per uniuerſum
corpus permeant. Secunda pars uirtutis uitalis eſt ani-
mi uigor, ac in omnibus peragendis conſtantia, quibus
ſtan-

ſtãtibus uideamus, quomodo hæc duo calor ſcilicet innatus, & ſpiritus, quæ ſunt ipſa uita, in corde geniti naſcantur ab aliquo e ſex rebus non naturalibus, ſi enim calor ille in actu exiſtens, & per corpus diſſeminatus conſeruari debet, neceſſe eſt, q; euentetur, iſta euentatio non poteſt fieri, niſi mediante aere, à qua acccipit refrigerium, aer igitur pro eius tutella neceſſario requiritur, nam ſi talis non fiere euacuatio dubio procul ſuffocaretur calor, & cordis facultas, quæ conſeruatur ob inſpirationem, & reſpirationem. Secunda particularis facultas ipſius uirtutis uitalis erat animi conſtantia, & uigor, quæ multipliciter lædi poteſt, ſed potiſſimum exceſſu, & defectu, ſeu diminutione, exceſſu quidem, quando eſt nimis pertinax, & hinc audacia dicitur, defectu quidem ob timiditatem, multis etiam alijs modis læditur, animi uigor, ut quando nimis gaudet, aut triſtatur, quæ omnia ſunt affectus, uel accidentia animi, ex quibus mors euenire ſolet, quandoque enim nimia lætitia mortuus eſt aliquis, ſæpe etiam nonnulli ob uehementem triſtitiam perierunt, nam cum huiuſmodi affectus corpori occurrant cor ipſum alterant, ut inde ſequatur mors, & hæc omnia ad animi accidentia reducuntur, aer igitur, & animi cõſtantia, quæ neceſſario corpori occurrunt, ratione illarum duarum particularium facultatum cordis ſunt cum iudicio rectiſſimo à medico inſtituenda, atque adminiſtranda, nam quantũ poſſit aer corpora noſtra alterare, & immutare, neminem uel latere puto, pariter & animi accidentia, quãtum obſint, nullus eſt qui dubitet, ob id duo hæc capita ex illis ſex

ſunt

ſunt euitanda, ne fiant in eis acceſſus, aut defectus, æquã da enim ſunt accidentia animi à medico, æquandus eſt etiam aer, ne corpus humanum præter naturaliter alteretur, & fiat noxa in hac uirtute particulari ipſius cordis. Eſt poſtea animalis uirtus quæ, & ipſa ſub ſe duplicem facultatem particularem obtinet motiuam, & cognoſcitiuam, cognoſcitiua adhuc facultas duplex eſt, interior, & exterior, exterior in quinque ſenſus exteriores diuiditur, qui omnes ſua habent obiecta propria, et ab illis obiectis mouentur per ſua organa ſiue inſtrumenta appropriata, quæ, & ipſa motu alterationis (ſi fiat ſolutio continui) mouentur. Cum igitur obiecta moueant, & alterent organa ſenſuum, qui ſenſus demum exteriores ad alterationem inſtrumentorum alterantur, quando deberent ſua munera exercere, & alterati non exercent, & ex hoc etiam ſenſuum organa corrumpuntur, opus eſt q medicus iudicio ac ipſa dieta tales exceſſus modificet, & adæquet, & hoc caput ad motum, & quietem reducetur, qui quidem motus, & quies ſi ad inſtrumenta referantur, motus corporei dicentur, & à medico ſunt moderandi, ne organa nimis moueantur, aut nimis quieſcant, aut deficiant, aut corrumpantur, ſi uero referuntur ad ſenſus, motus tales animæ dicuntur, & tales etiam per rectum uictum, & iudicium à medico limitari debent. Si uerò cognoſcitiua uirtus interior ſit, pari paſſu & ipſa ſeruanda eſt cum ſuis motibus, qui ſimiliter ad animi accidentia referuntur, ſi uero ſit uirtus animalis motiua, cuſtodienda etiam eſt ipſa in ſuis motionibus moderatis à medico cum dieta, &

iudicio uero, à facultate igitur cognoſcitiua, & motiua oritur caput iſtud tertium ex ſex capitibus motus ſcilicet & quies. Tertia eſt uirtus naturalis, ſiue facultas, quæ, & ipſa duo habet capita, unum, quod generatiua facultas dicitur, aliud, quod nutritiua appellatur. Quantum ad nutritionem attinet, requiritur cibus, & potus, quod eſt unum caput ex illis ſex, limitandus enim eſt à medico cibus, & potus, nam & in his maxime conſiſtit dieta, & iudicium iuxta rectam æqualitatem, & ſymmetriam, ſiue proportionem. Cum uero cibus & potus cõuenientes aſſumpti fuerint, optime ſunt concoquendi, ideo concoctio requiritur, quæ recte fieri debet, quò boni ſucci, & humores, ac excrementa bona generentur, quare inanitio, & repletio à medico eſt limitanda, ne ſuperflua fiat, nec diminuta, ſed cum debito modo, excernantur etiam excrementa, & corpus debite nutriatur: Vnde ex hac facultate naturali nutritiua, duo illa oriuntur capita, cibus, & potus, inanitio, & repletio. Secunda uero uirtutis naturalis pars generatiua dicitur, ſub qua cadit uis appetendi, & excretiua, appetitiua quidem dicitur ad uenerem inclinatio, quam modificare opus eſt, quoniam ex immoderato appetitu corporis, animæ quoque alteratio contingit. Similiter in excretiua, ideſt in miſsione ſeminis cura debet haberi, quæ quidem ad inanitionem attinet, ſeminis enim miſsio cũ moderantia, & tempore debito, ſimiliter & retentio effici debet, quæ à medico recte ſunt adminiſtranda, & hæc duo ad inanitionem, & repletionem rediguntur. Hactenus habetis unde naſcantur quinque capita ex illis ſex

capitibus,& q, exoriuntur ex illis tribus uirtutibus ui-
tali,ſcilicet animali & naturali, quorum primum eſt
aeris neceſsitas.Secundum animi accidentia. Tertium
motus,& quies corporis,& animi. Quartum cibus,&
potus.Quintum inanitio,& repletio,deeſt modo ſextū
quod eſt ſomnus,& uigiliæ, & hoc à quonam emanet
declarandum eſt.Scitis,q, animalis uirtus,tam cognoſci
tiua,quàm motiua moueri debet,non tamen ſemper, nō
enim ſemper cogitare poteſt,neque ſemper quieſcere,
nam ſi ſemper moueretur deperderetur utique,ſin autē
ſemper quieſceret, eſset ueluti mortua, neceſse igitur
fuit,ut interdum quieſceret,interdum uero moueretur,
quies autem fit mediante ſomno,quo ſpirituum inſtau-
ratio,& animalis uirtutis efficitur,medicus itaque de-
bet limitare ſomnos,& uigilias,& debitam inſtituere
dietam,ne excedant,aut decreſcant. Quamobrem oſten
ſum eſt ſex iſta neceſſaria corpori humano eſſe pro eius
conſeruatione,quæ etiam recto iudicio,ac dieta admini
ſtrari debent,ob id Hippocrates de aere in tertia parti
cula loquitur,de ſomno uero, & eius oppoſito in ſecun
do libro ſimiliter de reliquis in alijs libris mentionem
facit:quæ omnia ſuis locis erunt diſcutienda, de quibus
ex recta cognitione primum in uniuerſali, demum in
particulari totam complectens medicinam diſſeruit,et
ſi iſta omnia non recte audieritis, quæ uobis interpre-
tabor,eritis ſicut illi,qui oculos habent,& non uident,
aures habent,& nou audiunt. Hippocrates igitur in
hoc primo libro agit De inſtitutione dietæ penes cibū,
& potum,quomodo ſcilicet cibus,& potus ſint recta ra-
tione

tione inſtituendi,& hoc facit à quarto (ut dixi) Apho riſmo uſque ad uigeſimum, circa quam partem maxime uerſari debetis, quoniam iſta duo corpora noſtra maxime afficiunt, & in nullo alio homines magis delinquũt, inde factum eſt Adagium illud, Quòd plures interficit crapula, quàm gladius. Vt autem methodum, & rationem circa hanc dietam inſtituendam obſeruemus, & ne bis eadem inutiliter repetere cogamur, debemus prius quædam præfari tanquam fundamenta uniuerſalia, et communia ad omnia, quæ à nobis in proceſſu dicentur, quibus recte intellectis, facile quiſque acuti ingenij ea poterit particularibus applicare, quod ſi craſſioris erit ingenij noſtrum erit hoc onus ſubire, & ea particularibus applicare, quare obſecro, attẽte, quæ nunc dicturus ſum, audiatis. Circa igitur cibum, & potum dicamus, quod alimentum dupliciter conſiderari poteſt, uno modo in ſe, alio uero modo reſpectu uirtutis, ut ſcilicet refertur ad uirtutem cuius ratione inſtituitur. Accedamus ad primum. Alimentum in ſe conſideratum multipliciter uariari poteſt, uel in ſubſtantia, uel in modo ſubſtantiæ, uel in qualitate tractibili, guſtabili, odorabili, & uiſibili, aut in quantitate, aut in motu, aut in hora, aut penes ordinem. Cibus & potus uariantur quoad ſubſtantiam, aut reſpectu nutritionis, aut reſpectu ſucci, reſpectu nutritionis, quoniam aliquod alimentum eſt multæ nutritionis, ſicut eſt caro porcine, aut (ut enim omnem tollamus ſuſpicionem, quomodo caro porcina multi ſit nutrimenti, aliàs tangam difficultatem) caro caponum, aliquod uero alimentum pauci eſt nutrimenti, ſicut ole

ra,& conſimilia. Reſpectu ſucci aliud alimentum eſt,q̃ bonum habet ſuccum,& nutrimentum,ut oua ſorbilia, aliud uerò malum,ut caro bubula,& alia huiuſcemodi. Ratione uerò ſubſtantiæ aliqua ſunt,quæ multum nutriunt,ut ſunt omnia ſalſamenta,quædam male,& multum nutriunt,aliqua ſunt,quæ bene nutriunt,ſed parũ. Nonnulla uero ſunt,quæ male nutriunt,& parum, ut olera,quædam uerò multum,& male,ut ſunt conchilia, & oſtrea. Habetis itaque illa extrema, q̃ aliqua ſunt, quæ multum nutrimentum tribuunt,aliqua uerò parũ, & ex his quædam bonum,quædam malum dant alimentum,& ita inuicem componuntur,ut declaraui,& iſta eſt tota cibi uariatio penes ſubſtantiam. Secundum uero modum ſubſtantiæ cibi diuerſi ſunt,nam quædam alimenta dura ſunt,ſicut eſt caro aſſata,quædam mollia, ut iura omnia,& uinum,nonnulla denſa ſunt, ut cydonia,aliqua uerò rara,ſicuti caro ficuum, quædam ſunt grauiora,ut panis azimus,& quædam uero leuiora, ut butyrum,& alia pinguia,& hæc omnia durities, mollities,denſitas,& raritas,grauitas,& leuitas ad uariationem alimentorum penes modum ſubſtantiæ referuntur. Tertio ſunt alimenta inter ſe diuerſa penes qualitatem,& hoc,aut penes qualitatem ſenſibilem, quando aliquod alimentorum eſt calidum,aut frigidum, aut ſiccum,aut humidum,aut calidum,& ſiccum,aut calidum, & humidum,& ſimiliter dicendum eſt de frigido iuncto,aut cum humiditate,aut ſiccitate,ſecundo uariatur cibus penes qualitatem guſtabilem, quando aliqua alimenta ſunt,aut dulcia,ueluti mel,aut amara,ueluti intybus,

tybus,ſimiliter ſecundum qualitatem odorabilem diſtin guuntur inter ſe alimenta, quoniam aliqua ſunt boni odoris,ut ocimum,quædam mali odoris,& fœtida,ſicut allium,diuerſificantur quin etiam per qualitatem uiſibilem,nam quoddam eſt alimentum album,quoddam nigrum,album,ut pulpæ caponum,nigrum ut caro bubula,ſimiliter dicatis de medijs coloribus, quædam ſunt cibaria uiridia,quædam glauca,non nulla rubea, & alia cærulea. Quarto alimenta diſtinguuntur inter ſe iuxta quantitatem,& molem,quandoquidem aliqua excedunt in quantitate, ut ſi ſumatur ſexquilibra panis, quandoque ſunt paucæ quantitatis, ut eſt una uncia panis. Variantur etiam alimenta penes motum,& hæc dupliciter,aut penes motum alterationis, aut localem, ſi uariantur penes motum alterationis adhuc dupliciter contingit,aut enim cito alterantur,aut tarde, quæ cito alterantur,cito etiam concoquuntur, ut oua ſorbilia, quæ uero tarde alterantur, difficile etiam concoquuntur,ut piſces cœtarij, penes autem motum localem fit uariatio,quæ attenditur penes, facilem, uel difficilem alimentorum diſtributionem,nam uinum facile diſtribuitur,aſſata,uerò difficile diſtribuuntur. Variantur quoque cibaria penes horas,& tempus,nam aliqua ſumuntur mane tantum,aliqua ueſperi tantum, non nulla uerò mane,& ueſperi. Diſtinguuntur etiam cibi penes ordinem,nam aliqua præ ire debent, quædam uero ſubſequi,quæ præcedunt ſunt mollia cibaria, quia facilis ſunt concoctionis,ut lac,cæraſa,& alia huiuſcemodi liquida,dura uerò poſtmodum ſunt comedenda, ut ca-

ſeus,pyra,& ſimilia. Viſa iſta alimentorum uariatio-
ne,ex his quæ dicta ſunt poteritis colligere, quæ nam
ſint cibaria,& alimenta bona,colligatis etiam, ꝙ ali-
menta bona ſunt illa,quæ ſunt optimi nutrimenti, &
optimi ſucci quoad ſubſtantiam, præterea media inter
duritiem,& mollitiem denſitatem,& raritatem, gra-
uitatem,& leuitatem,aſperitatem,& lenitatem, quæ
omnia ad modum ſubſtantiæ pertinent, adhuc quæ in
primis quatuor qualitatibus ſenſibilibus temperata
ſunt,& ſapore iucunda,& odore ſuauia, & uiſu dele-
ctabilia,quæ omnia ad qualitatem reducuntur, præte-
rea ſint in debita quantitate,concoctu facilia,& faci-
lis diſtributionis,ſimiliter dicatis de eorum oppoſitis,
nam erunt talia pauci nutrimenti, mali ſucci, fœtida,
nigra,frigida,ſicca,praui odoris,& ſaporis,denſa,du-
ra,aſpera,grauia,concoctu difficilia, & malæ diſtribu
tionis,ſicut eſt lien bouis aſſatus,& panis fabaceus,et
hæc quantum ad alimenti uariationem,in ſe conſidera-
ti dicta ſufficiant. Sumamus modo ſecundum membrum
alimenti reſpectu uirtutis,quod quidem, aut uirtutem
expiat,aut conſeruat,aut auget,nam alimentum expia
re dicimus uirtutem,quando ipſum expurgat,& mun-
dificat à ſorditijs,& cacochimia,à qua uirtus fuerit ag
grauata. Si igitur mediante cibo, & dieta ipſa expur-
gatur,ab effectu tali dicetur alimentum uirtutem ex-
piare,iſta autem expiatio fit duobus modis, aut qualita
te,ſcilicet calefaciendo,refrigerando,humectando, de-
ſiccando,aut ſubſtantia,& hoc fit tripliciter, aut ſub-
ſtantia tenui ſicut ptiſana non colata,aut ſubſtantia te-

nuiori,

miori,ut ptiſana colata, aut ſubſtantia tenuiſsima, ut eſt mellicratum,quod conficitur ex melle,& aqua,quibus quidem modis uirtus dicitur expiari,& tres oriuntur gradus,tenuis ſcilicet tenuior,& tenuiſsimus. Secũdo alimentum ad uirtutem comparatum dicitur eam cõſeruare,& confortare,& tale uerum eſt alimentum,nã proportionatum eſt uirtuti,quod quidem triplici modo habet conſeruare uirtutem,aut ſubſtãtia,ut cum æquat materiam reſolutam,aut qualitate,quando tale nutrimentum temperatur,aut quantitate cum uirtute concoquente æquatur.Alimentum uerò uirtutem augens,triplici etiam modo eam auget,in ſubſtantia,qualitate,& quantitate.Quoad ſubſtantiam alimentum materiam reſolutam exuperare debet,ita q; per illud apponatur plus,quàm ſit materia reſoluta.Vnde non tantum conſeruat,ſed etiam magis adauget. In qualitate autẽ quãdo alimentum calorem concoquentem auget, ex qua auctione ſequitur auctio uirtutum. Secundum quantitatẽ uerò quando ſcilicet cibus auget facultatem,ita q; facultates ualidiores efficiuntur,& talis cibus dicitur plenus.Hactenus habetis omnia quæ dicturus eram in hac materia,& ut melius iſta memoriæ mandetis tabulam feci,quam ſumetis, & illam diſcurretis, & uidebitis quantam utilitatem illa uobis ſit allatura. Reliquum modo eſt ut ad textus contextus explicationem deueniã.

TABVLA EORVM, QVAE DICTA SVNT. Medicina de mente Hippocratis nihil aliud eſt, quam adiectio, aut ablatio, de qua tractat in hac prima particula.

Medicina perficitur aut
- additione, ut dieta, ut a quarto Aphoriſmo, uſque ad uigeſimum.
- ablatione aut
  - pharmatia, ut in ſecundo Aphoriſ.
  - chirurgia, ut in tertio Aphoriſmo.
  - dieta, ut in reliquis Aphoriſmis.

Corporis humani principia tria
- ſubſtantia.
- uirtutes.
- alteratiões

circa hæc tria pro ſanitate conſeruanda cõſiſtit dieta, & p̃cipue circa uirtutes.

Dieta uel uictus ratio conſideratur aut penes.
- aerem, ratione uitalis, ut euentetur calor innatus mediante aere.
- animi accidentia q̃ reponuntur, aut
  - ſub uitali, ſcilicet ad audaciam, & timiditatem.
  - ſub animali.
    - & cognoſcitiua
    - & motiua

    pro ut alteratiões factę in aĩali uirtute referũtur ad animi accidẽtia, quæ alterationes fiũt rõne obiecti, tã in cognoſcitiua, quã motiua.
- motum & quietem, ratione animalis uirtutis, referendo alterationes ſuas ad inſtrumenta ſeruientia huic uirtuti, tam cognoſcitiua, quam motiua quæ organa ſunt alterata a ſuis obiectis.
- cibũ & potũ penes naturalẽ, uirtutẽ equæ eſt duplex.
  - nna generatiua ad quam ſpectat coitus, qui reducitur ſub inanitione.
  - altera nutritiua pro debita repletione, & inanitione, dum nutritur.
- inanitionem, & repletionem penes etiam nutritiuam, ſcilicet penes modum nutriendi.
- ſomnum & uigilias ad animalem uirtutem omnem ratione motus & quietis, quoniam non ſemper poteſt ſtare in motu, nec ſemper in quiete, ſed modo uni, modo alteri aſſentitur, ideo motus fit ex uigiliis, quies uero ſub ſomno.

Dieta, uel uiĉtus ratio pro cibo, & potu, uel pro alimẽto uel nutrimẽto cõſiderat̃, aut

- penes ſeipsũ uel
  - penes ſubſtantiam
    - nutritionis
      - multum, & bene, ut ca ro caponum, & quandoque porci.
      - parum, & male, ut olera.
    - ſucci aut
      - bene nutrit, ut oua ſorbilia.
      - male, ut ſalſamenta omnia, caro bubula.
      - bene ſed parum, ut ptiſana.
      - male, & parum, ut olera.
      - multũ, et male, ut omnia conchilia.
      - bene, & multum, caro caponum.
  - penes modum ſubſtantiæ, aut
    - dura, ut caro aſſata.
    - mollia, ut iura omnia.
    - denſa, ut cydonia.
    - rara, ut caro ficuum.
    - grauis, ut panis azimus.
    - leuis, ut panis fermentatus.
    - aſpera, ut panis fabaceus.
    - lenis, ut butyrum, & pinguia omnia.
  - penes, qualitatẽ, aut
    - ſenſibilẽ, ut
      - caliditatem quale naſturtium eſt.
      - frigiditatẽ, ut laĉtuca.
      - humiditatẽ, ut pepones
      - ſiccitatẽ, ut ſalſamẽta,
    - guſtabilẽ, aut
      - dulcia, ut mel.
      - amara, ut intybus
    - odorabilẽ,
      - bonũ, ut ozimũ,
      - malũ, ut alium.
    - uiſibilẽ ut
      - albũ, ſicut pulpę caponũ, media, ut uiridia, glauca rubea.
      - nigrũ, ut caro bubula.

- penes quantitatem, aut
  - nimia, ut ſequi libra panis.
  - pauca, ut uncia panis.
- penes motũ, aut
  - alterationis, uel
    - cito, ut qua ſorbilia,
    - tarde, ut piſces cætarii.
  - localem penes diſtributionem, uel
    - cito, ut uinum.
    - tarde, ut caro aſſata, & caſeus antiquus.
- penes horã, & tẽpus, aut
  - mane.
  - mane, & ueſperi
  - ueſperi.
- penes ordinem, aut
  - præcedunt, ut mollia, uel lac, ceraſa, & huiuſcemodi.
  - ſubſequuntur, ut dura, quemadmodum caſeus, pira, & ſimilia.
- reſpectu ad uirtutẽ, & ſic tantum in prima ꝑticula conſiderat, aut
  - expiat, & expurgat ut quando eſt grauata a cacochimia & de hac in prima particula nõ dicit, aut
    - qualitate, aut
      - calefaciendo.
      - frigefaciendo.
      - humectando.
      - exſiccando.
    - ſubſtãtia aut
      - tenui, ut ptiſana non colata.
      - tenuiori, ut ptiſana colata.
      - tenuiſſima, ut mellicratum.
  - conſeruat, aut
    - ſubſtantia reſtaurando.
    - qualitate, temperando.
    - quantitate æquando.
  - auget aut
    - ſubſtantia cibi.
    - qualitate augendo calorem.
    - quantitate, quando efficiuntur uires ualidæ.

Hipp.in præſenti Aphoriſ.de cibo,& potu reſpectu uirtutis tantum conſiderat,& declarat, quomodo talis uictus ratio ſit comparanda & cum triplex ſit talis cibus,nam aut conſeruat,aut auget,aut expiat, hoc loco non docet de alimento,quod auget,aut uires conſeruat (nam iſta ad ſanos attinent) ſed de illo,quod uirtutem expiat,diximus autem in noſtra tabula, quomodo cibus expians duplici modo conſideratur, uel in ſubſtantia,uel qualitate,hic non agit de cibo,qui expiat uirtutem ſecundum qualitates,ſed ſecundum ſubſtantiam, & talis triplex eſt iuxta tres diuerſos gradus tenuitatis, tenuis ſcilicet tenuior,& tenuiſsimus,tenuis uictus dicitur qui uirtutem,nec conſeruare, nec augere poteſt, ſed eam duntaxat expurgat, & purificat, & talis dieta tenuis dicitur dieta frigida apud medicos, quoniam non fouet ipſam uirtutem ſed potius minuit, unde Demoſthenes de frigida conſultatione loqueus in publicis rebus agendis conſultationem frigidam medicorum dietæ comparandam eſſe dicebat. Talia nanque conſilia frigida in republica nuncupari poſſunt quæ nec potentiam ipſam fouent,nec augent, nec proſternunt, ſed eam duntaxat expiant,& uix in ſtatu ſuo detinent, ſic & uictus tenuis medicorum uirtutem,nec auget,nec diminuit, nec conſeruat, ſed tantum eam expiat, ut uix ægrum uiuere ſinat. De hac igitur dieta in his Aphoriſmis fiet ſermo,quæ apud medicos dieta frigida nuncupatur. Et quoniam in hac dieta ægri peccant ſimiliter & medici,ideo Hippocrates prius in hoc quarto Aph.& ſequenti agit de erroribus,qui in hoc tenui

uictu inſtituendo fiunt, poſtea pertractat de ipſa dietà, quomodo ſcilicet particulariter exhibendus & dirigendus ſit cibus. At dicet quis ex iunioribus, quare primò agit de erroribus contingentibus circa uictum, quàm de ipſa uictus ratione inſtituenda? Dico, quod nihil melius & præſtantius effici poterat, nam his excluſis erroribus res deinde erit clarior, & uerior, de qua nunc agere Hippocrates intendit. ob id mira uſus eſt arte hoc in loco, quandoquidem hos errores præponendo auditorē reddit attentum, quaſi uobis præponat proœmium, unumquodque enim proœmium auditores attentos efficit, dum errores quoſdam, qui rei proponendæ contingere poſſunt, diluere pollicemur, quod in primo De ratione uictus facit, ubi de uictu diexodice loquitur inquiens, quod plurimi medici circa uictum peccabant, uel quia plurimū dabant, uel minus, quàm opus eſſet, ideo ibidem dicit, ſe uelle docere modum circa rationem uictus inſtituendam. Quo fit, ut Hippoc. ex arte hos errores diſputandos proponat, quaſi dicat quoniam circa uictus rationem, quam dietam appellamus, ægri, & medici delinquunt, ob id expedit de uictus ratione diligenter diſſerere. Ex quo patet, quod Hippocr. in primo De ratione uictus diexodice & ualde diffuſe hanc tractationem peregit, hic uero Aphoriſtice tantum, & per capita, initio ſumpto utrobiq; ab erroribus, qui circa ipſam uictus rationem contingunt. Aphoriſ. iſte duas habet partes, in quarum prima de hiſce erroribus pertractat, quando uictum ſine ratione exhibemus, in ſecunda uero parte agit de erroribus, qui fiunt, quando cibus

cum

cum ratione,exhibetur. Aduertatis *,* ꝙ Gal *in cõmento primam tantum partem* Aphor. *ieiune, & ſatis indi= ſtincte expoſuit,ſecundam uero ſicco pede pertranſit, quinimo eam intactam relinquit, non tamen propte= rea ipſum falſa dicere,ſed nihil uos docere arbitror,nõ enim ex ſuis uerbis poterit quis ueſtrum recte ſcire ui= ctum adminiſtrare. At nos primam aggrediamur.*

Victus tenuis&c. *Recte adiecit* Exquiſitus.

Pro quo *in primis uidebimus,quæ ſit tenuis, & exqui ſita ratio uictus, exquiſitum autem Græci appellant* ἀκριβέες, *& res, quæ attingit finem dicitur* ἀκρί= βεια. *Vnde* ἀκριβολογία *dicitur perfecta, & exqui ſita locutio,cui nihil deeſt.* Ponit *autem hæc duo uerba.*

Tenuis atque exquiſitus. *Non diſiuncte,ſed copu latiue,nam in copulatiua(ut dicit bonus logicus) quæ= libet pars dent eſſe uera,ideo non tantum opus eſt,ut ſit tenuis,ſed & exquiſitus.* Notate *hic,*ꝙ Hippoc.*&* Gal. *ponunt illos tres gradus tenuitatis uictus alio pacto, quàm nos,nam illi per dietam exquiſitiſſime tenuem intelligunt nihil dare, illa uero eſt exquiſita tantum, quando ægro mellicratum exhibemus,quod mellicratũ ob iuniores eſt aqua mulſa,quæ fit ex aqua decocta cũ melle,ut conficiebant antiqui,at nos,quia habemus ſac cari copiam,eam cum ſaccaro conficimus, dieta uero te nuis,& minus,quàm ex quæ uiſita(iſte eſt tertius tenui tatis gradus)apud antiquos dicitur dum damus ſuccum ptiſanæ ſcilicet cremorem,quæ ptiſana collata nuncupa tur,cremor enim ſuccus uniuſcuiuſque rei extractus di= citur,& ſuccus ptiſanæ eſt cremor ptiſanæ,qui hoc pa=*

cto

ctò conficitur, paratur .n. ordeum excorticatum, quod deinde in aqua decoquitur, & poſtea collatur ita, ut ſubſtantia ordei abijciatur, & ſuccus tantum conſeruetur, qui demum dandus eſt ægro, & talis ſuccus à modernis cremor, uel ptiſana colata nominatur, & apud antiquos eſt uictus tenuis. ptiſana uero uocatur, quando nõ fit iſta expreſsio, nec collatura, ſed in ſubſtantia exhibetur, & talis non amplius dieta tenuis eſt, ſed media inter craſſam ſiue pleniorem, & tenuem, quam Galenus ptiſanam ordeaceam appellat. Vnde cum uidetis in eius commento ptiſanam ordeaceam intelligatis ptiſanam in ſubſtantia, non autem cremorem. Hæc quo ad mentem Hippoc. & Gal. & aliorum antiquorum de his tribus gradibus tenuis uictus poſita ſunt. Nos uero in noſtra tabula hos uictus gradus alio modo collocauimus. nam primum gradum tenuis dietæ eſſe diximus, cum damus mellicratum, ſecundum, quando cremorem ptiſanæ exhibemus, tertium, quando ptiſanam in ſubſtantia ſcilicet non collatam concedimus. Cur autem Hippocr. & Galenus hoc loco & primo De ratione uictus ſecus ponat iſtos gradus tenuis dietæ, ac nos. Dico, q̄ ratio uictus & conſuetudo noſtra uiuendi diuerſa eſt ab ea, quæ erat apud antiquos. Ipſi enim in primo gradu dietæ nihil dabant, nos uero aquam mulſam tradimus, & ſi uos in morbis acutis, qui in ſeptima die terminantur, aquã mellis tantummodo daretis, omnes profectò ægros interficeretis, præterea quis eſt ille æger hac noſtra ætate, qui in morbo peracuto cum aqua mulſa duntaxat uiuere poſsit? Nemo quippè. Quo circa, quoniam ætas noſtra

ſtra eſt admodum diuerſa ab ætate antiquorum, poſui ego aquam mellis in primo gradu, ſuccum ptiſanæ in ſecundo, ptiſanam non collatam in tertio, qui tamen tertius gradus apud antiquos ſub dieta tenui non reponebatur, ſed uolebant, ꝙ eſſet medius uictus inter craſſum & tenuem. In tertio itaque ordine tenuis dietæ apud nos eſt ptiſana non collata, uel in ſubſtantia, qua deficiente loco eius exhibemus panatellam in aqua, uel ius macrum, aut offam panis madefactam. At dicet quis, ad quid ſtudemus Hippocrati, ſi eius præcepta non ſeruamus? ſcitis quare ea non ſeruantur, quoniam ignoratis, quomodo antiquorum dicta intelligenda ſint, quæ quidem omnino ſeruāda ſunt. Sed cur uictus rationem quā Hippoc. ſeruauit, mutamus? Dico, ꝙ ipſemet hoc in primo De ratione uictus, & Galenus ibidem in commento ſecundo nos docet, ꝙ cum tenuem uictum ægro exhibere uolumus, debemus multa animaduertere, & imprimis pacientis conſuetudinem in tempore ſuæ ſanitatis, & tēperaturam, & regionem, & conſimilia. cum igitur præcipue conſuetudo ſit aduertenda, & in noſtra ætate homines plurimum comedere, & ingurgitare ſoliti ſint, quomodo grodus illos ab antiquis & modo poſitos ſeruare poterimus? haud quaquam ſanè, nam ſi ruſtico alicui plurimum comedere aßueto morbo acuto laboranti aquam mulſam uelletis exhibere, aut nihil daretis, quippè periret iſte etiam ſi morbus in ſecunda die terminaturus eßet. At tempore Hippocratis antiqui illi quàm maxime parſimoniæ ſtudebant, propterea inſpecta illorum conſuetudine poßumus etiam nos inſtitue-

re

re hos tres gradus dietæ tenuis eo modo, quo fecit Hippoc. ſed pauci ſunt in noſtra ætate, qui non ingurgitent & multum comedant, ob id non poſſumus ſeruare illos gradus, ut poſuit Hippoc. Sed quis ueſtrum dicet, hoc tibi non credo, adducas mihi aliquam authoritatem, qua tibi fidem præſtare poßim. Adeſt authoritas Galen. 6. particula Aphoriſ. Aphoriſmo 28. ubi dicebat Hippoc. Eunuchi neque podagra laborant, neque calui fiunt. Dicit Galenus in commento q, ideo non laborant podagra eunuchi, quoniam tempore Hippocr. parce & laute homines uiuebant, ob id eunuchi in podagram non incurrebant, at ſi nos haberemus quadraginta teſtes, & tot inciderentur, & truncarentur, laboraremus etiam podagra ob malam uictus rationẽ, qua utimur, & immoderantiam. Habetis igitur à Galeno in illo commento 28. & 2. De ratione uictus 38. & alibi quomodo ſic conſuetudo obſeruanda, ob quam omnes ægri non uno modo cibandi ſunt, & hac ratione nos recte fecimus inſtituentes uictus rationem in noſtra tabula iuxta conſuetudinem, quam ſeruant ſani hoc tempore, nec dicatis uos, ut dicunt illi, qui ad iſta non aduertunt, me eſſe contra mentem Hippoc. & q, non poßumus ſeruare talem dietam, quã inſtituit Hippocrates, in ægris, quoniam ætas & uita præſens hominum eſt facta debilior, quàm eſſet tempore antiquorum. Dico uobis, q, hoc eſt falſum, nam eadem eſt ætas & uita hominum nunc, qualis erat antiquitus, non enim immutata eſt, ſed tantum conſuetudo, cuius ratione cogimur uictum ab Hippoc. inſtitutum immutare, quæ ſeruanda eſt, aduertenda eſt

da eſt etiam regio in ratione uictus inſtituenda, quoniam Germani non poſſunt ita ferre dietam, ut nos, habent enim cutim magis mollem, & calorem interiorem maiorem, ob quæ opus eſt, eos plurimum nutrier, ſimiliter Hiſpani non poßunt ferre dietam, quia habent cutim duriorem, quàm nos, & ſic apparet, q. ſeruamus fundamenta Hippoc. & cur ab eo quandoque per accidens recedere cogimur. His habitis nunc ad expoſitionem Aphoriſ. deueniamus. Dicit igitur Hippoc. q. uictus tenuis, atque exquiſitus in morbis quidem longis ſemper eſt cauendus & hic intelligatis de uictu non exquiſitiſſimo, ſed de uictu ſecundo modo, in quo ſecundum Hippoc. damus mellicratum, ſecundum uero noſtram diſpoſitionem graduum damus & cremorem ptiſanæ, in morbis uero acuti interdum periculoſus, in quibus ſcilicet non conuenit. Notandum eſt, q. Hippocr. dum loquitur de acutis, addit illud In quibus at loquens de cronicis, non adiecit illud In quibus quoniam in illis ſemp talis uictus eſt euitandus, in acutis uero quandoque damus cremorem ptiſanæ, & propterea ipſe uſus eſt tali loquendi modo, ſimiliter quandoque nihil damus, ut in illis morbis, qui in quarta die terminatur. Audiatis modo Galeni expoſitionem, qui de prima parte nihil dicit, ſed tantum de ſecunda parte rationem affert. Volens itaque exponere, quomodo in morbis acutis dandus ſit cremor ptiſanæ, & quando ſit exhibendum mellicratū, & quando nihil damus, dicit, q. debetis habere rationē, ad uigorem morbi, & uidere, qualis ſit ſtatus morbi, nā ſic inuenietis uerum modum dictandi, & non decipiemi

ni. Si uultis igitur ſcire quonam gradu illorum trium uictuum debetis uti, imprimis inſpiciatis ſtatum, & uigorem morbi, & aduertatis ad tenorem uirtutis (hoc dicit Galenus, non tamen uos docet, ut opus eſſet) nam ſi ſtatus morbi erit in quarta die, uel intra quartã terminaturus, tunc exquiſitiſsimo uictu uti debetis, & tenuiſsima uictus ratione, modo ſtet uirtus ualida. Vnde tunc ſecundam Hippoc. & Gal. nihil dare oportet, at ſi uirtus fuerit aliquantulum debilis, tunc tantum dabitur mellicratum, q; ſi morbus ſit terminaturus in ſeptima die, aut intra ſeptimam, & uirtus ſit fortis, tunc dabitur tantum mellicratum, ſi uero uirtus fuerit debilis, tunc dabis cremorem, ſcilicet ſuccum ptiſanæ, quo æger ſuſtentetur, uſque ad ſeptimam diem, non autem dandũ eſt (inquit Galenus) corpus ptiſanæ, quoniam non erit amplius uictus tenuis. Iſta ſunt Gal. uerba, quibus præſentem Aphoriſmũ declarat, quæro modo à uobis, quid ipſe doceat his uerbis, niſi quid addatur, nam confuſe, & diminute, & ueluti per accidens hæc dicit. Vnde facile erit, q; decipiamini ex eius dictis hoc in loco, immo nihil addiſcetis. Nam quomodo ſcietis diſtribuere in morbis acutis illos tres gradus uictus, ſcilicet exquiſitiſsimum, exquiſitum, & minus adhuc exquiſitũ? Nullo pactò profectò, non dico, q; dicta Galeni ſint falſa, ſed q; fuit ualde diminutus, nam propriam eſt ipſius nunquam docere integre, nec rem exquiſitam in uno loco, ſed ſparſim modo in uno loco, modo in alio. Quid mirum? ſi Galenum per tot annos medici ſpeculati fuerũt, à quibus intelligi non poterat, immo dicebant eum eſſe

profugum deſpicientes ipſum, & haud quaquàm docere medicinam,ideo ob talem cauſam noſtri patres medicinam addiſcere ab eo non potuerunt. Propterea au*diatis,quomodo medicinam à* Galeno *diſcere poteſtis, oportet enim(ut breuibus agam)ubique ipſius uolumina uidere,&* optime perlegere,ac intelligere.Circa pri*mam partem,ut eam bene habeatis,debetis ſcire, q̃ dieta tenuis,ſiue craſſa:&* plena,& *mediocris referuntur ad morbum,& ad uirtutem oppreſſam à* morbo, nam *oppreſſa uirtute ſtatim fiet ægritudo,& ſtatim* oritur *indicatio,q̃ uictus debet eſſe tenuis.* Vnde proprie *dieta,& uictus ratio ad uirtutem refertur, menſura autẽ tenuitatis ad tolerantiam uirtutis,nam quantum ſit dãdum de ipſo cibo ſumitur à tolerantia, uel intollerantia uirtutis. Quando igitur uirtus eſt oppreſſa à morbo, tunc adeſt morbus lædens ſenſibiliter* operationes, *quæ uirtus indiget purificatione,&* expurgatione,*ſi autem purificari debet,tribus eget inſtrumentis medicamento,ſcilicet chirurgia,& dieta,* De *primis quidem duobus iam dictum eſt, in præſentia dicemus* de tertio *inſtrumento,ſcilicet dieta,quæ tenuis eſſe debet, ſi uis, q̃ huius uirtus oppreſſa expurgetur,nõ mediocris,nec plena,ne uirtus ſuffocetur.*Nam *ſi utemur dieta plena, nõ poterimus ipſam uirtutem expiare,ob id* Hippoc. *dicebat* Corpora ægra,quanto magis nutricis,tanto magis lædes. *Ideo oportet,quòd ſit dieta tenuis, quæ per unicam uicem exhibetur,quæ potius debet,debilitare,quàm augere ratione morbi,quò uirtus ipſa expietur.*Cum *modo in omni actione medicorum, atq; hu*

mana ſint conſiderandæ illæ quinque conditiones ſcilicet quid agendum, quantum, quomodo, quando, & ubi, indicatio de ipſo quid agendum, à morbo ſumitur, & à uirtute oppreſſa ab ipſo morbo. Indicatur enim ex hac uirtute oppreſſa, ꝙ utendum ſit tenui dieta, quantũ uero agendum, uidelicet nunquid talis cibus debeat eſſe exquiſitiſsimus, an exquiſitus, an adhuc minus, ſumitur à conſtantia uirtutis, non amplius à morbo, nec à uirtute oppreſſa, & hoc idem ſemper dicit Hippoc. & in 2. Aphoriſ. ponit fundamentum de hoc, ut ibi oſtendam, & eſt arcanum arcanorum, tamen & hic etiam quid dicã, à morbo igitur ſumitur indicatio de quid agendum, non quantum, non quando, quoniam uirtus eſt oppreſſa, nõ à uirtute ſimpliciter, ſed à uirtute inquã oppreſſa, quæ dietam tenuem exigit, quod etim habemus à Gal. in cõmento huius Aphori. quo loco de ægrotantium uictu habetis ſermonem, inquit, ꝙ omnes etiam ſequentes Apho. ſunt pro ægris, quaſi dicat Gal. hic agendum eſſe de uictu tenui, qui à longitudine morbi ſumitur & à uirtute oppreſſa. Tenuis igitur uictus in ſe ſumitur ab oppreſſa uirtute, & à morbo (ut & dixi in mea tabula) quàm uirtus oppreſſa eget expiatione. eſt enim tenuis uictus inuentus propter uirtutem oppreſſam expurgãdam. Et ita ab his habemus tantum quid, agendum, nõ quantum, non quando. Quòd modo indicat ad quem terminum, & gradum ſit deducendus uictus, hoc inquam ſumitur à tolerantia uirtutis, quantũ enim tolerat uirtus, tantum debet deduci dietæ terminus. Non ne idem in ſecundo Aphoriſmo dixit ꝙ indicatio de euacuando

ſu-

ſumitur à morbo, at quantum ſit euacuandum à toleran tia uirtutis comprehenditur, ſic dicimus de termino ui- ctus, q. iſte terminus à tolerãtia uirtutis indicatur, quæ regulat nos uſque ad quem terminum debeamus proce- dere ad exhibendum uictum, & ſemper in quolibet mor bo, ſiue unius diei, ſiue centum annorum uirtus eſt op- preſſa, ponitur ſubſequenter, q. ſit expiandum. Hoc poſi *to, ſtatim ponetur, q. tenui uictu utendum ſit, & ſi ho- mo uſque ad finem morbi ſine uictu reſiſtere poſſet, me- lius eſſet, ſicuti fecit ſcotus ille, de quo dicitur, q. uixit ſi ne cibo per quindecim annos, & etiam puella illa* Ger *mana, quæ per duos annos abſque nutrimento uixit, qđ ueriſsimum eſt, ſed hoc rarò accidit, & per accidens, ideo libamus ægrum habendo reſpectum ad uirtutem oppreſſam toto illo tempore, quo durat morbus ipſe. nõ enim referenda eſt ad tempus ullo modo mẽſura uictus, niſi per accidens.* Ideo *cum dicit* Galenus *q. debemus in ſpicere ſtatum morbi, ut poſsimus regulare uictum, di- co, q. hoc non ſufficit, quia morbi ſtatus ſit quantumuis longus, & remotus bene ſemper indicabit, q. uictu tenui ob uirtutem oppreſſam utendum ſit, ſed aliud opus eſt, ut ſciamus, nam quid eſt, quod nobis terminos, & mo- dum ipſius cibi circumſcribit? non uirtus oppreſſa, ſed uirtutis tolerantia, quæ terminum ipſius dietæ deducit, reſpectu cuius cognoſcemus, ſi iſte uictus tenuis cõfert, & leuiter fertur, ut etiam dicebamus ſupra in ſecundo* Aphoriſmo, *in quo includitur (ut uobis expoſui) tota medicina. Si igitur uirtus bene fert, uiuetis tam diu, quã diu uirtus tolerabit, unde ſi poſſem curare febrem quar*

tanam, cum illo tenuiſsimo uictu libentes curarem, & quippè nihil ultra quærerem, quoniam morbus uictum tenuem requirit, uerum quia tolerantia uirtutis, à qua ſumitur indicatio graduum, non permittit, ut debemus uictum tenuem, ideo cibamus ægrum cibo pleno. Dicta *igitur tenuis datur ratione uirtutis oppreſſæ, terminus autem, & menſura cibi ſumitur à uirtutis tolerantia, ideo ſi uidebitis uirtutem tolerare, tantum dabitis tenuē dietam, & ita cum inquit Galenus inſpiciendum etiam eſſe ſtatum, quia ſi ſtatus ſit proximus, tunc exquiſitiſſimo uictu utendum eſt, confuſe admodum hic loquutus eſt. Habetis igitur hic à Galeno, & per rationem rei, quantum ſit dandum de cibo ratione ſtatus morbi, & hoc eſt uerum, non tamen neceſſarium, habetis etiam, ꝙ morbus, qui eſt terminaturus in quarta die, dieta tenui indiget, quoniam cito terminabitur, & hoc eſt probabile, non autem neceſſarium, nam ſi in tali morbo uirtus fuerit fortis, nihil dabis, ſi autem uirtus fuerit debilis, dabis tunc aquam mulſam, ſic in morbo duraturo in ſeptima die oportet cibare dieta tenui, unde ſi uirtus in eo ualida fuerit, dabitur mellicratum, ſi imbecilla, dabitur cremor ptiſanæ. Videatis quæſo quomodo Galenus nos deducit in adminiſtranda tenui dieta in morbi ſtatu, & certe bene declarat ſtatus, quomodo uictus ſubtiliandus ſit, ſed hoc per accidens eſt, ex quo accidenti poſito non ſequitur ulla neceſsitas, deducit itaque Galenus per unum accidens ad id quod eſt per ſe, dum deducit à morbo ad ſtatum, cum tamen deberet deducere ad uirtutis tolerantiam, quod eſt per ſe, probabile igitur eſt*

ſtan-

ſtante ipſa propinquitate ſtatus, q; uirtus tunc conſtet ſcilicet q; ſit neceßarium uti uictu tenui, aliquando.n. ſtante ſtatus propinquitate utimur pleno uictu, ſtante dico uirtute debili & etiam in principio morbi nutriũ tur ægri craſſe ut etiam inquit Galenus, & hoc fit propter uirtutis debilitatem, ideo per accidens ſumitur à ſtatu ratione uirtutis. Sumitur iſta menſura neceßariò à uirtutis conſtantia, quia ſtante eius inconſtantia ſtatim oritur neceſſaria indicatio, quod uberius alendus æger eſt. Quapropter Gal. confuſe loquens fallit uos, cum non ſemper uerum hoc ſit q; ſtante ſtatus propinquitate tenui dicta uti debeamus cum ſæpe ægri inueniã tur, qui diu tolerent dietam, quiq; ſemper uolunt nutriri, ut ipſemet etiam Gal. fatetur, & hoc ratione tolerã tiæ uirtutis eſt, quod eſt per ſe, ſed ipſe loquitur per accidens reducens hoc ad ſtatum temporis. Præterea Gal. tantum de morbo terminante in quarto, & in ſeptimo docet, ſed de eo qui in 14. terminaturus eſt, nullum uerbum facit, & in hoc deficit, cum acuti morbi ſint in triplici differentia, ſunt enim quidam exquiſitißime acuti, & tales quarta die terminantur, imo aliquando in 24. horis, ut ſquinantia, quidam peracuti tantum ſunt, non autem exquiſite, talesq; in ſeptima terminantur, quidam uero ſunt acuti ſimpliciter, & hi in 14. diebus terminantur, & his proprius acutorum terminus eſt. Poteſt autem fieri, ut aliquis morbus protrahatur uſq; ad 40. diem, ſed ille dicitur acutus per decidentiam. Si igitur Galenus per relationem ad ſtatum morbi uult docere quomodo alendus eſt æger ratione ſtatus, quid

facient morbi qui terminantur in 14.& qui uſque ad 40.diem protrahuntur ? patet itaq; quod Galenus nõ docet in omnibus quid agendum ſit circa uictum, ſed dĩmidiam tantum partem huius declarat. Victus tenuis. Tenuis ac exquiſita uiuendi ratio in lõgis morbis ſemper eſt mala, in acutis uero, in quibus non conuenit. Quare autem mala ſit in cronicis morbis dieta tenuis, relinquitur uelut manifeſtum, morbus autẽ cronicus eſt qui protenditur ad 40.diem, at ſi ulterius, tunc dicitur uere cronicus. ſed morbus acutus non excedit 14.diem, at ſi addatur de decidentia protrahitur uſque 40. Habitis terminis his, poteſt etiã haberi quid ſit dieta tenuis, & uirtutis tolerantia, & qui longus morbus eſt, unde nemo eſt tam rudis (opinor) qui daret mellicratum in cronico morbo, quoniam uirtus nõ poſſet talem uictum ſuſtinere. Periculoſus igitur eſt in morbis longis tenuis uictus ideſt mellicratum, ſimiliter etiam in acutis, in quibus pariter non conuenit, non autem in quibus conuenit, ut in exquiſitis, ſicut eſt angina, quæ finitur in 24.horis, non conuenit autẽ quã do terminatur acutus morbus uſque ad ſeptimum, & minus conuenit in his, qui terminantur in decima quarta. Abſoluta prima parte in qua eſt error in uictu tenui ſupereſt ſecunda pars declaranda, in qua continetur alius error diſtinctus à dictu, qui fit, quando damus tenuem dietam in ſummo, ideſt nihil, dicit itaque Hippocrates in ſecunda parte, quod dieta tenuis in ſummo quamuis ſecundum rationem eſt, tamen ſemper difficilis eſt, & moleſta, moleſta quidem ægris non ualentibus

bus ipſam ferre, difficilis uero reſpectu medici, quoniam difficulter poteſt cognoſcere medicus, quomodo conuenit, & non conueniat nihil dare. Probat autem Hippocra. *grauem eſſe exquiſitiſsimam dietam per eius oppoſitum ſcilicet à plenitudine in ſummo, quæ & ipſa grauis admodum eſt.* Hæc eſt *ſententia ſecundæ partis* Aphoriſmi, *quæ ita diuiditur à prima, ſicut ego dixi, ut teſtatur* Philotheus, & Oribaſius, *qui & ſi quãdoque de lyrat, tamen in parte hac bene ſe gerit ſeparans hanc ſecundam partem à prima, ita ut ſit* Aphoriſmus *diſtinctus in partes duas.* Hæc *dixi quoniam antiqui etiam hoc uiderunt.* Victus tenuis & exquiſitus. Q*uod eſt nihil dare, probat autem concluſionem iſtam ſiue* Aphoriſmum *per oppoſitum ſuum uidelicet, quòd ſit periculoſus talis uictus, & dicit repletionem in ſummo grauem eſſe, uideamus primum uim argumenti, poſtea reliqua, probat igitur per oppoſitum concluſionem ſuam, quoniam iunior aliquis diceret, uidetur quòd oppoſitum ipſius exquiſitæ dietæ non ſit graue, & difficile, ſed bonum, quia cum ſunt duo oppoſita, quorum unum habet rationem mali, alterum debet habere rationem boni, & hoc reperitur in omni oppoſitorum genere, tamen* Hippocr. *probat hic malitiam unius oppoſiti per malitiã alterius, quoniam ambo mala ſunt, cæterum cum dieta tenuis in ſummo ſit mala uidetur, q; repletio in ſummo debet eſſe bona.* Itaque *aduertite uim argumenti* Hippocr. *nam ubi perfectio rei alicuius conſiſtit in aliquo medio temperato inter duo extrema, tunc ambo illa mala ſunt quemad-*

modum patet de humana temperatura, quæ quidem tũc perfecta eſt, & temperata, cum conſiſtit in quadam qualitate, & caret omni exceſſu, ſimiliter patet de animi accidentibus, quæ cum extiterint in æqualitate reſpectu ſanitatis conferent at ſi modum exceſſerint uitioſa erunt, nam nimia timiditas & audatia praua ſunt, mediocritas uero eſt perfectio, quæ eſt animi conſtantia. Sic in propoſito, cum uirtus à morbo oppreſſa eſt, tunc duobus eget, primum ut conſeruetur, & hoc non poteſt ſine alimento fieri, poſtea eget ut expietur cum ſit oppreſſa à materia, expiatur autem dieta. Diligenter uero conſiderandum eſt ut iſta duo redigantur ad æqualitatem, ne uirtus per exceſſum offendatur; quoniam altero horum neglecto deficeret uirtus ideo expianda, ſimul ac reficienda eſt, ita ut nec expiatio noceat, neque refectio eum impediat. Quid igitur faciundum? oportet ut per modum, perq; menſuram quandam iuſtitiæ ſimul modificemus eam, & alamus, nam perfectio, & bonitas in medio conſtituto eſt. Cum igitur his duobus modis æqualitas ſeruanda ſit pro uirtute, ſequitur, quòd extrema eius ſunt uitioſa, uidelicet expiatio exquiſita, quæ eſt nihil dare, ſimiliter etiam refectio exquiſita, quæ eſt multum dare. Vnde bene poſitum eſt argumentum Hippoc. per oppoſita, quæ ſunt uitioſa, medium uero inter hæc bonum eſt. Nam & repletiones quæ ad extremum. Repletio hic ſumpta eſt illa quæ conſideratur in ægris, in tertio autem Aphoriſmo loquebatur de repletione in ſanis corporibus, ſed hoc loco non eſt ſermo de tali repletione

ſcili

ſcilicet uaſorum quæ periculoſa eſt ne uirtus minuatur, ac ſuffocetur, nec de oppoſito ideſt de inanitione uaſorum in ſanis, in qua etiam eſt periculum, at inanitio in ægris poteſt quandoque laudabilis eſſe, ſicut etiam quandoque repletio in ipſis rationabilis eſt, non tamē ſemper, quoniam ſi daretur ægro panis, & caro pullorum & oua ſorbilia cum uino, quando ægro requiritur dieta tenuis, tunc repletio iſta in ſummo eſſet & eſt dieta multum craſſa, quoniam ſecundum Hippocr. *ſententiam ea tenuis eſt, quæ conſtat ex ptiſanæ ſucco, ſecundum uero noſtram poſitionem eſt corpus ptiſanæ, ſi eſt in extremo remiſſa, ubi autem augetur ratio uictus ita ut ad ſummum repletionis deueniamus talem repletionem periculoſam eſſe dicit* Hippocra. *reſpectu ægrorum.* Itaque *tum dieta tenuis in ſummo, tum repletio ad extremum periculoſa eſt, illa quidem quia nimis debilitat, hæc uero, quia poteſt ſuffocare uirtutem, unde multi interficiunt ægros hac repletione, non quia implent corpora ægrorum ſicut implentur athletæ, ſed quia dant pleniorem cibum quàm oportet, quod uitium prouenit ſæpiſſime ratione aſtantium, unde diuiniſſime noſter* Herculanus *dicebat, nunquam ſe potuiſſe dietare ægros ſecundum uerum canonem propter iſtas maledictas fœminas, quæ indulgent ægris in omni re.* Animaduertite *quod* Hippocra. *dixit dietam ad extremum tenuem eſſe moleſtam, & grauem, non autem periculoſam, ſicut fecit in prima parte Aphoriſmi, quoniam uidebat dietam hanc ſæpe eſſe cum ratione factū, ſic de ſuo oppoſito dicamus in ſummo, hoc enim modo*

hic

hic intelligendum eſt, quoniam confert illis, qui poſſunt eam tolerare, ſed hoc ſæpe non ſtat, nam ſunt multa corpora ut picrocola quæ debent nutriri ſæpe, & parum, ratione uirtutis, quæ facile reſoluitur in eis. Dieta *igitur tenuis in ſummo, & repletio in ſummo in ægris, & ſi ſunt cum ratione, quandoque tamen non conueniunt ob dictam rationem, itaque ſumme replere, & ſumme dictare difficile eſt quamuis fiat hoc cum ratione.* Dicit *autem litera* Græca καλεπῶς *quoniam infirmus non poteſt aliquando ferre talem exquiſitam dietam, ut optime* Hippocr. *expreßit in ſecundo de ratione uictus, quem librum oportet legi, ad hoc ut bene intelligi poßint, quæcunque hoc loco traduntur.* Eſt *moleſta igitur, & difficilis, quia ſæpe medicus ignorat quando conueniat, & quando non.* Patet *itaque iam ueritas* Aphoriſmi, *& etiam quare non attulit rationem in prima parte, quoniam ſatis per ſe euidens eſt, quòd periculoſum eſt uti uictu exquiſitißimo, ſed quia opus erat probare quòd dieta in ſummo tenuis, difficilis eſt, ideo per rationem probauit hoc in ſecunda parte, per quã probationem ẽt patet oppoſitũ ſuum.*

*

V.

IN tenui uictu ægri delinquũt, quo fit ut magis lædantur, qui cunque enim error, committitur, maior in hoc fit quàm in paulo pleniori uictu, quocirca etiam ſanis ualde periculoſus eſt tenuis & exquiſitus uictus quoniam errores grauius ferunt. Ob hoc igitur tenuis uictus, atque admodum exquiſitus eo qui paulo plenior, magis periculoſus.

Hippocrates ponens errores, qui fieri ſolent circa adminiſtrationem exquiſitæ dietæ primum dixit de illo errore dum datur tenuis dieta, quæ non cõuenit, & eſt præter rationem, poſtea de illis erroribus, qui fiũt quando dieta tenuis cum ratione miniſtratur, uidelicet, dum nihil uolumus dare, poſtremo dixit quod dieta tenuis quomodocunque detur ſemper habet quid periculi. Nunc uero ponit errores contingentes circa exquiſitißimam in ſe conſideratam dietam, quorum unus eſt, quòd ſemper perſiſtere in tenuißima dieta eſt periculoſum, quòdq; declinandũ in dietatione potius eſt ad plenum, quam ad tenuem, non tamen abſolute oportet ad plenum declinare, ſed ad paulo pleniorem. Dicitq; q̃d *tenuis dieta, tam in ſanis, quàm in ægris ſemper habet periculum, & ſi bona in ſe ſit.* Hac *poſita intentione oportet modo inuenire, in qua parte* Aphoriſmus

ſit,

ſit, quoniam omnia iſta uerba admodum longa ſunt. Dico itaque quod Aphoriſmus incipit illic. Ob hoc igitur tenuis uictus, atque admodum exquiſitus. In prima autem parte conſilium continetur, & probatio Aphoriſmi, ſenſus autē Aphoriſmi eſt, quod tenuis, & exquiſitus uictus ut in pluribus eſt magis periculoſus, quam paulo plenior, & iſte eſt uerus Aphoriſmus, qui probatur per ſuam rationem, quæ hic præponitur, ſicut etiam factum eſt in tertio Aphoriſmo, ſolet enim Hippoc. quandoque proferre cum ratione Aphoriſmū, quandoque autem ſine ea, cum uero rationem affert, tunc quandoque præponitur, quandoque poſtponitur, & hoc non ſolum Hippoc. obſeruauit, uerum etiam Ariſtotiles ſecundo rethoricorum, ubi dicit quod ſententiæ habent rationem ſæpe præpoſitam, ſæpe etiam poſtpoſitam hic igitur eſt antepoſita ratio, nam ſententia Aphoriſmi eſt, q, uictus declinans ad tenuitatem magis periculoſus eſt, quàm paulo plenior, ergo utendum eſt uictu pleniori, hoc autem dico (inquit Hippoc.) quoniā in tenui uictu ægri delinquunt, ubi duo ſunt, primum quod ægri delinquunt in tenui uictu, ſecundum uero quod cum delinquunt, læduntur, probandum modo eſt quomodo ægri in tali uictu delinquūt, ſed dices poſſunt ne non delinquere? Dico q, peccatum nullo modo uitari poteſt, quoniam dum inſtituitur tenuis uictus ægris aliquando tunc inſurgunt ipſi, & aſtantes, maxime uero mulieres, dicentes medicum exhibere exquiſitiſsimā dietam, ut ægrum interficiat, præterea ipſimet ægri ſemper dum uidentur torqueri fame (non quod reuera

tor-

torqueantur)poſcunt ab aſtantibus aliquid plus,quàm conuenit,quoniam nõ uidentur poſſe perpeti inſtitutũ à medico uictum,& ſic uolentes delinquunt,ex quo po=ſtea læduntur,præterea nolentes delinquunt quoniam inſtituta uictus ratione tenui uirtus debilitatur, unde peccant plurimum,nam neceſſarium eſt,ꝙ ægri moueã tur & ſurgant adſcamnum, & ut ſtratum accommode tur,omnis autem in ægro malus eſt motus maxime dum utitur hac tenui dieta,præterea ex apertione feneſtra=rum captant aerem,ideo bene dicebat alibi Hippocr. ꝙ ubi fames & indigentia eſt, laborandum non eſt, ſed quieſcendum,quaſi dicere uellet,ꝙ cum quis uſus fuerit tenui dieta,omnis ei motio ualde nocet,quoniam deſtrui tur uirtus,quæ iam debilis eſt. Præterea animi acciden=tia multum extinguunt uirtutem.Cauendum itaque eſt à tenui iſta dieta,nam ſi eſt neceße fieri deliquium, hoc magis fit in dieta tenui,quàm in plena. Quòd neceſſa=riò delinquant,iam ſatis patet.Quod ſi ita eſt,ergo ma gis lædetur iſte,quàm ſi uteretur uictu pleniori, non de tur igitur ægro uictus ita tenuis,ex quo deliquant. Pro bo modo,ꝙ ledantur duplici ratione,prima eſt,quoniã, cum ægri uſi fuerint dieta tenui,inanitum iam eſt cor=pus tale per hanc dietam,& uirtus eſt diminuta, & læ=ſa,cui poſtea cum detur cibus plenior, tunc duplex fit læſio,nam primum uirtus ſuffocatur,cum iam ualde de bilitata ſit non ualens cibum etiam exhibitum bene cõ coquere. Deinde præter conſuetudinem cibum dabis, quoniam erat antea aſſuetus uti tenuiori dieta, ideo cũ antea per conſuetudinem per tres dies uel plures eſſet

aſſue-

aſſuetus uti huiuſmodi dieta tenui, ſi modo dabis cibum in plus, tunc ipſum à conſuetudine diuertes, unde ſubitas mutationes efficies, quæ à uirtute non tolerantur, ergo ſequitur, q. lædetur uirtus, & dum hoc continget, maximos uidebitis errores conſequentes, qui ab Hippocrate in ſecundo libro acutorum poſiti ſunt. Hæc igitur ſunt nocumenta, quæ ſequuntur in dieta tenuiori ægrorum, dum ſcilicet ipſi uolunt. Quando uero nolentes læduntur (ut ſuperius dixi) ex tenuiori uictu, quàm qui utuntur paulo pleniori, probatur, nam nonne uirtus in iſtis eſt magis læſa ab iſtis cauſis alterantibus uidelicet ab aere & ſimilibus? quemadmodum optime Galenus in tertio artis paruæ à principio declarauit, ſi modo magis alterantur, ergo magis lædentur tales ægri, quàm alij, hoc enim eſt, quod hic dicit Hippoc. legamus modo literam. In tenui uictu ægri delinquunt &c. Deleatis in contextu illud Magnus quoniam eſt ſuperfluum; ratio ipſius Hippocratis talis eſt, quoniam qui cibantur, tales habent uirtutem magis fortem, ergo magis reſiſtit rebus præter naturalibus, quàm inaniti; ut uerbi gratia, eſt aliquis, qui magis tolerat uirtutem, quàm alius, hoc autem eſt à fortiori uirtute, ergo peccatum, quod fit in tenui uictu eſt maius, quàm in pleniori. Declarato Aphoriſmo, dat deinde ſimilitudinem, & exemplum & hoc ſæpe facit ad manifeſtandã magis ueritatem, quemadmodum etiam dicebat Galenus in ſecundo Aphoriſmo, & inquit. Propterea etiam ſanis periculoſus exiſtit &c. Nam in ſanis etiam corporibus uictus tenuis eſt magis, moleſtus,

quàm

quàm paulo plenior. Notate circa hanc partem contra illud, quod male medici dant ſuis ægris, & eſt id, quod clamat Plato in libro De republica contra illos, qui homines ſanos cum tenui dieta contorquebant, quos tortores appellat, ex tali enim tenui dieta homines inertes reddebantur, ut quandoque non poſſent ſuas exercere actiones, ſi igitur (inquit Hippoc.) iſta dieta tenuis eſt etiam mala pro ſanis, quoniam multi errores eam inſequuntur, uituperandi ſunt illi, qui tali dieta corpora contorquent. Circa modo hanc partem aduertatis, q̃ uictus tenuis in ſanis non eſt idem ut in ægris, nam uictus tenuis in ſano, eſt, ut caro pullorum, uinum dilutum, panis fermentaceus, quiquidẽ uictus ſi detur ægro eſt pleniſsimus, & fortaſſe poterit ſuffocare eius uirtutem, in quo calor naturalis eſt ualde debilis. Sed quare ita? Notate rationem, in corpore enim ſano primum ualidi ſunt motus, tam animi, quàm corporis, adeſt corpus in motu, adeſt calor innatus ualidus, pori cutis ſunt aperti, iſtud tale patitur plurimam reſolutionem, & euentationem, quoniam ſe exercet, ergo corpus ſanum plurimo eget alimento reſpectu ægri, at corpus ægrum oppoſito modo ſe habet, quoniam uirtus eſt oppreſſa, pori ſunt clauſi, calor naturalis debilis, pauco eget alimento, ſed potius cibo expurgante, et ideo huic tantum damus mellicratum, aut nihil exhibemus, ſano uero oportet dare carnem pullorum, oua ſorbilia, & huiuſmodi, quæ cibaria facile concoquuntur, & ualde reſolubilia ſunt, ſicut patet in noſtra tabula. Vnde cum corpus ſanum his utitur, ſemper plus de bono reſoluitur, quàm de eo, quo nu-

tritur, nam ſi laborant, ſtatim reſoluuntur, neque bene uenere uti poſſunt, neq; cibare alimenta craſſa, neque cum ſocijs uerſari, neque cum puellis, alioqui lædentur, ſed ſemper ſolitarie uiuunt, ſicut corpora neutra, quæ continue ſua ſponte uiuunt, quam quidem uictus rationem in ſanis Hippocrates ualde uituperat, cum non ſemper iſta uictus ratio ſeruari poßit, in ſanis igitur dieta tenuis periculoſa eſt ob multa nocumenta, quæ inſequũtur, & qui hanc tenuem dietam tempore ſuæ ſanitatis ſibi præſcripſere, peccant, quoniam de facili delinquunt. Videatis ergo, quid hic Hippocrates, ꝙ ſcilicet dieta tenuis in ſanis, & ægris eſt mala, & incommoda ad eam ſequentia ſunt mala, non ob id tamen debemus incedere in aliud extremum, ſcilicet in craßißimam uictus rationem, ut faciunt Athletæ, nec comedere media nocte, ut faciunt porci, ſed debemus uti dieta media, & paulo pleniori, quamuis quandoque ægris opus ſit aliquid non exhibere, ut in angina, quæ ſemper terminatur in uigeſima quarta hora, hoc autem rarò fit in alijs morbis. Iã patet Aphoriſmus in propatulo, ſunt modo tollendi multi errores, tum in contextu, tum in commento, qui non fuerunt præceptoris mei Leoniceni traducentis, ſed alterius peruerſoris, dum uoluit nonnulla illi traductioni ſuperaddere. Deleatis igitur (ut dixi) illud Magnus in contextu, cum in Græco codice non adſit, neq; aliquẽ ſenſum importet, immo contextus ſententiam corrumpat, ut diſcurrenti ſatis patebit, cauſa autẽ erroris fuit, quia in contextu antiquo adeſt illa particula, at Theodorus Gaza, & ipſe illam non habet particulam, non

lega-

legatur igitur Magnus ſed Maior poſtea circa commentum in principio Galenus ponit expoſitionem antiquorum Hippoc. interprætantium, qui addebant illud Plurimum ſuo modo legentes contextum. In tenui uictu plurimum ægri delinquunt coarctantes Hippoc. ſententiam. Galenus uero non uult, ꝙ illud addatur, quò ſenſus ſit uniuerſalior, & utilior. Volebant igitur antiqui illi, ꝙ ratione uictus tenuis ut plurimũ errent, & delinquant ægri, quoniam dum uterentur tali dieta tenui, poſtea cogerentur, uellent, nollent magis cibari, unde uolunt, ꝙ deliquium omnino ad dietam referatur. At dicit Galenus hoc non eſt ita, quoniam hoc dictum ſolum modo de his, qui uolunt, nõ de his, qui nolunt intelligi poßet, uerum iſtud eſt generaliter poſitũ tam de his, qui uolunt, quàm de his, qui nolunt. Dum igitur ægri delinquunt in tenui uictu, hoc referendum eſt ad uictus tenuitatem, & ad ægros. Quare Galeni expoſitio melior eſt, qui uult, ꝙ & ratione uictus & ægrotãtiũ fiat talis error in dieta tenui, quomodo uero ſit hoc, uideatis Galenum in commento ſatis claro, & à nobis iam declarato. In tenui uictu magna ex parte duo peccant, qui ægrotant. deleatis illud Duo prætereaubi dicit In tenui uictu biſariam &c. deponatis etiam illud Biſariam quoniam in Græco codice non reperitur. Quando autem dicit Adhuc autem delinquunt &c. deleatis illud Adhuc autem & faciatis, ꝙ contextus ita iaceat. Quoniam ſi delinquunt &c. & ſic recte ſtabit litera. Accedo ad alterum Aphoriſmum.

V I.

EXtremis morbis extrema exquiſite remedia optima ſunt.

APhoriſmus præſens uerus eſt, & integer. Verus quidem quoniam omnes rei proprietates paucis his uerbis complectitur, integer autem quoniam nihil continet ſuperfluum, diminutumve. Sententia ipſius nota eſt, quod ſcilicet extremis morbis ultima adhibenda ſunt remedia, ita ut morbi æquipolleant. Antequam declaremus Aphoriſmum imprimis tangendũ unum eſt dubium, nam uidetur Aphoriſmus iſte quodam modo inter poſitus, cum enim Hippocrates propoſuerit loqui de ratione uictus, & iam multa ſuperius de ipſa dixerit, cur affert iſtum ſermonem intermedium de morbis acutis? dico quod optime poſitus eſt hoc loco talis Aphoriſ. quia cum in duobus prædictis Aphoriſmis dãnauerit Hippocrates duos canones circa dietam, & dixerit dietam tenuem ſemper habere periculum ſecum, aliquis potuiſſet dicere, cur cum tenuis dieta non uacet culpa, & hic tamen de tenui uictu loquatur Hippocrates, ideo excuſat ſe quod quandoque neceſſariò cogimur dare tenuem cibum ægris in aliquibus morbis, uidelicet in extremis morbis, ita quod inquit morbum extremum egere dieta extrema, ideſt ualde ſubtili, & talis eſt continuatio huius Aphoriſmi in quo Hippoc. reſpondet, ut dixi tacitæ obiectioni, & dicit quod quamuis tenuis cibus

bus periculoſus eſt, tamen in caſu aliquo conuenit, ubi maius eſt auxilium, quam noxa. Non eſt itaque Hippo. reprehendendus, nam ſicut ſcribit Galenus in tertio De ratione uictis capite De oximelite, oximel quomodocunque paretur ſemper lædit inteſtina, abradendo, & mordicando ea, tamen quando maius adiumentum prouenit ab eo, quam læſio, non debemus rationem habere inteſtinorum. Pro recta intellectione Aphoriſmi exponam imprimis terminos, & primum declarabo prædicatum deinde ſubiectum, nam ubi legitur, extrema remedia, rectius legerim extremæ curationes, cui lectioni aſtipulatur Græca litera quæ talis eſt αἱ ἔσχαται θεραπεῖαι, præterquam quod curatio eſt magis generale nomen, & tam cibo, quàm medicamento conuenit, uerum, ſeu remedia ſeu curationes, legatur idem importat, ſi dicatis remedia ſcitis quod ipſa poſſunt tribus modis perfici, chirurgia, medicamento, dieta, maxime autem per cibum, & potum, & de his tribus loquitur Hippoc. in prima hac particula, notandum uero eſt quod cũ dicimus: extremam dietam, ſignificamus, uel nihil dandum, uel mellicratum tantum, ueniamus modo ad ſubiectum Aphoriſ. quod eſt in primis uerbis contentum, ſcilicet extremis morbis. Multi decipiuntur putantes morbos extremos eſſe peſſimos, & lætales, quaſi Hippocr. nos hortetur ut in illis utamur exquiſitiſſimis remedijs, quod tamen eſt contra Hippocratem omnino, pro quo bene aduertatis, nam extremi morbi cum ſint lætales, his non danda (dicit Hippoc.) extrema remedia, unde male intelligunt eius mentem illi qui pro hunc citãt

Aphoriſmum, nam in morbis lætalibus mandat Hipp. nihil omnino dari, ſed ſolis eos prognoſticis relinquendos, ſolo enim prognoſtico relinquendi ſunt illi quorũ uigorem in talibus morbis mors excipere ſolet, unde Galenus. 12. therape. inquit non exhibenda morituris eſſe remedia, ne poſtea medicis mortis culpa aſcribatur, qui ea auxilia propinauerint, & ſi modo aliqua exhibere uolumus, ea mitiora exhiberi imperat. Videtis igitur quod non debemus pro morbis extremis intelligere lætales. Extremus autem morbus ſecundum Hippocratem eſt acutiſſimus, & admodum præceps, qui motum uehementem in ſuis accidentibus, & celerrimum habet, quoniam cito terminatur, morbus itaque extremus duas habet conditiones dictas, præterea periculoſus eſt, niſi cito, & recte ei occurramus, quoniam præceps eſt ad utranque partem, ſcilicet ad ſalutem, & ad mortem. Vnde Hippoc. in ſecunda particula Aphoriſmorum Acutorum morborum, non omnino ſunt, inquit, certæ prænunciationes, nulla enim certitudo ſanitatis, aut mortis de ipſis poteſt haberi, quia poſſunt dũ ſunt in præcipiti motu, ad utranque partem facillime declinare, cum uero morbus extremus præceps ſit mature ei occurrendum auxilio, ſi non ad mortem declinauerit. Quod uero qui extremi morbi ſunt ſemper acuti ſint, & duas dictas conditiones habeant, ſcilicet motum uelocem, & uehementiam cum ſæuitate accidentium legatis Hippocratem in ſecunda particula Aphoriſmorum Aphoriſmo. 19: acutorum morborum, ubi inquit Hippoc. ꝙ febris ephemera licet habeat uelocem motum nõ

tamen eſt febris acuta quoniam non habet aliam condi tionem, quæ eſt in uehementia accidentium. Iam patet quid dicendum ſit de ſubiecto huius Aphoriſmi quod eſt in illis uerbis extremis morbis, ideſt quando ſunt in ex tremo, & ſunt illi morbi (ut diximus) qui accidentia ſæ ua habent, & motum uelocem, non autem illi ſunt, qui tantum habent malitiam. Oportet itaque exhibere ex trema, & fortia illis auxilia, non autem leuiora, quo- niam cum ſint in magnitudine, & cito, uel ad mortem, uel ad ſalutem terminabiles non dant inducias, ut poßi mus leuia auxilia afferre ſecundum regularem curandi methodum. Itaque Galenus quinto methodi loquens de fluxu ſanguinis à pulmone prouenientis, debemus, in- quit, deuenire ad extrema remedia ſtatim, quoniam ta lis motus non dat inducias, & hoc eſt contra Eraſiſtra tum, qui probabat remedia leuia in morbis extremis, & imperitus non uidebat, q᷑ ægris mortem prępara- bat, inde laudandi ſunt chirurgi qui obſeruantes mor- bi magnitudinem remedia illi comparant, & cum ulcus uident modicam habere ſaniem, & quaſi temperatam, tunc abſtergunt, ſed quando peßimum eſt, tunc non in- choant à leuioribus, nec applicant abſtergentia, ſed ua- lide exſiccantia, & ignem, quod ſi caro putredine pec- cat non contenti his ſtatim carnem illam, quæ putrida eſt reſcindunt, ne ſinceræ partes afficiantur, itaque ſe- cundum morbi magnitudinem applicari remedia debēt, quod etiam præceptum rationales medici obſeruant. Debent enim morbo auxilia æquipollere, primum au- tem dicamus quomodo auxilium æquiualet in altera-

tione, nam ſi ſit morbus extremus in temperatura uerbi gratia, recedens à temperamento per quatuor gradus caliditatis, qui ſit in ſummo, tunc talis remouenda eſt temperatura applicando medicinã quæ in quarto gradu humectet, & infrigidet, quoniam ſi morbus eſt calidus, & ſiccus in quarto qui ueniat per ſuum contrariũ in gradu tollendus, ergo ei occurrendum eſt cum æquiualenti contrario in gradu, alioqui ſi applicarentur cõtraria in tertio gradu tantum, non fieret medicus uoti compos, ſic ſi admouerentur contraria, quæ quartum gradum excederent, non utique idoneam eſſent. Et hoc idem dicendum eſt de morbo cum materia, quod de morbo in temperatura dictum eſt, nã ſi ſint in corpore aliquo tres heminæ, uel tres menſuræ humoris peccantis oportet exhibere huic medicamentum euacuans, quod reſpondeat, & æquipolleat illi ſuperfluæ plenitudini, non autem diminutæ, aut ſuperfluæ correſpondeat, nam ſi plus quam decet educatur, tunc deterior fiet morbus, quia membrum debilitatur, et corpus, ſi uero minor fuerit euacuatio quam par eſt, tunc debet alia fieri euacuatio ut reſoluatur humor remanens. Nõ eſt itaque maior facienda reſolutione alius morbus cauſetur, & locus nimis exſiccetur, quemadmodum Galenus tradit in tertio artis paruæ. Sed dicet aliquis medicinæ candidatus, tu dicis quod ſi fuerit uerbi gratia temperatura quæ receſſerit ab æqualitate per tres caliditatis gradus tunc debemus dare frigida in gradu tertio qui æqualis eſt, ego uero contra ita poſſem inſtare, nam non ſequetur actio illius auxilij contra caliditatis exceſſum, quo

niam

niam ab æquali non ſit actio, ſed à maiori inæqualitate, ideo ſi morbus eſt, uerbi gratia calidus, & ſiccus in quarto gradu, & huic exhibeantur medicamenta contraria in quarto gradu, certe nulla fiet actio, quoniam medicamenta ſi debent remouere morbum, debent etiã ſuperare illum in gradu, ergo requiritur auxilium maius, uerbi gratia frigidum in quinto, oportet enim ut ex parte agentis ſit exceſſus, ex parte uero paßi diminutio ad hoc ut fiat actio, itaque ſi morbus peccabit in quarto gradu, requiritur auxilium præualens ei, uerbi gratia in quinto, ut dixi, uel in ſexto. Dico ad hoc quod qui ſic inſtat, non recte percipit rem, quoniam Ariſtoteles, & in phyſicis, & in libris De generatione inquit ſane quod ab æqualibus non prouenit actio, tamen in fine primi libri De generatione, de mixtione loquens dixit, ſi bona debet mixtio fieri, agens & paſſum æqualia ſint oportet, at ſi aliquid debet agere in aliud, tunc oportet quod agens ſit maius paſſo, ut ſi librum igni cõmittamus comburendum, neceſſe eſt ut ignis agens ſit in plus, alioqui librum non combureret. Verum cum uolumus deducere aliquid ad temperamentum, perfectamq; mixtionem, & reducere agens & paſſum ad æqualitatem, neceſſe eſt ut agens & paſſum ſint æqualia, uerbi gratia ſi feruentem aquam deducere intendimus ad temperamentum, & tepiditatem, requiritur ex parte paßi, & agentis æqualitas in gradu. Et iuniores in hac re implicantur mirũ in modum. A me autem concluſionem ueram habetis, & claram ſolutionem ad difficultatem. Requiritur igitur quod Remedia ſint æqua-

lia in gradu ad reparandum morbi lapſum, & hoc ue-
rum eſt de morbo ab intemperie, & à plenitudine, nam
ſi ſit in uenis plenitudo trium heminarum faciens illũ
morbum, tunc opus eſt medicina euacuatiua illarum tã
tum trium heminarum, & ſi euacuet plus, aut minus,
ſemper nocebit, atq; fortaſſe cauſa deterioris morbi e-
rit. Eſt aliud dubium, nam dixit Hippocrates ſupra in
Aphoriſmo tertio, ubi uidetur innuere plenitudinem, e-
uacuandam eſſe ad extremum, hic uero ſecundum ip-
ſum debemus euacuare ſolum quantum oportet, non
autem uſque ad ſyncopen, & ad extremum. Dico
quod extremum in euacuatione diuerſimodè in his
locis intelligitur, illic enim loquitur de extremitate e-
uacuationis corporum athletarum, quæ in illis fie-
ri debet ut corpora talia deducantur ad aliud extre-
mum ſcilicet ad ſummam purgationem, ita quod educa-
tur cum humore nocuo etiam aliquid humoris iuuantis,
uerbi gratia quando accidit ut quis habeat in corpore
decem heminas humoris, & ſanguinis is erit ita plenus
ut periculum immineat ne à tali plenitudine ſuffocetur
aut male ſe habeat, quare corpus illud debet exquiſitiſſi
me euacuari, ut deducatur ad alium terminum, uidelicet
ad inanitionem. Et animaduertendum eſt, ꝙ non intelli
gimus de extrema euacuatione, quando ſcilicet euacua-
tio deducit corpus ad oppoſitum terminum, ideſt ad ſum
mam inanitionem, ſed potius de illa quæ euacuat totam
plenitudinem humoris peccantis, non autẽ omnes alios
& materias, quæ ſunt in corpore, ut uerbi gratia dum
eſt morbus aliquis per intemperiem in 4. calidus, certe
inten-

intentio medici eſt uti extrema euacuatione, quo euacuetur talis humor peccans ad extremum, & deducatur corpus illud ad temperiem, non autem ad frigiditatem, ut fiat glaties, ſic de extrema euacuatione in plenitudine dicendum eſt ut ſcilicet tantum euacuetur morbus ille materialis, & prauus humor, non autem q; euacuetur bonum, & malum ſimul, ut ſpiritus etiam ipſi. Intelligitur igitur in tertio Aphoriſmo de extrema euacuatione hoc pacto, ut nihil remaneat de plenitudine in corpore. ſed tota materia euacuetur etiã cum eo quod bonum eſt, hoc uero loco dicit Hippocr. de extrema euacuatione dum extreme euacuamus, quod eſt tantum malum, dimittendo, quod eſt bonum, & ita extrema euacuatio eſt æquiuoca, patet ergo Aphoriſmus, quod extrema remedia extremis morbis conueniunt tã in pharmaco exhibendo, quam in chirurgia, & in dieta, atque ratione uictus quod tertium eſt optime conſiderandum, quoniam de hoc in præſenti libro intendit Hippocr. loqui. Vidimus igitur quod extremis morbis conuenit extrema dieta ſcilicet nihil dare, aut mellicratum tantum. Hoc autem exquiſite habemus in ſequenti Aphoriſmo, qui quidem eſt uelut expoſitor huius ſexti Aphoriſmi.

*

Vbi

V I I.

VBi morbus peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores, & extreme tenuiſſimo uictu utendum eſt, ubi uero non, ſed pleniorem uictum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum eſt, quanto corpus extremis eſt mollior.

INtentio Hippoc. in præſenti Aphoriſmo eſt declarare qui ſint extremi morbi, dū enim dicit. Vbi mor*bus declarat partem eſſe ſuperioris Aphoriſmi, & facit ſillogiſmum hoc modo.* Morbus ille eſt extremus, qui habet extremos labores, morbus autem peracutus talis eſt, ergo extremus morbus, eſt morbus peracutus. Quod ad maiorem attinet, aduertendum quod per labores, id eſt ſymptomata quæ laborem inferunt intelligimus eſſentiales, & inſequentes neceſſario morbum, & iſta accidentia propria faciunt ad cognitionem morbi, quæ uero non propria ſunt, non faciunt ad morbi cognitionē, ex 7. meta. Quoniam non ſunt de eſſentia rei, quia talia infinita ſunt. Nos igitur de eſſentialibus accidentibus loquimur, quæ rei ſequuntur eſſentiam, ſicut umbra corpus, ut primo de anima, ubi dicit philoſophus quod animæ accidentia maxime conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt animæ, & animam ipſam, ita etiam accidentia propria faciunt cognoſcere morbum, uerbi gratia pleuritis habet accidentia propria eſſentialia hæc,*

dolorem pungitiuū in latere, tuſsim, difficultatem anhelitus, febrem continuam, pulſum ſerinum, quæ omnia nos in cognitionem manducunt ipſius pleuritidis, & quanto ſunt intenſiora, tanto morbus fit & ipſe intenſior, uerbi gratia quanto dolor pungitiuus in latere erit intenſior, tanto magis etiam pleuritis augebitur. ſic de pulſu dicendum eſt, ſimiliter quo magis creſcit calor eò magis & ipſa fæbris, pariter dicendum de ſiti in febre, ſunt enim iſta accidentia per ſe in morbo, non autē ſi apparet rubor magnus in facie, dicendum ergo febris magna, quia hoc per accidens eſt. Notandum *eſt quod recte* Hippoc. *appellauit ſymptomata labores, quoniā illa dicuntur uera, & propria ſymptomata, quæ labores faciunt, & de his loquimur, atque iſta eſt minor ſyllogiſmi quæ probatur, nam morbus acutus habet duas conditiones ex ſecundo* Aphoriſmorum Aphoriſmo *decimo notandum autem, q,* Hippoc. *propriiſsime dixit labores non autem ſymptomata, quia intelligit per ſymptomata, propria labores qui ſunt ſymptomata propria, & per ſe, ueluti ardor in febre, & dolor lateralis in pleuritide, dicuntur igitur labores hæc ſymptomata, quæ quanto grauiora ſunt, tanto deteriorem morbū faciunt, & niſi eſsent hæc ſæua ſymptomata, morbus non perciperetur ab ægro, ideo bene dicit labores eſſe ſymptomata uera, & propria morbi, in quo ſunt.* Vbi *igitur morbus peracutus eſt extremos habet labores, ideo in extremis morbis & peracutis conueniunt extrema remedia, ut eſt tenuiſsima dieta, quæ eſt nihil dare, aut aquam tantum mellis.* Cum *autem* Hippoc. *protulerit*

rit hanc ſententiam, quod extremus morbus extremos habet labores, cui conuenit exquiſite tenuis dieta non attulit rationem ullam, ſed Galenus eam affert dicens dietam extremam cõuenire ob id morbis peracutis, quoniam natura tunc maxime circa morbum, & accidentia occupata eſt. Animaduertite hic quoniam ſcio uos audituros aliorum errores. Dico, q; ubi in ſummo morbo ſunt extrema accidentia, illic etiam neceſſario adeſt morbi ſtatus, & ex conſequenti natura tunc eſt ualde oppreſſa circa morbum, & accidentia ſua, quia morbi ſtatus coniungitur cum ſtatu accidentium, ſic enim dico, quia in collegijs iſti ſemper pronunciant ita, morbũ quo ad accidentia eſſe in declinatione, ſed quoad morbũ tunc eſt uel augmentum, uel ſtatus, à quibus caueatis moneo, dico igitur, q; eadem eſt accidentium & morbi ſummitas, quia ſtatus accidentium, & morbi eſt idem. Et ſunt in errore illi qui, dum inquirunt ſtatum morbi deſpiciunt ſtatum accidentium, tenete itaque hoc pro confeſſo, quod ubi in morbo ſumma reperiuntur accidẽtia, tunc etiam neceſſario morbi ſtatus reperitur, & magnitudo, & ſæuitas accidentium, & læuitas neceſſariò ſequitur leuitatem, & ſæuitatem morbi, unde cum accidentia ſunt in ſtatu ſic etiam morbus in ſtatu eſt, quia morbum, ſicut umbra corpus, ſequuntur, unde etiã ſequitur quod ubi ſæuitas & ſtatus in accidentibus eſt, illic quoque ſtatus eſt, & ſæuitas morbi, at cum morbus in ſtatu eſt tunc natura ualde eſt oppreſſa circa morbum, ergo tunc non eſt dandus cibus, ut etiam Gal. ait, nam uirtus magis opprimeretur, quia haberet negotiũ

ſimul,& cum morbo,& cum cibo,quare tunc abſtinen
dum à cibo eſt,ne ab opere ſuo natura diſtrahatur. Sed
quia dixi modo eundem eſſe morbi, & accidentium ſta
tum,uidetur eſſe contra hanc concluſionem Gal.autho-
ritas in tertio regiminis acutorum circa ultimum, uel
penultimum commentum,dicit enim eo loco Gal. ſæpe
fit,ut morbus fiat mitior,tamen accidentia fiant ſæuio
ra,& maiora. Interdum uero ſimul augetur morbus, et
accidentia,ita quod morbus,& accidentia morbum in-
ſequentia.ſunt in ſtatu,& uehementiora, ergo uidetur
concluſio noſtra falſa,ſed ſcitote,quod aliud eſt dicere,
morbus eſt magnus,& aliud,morbus eſt in ſummo, &
aliud,morbus eſt mitior,& aliud quod ſit ſæuior, nam
ſtat quod aliquando morbus fiat mitior, & tamen ac-
cedat prope ſtatum. Stat aliquando etiam,quod alter
morbus fiat deterior, nec unquàm accedat ad ſtatum,
maxima enim eſt differentia,quando dicimus morbum
mitiorem fieri(ut inquit Galen.)intra ſtatum,dum fit
maior,ſiue modo fiat perfectus,& compleatur, ſiue nõ,
ſemper tamen creſcit ad ſuum ſtatum, unde omnia orta
augentur,& aucta ſeneſcunt,& occidunt, omnia enim
quæ oriuntur,quatuor habẽt tempora,principium,aug
mentum, ſtatum, declinationem, ſic & morbus, cum
ortus eſt,ſemper in motu eſt,& uſque ad ſtatum auge-
tur,ac plerunque dum augentur morbi,minores fiunt,
& declinant,talesq; ſalubres ſunt,qui habent quatuor
tempora,ſed morbus pernicioſus habet tria tantum tẽ-
pora,nam declinatione caret, Vnde morbus cuius qua-
tuor tempora ſunt,licet mitior in principio ſit, tamen
ſem-

ſemper augetur uſque ad ſtatum, & pariter accidentia eius, quæ fiunt maiora, ſecundũ quod etiam morbus maior fit, & ſicut morbus peruenit ad ſtatum, ſic & accidentia cum eo, tamen morbus fit mitior in ſtatu, quoniã in principio crudus erat, poſtea in augmento factus eſt minus crudus, in ſtatu uero concoctus eſt, unde qualis erat in augmento morbus, ſic & accidentia, quoniam fit pugna à natura cum morbo, ut patet per Galenum primo, & ſecundo De criſi, & tunc aſtantes, & uulgus ualde terrentur, & metuunt ægro, dum uident ſæua accidentia, medicus uero gaudet, quia uidet ſignum manifeſtiſsimum ex horum ſymptomatum motu, quod natura fortiter & ſtrenue certat cum morbo, atque eum uincit, tunc enim morbus mitior fit, ſed ſæua ſunt accidentia, & maxime augentur, neque tamen tollitur tunc morbi magnitudo, quamuis miteſcit. Morbus igitur ſalubris prope ſtatum magnus eſt, & cum eo accidentia ſæua, nec mirum eſt, ſi in bugna inualeſcunt accidentia, donec naturali uictrix euadit. Verum ſæpe aliter uidemus, & oppoſito modo contingere, dum ſcilicet morbus mali moris eſt, & pernitioſus, is non fit amplius magnus, quia iã fuit in ſtatu, ſed fit deterior, ut uerbi gratia ſe habet in febribus peſtilentibus, in quibus quandoque accidentia uidentur mitiora, & urinæ apparent naturales, ſimiliter in pleuritide res habet, quæ cum augetur uſque ad ſtatum, augentur eius etiam accidentia, tunc poſtea ſi fuerit ſalubris, factus eſt mitior morbus, ſin minus, contra, deterior fit, et uergit ad mortem, tamen accidentia ceſſant, hoc autem non ob aliud fit, ni

ſi ra-

ſtratione malignitatis morbi, qui tendit ad interitum, acquirit enim tunc pleuritis gradum malitiæ, non autem magnitudinis, ceſſant igitur tunc accidentia (ut dixi modo) quia natura difficiens non amplius cum materia pugnat, ſuis iam uiribus difficientibus, & tunc morbus naturam ipſam, uirtutemq́; ſuperat, & membra reddit ſtupida, dolor igitur ceſſat uel uidetur ceſſare cum aliis ſymptomatibus, unde optime dicebat Hippocrat. Quicunque dolorem habent, & non ſentiunt, illis mens ægrotat dicimus itaque q͂ cum morbus creſcit uſque ad ſtatum, tamen fit mitior, quia concoquitur, & accidentia ſimul augentur circa ſtatum, & talis morbus magnus dicitur, & ſalubris, atque de hoc Galen. exemplum dat loco citato, ſæpe fit (inquit) mitior morbus, & tamen agentur accidentia, ut uerbi gratia in apoſtemate, quod deuenit ad abſceſſum, pus concoquitur, fitq́; mitius, & tamen accidentia tunc augẽtur, quoniam apoſtema, tunc in ſtatu eſt, & tunc fit concoctio. Omnia hæc habetis à Gal. in 2. De criſi, ubi diuidit morbi tempora penes concoctionem, cruditatemq́;, nam dũ incipit materia concoqui, tunc augmentum morbi eſt, dum uero iam concocta eſt, tunc ſtatus eſt, in quo accidẽtia ſunt ſæuiora, ergo dum maturatur apoſtema, tũc magis creſcunt accidentia, fitq́; morbus maior, quod ſignum eſt naturam pugnare, & uincere. At quando morbus in ſtatu deterior fit, tunc ceſſat quidem quoad magnitudinem, nec tamen minor fit, ſed malignior, nec tũc augentur accidentia, imo deſinunt, quoniam natura uincitur ab inualeſcente morbo, & tunc bene concedo, q͂d

accidẽtia remittuntur, ſed morbus fit deterior, qui iam uenit ad ſtatum, & quanto deterior fit, eo magis remittuntur accidentia, nam corpus, & membra redduntur ſtolida, & corrumpuntur, ut de Cancrena patet, unde quandoq; in apoſtemate fit cancrena, quoniam mortificatur membrum, & tunc dolor, & febris, aliaq; huiuſmodi ceſſant accidentia, at ſi morbus ſit ſalubris, in ſtatu accidentia augẽtur, & morbus mitior fit, quare recte Gal. ait, q. accidentia ſæpe augentur, & tamen morbus fit mitior, & ſic dictum Gal. non eſt contra nos, quoniam nos loquimur de magnitudine morbi, quando creſcit. Gal. uero De morbo inſalubri, qui in ſtatu fit deterior quoniam uirtutem ſuperat, in quo tunc remittuntur accidentia, ut patet de apoſtemate cum eſt in principio, poſtea augetur, & tandem deuenit ad ſtatum, ſic faciunt accidentia eius, quæ creſcunt in augmento, & in ſtatu, ſicut & morbus, cum uero peruenit apoſtema ad ſtatum, nec tendit ad ſalutem, ſed ad cancrenam, & ad membri corruptionem (quia tunc cadit in deterius) tunc temporis decreſcunt accidentia, nec aliud ſibi uult illic Galenus, alioqui ſibi contradiceret. Vnde dicam, id quod ipſe ſolet aliquando, dum laudat Hippocratem. Probo hoc (inquit) non quia Hippocrates hoc dicit, ſed quia cum ratione dicit, ſic & ego Galenum ueneror, nõ quia Galenus eſt, ſed quia cum ratione loquitur. Hæc dixi, ut bene intelligatis authoritates, & ſciatis me nihil ſine forti ratione dicere. Deueniamus modo ad Aphoriſmum, & redeamus ad ſermonem noſtrum, in quo dicebamus, quod oportebat dare tenuiſſimam dietam mor-

morbo in extremo, quia habet extremos labores, quoniam natura (ut Galenus in commento ait) pugnat cū materia, itaque non eſt ab opere ſuo impedienda, alioqui multi committerentur errores, & prima ratio eſt, quoniam natura eſt iam fatigata, nec poſſet recte concoquere cibum, & ſi modo poſſet, tamen auerteretur ab incepto, & morbus fortior fieret, quemadmodum Hippocrates, & Galenus oſtendunt in primo De ratione uictus contra eos, qui dabant plurimum uictum ægris, & prima hæc ratio eſt Galeni, atque bona ſané. Secunda uero eſt Hippocratis in quarto commento quarti Aphoriſmorum ubi Hippocrates loquitur De ratione uictus, & Galenus ex Hippocrate aßignat nocumenta prouenientia, quando ratio uictus indebite adminiſtratur ægris prope ſtatum, nam tunc defeſſa natura eſt, et eget expiatione cum tenuißimo uictu, ergo debemus dimittere eam, cum oppreſſa ſit, & quia pugnat, cauendū igitur ne detur cibus in ſtatu, & iſta eſt ratio Hippocratis, & Galeni. Vbi uero non, ſed pleniorem. Expedita prima parte, modo addit Hippocrates, quod ſi morbus non ſit prope ſtatum, ſed ab eo remotus, tunc quanto morbus non eſt ita acutus, aut prope ſtatum ſed initio, tum uberiori uictu utendum eſt reſpectu uictus tenuißimi, & ratio huius patet (omnia enim pendent ab uno principio) nam quando natura oppreſſa eſt in concoquenda materia, quanto magis opprimitur, tunc oritur talis indicatio quod tanto tenuiori uictu debemus uti, quia uirtus eſt quæ dat nobis præcepta de uictus ratione, unde quanto natura magis cum morbo pugnat,

tanto debemus abſtinere à cibo, iſta enim eſt regula Topica à ſimpliciter ad ſimpliciter, ſi ergo ſic habet res quanto recedit morbus à ſtatu ſuo, tanto etiam uirtus eſt minus oppreſſa, itaque tunc dabimus uberiorem uictum, & ratio huius duplex eſt, prima quidem quoniã uirtus non eſt tunc ita oppreſſa, quoniam ſtatus diſtantior eſt. Secunda ratio eſt quia eam ſaltem uirtutem cõſeruabitis, ut mox ualenter poſſit in ſtatu pugnare cum morbo, nam ſi in principio eam non nutrietis, poſtea cogemini in ſtatu nutrire.

VIII.

QVando morbus in ſuo uigore conſtiterit, tunc uictu tenuiſſimo utendum eſt.

IX.

COniectari autem oportet an æger cum uictu ſufficiat perdurare, donec morbus conſiſtat, & nunquid prius ille deficiat, nec poſſit uictu perdurare, uel morbus ante deficiat, atque hebeteſcat.

Qui-

X.

QVibus igitur ſtatim morbus cõſiſtit, is ſtatim tenuis uictus adhibendus eſt, quibus uero poſterius debet conſiſtere, iis & in ipſo conſiſtendi tempore & parum ante illud cibus ſubtrahendus, prius uero uberius agendum, ut æger ſufficiat.

HI Aphoriſmi uſque ad undecimum incluſiue ſimul pendent, qui iam plani ſunt, animaduertite bene, quia breuiter omnes declarabo. Poſitum fuit fundamentum, ꝙ extremis morbis extrema remedia conueniunt, ſcitis iam, quod per extremos morbos intelligebamus, dum ſunt in ſummo, dicit modo, ꝙ quando ſunt in ſtatu ſcilicet in ſummo ſuæ magnitudinis, non in ſummo malitiæ, tunc illi conueniunt extrema remedia, quæ multa ſunt, facit tamen mentionem hic de dieta, & tunc exhibemus tenuiſſimum uictum, nam ſi uerum eſt, ꝙ in acutis tenuiori dieta uti debemus, quia in illis ſtatus propè eſt, in ſtatu igitur iſta dieta conueniet, ſequitur etiam hoc ꝙ dum morbus eſt peracutus propè ſtatum debemus in illo uti dieta tenuiſſima, & huius ratio patet, quia ſtatus eſt proximus, ꝙ ſi ſtatus remotior, tunc debemus uti uberiori uictu, ſequitur demum alius Aphoriſmus facilis, nam non'ne dixi? ꝙ ubi morbus eſt peracutus, & extremus, extremos habet labores, & tunc

uirtus eſt oppreſſa, quod ſi ita eſt, ergo non debemus eã tunc, ab opere ſuo diuertere, ſed in paroxiſmo uirtus, eſt maxime oppreſſa, & accidentia tunc ſunt magna, & ſæua, ergo à cibo abſtinendum eſt. Eadem enim eſt ratio de paroxiſmo, ut de ſtatu morbi, quia in paroxiſmo accidentia etiam ſunt magna, ſi ita eſt, ergo in paroxiſmo particulari morbi debemus à cibo abſtinere, ſicut ẽt in ſtatu eius abſtinemus. Hippocrates igitur uidetur in nono Aphoriſmo ita uelle dicere, ꝙ quamuis omnia uera ſint, quæ diximus, adeſt tamen unus ſcopus, qui eſt, ut uideamus utrum uirtus ſufficiat, uel non ad ſuſtinendam tenuem inſtitutam dietam, quoniam uirtus eſt quæ præſcribit dietam, & limitat gradus eius, & hoc etiam facit quãuis ſtatus paroxiſmi propè futurus ſit, tamen ſi hoc per accidens efficiat, uirtus autem per ſe, ſi igitur uirtus ualida fuerit nihil debemus in ſtatu dare, ſit uero debilis tunc dandum eſt, quantum oportet. Sed dicet quis omnia ſunt uera, cæterum libenter ſcirem quomodo uirtus ſufferat, uel non, & quomodo non poßit reſiſtere uſque ad ſtatum. Dico ꝙ alij libri Galeni legendi ſunt, qui hoc declarant, unde Galenus in decimo terapeutices 4 5. 6, & 7. capitibus, præterea etiam in 11. capite, atque in undecimo Terapeutices in fine circa capita illa ultima docet quando, & quando non debemus uti dieta tenui, & dat exemplum, oſtenditq́; quomodo conueniat cibum dare in ſtatu paroxiſmi ſunt, enim quædam indicationes quæ hoc oſtendunt. Primum attẽdenda uirtus eſt ægri corporis, quoniam ſunt quædam corpora, quæ non ferunt dietam, qualia ſunt picrocola.

calida.

calida,& ſicca;quæ maxime abundant bile circa uentri culum,talia ſæpe in die alenda ſunt, quia facile reſoluuntur,& difficile ferunt ieiunium, ideo in principio debemus talia nutrire. Præterea conſideranda uentriculi temperatura eſt,nam qui ſunt uentriculi calidi,& ſicci,& birioſi,hi à principio paroxiſmi ſunt quandoq; alendi, pro quo uidete ſecundum De regimine uictus, ideo non credatis ubiq; dictum hoc Hippoc. uerum eſſe, quod ſcilicet circa ſtatum nihil dandum eſt, ſed hoc intelligitur in his tantum,qui facile ieiunium ferunt,qualia corpora ſunt humida,& pinguia,nam iſta corpora non ſunt in principio paroxiſmi alenda propter dictā rationem,quoniam ſcilicet facile ieiunium ferunt uſq; ad totum ſtatum.Amplius ſpectanda regio eſt, hæc.n. ſi calida, & ſicca eſt nullo negotio reſoluit corpora, ideo ea oportet magis nutrire.Amplius,anni conſtitutio, quæ ſi fuerit calidiſſima magis reſoluit corpora quia multum bilis per eam gignitur,& facile occurrūt ſyncopæ.Item aduertenda maxime conſuetudo eſt, aliqui enim ſunt,qui in incolumitate plurimum, comedūt aliqui uero parum,unde ruſtici,baiuliq; cum fuerint in ſtatu morbi non ſunt ſuſtinendi mellicrato,uel panatella,ſed faba,faſeolis,cepa.De ratione igitur morbi oportet dare tenuem uictum, ſed iſta ratio uictus ob alias cauſas limitanda eſt,cauſæ autem ſunt,quæ modo explicatæ fuerunt,conſuetudo,temperatura, corpus, annus, regio,conſtitutio, de quibus omnibus uberius tractat Galenus ſecundo de ratione uictus capite de conſuetudinibus,præterea etiam in primo De acutis ubi oſten-

dit quomodo ægri dietandi ſint cum ptiſana. Iam itaq; patet, quæ dicit Hippocrates uſq; ad Aphoriſmum duodecimum.

X I.

IN acceſſionibus abſtinere oportet, nam cibum dare nocuum eſt & quibus percircuitum fiūt acceſſiones, in ipſa acceſſione abſtinere oportet.

Aphoriſmus iſte iam ſupra expoſitus eſt; dictum.n. fuit, quod ubi extremi ſunt morbi illic extremi etiam ſunt labores, ergo tunc cauendum à cibo, modo dicit, q; etiam in paroxiſmis oportet idem præſtare ſcilicet ſubtiliare rationem uictus cum in eis uirtus ſit maxime oppreſſa propter extremos labores quos ſecum ferunt. Dicendum modo eſt pro declaratione Aphoriſmi quid ſit paroxiſmus in morbis. Paroxiſmus nihil planè aliud eſt, niſi inuaſio morbi, dum morbus fit acerbior, ut in febre tertiana & in alijs periodicis febribus, quæ præſcriptos habent terminos, in quibus exacerbantur, tertiana enim altero die exacerbatur, quæ exacerbatio fit à principio febris uſque ad ſtatum excluſiue, paroxiſmus igitur dicitur, dum febris inuadens procedit, & augetur uſque ad ſtatum, in quo quidem paroxiſmo abſtinendum à cibo eſt. Hactenus habetis Aphoriſmum iam expoſitum, reſtat modo dicendum quando magis in nocue poßimus ægrum cibare & in qua parte paroxiſ

mi

mi ſit magis à cibo abſtinendum, nunquid in principio, an in augmento & utrum in ſtatu acceßionis. Dico itaque abſtinendum à cibo eſſe, ſecundum q; maius uel minus periculum imminet, pro quo conſiderandum à nobis eſt qui nam, & qualis ſit ſtatus paroxiſmi, quoniam ſcimus, q; debemus magis in ſtatu cauere à cibo, tunc. n. magni ingruunt labores uirtuti. Itaque ſi explorabimus, quando uirtus minus ſit ab accidentibus oppreßa, tunc minus erit periculum cibum exhibere, quæ omnia declarat Galenus decimo terapeutices in fine, ubi monet, q; cum uolumus ægrum in paroxiſmo nutrire imprimis uidere debemus nunquid ullum ſit ſpacium & ulla quies inter alterum atque alterum paroxiſmum, nam ſi ſit, tunc debemus alere, ſin minus ſed duo paroxiſmi ſeſe inuicem coniungant, ita ut finis unius copuletur cum alterius principio, tunc quæritur quomodo & quando liceat cibare illum ægrum, an magis circa principium futuri paroxiſmi, an circa ſtatum præcedentis, uel in declinatione eius, nam ſi circa ſtatum præcedentis tunc alemus in tempore maxime longinquo à ſequenti paroxiſmo, ſi uero in principio futuri, tunc uitabimus incõmodum alendi in ſtatu præcedentis paroxiſmi. Cum itaque oporteat uel in ſtatu præcedentis paroxiſmi, uel in principio futuri alere, Galenus monet conſiderandam, prius eſſe morbi & naturam & locum, nam morbi natura, omnia ſcire facit, quoniam ſi morbus erit ex illis, qui à craſſa materia dependent (ut uerbi gratia ſi ſit inflammatio circa uentriculum & hepar, aut circa alia huiuſmodi naturalia membra) nihil deterius eſt quàm

alere in principio, quoniam tunc augebitur inflamma-tio, & oppilatio, uirtus nanque obſeſſa eſt, at ſi morbus ab humore ſubtili & colera pendebit, nec ſit in mẽbris naturalibus illis oppilatio, nec inflammatio, tunc ſanè melius eſt (inquit Galenus) in principio alere & neceſſarium eſſe & ualde utile, iſta eſt una conditio, quæ omnino à medico cognoſci debet ex parte morbi, quod ſcilicet ſi morbus ſit extrema uiſcera naturalia, et pendeat à materia ſubtili, tunc bonum eſt in principio alimentum dare. In ſtatu uero ſi pendeat à cholera, & ſit magna caliditas, & acciditas (ut in febre cholerica) Galenus inquit tunc oportet ægrum ali, nam prodeſt hoc facere, quoniam ipſius corpus humectatur, ſi uero plurima ſit & craſſa materia, tunc peſſimũ eſt in principio nutrire. Præterea perpendenda temporum natura eſt, nam principium paroxiſmi interdum fit cũ frigore ſine caloris reuocatione, interdum uero cum reuocatione, & ſi eſt cum reuocatione, caue ægrum alas in principio paroxiſmi, calor enim in profundo occupatur à materia morbi, ſi uero incipit ſine reuocatione caloris, tunc cibum dato in principio paroxiſmi. Quandoque præſtat alere in principio ratione materiæ morbi, quandoque in ſtatu, atq; ita tãdem reſpondemus propoſitæ quæſtioni, utrum deterius ſit cibum dare in principio ne an in ſtatu. Dico enim quod quandoq; deterius eſt in ſtatu, quandoque uero in principio, & ita nõ eſt perpetua regula iſta de uictu dando in paroxiſmo. Habetis itaque, ꝙ non eſt alendus æger in paroxiſmo, & ſi modo oportet, tunc magis conuenit interdum in principio,

cipiò, interdum uero magis in ſtatu cibare, & ſic non poſſumus reſpondere niſi prius morbi naturam perpendamus, morbumq́; diſtinguamus, atq; alia obſeruemus quæ Galenus copioſe loco citato tradit.

XII.

ACceſsiones uero, & conſtitutiones, morbi indicabunt, & anni tempora, & circuituum ſucceſſiua incrementa, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue per maiora interualla fiant, ſed ex his, quæ mox apparent indicia ſumuntur, quemadmodum in morbo laterali ſi circa initia ſtatim ſputum appareat, morbum breuiat ſi uero poſtea appareat, producit. Et urinæ, & alui excrementa, & ſudores, quæcunque apparuerint, uel bonam morborum indicationem, uel malam, uel breues, aut longos fore morbos oſtendunt.

VT recte poſsitis intelligere præſentem Aphoriſmum, qui pulcherrimus eſt, oportet primum meminiſſe eorũ quæ ſuperius dicebamus, Audiuiſtis quemadmodum ab Hippocrate fuerunt propoſitæ nonnullæ indicationes, quò ſciretis optime inſtituere ægris tenuẽ uictus rationem particulariter, & exquiſite, & quomodo limitandus eis ſit cibus, circa quod Hippocrates propoſuit tria indicationum genera quæ tenuem, hanc

uictus

uictus rationem limitant. Primum genus fuit, ut doceret quomodo ex parte morbi in generali ſciremus limitare ipſam dietam tenuem, ſecundum genus (& eſt magis particulare primo) docet quomodo limitanda ſit dieta particularis in paroxiſmis particularibus, tertium genus, quod & ipſum ſumitur à uirtute, quæ regina eſt omnium, docet cum qua ratione reſpectu uirtutis uictus ſit eligendus penes tenuitatem & craßitiem. Circa primum indicationis genus dicebamus, q. à ſtatu morbi ſumitur iſtud, à quo ſtatu ratio uictus in uniuerſali oritur, nam morbi ſtatus in uniuerſum conſideratur an ſcilicet futurus ſit tardus an breuis, aut uelox, penes quam uelocitatem & tarditatem ſtatus ipſius morbi naſcitur indicatio, quando ſit adminiſtrandus uictus tenuis & craſſus, hoc autem iam in 6.7.8. & 10. Aphoriſmis declaratum eſt. Secundum genus indicationum habetur à particularibus morborum paroxiſmis, nam paroxiſmi morbi partes dant indicationes particulares, quomodo nutriri debeat æger in particulari paroxiſmo morbi, aliud enim eſt dicere quomodo limitanda dieta eſt in toto morbo uniuerſali, de qua in ſuperioribus egit Aphoriſmis, & aliud eſt quomodo limitanda ſit in particularibus paroxiſmis de quo ultimo in undecimo pertractauit Aphoriſmo. Tertium genus indicationum ſumitur à uirtute ueluti à regina aliorum, quoniam omnes hæc alias limitat, prima nanque indicatio quæ à morbo ſumitur, & ſecunda, quæ à paroxiſmis particularibus, tertiæ huic deſeruiunt indicationi, quæ ſumitur à uirtute, nam huic tanquam reginæ duæ illæ priores

mini-

miniſtræ ſunt, nam ſi uirtus permiſerit illæ optime per ficientur indicationes, ſin minus, neque ipſæ admittũt, quandoquidem uirtute mutata omnia alia immutantur, in principio enim paroxiſmi cogimur quandoque uberius nutrire uirtute ita exigente, & de hoc Hippoc. nono Aphoriſmo dixit. Sunt itaque tria indicationum de uictu inſtituendo genera incipiendo à ſexto Aphoriſmo incluſiue, & deueniendo uſque ad undecimum incluſiue. Quare habetis quomodo Aphoriſmi de tenui dieta ſe inuicem habeant à ſexto uſque ad undecimum, Hippocrates modo in hoc Aphoriſmo aliud intendit declarare, ſine cuius declaratione fruſtra ſciretis indicationes ſumptas à tribus illis generibus, quoniam licet ſciretis etiã in uniuerſali indicationem morbi uniuerſalis ſcilicet dũ breuis ſtatus eſt, quod teuuis tunc dieta conueniat, & dum longinquus ſtatus eſt, craſſa requiratur, præterea & ſi nouiſſetis qua hora cibandus ſit æger, tamen fruſtra indicationem à uirtute ſumptam cognoſcetis, niſi prius intelligatis, quando morbi ſtatus futurus ſit breuis uel longus, uelox uel tardus, & quando uirtus futura ſit fortis uel debilis in primo etiã ipſo die, nam ignoraretis inſtitutionem uictus, quam indicationem intendit hoc loco Hippoc. docere dimittens declare, quomodo uirtus conſtet, nam dimittit in præſentia hoc duas ob cauſas, tam enim quia in prognoſticis iſtud dictum eſt, tum quia facile poteſt uno intuitu cognoſci, quis enim eſt, qui non cognoſcat in principio morbi fortis'ne ſit uirtus, an non? denotat ſiquidem hoc inſpectat ægri facies, ſignificat etiam pulſus ipſius, notificat hoc idem habitus

bitus totius, uirtute.n.debili exiſtenti tunc facies ſqual lida apparet, præterea ægri iacent malo decubitu, ipſi etiam pulſus dicunt hoc, amplius motus corporis, & excrementa, de quibus exacte dixit maxime in primo prognoſticorum, ubi habet talia uerba. Cum fueris uocatus ad ægrum ſtatim debes eius faciem contemplari, & explorare, num plana habeat tempora, acutas nares, cauos oculos, præterea oportet ſcire an ſupinus tantum ſtare poſſit (quoniam iſti grauiter ægrotantes hoc modo tantum iacere poſſunt,) ex pulſu uero cognoſcitur quoque utrum conſtet uirtus nec'ne, ſtatim enim ex tactu pulſus pateſit uirtus, uel debilitas eius. Quòd uero excrementa, uerbi gratia urina, & feces hoc declarent, mulieres hoc etiam ipſæ norunt, ob hanc igitur cauſam dimiſit hoc membrum Hippocrates, quomodo ſcilicet fortitudinem cognoſcamus, & debilitatem uirtutis, præterea Galenus de hoc primo, & ſecundo De criſi agit, ideo nos etiam omittemus in præſentia hoc ipſum membrum, & tantum indagabimus quomodo ſtatus morbi, & paroxiſmi ſit breuis, uel tardus futurus, & quomodo cognoſcenda natura ſit paroxiſmorum.

Acceſſiones uero, & conſtitutiones. præſens Aphoriſmus duas habet partes quarum prima incipit ibi. Acceſſiones uero, ſecunda autem illic Sed & ex his quæ mox apparent, imprimis ut primã partem aggrediamur cognoſcendi nobis quidam termini ſunt, qui in hac parte cõtinentur, nam ex hoc poſtea ueritas Aphoriſmi patebit. Sciendum itaque imprimis eſt, quòd acceſſio apud medicos eſt pars periodi ideſt

cir-

circuitus. Quam Græci paroxiſmum dicunt, noſtri uero, tum acceſsionem, tum exacerbationem appellant, paroxiſmus eſt determinata periodi pars, periodus uero dicitur circuitus, & diffinitur à Gal. tum hic, tum etiã in lib. De Tipo, & eſt ſimilis reditus eiuſdem in idem, ita quod periodus circulum facit, & ſemper eodem modo eſt, ergo periodus motus circularis eſt, & reditus ſimilis eiuſdem in idem, eſt enim uniuerſale hoc in morbis, in quibus contingit, & maxime in febribus, ſunt. n. morbi aliqui periodici, qui tamẽ non ſunt febres, ut eſt epilepſia, podagra, & huiuſmodi, in quibus reperitur iſte reditus huius reflexionis ad eandem affectionem, at plurimum ſeruamus hos periodos in febribus interpollatis, periodus ergo eſt (ut dixit Galenus) ut in tertiana febre, quæ affligit de tertio in tertium, ut ſi inuadat à decima hora diei, & duret uſque ad uigeſimam, poſtea ceſset, quæ febris poſtea incipiat ſic in tertia die, uel uariet iſtum circulum ratione primæ, in quo incipit, ut ſi incipiat ab hora duodecima diei, tamen ſemper duret per tot horas, iſtud totum ſpacium ab una inuaſione ad aliam dicitur à Græcis periodus, & à Latinis circulus, aut circuitus. Sic quoque ſe habet iſte circuitus in alijs morbis, in quibus fit. Quem medici noſtri temporis melius aſſueti ſunt periodum nomine Græco nuncupare, quàm Latino, & paroxiſmum etiã, quàm acceſsionem, & mulieres quoque magis intelligunt, imo ſi quis mulieribus diceret acceſsiones adeſſe, credent ipſæ ſibi iniurias dici, paroxiſmus autẽ eſt deterior pars periodi, ut etiam inquit Gal. in commento,

qui

qui incipit à principio inuaſionis, & durat uſque ad ſtatum incluſiue, paroxiſmus enim ſub ſe continet principium, augumentum, & ſtatum, non autem declinationem, quoniam hæc non eſt paroxiſmi pars, ſed tantum periodi. Declaratis his *explicabo modo nunc, quid ſit morbi conſtitutio, quæ nihil aliud eſt, niſi progreßus uehemens morbi, quem alius ſeruat in tarditate, alius in uelocitate, alter cum uehementia, alius ſine uehementia, unde ratione huius diuerſitatis in progreſſu fiunt diuerſi morbi, & cum unuſquiſque morbus ſeruet ſuum progreſſum ſecundum quandam rationem determinatam, tunc dicitur morbus conſtitutus, quia ſcimus, quã morbi naturam determinatam curemus, ſiue ſit tardus, uel uelox, uel uehemens, unde & ipſi legiſperiti ſeruãt hoc, & dicunt ſuam cauſam eſſe conſtitutam, quando inuenta eſt res, de qua pertractandum ſit, & non poſſent ſuam defendere cauſam, niſi prius illius cauſæ conſtitutionem haberent, ſicut & medici non poſſent recte curare, niſi haberent morbi conſtitutionem, à qua omnes curatiuæ indicationes oriuntur.* Morbi *enim in triplici ſunt differentia iuxta uelocitatem, aut tarditatem motus, quidam ſunt cronici, alij medij, aliqui uero acuti.* Cronici *ſunt, quicunque ultra quadrageſimum diẽ porriguntur, talesq́; acuti ex decidentia dicuntur.* Morbi *uero acuti ſunt in triplici differentia, alij enim ſunt abſolute acuti, qui terminantur in quartadecima, ut tertiana uera, & pleuritis uera, tertiana ſiquidem in ſeptẽ periodis terminatur, alij peracuti ſunt, ceu febris ſynocha, qui in ſeptima finiunt, alij ſunt peracuti, ideſt ual-*

de acu-

de acuti, uti Tetanus, qui in quarta tranſit, ut angina, & cauſon, atque ita uel ex tardo, uel celeri progreſſu morborum ſumuntur conſtitutiones. Audite modo quid ſit morbus, is planè nihil aliud eſt, quàm diſpoſitio præter naturam in corpore, à qua immediate proueniunt operationes læſæ, qui etiam dicitur indiſpoſitio, à qua immediate læſæ proueniunt operationes, diſpoſitiones nanque corporis præter naturam triplices ſunt, morbi cauſa, morbus, & ſymptoma morbi, ut uerbi gratia cū, uel bilis, uel pituita aucta eſt in quantitate, aut qualitate, tunc humor ille cauſa morbi dicitur, dum propter talem humorem obſtructio, putrefactio, aut apoſtema ſit, ex quo poſtea læduntur humani corporis operationes in tribus uirtutibus, uidelicet uitali, animali, & naturali, poteſt enim eſſe, q, aut bilis, aut alius humor ſecundum quantitatem, aut qualitatem peccet in corpore, nō tamen efficiat morbum, talis autem læſio morbus uocatur qui ab eo pendet cauſa, quæ uero hanc læſionem cōſequuntur, & habent morbum factum, ſicuti morbus à bile proueniens eſt, quem ſitis ardentiſſima conſequitur, dolor capitis maximus, caliditas manifeſta ad totius corporis tactum, omnia hæc ſymptomata appellantur morbum comitātia. Videamus modo quid ſit incrementum periodi, hoc à Græcis ἀνταπόδοσις dicitur, & Leonicenus præceptor noſter uertit incrementum ſucceſſiuum, nam reuera ob linguæ noſtræ penuriam non habemus proprium nomen, Græci enim ἀνταπόδοσιν uocant remunerationem, medici uero uocant eundem ordinem periodi, eandem, atque circuitus magnitudinem,

licet non commode ſanè. Acceſsiones uero & conſtitutiones. hæc eſt prima pars, in qua intendit docere quo nam pactò cognoſcantur conſtitutiones morborum, & paroxiſmorum, ut ex hoc poſtea ſciamus dietā omnem ægrorum limitare, docetq́; has haberi ex ſignis morbi, hi enim acceſsiones declarāt, quare ſi recte morborum naturam nouerimus, acceſsionum quoque naturam ſciamus oportet, unde errant medici noſtrorum tēporum, qui dum uolunt morbum cognoſcere expectant paroxiſmum, ut ex eo morbum ipſum, qualis ſit, conijciant, cum tamen totum oppoſitum Galenus ſecundo De criſi dicat, ubi recte docet methodum cognoſcendi morbi, ex cuius poſtea cognitione in paroxiſmi ducimur notitiam, & ita tota ab illo pendet cognitio. Sed ſi res ita habet, dicet aliquis, quin tu hanc morbi naturam cū adeo neceſſaria ſit, doces? Gal. copioſe primo & ſecundo De criſi, inſuper etiam in libro De morborum differentijs, & in libro prognoſticorum rem hanc explicat, nos uero paucis ipſam perſtringemus. Morbi enim ex tribus cognoſcuntur, ex materia, ex forma, & ex loco, & in his uos exerceatis oportet, qui quidem non debetis propter ea deterreri, quoniam ex frequenti iſtarum exercitatione feruenti animo artem hanc poſtea tractu temporis exercebitis, atque illud uobis primum accidet, quod his contingit, qui inexperti ſcientiæ cytharizandi meticuloſe primum cytharam pulſant, deinde uero cum iam exerciti ſunt illam audacter pulſant. Incipiamus itaque docere quomodo morbus à forma primū cognoſcatur, cognoſcitur enim ab ea hunc i n modū, uerbi

bi gratia ſit febris, quæ eſt calor naturalis uerſus ad igneum, tunc is calor ignitus dicitur forma febris, ſimiliter forma epilepſiæ eſt contractio, quæ contingit in ipſa, itaque ut inueniatis rectam formam, ſemper illud explorat quod morbum caracterizat, ideo cum febricitantem tangentes percipietis intenſam, mordacemq́; in ipſo caliditatem, aut paroxiſmum inuadentem unà cũ frigore uidebitis, ſcietis hoc à forma, quæ eſt febris tertiana, ſed hoc non ſufficit, ſed morbi materiam inſpiciatis neceſſe eſt, quam, ex his quæ euacuantur, cognoſcetis, nam cum uidetis urinam lucidam, & citrinam, & penitus bilis colorem habentem, poteſtis dicere materiam billioſam eſſe talis morbi cauſam, ſimiliter de reliquis dicendum excrementis. Cognoſcetis præterea à loco, nam tertiana ſuum habet locum, ut plurimum enim in caput graſſatur propter materieri tenuitatem, ſimiliter ſi ſit inflammatio in thorace, & in membrana ſuccingente coſtas, huiuſmodi loci inflammatio pleuritidem notificat, inflammatio enim nihil aliud eſt, quàm ſubita eruptio ad certum, determinatumq́; locum facta à calidiori materia, quæ ab iſtis uulgaribus medicis dicitur apoſtema calidum, fit autem, ut quando locus ſit notabilis, licet materia quandoque pituitoſa ſit, tamen ratione loci, in quo morbus eſt, poßimus iudicare conſtitutionem cito fore terminabilem, ut patet de apoplexia & epilepſia, ſimiliter etiam ſi ſit affectio aliqua uentriculi, à qua ille impediatur à perfecta concoctione, tunc ſcimus ibi generari maximam pituitæ copiam, & ob id morbum fore longum, & ſic ab his omnibus naturam mor-

bi cognoſcimus,per quam poſtea cognitionem aſſequimur conſtitutionum,& paroxiſmorum. Secundum uero ſignum quo acceßiones & conſtitutiones cognoſcimus,ſunt anni tempora,& annexa, nam quandoque cõtingit morbum longum ex ſe eſſe,tamen propter anni tempus breuiorem fieri,ut Hippoc.& Galenus inquiũt de quartana accidere,quæ ex ſe quidem morbus longus eſt,ſi tamen fiat in æſtate,citius tranſit ratione calidi temporis,atque ita per temporis diſpoſitionem morbi progreſſum,& paroxiſmorum breuitatem, longitudinemq́; cognoſcimus,nam paroxiſmi tertianæ durant p duodecim tantum horas(ut teſtatur Galenus 2.De criſi)attamen ſi contingant in hieme procraſtinantur, fiuntq́; ratione frigoris longiores.Amplius annexa ducunt nos in cognitionem ſupradictorum,hæc autẽ ſunt, ætas cœli ſtatus,& temperatura,quæ omnia ſibi inuicem ſuccedunt,& correſpondent,uer enim pueritiæ, æſtas iuuentuti reſpondent,ſimiliter calida & ſicca temperatura æſtati,præterea calida,& ſicca regio temperaturæ correſpondet calidæ,& ſiccæ, ſic dicatis de reliquis.Dicimus enim morbi conſtitutionem, atque longitudinem,breuitatemq́; paroxiſmorum aduerti ex tẽperatura,quoniam ſi uerbi gratia tertiana febris contingat habenti frigidam,& ſiccam temperaturam, ut his,qui in ultimo ſenio conſtituti ſunt,tunc febris ipſa tertiana ſero eſt reſolubilis ſumpta à temperatura indicatione,ſimiliter ſi accidat hæc alicui in frigida, & ſicca regione agenti,omnia iſta longiorem faciunt tertianam & tardiorem, atque habita ita explicatione

hac

hac reliqua habetis annexa explicata. Tertium ſignum ſunt periodorum incrementa, quæ penes moram diſtinguuntur, etenim ſi uidemus incrementa eſſe longiora, tunc compertum habemus longam illam etiam morbi conſtitutionem fore. Et hic aduertatis, q; dicuntur quædam ſymptomata παθογνωμονικὰ, quæ quidem morbi eſſentiam conſequuntur, ſtatim nanque facto morbo iſta exoriuntur ſigna, quæ ſunt ueluti aſſeclæ morbi, nam ut morbus creſcit, ita & ipſa augentur, ſunt etiam quædam ſymptomata, quæ συνεδρεύοντα appellantur id eſt aßidentia, quæ non ſequuntur morbum à principio, ſed ſunt poſt apparentia, ita q; facto morbo quandoque apparent, quandoque non. Cum itaque periodorum incrementa in ſe habeant, ut anticipent, ut ſint accidentia uehementiora, ut longius perſiſtant; ſi inquã tria hæc concurrant, breuem dicatis foro conſtitutionem, & paroxiſmos. Accedamus ad ſigna poſt apparentia, & in hoc ſtudioſe animaduertatis, quoniam paucis uolo, quæ dicit Gal. in commento explicare. Debetis ſcire, ut modo dicebam, q; ſunt aliqua ſigna pathognomonica, quæ eſſentialiter manifeſtant morbum, his enim poſitis ſtatim ponitur & morbus, q; non eſſet, niſi talia ſigna de morbi eſſentia forent, maximamq; cum ipſo haberem affinitatem, nam ſi morbo duntaxat accederet, non hercle tantam fidem facerent, accidentia enim per accidens non pariunt ſcientiam, unde habetote hoc pro confeßo, quoties aliqua ſunt ſigna ualde indicantia ægritudinem, illa eßе de morbi illius eſſentia, eiuſq; ſequi principium, ſicut riſibile ſemper hominẽ ſequitur, quo

poſito ſtatim & ipſa ſequitur riſibilitas. Sunt deinde alia, quæ poſt ſequuntur hominem, ut habere philoſophiæ ſcientiam, iſtud enim non ineſt homini à principio, ſic dicatis etiam de ſignis, quędã enim morbi principium ſectantur, ita ut eo conſtituto ſtatim huius appareant ſigna, quædam uero apparent poſt principiũ tantum morbi, uerbi gratia pleuritis eſt inflammatio calida facta in panniculo illo ſuccingente coſtas ob aliquam materiæ collectionem, cum autem locus inflammationis ſit membrana neruoſa, ob id ea admodum ſenſibilis eſt, itaque facta aliqua inflammatione, ſtatim in ipſa dolor apparet, dolor igitur erit ſignum pathognomonicum inſequens principium pleuritidis, & erit dolor non ſimpliciter, ſed acutus (quare autem fiat dolor acutus in pleuritide Galenus dicit 2. De locis affectis,) rurſus cum in tali panniculo fiat inflammatio, inflammatio autem, cum nequeat eſſe abſque calore præternaturali, ideo fiet etiam in pleuritide calor præternaturalis, & quia locus inflammationis proximus eſt cordi, ergo fiet febris, & tale erit etiam ſignum pathognomonicum, & quoniam ubi eſt inflammatio talis, ibi eſt mẽbrum faciens ad reſpirationem, ideo affecta illa parte ſequitur difficultas anhelitus, & quia impeditur etiam pulmo, propterea fit tuſſis, quæ nihil eſt aliud, quàm motus factus ab ipſo pulmone ad aliquod nocuum expellendum, & ita uidetis, quomodo poſita iſta inflammatione in illo panniculo ſequuntur iſta omnia ſigna, quæ eſſentialia ſunt, nec non ſequentia principium, & eſſentiam morbi, quæ non indicant tamen magnitudinem

nem, aut paruitatem morbi, ſimiliter nec longitudinē; nec breuitatem ipſius manifeſtant. Alia autem ſunt ſigna, quæ & ipſa aliquomodo uidentur de eſſentia morbi, quæ apparent poſtquàm factus eſt morbus, & iſta quandoque apparent, quandoque nō, ut ſputum in pleureſi, quandoque enim adeo pertinax eſt pleureſis, ut ſputum aliquo pacto nō appareat, ſed ſtatim æger ad mortem ducatur, aliquando tale ſignum apparet, ſed non ſequitur pleuritidem, ut alia pathognomonica ſigna. Iſta autem ſigna ab Hippo. poſt apparentia nuncupata duo indicant, aut morbi malitiam, ſiue bonitatem, aut terminum ipſius, iſta autem malitia, & bonitas morum ipſorum morborum attenditur penès duo, uirtutem ſcilicet, & morbum, nam ſi uirtus ſuperet morbum, tunc dicimus morbum eſſe boni moris, at ſi econuerſo ſe habeat res, tunc morbus mali moris eſſe dicitur, quia uirtutem opprimit, ſumitur etiam iſta malitia, & bonitas à tribus alijs, ab operationibus quidem, nam ſi actiones mēbrorum ſunt magis, uel minus debiles, tunc morbus erit boni, aut mali moris, ut in pleuritide ſi quis non poteſt ſe continere ut nō poſſit dormire, ex hoc indicatur morbum eſſe mali moris, ſecundo ſumitur penès excrementa ipſa, quæ duplicia ſunt, aut naturalia, ut quæ aut p urinam, aut per ſeceſſum, aut per ſudorem exeunt, alia uero ſunt ex toto genere præter naturam, ſicut quæ per nares & per ſolutam continuitatem ut fit in fluxu hæmoroidarum, & per huiuſcemodi excernentur. Tertio ab ipſa qualitate mutata, ut nigredo, quæ apparet in corpore, caſus capillorum & ſimilia, non enim me diſ-

ſundo in horum explicatione, quoniam habebitis iſta omnia diffuſiſsime in ſcriptis, quæ ego domi trado. Quæ autem ab excrementis ſumuntur, & præſertim quæ per ſeceſſum euacuantur, triplicia ſunt, aut enim aucta ſunt, aut cruda, aut aſſata, nam ſi excrementa con cocta ſunt, tunc dicemus morbum habere bonitatem mo ris, q; ſi fuerint cruda, hoc dupliciter continget, aut.n. ſunt cruda, cum potentia tamen, ut concoquantur, aut cum impotentia ut cõcoquantur, ſi primo modo erunt, morbus non erit ex toto mali moris, ſed medio modo ſe habebit, ſi uero ſecundo modo erunt, tunc morbus pæni tus mali moris eſſe dicetur, & ad mortem ducet infir mum, ut uerbi gratia ſi apparet phlegma uitreum, quod nullo modo concoqui poteſt, ut eſt in febre lyparia, ſi militer dicatis ſi excrementa fuerint aſſata, in his dan tur diuerſi gradus, alia nanque ſunt parum aſſata, quæ dam uero multum aſſata, quæ parum aſſata ſunt, indi cant non eſſe magnum exceſſum in caliditate præterna turali & ſic morbum medio modo ſe habere in malitia, q; ſi fuerit, facta maxima aſsatio, tum oſtendetur nobis calorem præter naturalem ualde eſſe auctum, & conſe quenter morbum eſſe mali moris, & ad mortem ducere ægrum, ut quando excrementa uirilia aut nigra appa rent, ſiue ſit urina, ſiue feces, quæ per inteſtina exeunt. Hæc autem omnia indicant malitiam aut bonitatem morum ipſorum morborum, audiatis modo quando iſta indicant terminũ morbi, ad futurus ſit longus, uel bre uis. Videatis itaque hæc ſigna poſt apparentia ſi cito appareant, an tarde, q; ſi cito apparebunt, dicatis mor bum

bum futurum eſſe breuem, ſicuti in pleuritide ſputum ipſum, q. ſi tarde apparebunt, morbus longus erit. Et *quia omne ſignum dicitur eſſe relatiuum, ideo ſi iſtud met ſignum poſt apparens ad diuerſa referatur, diuerſa etiam ſortietur nomina, nam ſi ad morbum præſentem refertur, dicitur dignoſticum, ſi autem ad morbum futurum, appellatur prognoſticum, ſi uero ad præteritum, anagnoſticum, ideſt rememoratiuum nominatur, & hoc pactò non opus eſt plura iſta ſigna ponere oſtendentia præteritum, præſentem, & futurum ſtatum, & ſi addatis modo dies creticos, in quibus iſta ſigna apparent, iſti ſanè pari paſſu indicabunt bonitatem & malitiam morbi præſentem, præteritam, & futuram, & dicentur tum ſigna cretica, & hæc ſatis ſint pro nunc.* Le*gamus modo iſtam ſecundam partem Aphoriſmi.* Sed ex his, quæ mox apparent indicia ſumuntur, *Iam didiciſtis, quæ ſint illa, quæ mox apparent, non oportet amplius repetere.* Quemadmodum in morbo laterali. *Dat exemplum* Hippocra. *quomodo ea, quæ mox apparent, indicant mores morbi.* Notate *q. enumerauit tantum* Hippoc. *ſigna iſta poſt apparentia, dimiſit autem pathognomonica, quoniam hæc non indicant mores morbi, ſed naturam duntaxat atque eſſentiam eius.* Exemplum *autem eſt de pleuritide dicens, q. ſi in primis ſtatim diebus ſputum non apparet iudicia talem pleuritidem fore longam, q. ſi ſtatim ſputum apparuerit, breuem fore dijudicabis, & ita uidetis quomodo ſputum non ſit ſignum pathognomonicum, quoniam poteſt eſſe pleureſis abſque ſputo, quod quidem ſi-*

gno pathognomonico minime cõtingit, ipſum enim (ut dictum eſt) ſemper concomitatur morbi eſsentiã, à qua neceſſariò dependet, ſicut etiam de tuſsi, tuſsis enim ex neceſsitate pleuritidem inſequitur. Quòd ſi ſputum in primis diebus aut in tertia, aut quarta die apparet, indicatur nobis morbum fore breuem, & q, in ſeptima terminabitur, nam quarta eſt indicatiua ſeptimæ (dicebat ille) & propterea cum apparet in principio, pleuritis cito terminabitur. Pro quo debetis animaduertere, ut dicebat Galenus in primo De criſi, principium tripliciter ſumi, quandoque enim principium accipitur pro illa parte indiuiſibili temporis, quæ eſt, quando incipit morbus & hoc pacto non capitur hic, ſecundo modo capitur pro illa parte, quæ quidem contra diſtincta eſt ab ipſo augumẽto, exempli gratia ponatur q, in ſeptima die ſit ſtatus pleuritidis, illud tempus, quod eſt à prima die uſque ad quartam diem dicitur principium, tertio modo dicitur pro illo tempore, in quo nullum cõcoctionis ſignum apparet in ipſo morbo, & eſt principium humoris, qui nondum eſt concoctus. Hic per principium intelligimus ipſum ſecundo modo dictum. nam in hoc principio ubi apparuerit ſputum, ſtatim dijudica morbum illum futurum breuem, q, ſi non in quarta, ſed in ſeptima die apparuerit, tunc morbus erit longus. Quòd ſi quis dicat, ſi pleureſis eſt apoſtema, ergo nullo modo in primis diebus propter materiei inconcoctionem æger poteſt aliquid emittere, neque uidetur uerum dictum Hippocratis dicentis, q, in primis diebus poteſt apparere ſputum, ſoluit Galenus in commento hoc dubium,

bium,q. argumentũ concludit de apoſtematibus extrinſecis, in his enim ob craßitiem cutis extrinſecæ nullo modo poteſt materia reſudare ut expellatur, quia cutis eſt operculum materiæ,& ualde craſſum, at in apoſtematibus intrinſecis ſecus ſe habet, quoniam in his membranæ apoſtematis materiam regentes admodũ tenues ſunt, propterea cum illis aliqua materia colligitur, tũc talis materia propter membranarum tenuitatem poteſt reſudare, neque concoctionem expectat, ſicut eſt in apoſtematibus oculorum, in quibus & ſi materia illa non ſit concocta, tamen poteſt reſudare ob tenuitatem membranarum ibi exiſtentium, ſic ex membrana illa coſtas ſuccingente inflammata, ita ut ibi materia colligatur, portio materiæ ante concoctionem reſudat, & ſi fiat illa reſudatio in primis diebus, aliquid expuitur, & morbus breuis fit, ſi uero fiat in ſeptima die, erit longus. Habetis hactenus omnia quæ ſunt in contextu ſatis clara, reliquum eſt modo, ut terminemus curam Anaxionis à Galeno in commento poſitam, nam caſus iſte pulcherrimus eſt, de quo Hippoc. tractat in libris epidemiarum, qui ſunt cum diligentia ſpectandi, neque eſſet pauca utilitas ſi in ſcholis publice legerentur, quoniam multa arcana, imo tota medicina perdiſceretur. Iſtum igitur caſum ibi poſuit Hippocra. & eundem figurauit Galenus hic, & 2. lib. De difficultate reſpirationis, & primo De criſi circa finem. Caſus talis eſt. In Abderis Anaxiona, qui iuxta portas Thracias, febris acuta inuaſit. Antequàm ulterius progrediamur, pro faciliori dicendorũ notitia notanda ſunt duo

iſta

iſta uocabula, Abdera in ſingulari, & Abderæ in plurali. Abdera eſt inſula in Ionio mari, ex qua Democritus fuit, & poſtea Abderita dictus eſt. Abderæ uero urbs eſt in Theſſalia, in qua Hippoc. noſter per multum tempus artem medicam exercuit ſub rege Perdica, cui ualde familiaris fuit, ut etiam ſupra dixi, in Abderis uero erat Anaxion quidam æger prope portas habitans, quē febris acuta inuaſit, lateris dextri dolor continuus, & quæ ſequuntur. Hic eſt dubitatio, quia uidetur Hippoc. non obſeruare ſuam breuitatem, cui propter grauitatē tantum ſtuduit, quoniam ſtatim dicere potuerat, hic erat pleuriticus, & ex hoc reliqua innotuiſſent dolor, febris, & alia. Notandum, q̃ Hippoc. recenſens huiuſmodi caſum noluit morbi naturam (ut Galenus 2. De difficultate anhelitus refert) oſtendere, ſed mores, morbi nã ſi naturam eius manifeſtare uoluiſſet, ſat erat dicere, hic pleuriticus eſt, uerum ipſe quidem morbi mores (ut dixi) patefacere intendebat, & ob id cœpit ſigna poſt apparentia memorare, q̃ ſi dixiſſet eſt pleuriticus, nihil aliud, quàm naturam habuiſſemus, nõ autem mores, ſalubritatem, & inſalubritatem, dicit itaque ſic, hunc inuaſit febris acuta, febris eſt ſignum pathognomonicum ſemper inſequens naturam morbi, acuta uero febris eſt ſignum poſt apparens, quoniã poteſt eſſe pleuritis abſque acuta febre, & tamen erit perfecta pleuritis, & addit Tuſſis ſicca tuſſis quidem ſignum pathognomonicum, & ipſa inſequens ſemper morbi naturam, ſed tuſſis ſicca eſt ſignum poſt apparens, quoniam poteſt eſſe quandoque tuſſis, quæ tamen non ſicca ſit,

&

& ita tam febris acuta, quàm tuſsis ſicca indicant mo res pleuritidis, præterea addit Dolor dextri late= ris continuus. *Et dixit continuus, ut arceret iſtud ſi gnum pathognomonicum, uidelicet dolor, & faceret ip ſum poſt apparens, neque enim ſemper apparet dolor continuus, nam quandoque etiam interpolatus, & de= inde dicit,* Neque primis diebus expuebat ali= quid *hoc indicat morbi longitudinem, hic uero per ly* primis diebus. *Intelligatis principium, non ſecundo, ſed tertio modo dictum, patet itaque q̃,* Hippoc. *per hæc ſigna naturam indicauit, ſimul & morbi mores, quia ſunt aggregata ex pathognomonicis, & poſt apparen= tibus. Sed ſtatim dicat aliquis, ſi accidentia erant acuta, cur morbus non erat in ſtatu, nam ? uidebatur ſtatus eſ ſe in accidentibus, & tamen morbus in principio erat.* Dico, q̃, *iſta accidentia ſunt per accidens, neque enim ſunt per ſe, quæ enim per ſe accidentia ſunt, per ſe mor= bum indicant, adiungit* Sitibundus, peruigil. *Nam febris acuta ſitim indicat, & uigilias, ſitim quidem, quia febris ipſa acuta calida eſt & ſicca, cuius etiam na turæ ſitis eſt, cuius contrarium, frigidum & humidum exiſtit, uigilias uero quoniam aſcendunt uapores calidi ad cerebrum, qui uigilias inferunt ſequitur* Hippocra. Vrinæ bene coloratæ, multæ, tenues. *Contin= git enim quandoque in febribus peſtilentialibus, reli= quisq́; à bile pendentibus, ut urinæ lucidæ ſint, & colo ratæ propter mixtionem portionis bilis cum illis, & propterea uidentur bonæ. Sed quare in iſto* Anaxione *urinæ erant multæ?* Dico, q̃, *medicinæ diureticæ cali=*

dæ

dæ ſunt & ſiccæ, & hac ratione multam prouocant urinam, cum itaque febris hæc quantum ad qualitates medicinis diureticis aßimiletur, ob hoc ipſa contingit abũdantia urinæ, quia membra colliquantur, nam ꝙ medicina facit diuretica, quæ calida eſt & ſicca, idem facit humor etiam bilioſus febrem generans, cum ſit calidus & ſiccus, iſta igitur ſigna non referuntur ad pleuritidem, ſed ad febrem, hæc enim febris naturam indicant, quæ poſtea pleuritidis naturã ſignificat, hæc enim ſunt per accidens, ideſt per aliud quia per febrem indicant febrem. Poſtea ſubdit Sexta die delirauit. Intelligatis uos parum & quare (dicet quis) addit parum? Ratio eſt quia παραλῆρος paruum delirium eſt, illud enim παρὰ eſt præpoſitio, quæ ſemper in compoſitione minuit, ſicut παραφρενῆτις ſignificat paruam phrenitidem, ſed etiam ex alio ſcio ꝙ fuit paruum delirium, quia Gal. 2. de difficultate reſpirationis teſtatur, ꝙ qui delirat, magnum habet & rarum anhelitum cũ autem iſte ſit in principio, ſequitur quod non habeat magnum anhelitum, neque ex conſequenti magnum delirium, & addit Neque calefacientia aliquid proficiebant. Notate ꝙ Hippocra. ſolitus erat in febribus, & in principio pleuritidis adhibere fomenta, quæ laudantur ab ipſo 2. De acutis, ſimiliter itaque dicit ꝙ cum fomenta in principio applicata eſſent uſque ad ſextam diem, nihil contulerunt, & ratio eſt, quia materia erat admodum rebellis & cruda, nam ſi ex applicatione fomentorum in aliquo loco doloroſo dolor non ſedatur, ſignum eſt ꝙ materia crudisſima eſt, & rebellis, et

ratio eſt, quia fomenta concoquunt aliqualiter mate-riam, & illam partem concoctam poſtea per halitum reſoluunt, & ſic mitigatur dolor, qui ſi non mitigatur ſignum eſt, q; nulla concoctio facta eſt ex fomentis, & ex conſequenti nulla reſolutio, ergo ſequitur, q; mate-ria cruda remanſit, ut erat in Anaxione noſtro Septi ma die magis laborabat, quia febris intendeba tur. dicit q; dolor auctus eſt die ſeptima & febris, & notate, q; febris hic eſt per accidens, non autem morbus per ſe, ideo & ſi ipſa augetur, reliqua uero ſymptoma-ta minime, hoc non eſt mirum, quia accidens. Ratio au-tem quamobrem febris augebatur tunc eſt, quia mate-ria incipiebat aliqualiter concoqui, & ideo cum maior eſſet pugna naturæ contra morbum, & motum maior fieret, ex hoc ſequebatur auctio febris. Neque dolo res comminuebantur. Et quaſi innuit, q; ſola fe bris erat aucta notabiliter, reliqua uero ſy mptomata minime Octaua uenam in cubito ſecui: Notate quia adeſt maxima difficultas, cur Hippoc. expectaue rit octauam diem ad phlobotomandam fluxionem, nã ſi nos nunc expectaremus octauam diem in phloboto-mando aliquem pleuriticum, interficeremus ipſum, & maximus error committeretur. Galenus in tertio illo epidemiarum, ubi Hippoc. poſuit hunc caſum, exponẽs hæc uerba dixit, q; Hippocrates ideo expectauit octa-uam diem, quia ipſe fecit notata dignũ, quod fuit in ta-li die uenæ ſectio, quod autem fuerit hoc notatu dignũ, Galenus nullo alio modo declarauit, & miror de ipſo, quare dixerit illud eſſe raro factum, & huius declara-

tio-

tionem prætermiſerit, nam ſiue per raro factum intelligat, q; hoc ab Hippoc. tantum fuerit factum, ſiue aliud quid, debebat declarare, & non relinquere nos in tenebris. Dicerem ego, q; huius ratio fuit ex principio primi De ratione uictus, q; in aliqua inflammatione, ubi fortis exiſtit dolor, debemus prius fomentis dolorem mitigare, quo facto deinde ſeca uenam, & ſanguinem extrahas uſque ad mutationem coloris, idest apoſtematis, & hoc intelligitur quando materia eſt ualde rebellis, & fortiſsimus exiſtit dolor, ita ut uirtutem proſternet, nam ſi in dolore ita fortiſsime mitteretur ſanguis, tunc interficeremus ægrum, facta igitur aliqua lenitione doloris per applicationem fomentorum ſecanda uenit uena, hoc eſt quod diuiniſsime dicebat Auicen. Cum purgare uolueris, dolorem prius ſedato, & hoc obſeruauit Hippoc. & hoc innuit per illa uerba Neque calefacientia aliquid proficiebant ideo primo tentauit fomentis, quæ cum nihil contulerint, fecit, quod dixit in 2. De acutis, q; uena erat ſecanda, aderant autem in principio ingentes colores, & ob id noluit in principio eum phlobotomare, ſed prius fomentis uoluit tentare, quoniam ægrum interfeciſſet, & hoc eſt illud notatu dignum, quia ſic agens nobis præcepit, ut idem etiam, cũ tali pleuritico occurrimus, efficiamus, cui dolor maximus in principio adſit, & hæc ſint pro ſolutione quæſtionis, addit poſtea Sanguis plurimus fluxit Gal. in 2. De ratione uictus docuit, quantum eſſet euacuandum, & dixit, q; erat euacuandum uſque ad mutationẽ coloris, in 4. uero De ratione uictus dixit, q; erat eua-

cuandum uſque ad ſyncopen, licet ille quartus liber non ſit Hippoc. eſt tamen cuiuſdam ſui diſcipuli, an autẽ ſit euacuandum uſque ad ſyncopen, non eſt præſentis ſpeculationis, quoniam de hoc poſtea dicemus, facta ſectione uenæ ceſſauit dolor, quoniam materia adhuc non erat concocta, ita ut poſſet excerni per tuſsim, ideo erãt adhuc tuſſes ſiccæ, bene erat dolor ſedatus, in undecima uero die incæperunt apparere ſigna concoctionis, & hoc ſignum erat ꝙ natura manifeſte materiam concoquebat, poſtea incæpit ſudare circa caput, & hoc quia materia, quæ in capite erat, reſoluebatur, ꝙ autem ibi adeſſet, patet ex delirio, ergo ſignum erat in capite materiam adeſſe, deinde in undecima illa die febres decreuerunt, non intelligatis quantum ad magnitudinẽ, quia nondum erat in ſtatu, ſed quo ad malitiam, nam in illa die erat febris ſatis ſignificans bonitatem ipſius morbi, qui cum eſt in augmento eſt mordacior intenſiue, cũ uero eſt in ſtatu, eſt mordacior extenſiue, & ita poteſt eſſe, ꝙ in ſtatu morbus magnus ſit, extenſiue tamen paruus, quia ſalubris eſt, & bonitatem indicat, & hoc modo intelligit hic Hippoc. uidelicet ꝙ febris erat minor reſpectu malitiei, non autem magnitudinis, quia non erat adhuc in ſtatu. In 2. die concoctio erat manifeſta, quia in 20. fuit criſis imperfecta ideo ceſſauit febris, & leuatus eſt, tamen remanſerat ſitis, & quæ è pulmone excernebantur, non erant ita bona, cuius ſignum erat, ꝙ materia non erat bene expurgata, & quia quæ remanent poſt criſim recidiuas facere ſolent, propterea in uigeſima ſeptima incæpit rurſus febricitare, de-

inde fuit facta perfectior concoctio, & ſolutus fuit morbus, & ſanatus eſt æger. Expoſui hunc Aphoriſmũ, *quàm paucißimis uerbis potui, quoniam tempus breue admodum eſt.*

XIII.

SEnes facillime ieiunium ferunt, ſecundo loco qui ætatem conſiſtentem habent, minus adoleſcentes, omnium minime pueri, præſertim qui inter ipſos ſunt uiuidiores.

HIppocratis ſcopus in hoc libro eſt tradere doctrinam de purgatione corporis (ut ſupra dictũ eſt) & quia purgatio fit per potionem, per uictus adminiſtrationem, perq; manualem operationem, hic tractat de illa, quæ fit per uictus rationem, diximus de hoc alimento, & adnotauimus ipſum conſiderari, tum abſolute, tum reſpectu uirtutis, atque hoc modo tripliciter, aut enim prout uirtutem conſeruat, aut prout eam expurgat, aut eandem auget, Hippoc. *uero hic agit de eo alimento, quod ipſam uirtutem expurgat.* Et *quia fuit dogmatibus ex* Galeni *ſententia, ideo non tantum contentus fuit dicere ſupra expurgandam eſſe uirtutem ꝑ uictus rationem adhibita tenui dieta, ſed dixit hoc dupliciter poſſe indicari, primo ſumpta indicatione à uirtute, ſecundo à morbo, & ab eius conſtitutione, ſumitur etiam indicatio à morbo particulari, uidelicet à paro-*

xiſmo,

xiſmo, nunquid eius ſtatus futurus ſit longus, aut breuis, & nos ſecundum longitudinem, & breuitatem ſtatus cibum inſtituimus. Nunc autem de particulari indicatione ſumpta à uirtute, à qua limitatur alimentum, intendit pertractare, quia uero uirtutem circumſcribimus ſecundum ætates, temperaturas, conſuetudinem, tẽpus anni, regionem, & reliqua, ideo ab his ſumit metam, ut indicationes declaret ſumendas à uirtute, & primo ab ætate, & temperatura, quæ ſunt admodum ſimilia; ætas ſiquidem tempori proportionatur, ætas enim iuuẽtutis aßimilatur æſtati, ſimiliter de alijs ætatibus, & licet etiam alia, tempora anni, cœli ſtatus conſtitutio, & ſimilia proportionentur tempori, non tamen iſta, ſicut illa, quia illa intrinſeca, iſta uero extrinſeca ſunt, quæ licet conueniant temperaturæ, non tamen ita, ut ætas, cum ſit (ut dixi) intrinſeca. De ætatibus tertio agemus, de quibus agit Hippoc. in hoc præſenti Aphoriſmo, ex quibus ſumitur indicatio, nunquid uirtus toleret exquiſitam uictus rationem expurgantem, & propterea dicit Senes facillime ieiunium ferunt. Aphoriſmus hic, ſi ſimpliciter conſideretur ſine ratione uidetur (ſicut eſt reuera) prolatus, noſtis enim Aphoriſmos quandoque ratione, quandoque uero ſine ratione proferri, ille ſine ratione profertur, qui per ſe notus eſt, cũ autem iſte & per ſe ſit ignotus, & ſine ratione prolatus, ob id Gal. cenſet eum conſequenti connectendum eſſe, ita ut ſequens ſit præſentis Aphoriſ. ratio, atque ſic fiat unus Aphoriſ. cum ſua ratione. Quicquid ſit ego primum explicabo totum Aphoriſ. poſtea uero rationẽ,

poſtremo dubitationes, ſi quæ erunt examinandæ, explicabimus, memores ſemper dicti illius tertio metaphyſices, ubi docet Philoſophus pertractandas eſſe dubitationes, quæ circa rem contingunt, quoniam ipſæ ligãt mentes noſtras, quin poſſint ulterius progredi. Antequàm uero declaremus ſenſum Aphoriſ. nomina quædã æquiuoca diſtinguenda ſunt. Prima enim Aphoriſ. dictio dupliciter intelligitur, ſenex enim uno modo capitur pro primo ſenio, alio modo pro ultimo, primo quidem ſenium eſt à quinto ſeptenario uſque ad ſeptimum ſeptenarium, & eſt à 35. anno uſque ad 49. & ibi terminatur 7. ſeptimana, perdurat autem uſque ad 63. annum, nec terminus ille extenditur, aut difficile, ut in tertio Aphor. Hippoc. & Gal. limitant, ubi autem extenditur, omnes decreſcunt operationes, ob id ueteres ſacrificabant Ioui, ſi quando excedebant hoc tempus, ipſi nãque Ioui talis terminus dicatus erat. Alio modo ſumitur ſenium pro ætate decrepita, quæ incipit à 63. anno uſque ad finem uitæ. Ieiunium hoc etiam nomen dupliciter dicitur, uno modo cum nihil prorſus datur, unde dicuntur ieiuni, qui nihil omnino ſumpſerunt, altero modo dicitur ieiunium ὀλιγοσιτισμὸς, ideſt parua eſca, cum enim quis parum aſſumit, ieiunus poteſt appellari. Facile ieiunium ferunt iſta pars dupliciter dicitur, ſicut ſuum oppoſitum, quod eſt difficile ieiuniũ ferre, dicitur enim quantum ad appetitum, & quantũ ad noxam. Quantum ad appetitum dicitur quis facile ieiunium ferre, cum etſi notabili tempore ſine cibo permaneat, non tamen appetit, qui tamen quoad nocumentum

tum dicitur ferre difficile ieiunium, quia licet quantum ad appetitum queat ieiunium ferre, tamen læditur ex tali tolerantia, & propterea dicitur difficile ferre ieiunium, quantum ad nocumentum, & ita iſti non tolerant abſolute ieiunium, cum facile ferant quoad appetitum tantum, difficile autem quoad nocumentum, ut qui morbum, quem βολιμὸν, ſiue famem bouinam appellant, patiuntur, huiuſmodi enim homines quoad appetitum facile ferunt ieiunium (neque enim fameſcunt) læduntur tamen, propterea quia non poſſunt eſſe, & ita fiunt tabidi & macilenti. Alio modo dicitur aliquis facile ieiunium ferre quoad nocumentum, difficile uero quo ad appetitum, pro quo ſcitote, ꝙ appetentia naturalis naſcitur à quinque motibus, ut bene Gal. in 5. De ſymptomatum caſis meminit, primus motus eſt, qui fit à membris attrahentibus alimentum à uenis, ſecundus fit à uenis, quæ ex membrorum attractione inanitiæ ab hepate trahunt, tertius eſt motus factus ab hepate, quod & ipſum inanitum trahit à uenis meſaraicis, quæ terminantur ad uentriculum, chylum ad hepar deferentes, quartus fit à uenis meſaraicis, uentriculo trahentibus, quintus à uentriculo fit, qui cum non habeat unde attrahat (quia alimentum ab extrinſeco ſumit) inanitus corrugatur, ex qua corrugatione appetitus ille excitatur, qui fames appellatur, quapropter natura prouida ſenſum dedit ori uentriculi magnum, ut tempore corrugationis ex inanitione factæ perciperet famem mediante uirtute illa ſenſitiua, ſed ſi in ipſo non ſit uacuitas, ita ꝙ non poſſit corrugatio fieri, non fit ille ſenſus, qui fa-

mes appellatur, quia humores crudi in uentriculo re-perti non permittunt huiuſmodi corrugationem fieri. Cum autem nihil in ipſo ſit, tunc membra ſtimulant ſua attractione, & inducunt famem, quæ indiget illis quinque motibus, ſi loquamur de fame naturali. Dico itaq; *rediens ad rem, ꝙ quandoque contingit famem facile ab aliquo ſuſtineri quoad nocumentum, difficile uero quo ad appetitum, ut qui canina fame laborant, hi enim habent membra ſatis ualida, ut non poßint famem abſque inſigni detrimento ferre, quo ad ipſam appetentiã maxime appetunt appetitu non naturali, propterea quia innaturalis eſt, & uiolenta illa corrugatio, cum fiat ab extrinſeco, utpote à frigiditate corrugante ex tali morbo facta. Sunt qui famem ſyncopalem patiuntur, ita ut ſi non comedant, cum fameſcunt, ſtatim abeãt in ſyncopen, iſti tamen differunt ab habentibus caninã famem, quia illi habent famem ſimilem admodum appetentiæ naturali, iſti autem appetunt cibari, non quia fameſcant, ſub ꝙ ſi à cibo abſtineant, læduntur.* Senes facillime ieiunium ferunt *propoſitio hæc ſi intelligitur de primo ſenio, & de ieiunio, quod eſt nihil dare, uera eſt hoc modo, ita ꝙ ſit ſenſus in primo ſenio conſtituti à 35. anno uſque ad 50. facile ieiunium ferunt, tũ quoad appetitum, tum etiam quoad noxam, quia membra non multum debilitantur. ſi uero de ultimo ſenio intelligitur falſa erit prorſus. Sed unde eſt (dicet ille) ꝙ hi quo ad utrunque facile ieiunium ferunt?* Dico, ꝙ *quia abundant multa pituita, quia uentriculus frigidior factus eſt (non dico pituitam acidam, non ſalſam, ſed dul-*

rem, quæ per ulteriorem concoctionem fieri ſanguis po teſt) ideo uentriculus propter illam pituitam, nec corrugatur, nec ad famem ſtimulatur, quia illa pituita relaxat admodum, ut facile tolerent, quia cum poßit uerti in ſanguinem tarde corrugatur uentriculus, quoniam uenæ meſaraicæ ſemper habent quid attrahant, & facile ille patitur famem quoad læſionem & nocumentum, quia alimenti indigentia ex abſtinentia eſt calore naturali humidum radicale noſtri corporis abſumente, alia eſt cauſa, ubi in uenis non eſt ſanguis nutriens membra ex hoc prouenit nocumentum, cũ quis à cibo abſtineat, quia ſanguis eſt proxima natura membrorum, ut dicebat Ariſt. 2. De generatione animalium, aut ſi bene recolo in libris De generatione, & corruptione, & Galenus 2. De facultatibus naturalibus, ſed in his non eſt calor ita potens, ut poßit ualde abſumere, quia dicebat Galenus in 20. Techni, ꝙ iſti cum ſunt in primo ſenio conſtituti, efficiuntur frigidiores, ſecundo tolerant ieiunium, quia in uenis habent theſaurum, habent enim ſanguinem frigidiorem qui non ita à calore naturali abſumitur præterea facile tolerant, quoniam eorũ corpora non difflantur multum, ut adoleſcentium, quia dẽſiora ſunt, neque ita ſe exercent, ut adoleſcentes, qui cũ neſciunt quid agant aliud, ſaltant, iſti uero grauiter ambulant, neque faciunt illa exercitia fortia, & ita nõ facile eorũ ſpiritus difflantur, quo fit, ut eorũ mẽbra non facile afficiantur, & ex cõſequenti corpus robuſtius remaneat, & ſic poſſunt facile abſq; nocumẽto notabili famẽ tolerare, tũ quo ad appetẽtiã, tũ quo ad ipsã noxã

propter cauſas iam aſsignatas, ſenes autem in ultimo ſe nio conſtituti ut ſunt hi qui attingunt 63. annum intel ligendo per ieiunium nihil dare, difficulter ieiunium fe runt, tolerant autem illud ſecundo modo dictum, quod eſt parum & ſæpe dare, ſi enim ipſis nihil detis, tunc ca dunt in ſyncopen, nam licet habeant pituitam in uentri culo, & calorem naturalem debiliorem, tamen illa pi- tuita acida eſt, non dulcis, quoniam putreſcit. Dixi.n. aliàs quomodo acidus ſapor non fit ex admixtione, ut uoluit Auicenna, ſed ex putredine, propterea dico, ꝙ iſti non tolerant ieiunium primo modo. Sed dices, quomodo pauco egent cibo, & ſæpe, cum ipſi propter maximam debilitatem caloris non indigeant cibo? Dico, ꝙ ideo indigent pauco cibo, quia ipſi in uenis, nihil aliud ha- bent, quàm aranearum telas, ideo ſi nihil detur, membra non poßent nutriri, cum ſanguine careant, ſed ſi multũ detur, tunc extinguetur calor ille paucus, ſicuti enim cõ tingit lucernæ, quæ ſi nimium olei ponatur, extingui- tur, & ſi nihil ſimiliter, ita ſenibus hiſce, ſi multum de- tis, ſuffocatis calorem innatum debilem, ſi nihil, extin- guetis, ſi parum, conſeruabitis, ideo ipſi ferunt, ieiuniũ ſecundo modo ſumptum. Secundo loco, qui æta- tem conſiſtentem habent. Aetas conſiſtentiæ du- pliciter capitur, uno modo communiter, alio modo pro prie, proprie quidem eſt à quarto ſeptenario uſque ad quintum uidelicet à 28. anno, uſque ad 35. aliquando autem extenditur uſque ad quadrageſimum annum, & hoc, ſi fuerit corpus robuſtum, & calidum, imo aliquan do extenditur uſque ad 45. annum, quoniam nondum

apparet læſio in operationibus,& tunc erit conſiſtentia improprie dicta,ſimiliter adoleſcentia dupliciter cõſideratur,uno modo proprie,& incipit à decimoquarto anno uſque ad uigeſimum primum & quandoque ſe extendit uſque ad uigeſimum octauum & tunc impropriè dicitur adoleſcentia,pueritia uero improprie incipit à primo ortu uſque ad decimumquartum annum,ſed proprie à 7,uſque ad 14.annum,dicit ergo Hippocr. ꝙ iſti difficile ieiunium ferunt,intelligendo (ut bene notat Gal.in commento)non ætatem à 28.anno uſque ad 35.(quia eſt proximus admodum adoleſcentiæ talis ſtatus)ſed intelligendo ætatem conſiſtentiæ late incipiendo à 35.uſque ad 40.uel 43.annum, illi enim difficile tolerãt ieiunium reſpectu exiſtentium in primo ſenio, facile uero reſpectu iuuenum,quod dixi de primo ſenio reſpectu ultimi ſenij,uos poteritis dicere de iſtis,nã cognitis extremis,media facile cognoſcetis Minus adoleſcentes. Adoleſcentes ſunt in tertio loco,qui reſpectu ætatis conſiſtentis difficile ferunt ieiunium, reſpectu uero ætatis inferioris facile tum quia calor reſpectu illorum potentior eſt,tum etiam quia exercitia ſunt ualidiora.Omnium minime pueri.Iſti ſunt in quarto loco,quoniam ipſi non ferunt ieiunium ullo modo,habent enim calorem ualidum diſſoluentem ſanguinem,et ſpiritus ſatis ſubtiles,propterea diſſlantur etiam, quia multo plus creſcunt,quàm alij.ſunt etiam raræ teſturæ, qđ ex mollitie apparet,quæ(ut dicit philoſophus quarto metheororum 30.& Galenus)fit,cum partes inuicem accedunt,& in ſeipſas contrahuntur,tunc enim ap

paret mollities, non autem durities ulla, atque ex ipſa retractione huiuſmodi fit raritas texturæ. Reliquum modo eſt examinare cur uiuaciora animalia, de quibus in ultima parte Aphoriſmi facit mentionem, ægre famem ſuſtineant. Ariſtoteles 2. De generatione animalium capite 2. & Galenus 2. De temperamentis capite 2. (ſi recte memini) rationem dabant dicentes, q̃ uiuacitas ex nimia prouenit caliditate, calditas enim (ut loco citato dicebat Galenus) cauſa roboris eſt in omnibus animalibus, ubi intelligit de caliditate innata iuncta cũ humiditate, in hac enim ſpiritus fundantur, & ab eadẽ conſeruantur, qui (ut idem refert) ſunt proximum animæ instrumentum, ſed ſi intelligeret de caliditate innata iuncta cum ſiccitate, hæc tantum abeſt, ut uiuacitatem faciat, uti potius corpus debilitet, & ſpiritus abſumat, ex quorum abolitione operationes debiles proueniunt. Cum igitur ab huiuſmodi caliditate proueniat uiuacitas, patet quanto animalia uiuaciora ſunt tanto maiorem caliditatem habere cum humiditate iunctam, quãto uero caliditas maior eſt, tanto etiam maior ſpirituũ fit, & humiditatis abſumptio, quo fit, ut maiori indigeamus alimento. Qui igitur pueri uiuaciores ſunt, maiori egent alimento, & difficile ieiunium ferunt, præſertim cum uehemens accedat exercitatio, ex qua quidem maxima fit reſolutio, ſed quia dicit Hippoc. Senes facillime ieiunium ferunt. uidetur hoc eſſe falſum, quod confirmatur, & ratione, & authoritate, ac primũ quidem ratione. Nam quicunque robuſtiores habent uires magis reſiſtunt alterantibus cauſis, & ob id facilius

ieiu-

ieiunium ferunt, maior eſt Galeni ubiq; minor nota ſen ſui, quia iuuenes ſunt robuſtiores, ergo &c. Item quicunque maiores habent uenas ſanguine refertas, facilius ferunt ieiunium, ſed iuuenes ſunt huiuſmodi, ergo &c. maior nota eſt, & à Galeno comprobata, quia ubi plus ſanguinis, ibi plus etiam alimenti (quoniam ſanguis proximum eſt instrumentum animalis) ubi uero plus alimenti, ibi maior tolerãtia ieiunij, minor patet, quoniam iuuenes ſanguinis habent copiam propter calorem magnum concoquentem, & hoc Galenus 2. De temperamentis probat. dicit enim ꝙ quicunque habent amplas uenas plenas ſanguine, maxime famem tolerãt, ſuntq; calidæ temperaturæ, ego uero addo minorem ſic, ſed iuuenes ſunt huiuſmodi, ergo &c. Aduertatis tamẽ, ꝙ Galenus ipſe declarans in octauo therapeutices capite octauo quæ ſint corpora minus famem tolerantia, ea ſunt, inquit, quæ calidæ ſunt temperaturæ, frigidæ uero temperaturæ homines facilius tolerant famem, & ita uidentur rationes ad utranque partem, & Galenus inconſtans ſibi. Quid ergo dicendum? Dico, ꝙ quando diximus ſenes facilius ieiunium ferre, non hoc de quolibet ſene, aut de omni ieiunio, ſed de illis intelligendum eſſe, qui in primo ſenio conſtituti calorem habent potentem conficere cibum, & pituitam dulcem in ſtomacho repertam, quæ poteſt in ſanguinem uerti, non autẽ de ſenibus, qui modicum habent caloris, acidæq; pituitæ, hi enim tum propter eam pituitam, tum quia debilius cõcoquunt, tum etiam quia eorum corpora non ita difflãtur, ieiunium ferunt magis. Audiſtis enim ſcotum quendam

dam tres aut quatuor annos ſine cibo uixiſſe, ferunt et temporibus noſtris Germanicam mulierem duos annos nullo ſumpto alimento uixiße. Habetis etiam ab Ariſtotele complura animalia maximum temporis ſpacium degere ſine cibo, cuius quidem ratio eſt, quoniam intus habent theſaurum, uidelicet pituitæ copiam, quæ per ulteriorem concoctionem poteſt nutrire, ſenes autē decrepiti, cum ſint exangues, neque dulcem habeant, ſed acidam, & concretam pituitam, ob id nequeunt famem differre, ſed continuis paucisq; egent fomentis. Iuuenes igitur licet intenſiue tolerent magis famem. (Neq;. n. ſi paruum temporis ſine cibo maneant ita eorum proſternuntur operationes, ſicut ſi ſenes in primo ſenio cōſtituti hoc agant) tamen extenſiue difficilius ſuſtinent quàm ſenes, ſi enim per ſpacium temporis notabile maneant, nulli dubium, q͡ minus reſiſtunt ſenibus, quia hi non ita concoquunt, & ad hoc pituitam habent in uentriculo, & ſic ſoluatis Gal. authoritates, quādo enim dicit iuuenes magis tolerare famem intenſiue uerum eſt, at extenſiue falſum. Quantum uero ad rationes attinet, dico eas concludere de ſenibus habentibus calorem ualde diminutum, ſicut decrepiti, ſed hoc de primo ſenio falſum eſt, quoniam qui in hoc ſunt calorem habent optime concoquentem, ſimiliter dicatis, q͡ & ſi aliquis exceſſus caloris & ſanguinis ſit in iuuenibus, hi tamen habent plures cauſas conſumentes ſanguinem, quàm qui ſunt in primo ſenio, unde tradunt hyſtoriæ Vgolinum quendam Florentinum comitem unà cum filijs quinque cōcluſum in turri Piſana, quæ famea adhuc dicitur, pri-

us

ius uidiſſe liberos pereuntes,poſtea uero ipſum fame cō tabuiſſe,illi enim licet intenſiue plus reſiſterent,extenſiue tamen minime.

XIIII.

QVi creſcunt plurimum habent calidi innati. Plurimo igitur egent, alimēto, alioquin corpus abſumitur. Senibus uero parū innati calidi ineſt, paucis propterea fomitibus egent, quia a multis extinguuntur. Hanc etiam ob cauſam febres ſenibus non ſimiliter acutæ fiunt, frigidum enim eorum corpus.

DIximus, ꝙ iſte non eſt unus Aphoriſmus, ſed præcedentis potius (ut dicebat Galenus in commento) pars, quoniam probat, ꝙ ſenes facilius ferunt ieiunium &c. & ut uerus dialecticus duabus utitur conſequentijs, una enim eſt conſequentia in ipſo ſumpta à cōtrario, ut dicebat philoſophus 2. Topicorum 12. & dicitur conſequentia in ipſo ſecundum contrarietatem, quando contrarium prædicati prædicatur de contrario ſubiecti, uerbi gratia ſi de fortitudine prædicabitur uirtus, tunc contrarium prædicati uidelicet uirtutis de cōtrario ſubiecto uidelicet fortitudinis prædicabitur, & ſic uerum erit dicere timiditas eſt uitium, & ſic quando prædicatur, tunc problema erit conſtruendum ſumpto loco à contrario per conſequentiam in ipſo, conſequen-

tia

tia,enim in ipſo eſt,quando ad oppoſitum antecedentis, ſequitur oppoſitum conſequentis in contrarijs ſeruato ordine contrariorum,ut ſi fortitudo eſt,ego uirtus,ſi timiditas eſt,ergo uitium erit,& ita ratio hunc in modum ſumpta ualebit,ita q, tam ſubiectum,quàm prædicatum habeant oppoſitum,& hæc erat prima conſequētia in ipſo,ſecunda conſequentia eſt à contrario, ideſt e conuerſo,ut ſi dicatur ſanitas ſequitur bonam habitudinem per conſequentiam in ipſo, non poſſumus inferre,ergo ægritudo ſequitur malam habitudinem arguendo per conſequentiam in ipſo,ſed ualet per conſequentiam e conuerſo,hoc modo bona habitudo eſt, ergo ſanitas,mala habitudo eſt, ergo ægritudo,& ſic hoc problema poterit conſtrui per conſequentia è conuerſo,nō autem per conſequentiam in ipſo. Prima conſequentia Hippoc.eſt ſumpta à conſequentia in ipſo.Qui creſcūt plurimum habent calidi innati, ergo qui non creſcunt minus habent caloris innati,tenet per conſequentiā in ipſo,quia ſicut ſubiectum tenet, & ſequitur ad prædicatum,ita oppoſitum ſubiectum per conſequentiam in ipſo ſequitur ad oppoſitum prædicati,ſeruato(ut dixi) eodem ordine terminorum in utriſque, & iſta eſt prima iam dicta conſequentia,ſecūda conſequentia eſt, qui plurimum habent caloris innati,plurimo egent alimento,ergo qui minus habent caloris innati, minori egent alimento,iſta etiam ſumpta eſt à contrario per conſequentiam in ipſo,& ita ponit duas conſequentias à contrario in conſequentia in ipſo tenentes, his modo duabus conſequentijs addamus minorem,& primo huic pri-

mæ conſequentiæ ſcilicet qui creſcunt, plurimum habẽt caloris innati, addatur hæc minor, iuuenes creſcunt, ergo iuuenes habent plurimum caloris innati. Secundæ uero conſequentiæ, qui habent plurimum caloris, pluri mo egent alimento, addatur, iuuenes ſunt huiuſmodi, ergo iuuenes maiori egent alimento. Alio etiam modo in *ferre poſſumus, & redibit in idem, ſeruato ſemper eo, quod ſupra diximus, uidelicet quomodo fiat à contrario conſequentia in ipſo, ita* ꝙ *ſic dicamus, qui non creſcunt, minus habent caloris innati, ſenes ſunt huiuſmodi, ergo &c. tenet à contrario per conſequentiam in ipſo.* Rurſus *ſumatur oppoſitum ſecundæ conſequentiæ, qui minus habent caloris, minori egent alimento, ſenes ſunt huiuſmodi, ergo &c. tenet à contrario per contrarium in ipſo, & ſic poßumus concludere,* ꝙ *ſenes minus habent caloris innati, quia minori egent alimento, ſciẽtia enim contrariorũ eadem eſt, & ſicut oppoſitum dicitur de oppoſito, ita propoſitum de præpoſito.* Reuertẽtes *modo ad* Aphoriſ. *notamus,* ꝙ Hippoc. *in litera unũ tantum oppoſitorum laconiſmo utens poſuit, non enim poſuit, qui non creſcunt &c. quia uno explicite dicto oppoſito reliquum ſubintelligitur, tenet ſimiliter oppoſitum ſecundæ conſequentiæ ob eandem rationem.*

Qui creſcunt plurimum habent caloris innati:

Probat hoc Hip. Plurimo igitur egent alimento.

Quia ſi non egerent plurimo alimento, corpus tabeſceret, quia cum caliditas magna ſit abſumit humidum, in quo ſtat uirtus, itaque uis totius conſequentiæ conſiſtit in calido innato, quod cum ſit maius in illis, ideo pluri-

mo

mo egent alimento. Supponenda autē ſunt in præſentia, nūquid calor naturalis maior ſit in pueris, nūquid à ſpiritibus differat, qualiſve ſit ipſe, omnia nanque infra patebunt. Senibus uero parum innati calidi ineſt. Videte breuitatem magnam, præpoſuit enim de plurimo calore, deinde uero concludit de pauco, nā poſuit contrarium ſecundæ conſequentiæ, quæ talis erat, qui maiorem habent calorem, plurimo egent alimento, ſed pueri ſunt huiuſmodi, ecce poſuit contrarium illius minoris ſecundæ conſequentiæ, quia erat aliquomodo dubium, non autem poſuit minorem uelut contrarium minori ſecundæ conſequentiæ, uidelicet q, ſenes non creſcunt, quoniam hoc erat notiſsimum, quod autem notiſſimum eſt, cū declaratione non indigeat, ſemper ab Hippoc. deſpicitur, ideo dicit, cum ſenes parum habeant caloris, eos non egere multis fomitibus, id eſt alimentis, & recte translatum eſt Fomitibus quia fomes proprie eſt alimentum caliditatis, & ita hæc habent inuicem mutuam connexionem, ubi enim plurimum caloris, ibi plurimum alimenti, & ubi minus caloris, minus illic alimenti eſſe debet, & quia minor aliquantulum dubia erat, ob id eam à ſigno probat, uis (inquit) uidere, ſenes pauco calore præditos eſſe? Ecce q, non corripiuntur à febribus ardentibus, & acutis, quæ res accidit ob id tātum, quia eorum corpus frigidum eſt, unde pulchre iuniores appellarūt febres ſenum ſepultas, non niſi quia habent parum caloris, propterea non ita extrinſecus manifeſtantur in his, ſicut in iuuenibus propter maximum calorem, nam Galenus rationem reddens, cur corpora

pora calida,& ſicca aptiſsima ſunt ad febres acutas, dicit in octauo Therapeutices capit. octauo hoc euenire, quia ubi minor eſt reſiſtentia ad febres acutas recipiẽdas,& calorem illum uigentem propter ſymboloitatẽ, ideo ad hos facilius inducuntur, corpora autem frigida, ut ſenum, cum non habeant qualitatem illam ſymbolam, ob hoc magis reſiſtunt, & per conſequens difficilius cadunt in ardentes febres. Sed hic dubitatio oritur minime prætereunda, quandoquidem Hippoc. dicit corpora ſenum non ita facile corripi ab ardentibus febribus. Mehercule ſi intelligat ea tarde inflammari, aſſentior, corpora enim huiuſmodi aridiora ſunt, denſioraq́;, in quibus difficilius imprimitur qualitas, ſicut accidit ferro, in quo tamen ſi caliditas imprimatur, ea fit ardẽtior, ſic etiam à pari febres ardentiores erunt, quæ ſubſtantiam habent denſiorem, qualis eſt in ſenibus, itaque uidetur Hippocrates mentiri, quoniam perperam dicitur ſenes non habere maiores febres acutas, quàm iuuenes, nanque etſi facilius imprimatur in iuuene caliditas, quàm in ſene, tamen cum iam in ſene impreſſa eſt, nulli dubium eſſe arbitror, maiorem in eo calorem eſſe ob denſitatem ſubiecti. Antequàm ſoluam quæſtionem hanc, declaro breuiter eſſentiam febris, ex cuius notitia reſponſio facilis erit. Febris eſt calor innatus ad igneũ mutatus, ut Galenus habet in octauo Therap. & in primo De ratione uictus commento decimo, ſi bene recolo, iſta eſt ſubſtantia febris, quia formaliter ea nihil aliud eſt. Mitto autem an calor iſte ſit in membris complantatus, aut continue à corde fluens, aut partim complan

tatus, partim uero fluens à corde, ſat habeo, q, in mem-
bris eſt, ideo ſecundum quantitatem membrorum ma-
gnitudo quantitatis febris extenditur, licet enim in eo-
dem gradu calor ille ſit in parte corporis, in quo eſt in
toto, in toto tamen maior eſt extenſiue, uerbi gratia ſit
peluis continens libras decem niuis, alius uero ſemi li-
bram, tunc dicam magnitudinem albedinis maiorem in
eſſe extenſiue libris decem, quàm ſemi libræ, quoniã ex-
tenſiue qualitas extenditur ad extenſionem ſubiecti, in-
tenſiue tamen uidelicet quo ad gradus dicam æqualem
eſſe magnitudinem albedinis in decem libris, & ſemi li
bra, in decem autem libris intenſio tantum maior eſt, cũ
enim in maiori quanto maior ſit uirtus, ut ſcribit Gale
nus ſexto Aphoriſmorum commento quinto, licet in ſe-
nibus ſit idem calor quo ad intenſionem, qui etiam iu-
uenibus ineſt, tamen quoad extenſionem longe minor
eſt in ſenibus caloris quantitas, quàm in iuuenibus, in
quibus hæc magis extenditur, unde recte dixerunt iunio
res (ſicut etiam ſupra diximus) concluſas eſſe febres in
ſenibus, & ſepultas, attendite hic unum in praxi, in quo
errant communiter practicantes, iſti enim dum tan-
gũt pulſum ægroti ſenis, ſi paruam caliditatem inue-
niunt, remiſſam in eo febrem eſſe dicunt, tum quia pul-
ſus non eſt ita frequens, tum quia non tanta caliditas
percipitur, & tamen uidemus iſtos mori ſæpius, quàm
conualeſcere, quia cum habeant paruum calorem exten
ſiue, qui incipiat extingui, expandi nequit, ideo extre-
ma tepida apparent, non autem ita calida, quoniam ca
lor ille non poteſt pertingere uſque ad extrema, cum ſit
im-

imbecillis, itaque decipiuntur communiter practicantes, dum credunt febrem eſſe remiſſam, quæ tamen acuta eſt, ſed propter caloris diminutionem non apparet, & ita febris hæc non ſimiliter fit in ſene, ut iuuene, quia enim calor extendi minime poteſt, hinc eſt, q. ſenes non febricitant, ut iuuenes febre ardenti. Poteſt uero alia contingere dubitatio, quoniam dixit Hippoc. in contextu huius Aphoriſmi, ſenes non abundare calore, ſed paucum poßidere, & ob id pauco egere alimento, quia à multo ſuffocarentur, poſſet enim quis ita dicere, cum in præcedenti Aphor. de primo ſenio intelligeretur, hic uidetur de ultimo intelligi, quia qui ſunt in hoc parum caloris obtinent & à ſuperfluo obruuntur alimẽto, ideo non eodem modo intelligit hic de ſene, ſicut ibi. Ego ad hoc dixerim, q. utrobique de primo ſenio intelligit, nõ abſolute tamen, quoniam abſolute in primo ſenio conſtitui, multum caloris habent, qui tamen reſpectu iuuenum calor paruus cenſetur, & ex conſequenti comparatione facta ad iuuenes fit, ut propter caloris exiguitatem extinguantur ab immodico cibo. Omnia modo clara ſunt, dixi enim ſupra arguendi modum Hippocratis; quodq; præcedens Aphoriſmus ſine ratione prolatus erat, cuius ratio erat præſens Aphoriſmus, quæ quidem ratio poſita erat duabus conſequentijs concludentibus ſumpto loco à contrario per conſequentiam in ipſo, dixi etiam, q. illę illationes habebant ſemper rationẽ aliquam, qua mediante teneret illatio, & erat, quia ponebatur cauſa proxima, qua poſitu ſemper effectus eius ſequitur, poſita nanque multitudine caloris ſtatim poni

tur indigentia plurimi alimenti, & hoc, ut clarius habeatis, operepræcium eſt uidere, quo nam pactò calor ſit cauſa proximà, ſed quia non poſſumus hoc ſcire, niſi eſſentiam caloris innati cognoſcamus, oportet, ut hoc inquiramus ipſum prius in uniuerſali conſiderantes, calor enim in uniuerſali ſignificato non niſi duo indicat, primum quidem qualitatem quandam abſtractam, nec exiſtentem in ſubiecto aliquo, poſtea uero caliditatem ſignificat adiunctam ſubiecto, quæ diſtinctio ſumitur à Gal. in 1. & 3. de temperamentis, & in 2. De ſimplicibus, & in libr. De elementis, & in præſenti commento, præterea etiam ab Ariſt. 2. De partibus animalium ca. 2. amplius & à Theoph. q̃ ſi calor primo modo ſumatur ſemper uniformis eſt, & idem. Eius quippè natura mira admodum eſt, ille enim ſeipſum multiplicat, generat, & quod maius eſt, deſtruit. Multiplicat quidẽ ſeipſum, quando appropinquatur ſubiectum ſibi admodum diſpoſitum, quando deſtruit ſeipſum augendo, ſimiliter perimit ſeipſum, quando nõ habet ſubiectum debite approximatum, ut poſſit ſe augere, & tunc deſtruit ſubiectum proprium, ad cuius deſtructionem ſui ipſius ſequitur deſtructio, & non ſolum facit hoc, ſed etiam habet aliud in facto eſſe permanens, præterea ipſe per ſe nec poteſt aliquo modo eſſe probabilis, neque cognoſci niſi cum ſuo ſubiecto, & dixi, q̃ iſta erat opinio Theophra. & Ariſt. 2. De generatione animalium. Iſta eſt natura illius caloris conſiderati prout qualitas eſt abſolute cõſiderata, eſt enim uniformis, habet etiam, ut aggreget homogenea & ut eterogenea ſegreget, & cum non poſ

ſit

ſit pſiſtere niſi in fieri, ſequitur q̧ continue indigeat ali mento, quò ſucceſſiue poſſit perſiſtere, & ſi quid aliud habet, ab alio & non ex ſe habet, niſi quod dixi. Conſideratur ſecundo modo iſte calor, non ut quædam qualitas abſoluta, ſed ut in ſubiecto eſt, & hoc dupliciter, uel cum ſubiecto proprio, ubi naturaliter ineſt, uel in ſubiecto alio, in quo non eſt per ſe, ſi eſt in ſubiecto proprio hoc dupliciter contingit, uel in ſubiecto ſicco, uel humido, omnia enim corpora ſiue ſimplicia ſint, ſiue compoſita habent alteram iſtarum qualitatum paſſiuarum, cũ autem eſt in ſubiecto ſicco, tunc efficit corpus, quod ignem appellamus, ubi enim illa caliditas adiungitur ſicco ſubiecto, tunc conſtituit ignem, in quo ſubiecto ſicco ipſa primo & per ſe exiſtit, aut eſt in ſubiecto humido primo & per ſe, ſicut erat in ſubiecto ſicco, & tunc fit aliud corpus, ſiue forma, quæ aer dicitur, in quàm quidem caliditas eſt à tanquàm in ſubiecto primo humido, & ita cum coniungitur con ſubiecto ſicco efficit naturã ignis, qui de ſe deſtructiuus eſt omnium, & nullius generatiuus, tantum enim homogenea congregat, & eterogenea diſgregat, & tantum facit, q̧ ſe multiplicat, & deſtruit ſemper, unde antiqui merito ignẽ appellarunt, quoniam eſt omnium rerum deſtructiuus, nulliusq́; generatiuus. Cum uero coniungitur cum ſubiecto humido, tunc fit aeris natura, à qua omnia bona proueniunt, & hinc eſt, q̧ aer generatiuus eſt, & tandem cauſa omniũ bonorum, & propterea antiqui merito aerem Iunonem appellarunt, quaſi iuuantem. Dicebant enim q̧ erat uxor Iouis, ideſt cœleſtium ſyderum, & caloris, quia om-

nia illa corpora cœleſtia influunt in aerem, & iuncta cum natura uidelicet cum iſta caliditate coniuncta cum humiditate cauſa ſunt omnium bonorum, & rerum omnium perfectarum. Hactenus habetis unum membrum, ſcilicet quando caliditas illa adiungitur cum ipſo ſubiecto proprio, reſtat alterum membrum, quando, ſcilicet coniungitur cum ſubiecto alieno, & hoc eſt, aut humidum, aut ſiccum, humidum quidem duplex, uel eſt humidum ſubtile, uel terreſtre, ſimiliter ſiccum, aut terreſtre, aut ſubtile, ſemper enim tale humidum iunctum ſiccitati, aut terreſtri, aut ſubtili malum eſt, & ſterile, & colliquat, boni autem aliquid per accidens facit, ubi adiungitur ſiccitati terreſtri, non ita penetrat, ſicuti ſi adiũgitur ſiccitati tenui, quoniam magis ſuperficiem adurit, quemadmodum contingit de lapide, qui ab igne aduritur ſecundum ſuperficiem, oppoſitum uero contingit in palea, & ſic caliditas tenui ſiccitati adiuncta dicitur eſſe magis penetratiua, quàm adiuncta ſiccitati craßæ, & terreſtri. Hic autem unum aduertatis, ꝗ cum dico caliditatem iungi ſiccitati, non excludo, quin aliqua humiditas pauca tamen inſit, quia caliditas abſq; humiditate non poteſt aliquo modo ſtare. Quòd ſi adiungatur humido, aut illud humidum erit craßum, & aqueũ, aut ſubtile, ubi eſt in humido ſubiecto craßo, nullius rei fœcundæ eſt talis caliditas, non tamẽ ita infœcunda, quin ſuperet infœcundia illam caliditatem ſiccitati adiuncta. Cum autem eſt annexa ipſi humido, & craſſo, talis caliditas admodum adurit, quia unitur, & ideo fortior efficitur, omnis enim uirtus in ſe collecta fortior euadit;

dit, licet plurimum euaporet, ubi autem adiungitur aeri, & humiditati aereæ, tunc perfectiſſima eſt talis caliditas proficua, & ideo corpora in quibus caliditas cũ aerea humiditate annexa dominatur, ſunt perfectiſſima admodum, ac perfectas habent operationes; & hoc eſt, quod diuiniſſime dicebat Philoſophus in primo De generatione animalium cap. 1. ꝙ caliditas humiditati iuncta bona eſt, ſiccitati uero mala, intellexit enim ibi de hac humiditate aerea iuncta cum caliditate, quia tũc reſultat calor mitis, ac ſuauis, non mordax, nec adurẽs. Habita & declarata hac diſtinctio uera, reliquum eſt modo, ut inquiramus ſub quo nam horum membrorum calor innatus, de quo Hippoc. meminit in contextu, reponatur. Dico, ꝙ non reponitur ſub caliditate primo modo conſiderata, prout ſcilicet ſumitur pro qualitate abſoluta, ut dicebat Galenus in locis citatis, ſed ſua calore ſecundo modo ſumpto, uidelicet pro corpore calido. Cum igitur calor ille ſit corpus, oportet ꝙ ſit aut ignis, (& hoc non, quia dixi, ꝙ calor iſte ſiccitati adiunctus dicitur eſſe omnium deſtructiuus, modo talis calor, qui quidem eſt in homine, non eſt omnium deſtructiuus, imo perfectiuus, quia ab ipſo proueniunt perfectiſſimæ temperaturæ) ſequitur ergo, ꝙ ſit corpus, & miſtum, in quo erit humiditas illa aerea, & ſic erit ille calor, qui humiditati non craſſæ, ſed aereæ eſt coniunctus, & ita tale corpus habebit primo dominium calidi, ſecundo dominium humidi aerei, & hoc eſt, quod probauimus ex primo De generatione animalium capitulo primo, ubi dicebat, ꝙ omnis facultas animæ indiget aliquo corpore,

quo utatur tanquam inſtrumento, huius uero corpus eſt calor innatus, qui (dicebat Ariſtoteles) non eſt ignis, ſed eſt quoddam correſpondens elemento ſtellarum, & propterea dicebat in principio primi capitis De generatione animalium (ſi recte recolo) q, talis erat calor aereus, & ita uidetis Ariſtotelem, nihil aliud uoluiſſe calorem innatum eſſe, niſi caliditatem ſecundo modo ſumptam, iunctamq; cum humiditate aerea, hoc uoluit idem Plato in Thymeo (quemadmodum referebat Galenus in 8. De dogmatibus Hippocratis & Plato) dicebat enim Plato calorem hunc eſſe ſubſtantiæ aereæ, duplicemq; in ſe continere ſubſtantiam, caliditatem ſcilicet & humiditatem, & hoc quidem, quia uidebat calorem illum producere, & magis apparere, propterea poſuit ipſe plus caliditatis eſſe, & quia erat mitis, ideo poſuit aereum illud humidum. Galenus autem poſuit duas ſubſtantias, poſuit tamen ſubſtantiã aqueam loco ignis ut habetis ab ipſo, tum in hoc commento, tum etiam in 3. De ſimplicibus medicamentis, cur autem tollit ignem Galenus, & admittit aquam? Dico, q, ideo fecit, quia uidebat ortum caloris eſſe ex ipſo ſemine, in quo quidẽ ſemine eſt multum aquæ, ut etiam dicebat Philoſophus 2. De partibus animalium, & ita conueniũt in hoc Plato, & Galenus, q, in tali calore aer dominetur, Galenus uero credidit, q, eſſet portio aquæ propter rationem dictam, & ita Galenus & Hippoc. cum loquuntur de calore innato intelligunt de calore non ut eſt qualitas ſeparata primo modo conſiderata, ſed ut corpus, in quo dominatur aer cum ſub dominio aquæ, Plato autem cum

ſub dominio ignis. Habito quid intelligamus per calorē innatum, oportet modo uidere formam, naturam, atque actionem iſtius caloris, & hoc ſciemus, ſi uidebimus nū quid calor innatus exiſtens in humano corpore ſit forma an inſtrumentum, an utrunque forma ſcilicet & inſtrumentum, huius enim cognitio faciet ad dicendorum intelligentiam, hoc autem non poſſum explicare, niſi prius explicē quotuplex calor exiſtat, ideo primo hoc declarabimus. Calor duplex eſt, unus quem complantatum uocant, iuniores autem complexionalem, & talis complantatus dicitur forma membrorum, in quibus ipſe complantatus eſt, quoniam in unoquoque membro capitur, & talis eſt membrorum temperatura, de quo calore quærebat Conciliator, nunquid maneret ſemper in membris à principio generationis uſque ad finem, an immutaretur. Alius uero dicitur influens, qui quidem continue fluit ab ipſo corde per arterias, qui ponit actum uitæ in ſingulis partibus noſtri corporis, & addit ipſis ultimam perfectionem, nam omnia membra per illum calorem aſſiſtentem, & complātatum ſunt in eſſe imperfecto, & tanquàm in potentia. reſpectu uitæ & ultimæ perfectionis traditæ ab ipſo calore influente, per illum autem calorem complantatum membra diſponebantur ad capiendam ultimam perfectionem acquiſitam poſtea à calore influente, qui uiuificat, & actuat omnia membra, ut dicebat philoſophus 2. De generatione animalium cap. 3. ut det actum corpori, & ideo merito talis calor influens accipit definitionem animæ traditam ab Ariſtotele. Eſt enim actus primus actuans calorem cō-

plantatum, tanquàm actum ſecundum, ut tandem cum ipſo copuletur, & fiat unus calor perfectißimus, à quo proueniant operationes omnes perfectißimæ. Ex his *habetis, q̄, cum talis calor forma ſit, & inſtrumentum, eſt etiam utrunque, quia ex calore complexionali, ceu inſtrumento, & ex influente, qui forma eſt ſimul coniunctis unus fit calor, qui forma eſt & inſtrumentum, & hæc de forma caloris, & natura. Actio autem eius uaria eſt, pro ut uaria organa ſunt, habet tamen unum in ſe, q̄ dat uitam, quoniam eſt inſtrumĕtum omnium uirtutum cognoſcitiuarum, & actionum, quæ fiunt in corpore, ſed diuerſo modo, uirtus enim uerbi gratia uegetatiua habet hunc calorem pro inſtrumento ſecus diſpoſitum, atque ſenſitiua, & intellectiua, habet autem unū commune omnibus membris uidelicet nutrire, omne. n. membrum tandiu uiuit, quandiu nutritur, & habet æqualiter hunc calorem, nutritiua autem habet quatuor illas uirtutes attractiuam, retentiuam, concoctiuam, et expulſiuam, quæ operantur mediante hoc naturali calore, qui unus eſt in omnibus illis, & nobilißima uirtus, & actio concoctio eſt, per hanc enim animal nutritur, & hæc actio communis eſt omnibus membris, hactenus itaque habetis quæ ſit actio huius caloris & quæ ſit actio communis.* Reuertamur autem ad Hippoc. Qui creſcunt plurimum habent calidi innati. *Intelligatis de augumento proprio dicto, de quo egit Ariſtoteles primo* De *generatione, quod fit ſecundum omnes partes formaliter quidem intelligatis, non autem materialiter, quomodo autem neceſſaria ſit hæc materia de-*

betis

betis ſcire, q; tres ſunt operationes, quæ fiunt circa animal, ut refert Gal. in libro De ſemine, & Ariſtoteles libro De generatione animalium. Prima generatio animalis eſt, ſecunda eſt augmentatio iā geniti animalis, tertia uero nutritio, & hanc operationem tertiam anima comitatur uſque ad extremum uitæ, reliquæ uero duæ animæ non comitantur ſuas operationes, tresq́; operationes hæ fiunt per calorem innatum tanquàm inſtrumentum, qui ad faciēdam primam operationem ualidißimus requiritur, neque enim generatur animal, niſi concurrat ualidiſsimus calor, ad ſecundam uero operationem, quæ augumentatio eſt, minor requiritur, ad tertiam quoque, quæ nutritio eſt, adhuc minor. Vnde magnitudo, & paruitas huius caloris ſumitur à nobilitate, & imperfectione facultatis, ideo quando fit generatio, cum ibi maxima ſit pars ſeminis & ſanguinis mēſtrui, ſummus (ut dixi) calor requiritur, cum autem factum ſit animal, & ortum non amplius generatur, propterea non etiam requirit ita magnum calorem, ſed minor adhuc poſtulatur ad augumentum faciendum, & animal quidem ipſum, cum eſt genitum exſiccatur, & caloris accipit diminutionem, ita ut in animali augumētatio fieri amplius nequeat, cum calor non ſit tantus, ut per ipſum poſſit animal augeri, itaque tantum remanet calor pro nutritione faciens, donec adeo calor ille diminuitur, ac debilitatur, ut ineptus etiam pro nutritione ſit, & tandem cogatur animal per totius caloris defectum mori. Ex hoc diſcurſu habetis, q; maxima caloris copia requiritur in augumento, quare ſequitur,

ꝗ qui creſcunt plurimum habent calidi innati, ſi modo uerum eſt, ꝗ calor concurrat tanquàm inſtrumentum, ut diximus ad omnes operationes. Quia uero Galenus in commento mouet quæſtionem nunquid maior ſit in pueris calor, quàm in iuuenibus, ideo nos eam examinabimus, & eſt quæſtio inter medicos antiquiſſimos ante Galenum, ut ipſe refert 2. De temperamentis libro & capite. Vt autem ordinem ſeruemus quatuor præſtabimus, primus enim argumenta utriuſque opinionis proferam, poſtea uero Galeni opinionem ego fideliter recitabo, tertio opinionem meam conſtituam, quarto & ultimo ſoluam argumenta contraria opinioni noſtræ. Quantum igitur ad primum attinet, adducam primum argumentum ſumptum à ſubſtantialiter inhærentibus pro his, qui ſuſtinent maiorem eſſe calorem in pueris, illud autem huiuſmodi eſt. Quicunque plus habent ſanguinis plus habent etiam caloris, pueri ſunt huiuſmodi, ergo & c. maior notiſſima eſt, & probata ab Ariſtotele tum in 2. De generatione animalium cap. 1. & 2. tũ etiam in 2. De partibus animalium, minor uero probatur à Galeno, nam in 2. De temp. cap. 2. & in libro De ſemine, & in eo qui contra Lycum ſcriptus eſt, pueri (inquit) non ſolum redundant ſanguine in mollioribus membris, uerum etiam in oſſibus. Secunda ratio eorundem ſimiliter eſt à ſubſtantialiter inhærentibus, Quanto aliquod animal magis approximatur ſemini, & fœtui tanto maiorem habet calorem, pueri ſunt huiuſmodi, ergo & c. probatur etiam ſecundum ſententiam Galeni, quia fœtus principium nihil aliud eſt, quàm ſemen,

&

& ſanguis menſtruus, in quibus maxima uiget caliditas, puer autem nihil aliud uidetur eſſe, quàm ſemẽ, quoniam uidemus, ꝙ ſi qua pars pueri abſcindatur, aut ſi qua ſolutio unitatis in aliquo membro facta ſit, membrum illud uere conſolidatur etiam ſi ſpermaticum ſit, quod fit non niſi, quia puer maxime proximus eſt naturæ ſeminis. Tertia ratio ſumpta eſt à proprijs actionibus, & primum à naturalibus, uidemus enim dicunt, ꝙ quanto ualidiores ſunt actiones tanto calor eſt maior, ſed in pueris ualidiores ſunt actiones, ergo &c. minor probatur, ſi diſcurramus per actiones naturales, pueri enim plus appetunt, plusq́; redundant ſanguine, ergo ſignum eſt, ꝙ bene concoquunt, præterea multum excernunt, quod uirtutes ualidiſsimas eſſe teſtatur. Secundo quantum attinet ad uitales actiones arguunt ſic, pueri habent pulſum maiorẽ, quàm iuuenes, qui reſpectu puerorum habent potius pulſum uelociorem, & hebetiorẽ, non autem maiorem, ergo ſequitur, ꝙ maior euentationis neceſsitas ſit in pueris propter hunc maiorem pulſum, & ex conſequenti ꝙ maior ſit calor in ipſis quoad operationes animales, & primo motiuas, nemo enim eſt, qui uel excogitare poſsit motiuas operationes puerorum, qui ſemper in continuo motu ſunt, & iuuenes maiores ſanè motus intenſiue faciunt, quoniam robuſtiores ratione membrorum ſunt, pueri uero nequeunt motus hos intenſiue magnos obire, nõ quidem propter innati caloris paruitatem, debilitatemq́;, ſed potius propter mẽbrorũ imbecillitatẽ, cuius ſignum eſt, qua cadũt ſtatim, ꝙ ſi daretur pueris ſoliditas membrorũ quanta

ta reperitur in adultis, profectò maiores intenſiue motus facerent, quàm adulti, ideo in iuuenibus illud eſt ratione, organi, non autem præcipue ratione caloris innati. Et notate, q; hic loquimur non de temperatura puerorum & iuuenum, utra ſit calidior, ſed quæſtio eſt de calore innato uter ſit maior an in pueris an in adultis, & propterea conciliator recte diſtinctā facit quæſtionem de temperatura puerorum à quæſtione de calore innato, & ita quæſtio eſt de calore, non autem de temperatura. Videtis itaque quàm ſint ualidæ operationes puerorum. ſi quis uero dicat, quid de actionibus cognoſcitiuis? non'ne iſtæ ſunt ualidiores in adultis? ſi igitur in pueris eſſet maior calor, ſequeretur, q; iſtæ cognoſcitiuæ operationes intrinſecæ eſſent ualidiores in pueris, Dico, q; non loquimur de his cognoſcitiuis operationibus, neque etiam ſequitur, q; iſti arguant ex his maiorem caliditatem. quia tunc ſequeretur, q; ſenes in primo ſenio conſtituti eſſent calidiores iuuenibus, propterea quia habent operationes illas meliores, iſtæ ſunt omnes rationes ſumptæ ab ipſis actionibus. Arguunt ulterius argumentis ſumptis ab accidentibus extrinſecis. Nam uis uidere, q; pueri plus concoquunt, quàm iuuenes, & ex conſequenti maiorem habent calorem? quia pueri plus adiuuant ad concoctionem, accipiatis enim puellulam, & imponatis ipſam ſupra ſtomacum adulti, tunc melior cauſabitur digeſtio, ſtante, q; ſint cætera paria. Et propterea in principio quæſtio præponi debebat, quàm nam caliditas maior ſit, an in puero, an in adultis, ſtante cæterorum paritate, quia ubi cætera non puerentur

rentur paria, tunc quæſtio nulla eſſet, & inde omne, qđ iſti dicunt tenentes calorem pueri eſſe maiorem, eſſent nugæ, ualent autem, quia loquuntur, ſtante cæterorum paritate ſcilicet ꝙ ſit paritas in caliditate, non ſint autem frigidi. Si igitur adulti tenent puerum ſimiliter ſupra ſtomacum, tũc perciperent manifeſtiſſime magnũ calorem mitem & ſuauem. Iſtæ ſunt rationes omnes tũ à ſubſtantialiter inhærentibus ſumptæ, tum ab actionibus tam naturalibus quàm uitalibus & animalibus puerorum, tum etiam ab accidentibus extrinſecis. Reſtat, ut uideamus opinionem tenentium contrarium uidelicet ꝙ calor in iuuenibus maior ſit, quàm in ipſis pueris, et arguunt ſimiliter iſti rationibus ſumptis tum à ſubſtãtialiter inhærentibus, tum ab actionibus, tum etiam ab accidentibus extrinſecis. Prima ratio ſumpta ab ipſis ſubſtantialiter inhærentibus eſt. Quicunque plus de ſanguine, plus etiam de calore habent (& hæc eſt maior prioris etiam opinionis) addunt minorem, ſed iuuenes ſunt huiuſmodi, ergo hi plus habent caloris, quàm pueri, maior notiſſima eſt, minorem probant à ſigno, quia iuuenes patiuntur fluxum ut plurimum, ergo ſignum eſt, ꝙ plus ſanguinis in ipſis reperitur, & ex cõſequenti plus caloris. Secunda ratio ſimiliter ſumpta à ſubſtantialiter inhærẽtibus, quia in ipſis iuuenibus maior eſt copia bilis, ergo plus caloris, quia bilis calida eſt, & ſicca, ꝙ autem adſit plus de bile, manifeſtum eſt. Tertia ratio abſumpta eſt ab operationibus, & imprimis à naturalibus ſic, operationes naturales in iuuenibus ualidiores ſunt quàm in pueris, ergo in his plus caloris

loris

loris eſt. Probant quia iuuenes habent appetitum uali diorem, quia appetūt ſatis appetitu naturali, in pueris autem appetitus non dicitur naturalis, immo præter naturalis, ex quo arguitur potius frigiditas, quàm caliditas, quia plurimum appetentes habent uentriculum frigidum, ex cuius frigiditate comprehenditur ipſius, quo fit, ut excitet ad appetitum præter naturalem, & immoderatum, & ſic retorquent argumentum, concedunt enim in pueris eſſe appetitum magnum, ſed tamen arguere potius frigiditatem, quàm caliditatem dicunt. Ad primam opinionē, ſcilicet pueri augentur, ideo plus caloris habent. Reſpondent qui iuuenes tuentur, & dicunt q; augentur non propter caliditatem magnam, ſed propter humiditatem, quam humiditatem cum non habeant iuuenes ob hoc non poſſunt augeri, ſed merito caloris & ipſi augeri poterunt, & ita iſti negant poſſe fieri augmentationem à calore innato, q; ſi fiat, dicunt fieri mediante humiditate. Præterea pueri Abundant multis excrementis, quoniam uomunt ſatis inconcocta, quemadmodum dicebat Hippocrates in ſecundo prognoſticorum, & Galenus in 2. De criſi refert pueros habere uomitus admodum turbulentos, oppoſitum autem contingit in iuuenibus, & hæc omnia denunciant in ipſis præſtantiores operationes naturales. Quantum uero attinet ad uitales operationes dicunt, q; pulſus eſt maior in iuuenibus, & altius mouetur, quod ſignum eſt maiorem ibi adeſſe calorem. Præterea habent iuuenes breuiores ſomnos quàm pueri, horum uero ſomni caliditatem in cerebro arguunt, ut 2. artis paruæ habetur.

Hæ ſunt rationes omnes uolentium tueri, tum pueros, tum iuuenes, quibus recitatis Galenus arguit ipſos, & oſtendit utranque opinionem grauiter peccare, & principium petere, primo, quia ſumit argumenta ex principio non probato, ſed ambiguo, quia nondum compertũ eſt, quomodo fiat digeſtio, & quomodo ſomnus, & dicit Galenus, ꝗ laborant in æquiuoco, quoniã rationes pro iuuenibus militant de calore innato. Erat ſecundum ꝗ proponebatur uidendum, quæ nam fuerit circa hoc Galeni ſententia. Galenus exponens Hippocratem ſuo modo ponet opinionem ſuam, quam ego fideliter recitabo. Si conſideretur (inquit) calor iunctus cum humiditate, prout ex his fit calor quidem uaporoſus, & ſuauis, tunc calor hic maior eſt in pueris, ſed ſi ſit iunctus cum ſiccitate, ex qua miſcella conſtituitur quædã caliditas ignea, hæc caliditas iuuenibus maior ineſt, & ſic conſiderata qualitate caloris nõ calore ipſo, ideſt ſubſtantia ipſius, ſed qualitate uidelicet, & cum qualitate uaporoſa ipſius, & cum qualitate ignea eiuſdem, ſecundum has diuerſas qualitates caloris diuerſa proferenda ſunt. Nam qualitas caloris mitis, & uaporoſa maior eſt in pueris, quod oportet ſenſu experiri (inquit Galenus) non autẽ ratione quærere, fruſtra enim ratio petitur ubi ſenſus poteſt quæſtionem diluere, cognoſcetur autem ſenſu, ſi multa obſeruabuntur, quæ ibi ipſe refert. Poſtea ſubiũgit, licet tibi tradam longum admodum iter, tamen ſi obſeruaueris hæc, uidebis uaporoſam caliditatem maiorem pueris ineſſe quàm iuuenibus, nam ſi tangas iuuenem (inquit Galenus) percipies qualitatem illam calo-

ris aerem admodum, & mordacem, in pueris uero mitem, & ſuauem, & quodammodo implentem manum propter uapores. Quod ſi intelligatur tantum de corpore caloris, non autem de caliditate eius, ideſt de qualitate corporis, quæ reſultat ex calore, aut cũ ſiccitate, aut cum humiditate iuncto, iam tunc ſecundum q. diuerſis paſſiuis qualitatibus iungitur, ita diuerſas qualitates producit, nam ſi idem calor cum ſiccitate iungatur, tũc ex ipſo reſultat quædam qualitas caloris illius iuncti, quæ ſatis mordax, & acris eſt, ſi uero humiditati adiungatur, tunc ſimiliter fit quædam qualitas corpus hoc mixti caloris committans, quæ dicitur mitis, ſuauis, & uaporoſa. At ſi ſumatur non qualitas reſultans ex corpore caloris, ſed corpus ipſum caloris, tunc (dicit Galenus) dico q. æqualiter in utriſque reperitur, & ait ſe uelle hoc phyſice probare dicens, in principio generationis alicuius (quodcunque ſit illud) ſtatuitur temperatura eius, poſita tanta ignis portione, tanta terræ, & cæterorum, deduco Galeni ſententiam, quam forſan à nemine ita clare expoſitã audiſtis. Sumatur puer, hic antequàm generetur conſtituitur eius temperatura, ſed quomodo? hoc pacto, ſumatur tanta portio ignis, tãta terræ, tanta aquæ, & aeris, quæ portiones omnes in uirente æquales ſunt, quæ ſimul miſceantur, facta mixtione ex ea generatur puer, ecce q. in principio generationis facta eſt temperatura illius pueri, iſta autem tẽperatura non mutatur, niſi quando proprium alimentum, quod eſt humidum aerem, deerit igni in mixtione poſito, & ita cum puer ex tali factus eſt mixtione, in

qua

qua erat menſura quatuor elementorum, ex quibus reſultabat ipſa temperatura, illa caliditas puero inhærēs non abſumitur, quoniam habet pabulum, à quo ſuſtinetur, & eſt humiditas aerea, & tantum modo eſt uariatum ſubiectum, ex qua uariatione talis calor mutatur, ita ut qualitas ipſius caloris cum eſt in puero ratione ſubiecti uidelicet pueri humidi, uaporoſa fiat, & mitis, neque poteſt talis qualitas eſſe acris, quia non habet ſubiectum ſiccum, nam quum eſt in ſubiecto ſicco, puta aduſto, tunc fit talis qualitas caloris acris, & mordax, idem tamen calor ineſt utriſque tam in puero quàm in iuuene, & tantum eius qualitas ratione ſubiecti immutata eſt, nam ſecundum uariam ſubiecti naturam uariatur illa qualitas, eodem prorſus remanente calore, eſt enim ſicut erat in mixtione eadem quātitas caloris & ignis, quæ ſecundum uarietatem ſubiecti profert etiam uariam qualitatem, nam quum eſt in ſubiecto pueri humido uaporoſam qualitatem profert, quum uero in ſicco iuuene tunc profert qualitatem aerem, adduco clariſſimum exemplum pro facienda intellectione, nam ſi obſeruaſtis, quod ſolet contingere in igne in principio cū occupauerit lignum ut ipſum comburat, eſt eadem flamma, quæ apparet in principio, & in fine, apparet tamē ſub diuerſo aſpectu & qualitate, nam in ligno illa flamma apparet uaporoſa, & fumoſa, propter humiditatē in ligno repertam, poſt uero canet flamma lucida prorſus, & clara apparet, & eſt eadem, attamen ſecundum quod mutatur ſubiectum, ita etiam eius aſpectus mutatur ipſa eadem manēte. Cum poſtea apparet ſub illo a-

ſpectu lucido, quid fit? Nimirum quum ad ſummum uẽtum eſt, quia pabulum deficere incipit, paulatim extinguitur, donec tota deperditur, ita omnino imaginemini eſſe de tali calore, cum enim talis calor eſt in ſubiecto humido uidelicet in puero humido, tunc extra mittit uaporoſam qualitatem, cum uero ſubiectum magis exſiccatur, tunc emittit qualitatem aeream, & cum deuenit ad ſummum, ita ut pabulum paulatim decreſcat, tunc etiã illa qualitas ſimul incipit deficere, ut tandem extinguatur, & homo moriatur. Iſta eſt uera opinio Galeni à me fideliter recitata, quæ quantum ingenioſa ſit omnibus (opinor) manifeſtum eſſe. Audite modo opinionem meam (& hoc fuit propoſitum tertium.) Prius uero oſtendo, ꝙ opinio Galeni non exponit Hippocratis ſententiam, quando enim Galenus dicit in mixtione cuiuſlibet animalis poni tantam portionem elementorum, dico ego, hoc ad inſtitutum non pertinere, ſed eſſe quidem pulchram imaginationem, non enim quærimus de proportione elementorum in mixto, quoniã nullus adhuc exquiſite talem proportionẽ noſſe potuit, ſed quærimus de calore innato, qui quidem eſt corpus mixtum reſultãs (ut ſupra dicebamus) ex mixtione, quæro enim an ea forma mixtionis ultima, quam calorem innatum appellamus, maiori inexiſtat puero, quàm adulto, & de hac forma intelligit Hippocrates, cum dicebat, qui creſcunt plurimum habent caloris innati, nam, ut ſupra dixi, ex Gal. & ex Ariſtotele, calor innatus nihil aliud eſt quàm corpus mixtum, in quo ſecundum Galenum aqua dominatur, ignis uero ſecũdum Platonem, de hoc. n. nos

loquimur, qui quidem aptus eſt ad operationes, quæ forma ultima, quo plus amittit humiditatis aereæ, plusq́; acquirit ſiccitatis, eo magis amittit nomen caloris innati, quoniam calor innatus ſtat in humido aereo, cui quandiu coniunctus eſt, tam diu optimas edit operationes, quandiu uero ab ipſo recedit & ſicco copulatur, tā diu amittit naturam, & uim caloris innati, qui calor hoc modo ſumptus maior pueris quàm iuuenibus ineſt. Stante horum reſolutione reliquum modo eſt ſoluere rationes in contrarium adductas (& hoc erat ultimum quod propoſuimus diſcutiendum)erat prima ratio pro iuuenibus, ubicunque plus eſt ſanguinis&c. Nego ꝙ maior ſit in iuuene, & ſi dicas ꝙ patitur fluxum ſanguinis, dico ego, ꝙ ille fluxus non eſt ratione multitudinis, neque enim ſanguis in iuuene fluit, quia multus, ſed quia malignus, & naturæ inimicus, ideo natura eum expellit, quia prodit, & ſtimulat ipſam ad excernendum, ſed in puero, quum ſanguis familiaris ſit naturæ, benignus, ac ſuauis retinetur, & ſic argumentum nullum. Ad ſecundam rationem, in iuuene plus eſt debile, tranſeat, ergo plus de calore, dico ꝙ uerum eſt de calore igneo, ſed non de innato. Ad aliud cum dicebatur, pueri male concoquunt, dico ꝙ bene concoquunt loquendo de pueris ſanis, cuius ſignum eſt, quoniam in eis maxima ſanguinis copia reperitur, ſimiliter rubedo, carnoſitas, & omnia alia oſtendunt optimam concoctionem, quantum uero attinet ad ſigna probantia oppoſitum, & primo quia uomunt dico ꝙ ille uomitus ſit ratione alimenti mali, nam cum puer ſugit lac aliqua mala qualitate affectū,

tunc illud ſtatim uomunt, unde iſti ſi nouiſſent quomodo pueri educantur, non hoc dixiſſent. Quantum ad excrementa, dico uerum eſſe q; pueri excernunt humida excrementa, quia ipſi etiam ſunt humidi, ſimiliter plurimum excrementi excernunt, quoniam plurimum etiã comeduut. Quantum ſpectat ad urinas turbulentas, dico hoc propter humiditatem eſſe, & humida excrementa in ipſis abundantia, ut Gal. tradit, & Auic. in tertia fen. primi, quod cum in pueris apparent urinæ admodũ tenues, & lucidæ, tunc timendum eſt, ne ſpaſmum incurrant, & propterea hoc nihil concludit. Ad illud uero quod dicebatur, pueri habent appetitum caninum, dico, q; immo habent naturalem appetitum, ad quem concurrunt quinque motus ſupra numerati, primo nutriuntur ut apparet ex ſanguinis copia, ideo membra attrahunt ex uenis, uenæ ab hepate, ut tandem fiat ille appetitus naturalis, in appetitu uero canino non conuenit talis operatio, ipſi enim non bene nutriuntur, apparet palliditas in facie, quod in pueris ſanis non uidetur. Quantum uero attinet ad actiones motiuas, & uitales, dico falſum eſſe quod maiores ſint in iuuene, et ſi dicas q; fortius mouẽtur iuuenes, dico ego q; ſi compares ipſos pueris data proportione molis, tunc falſum erit, nam nulli dubium, q; ſi conſideretur moles iuuenis & pueri, quod in iuuene actiones reſpectu molis ualidiores ſunt, nam etiam bos reſpectu molis poterit iuuenem opprimere, ſed data molis paritate falſum eſt (etiam q; iuuenes habeant caliditatem igneã) q; propterea operationes eius maiores ſint extenſiue, licet intenſiue conceſſerim. Præterea

terea fuit adducta ratio q pueri augebantur, in adultis uero non erat augmentum, ergo calor maior eſt in pueris quàm in iuuenibus, ad hoc reſpondent tenentes maiorem eſſe calorem in Iuuenibus quàm in pueris quod augmentum ſit ratione humidi non autem ratione caloris, ergo &c. Nos autem tuentes illorum partes qui defendunt pueros, negamus ab humido fieri augmentum, & ſi pueri humidi ſint, non enim à materia fit aut incipit actio, ſed ab efficiente cauſa ideſt à calore agens cũ paſſo diſponente & fit augmentum, non autem à materia, ideſt ab humido, bene uerum eſt q tale agens agit potẽtius, & fortius ſecundum diſpoſitionem & indiſpoſitionem humidi ideſt paßi, & ſic ad argumentum reſpondetur, cum enim dicitur pueri multum dormiũt, ergo ſunt calidiores, dico ad hoc q ſopor à frigiditate fit, à caliditate uero tantum ſomnus naturalis elatis uaporibus ad cerebrum, quod melius in ſequenti Aphoriſmo declarabimus. His explicatis circa puerorum, & iuuenum calorem reſtat determinanda quæſtio uulgata, Vtrum calor innatus diſtinguatur à ſpiritibus, nam ſæpe audimus doctores loqui de calore innato, & de ſpiritu, qui pro eodem duos hos terminos plerunque ponunt, & interdum pro diuerſo, & ego, (ut ingenue fatear) profitebar me doctorem eſſe, & uix Tandem ſenex cognoui, quid eſſet calor innatus, audiebam enim omnes aliquãdo confundere calorem cum ſpiritu aliquando uero diſtinguere. Conciliator tractans materiam hanc ſubtiliter eam diſputat & adducit rationes utrinque fortes admodum, ſed poſtea cum deuenit ad determinationem,

non amplius uidetur mihi conciliator, neque hoc mirũ eſt, quoniam uir hic multa ſanè legit, ſed malo præditus fuit iudicio. Determinans igitur quæſtionem dicit ſpiritum & calorem idem eſſe ſubiecto, non autem ratione, & ponit ſpiritum ſubiectum, calorem uero pro qualitate, quæ uana eſt determinatio, & propterea aliam nos ex ſuis principijs uiam potiorem ueſtigabimus. Circa hanc quæſtionem nolite expectare ordinem, quem obſeruaui, cum loquerer de calore innato, ubi prius adduxi opiniones altercantium (illud enim non feci de more meo, ſed ut ſequerer Galenum ita illic procedentem) ſed obſeruabo ordinem quem ſeruat ipſe in libro, An ars tuendæ ſanitatis ſpectet ad medicum, ibi enim docet cum uolumus aliquod problema diſcutere, nos debere recte prius naturam, & eſſentiam tum ex parte ſubiecti, tum ex parte prædicati inquirere, ut ſi multiplicia fuerint diſtinguãtur, poſtea uero ſignificata propria uniuſcuiuſque determinentur. Quæritur igitur nũquid calor, & ſpiritus ſint idem, aut diuerſi, qui modo uult aſſequi ueritatem huius quæſiti imprimis oportet ſcire ſubiectum, uidelicet quid ſit calor innatus, & quo modo fiat, ſed ſuperſedeamus in præſentia hoc docere, nam de eo hic non eſt dubium, ſed alibi dictum de ipſo eſt, inquiramus nunc tantum quid ſit ſpiritus, uidelicet quæ nam ſit natura prædicati tantum, quo habito ſciemus poſtea identitatem, atque diuerſitatem inter calorem innatum, & ſpiritus. De ſpiritu imprimis debetis ſcire ꝙ ſpiritus in uniuerſali ſumptus nihil aliud eſt, quàm ſubſtãtia quædam tenuis, ſubtilis, lucida, tranſparens,

uens, quæ media eſt inter generabilia, & ingenerabilia, ideo ſpiritum eſſe ſubſtantiam clarum eſt, ſed non determino me in præſenti nunquid ſit ſubſtantia calida uel frigida, corpora autem cœleſtia ſiue æterna dicuntur præſtare eſſentiam ſuarum uirtutum corporibus caducis, influunt enim in hæc corpora generabilia, & corruptibilia, & quoniam inter mortalia & immortalia corpora non eſſet medium aliquod, quo mediante fieret talis influxus ab æternis in corpora corruptibilia, ideo creator maximus poſuit ſpiritum, qui eſt medium horũ mortalium & incorruptibilium, qua quidem ſubſtantia ſpirituali mediante immortalia uniuntur cum caducis corporibus demandantia uirtutes ſuas in hæc inferiora, immo non nulli antiquorum aſſerunt, maxime uero Platonici, & author in lib. De flatibus, qui Hippocra. aſcriptus eſt, uult ſpiritum non tantum eſſe medium inter caduca & æterna, ſed etiam æterna eſſe repleta hoc ſpiritu, & q. ſpiritus ſit intelligentia intelligentiarum, unde maro conſiderans hoc in ſexto libro Aeneidos dixit,

Spiritus intus alit, totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem.

Ad hoc ẽt accedũt ſacræ literæ cõfirmãtes hoc dicẽtes. Spiritus domini ferebatur ſuper aquas, & angeli in ſcriptura ſæpe dicũtur ſpiritus, ſpiritus igitur qui eſt quoddam medium inter æterna, & caduca dicitur & eſſe in mundo ſuperiori, & in hoc inferiori, qui dicitur aer, quo mediante uirtutes corporum cœleſtium in hæc inferiora imprimuntur, & niſi eſſet ipſe, non fierent im-

preßiones illæ, quoniam non haberent idoneum modū, deſtruerenturq́; omnino hæc ipſa inferiora, ſicuti ad illius mutationem uidemus etiam mutari generationem multorum horum inferiorum, mutanturq́; omnes facultates, & operationes omnium corporum huius mundi, cum tantum agat aer ipſe ſecundum temperaturam, bonitatem, & claritatem ſumens tales uires à cœlo, unde multa & diuerſa generantur in mundo ſecundum diuerſas aeris temperaturas, fiuntq́; diuerſa in ſpecie, immo etiam in una met ſpecie, & in una regione magis quàm in alia talis apparet diuerſitas, nam ſi aer fuerit bonæ excellentiæ omnia ſub eo perfecta generabuntur, quod apparet non tantum in magno mundo, ſed etiam in paruo, id eſt in homine, qui quidem eſt primus in hoc magno mundo, habet enim homo in ſe ſpiritus, qui ſunt boni, et qui ſunt mali ab influxu cœli, & omnia, quæ fiunt in humano corpore, fiunt mediantibus ſpiritibus & aere, ſecundum cuius bonitatem, & malitiam bonæ fiunt uel malæ, nobilesq́; & ignobiles operationes, & unum magis altero diſpoſitum ad bonos mores, & ſcientias, uariantur enim hominum actiones ſecundum uarietatem horum ſpirituum. Videtis igitur quantæ neceßitatis ſit ſpiritus qui dicitur aer. Habito hoc diſcurſu de ſpiritu in genere, & quomodo ſit medium ſubiectum inter æterna & caduca. Incipiamus modo agere de ſpiritu compto in hoc paruo mundo id eſt in homine. Antiqui omnes poſuere tres ſpiritus in eius corpore, quorum unus dicitur naturalis, alius uitalis, tertius animalis, & notate contra negantes hunc primum ſpiritum uidelicet naturalem,

ralem, quem probabo ego dari ex ſententia tum Galeni, tum Philoſophi, qui quidem ſpiritus in prima ſua gene ratione fit ex ſemine, & ſanguine menſtruo & habet ſubſtantiam calidam, & humidam, in quo etiam domi= natur aer cum ſubdominio aquæ ſecũdum Galenum ſep timo, octauo, & nono De placitis, cum quo conuenit Pla to de dominio aeris, diſſentit tamen de dominio aquæ, quoniam loco aquæ poſuit ignis ſubdominium, de hoc autem infra dicemus & explicabimus cauſam diuerſi= tatis inter graues uiros, qui diuerſa ſenſere in hoc, talis autem (ut dicebam) ſpiritus naturalis in ſe & reſpectu ſui tenuis eſt, habilis, & lucidus, ſed reſpectu cœterorũ eſt craſſus, obſcurus, & minime lucidus, nutriturq́; ex ſanguine, ſicut cœtera membra, & eſt implantatus, & permanens in omnibus membris noſtri corporis, ſed di= uerſimode, uidelicet ſecundum eorum nobilitatem, uel ignobilitatem in quibus reſiſtit, & ut exercent nobiles, uel ignobiles operationes, nam membra perfectiora, quæ ſunt deſtinata ad opera nobilia, habent hunc ſpiri tum magis ſubtilem & lucidum, & quanto purior eſt & clarior, tanto membra perfecta recipiunt operatio nes, & uirtutes meliores, hoc enim uelut principium quoddam ſempiternæ ueritatis eſt, q, quanto membra ſunt nobiliora, tantò nobiliores exercent operationes, & per conſequens eo puriores, & ſubtiliores ſpiritus requirunt, ſimiliter quanto ſpiritus iſti magis ſunt in membro diſpoſiti, tanto melius uirtutes in eo recipiun tur, quoniam per illos diſponuntur membra ad recipien das uirtutes, & hæc in præcedentibus dicta ſunt etiam

de com=

de complexionali complantato calore, qui calor idẽ eſt, quod ſpiritus naturalis, & ſicut per calorem complantatum membra diſponuntur ad recipiendum actum uitæ à calore influente, & à ſpiritu influente à corde, cum prorſus calor complantatus, & ſpiritus naturalis idem ſint, differant tamen ſecundum nomen ſynonimum, ſpiritus igitur iſte quamuis idem eſt in genere, facit tamẽ uarias uirtutes ſecundum uarietatem membrorum, in quibus exiſtit. Patet igitur, quæ ſit eius ſubſtantia, temperatura, & actiones, uideamus modo impreßiones, quas ſumit ab anima. Volebat utiq; Hippocr. & exiſtimauit ſpiritum hunc naturalem eße eßentiam animæ, licet Gal. fuerit dubius, & aliquando uoluerit talem ſpiritum eſſe proximum animæ inſtrumentum, ſed quas impreßiones recipit? Nimirum recipit, quas poteſt ſecundum prædictam ſubſtantiam ſuam, hæ autem nõ ualde nobiles ſunt, ſed ita nobiles recipit, ſicut talis ſpiritus eſt tantum illuſtratus ab anima, & à corporibus cœleſtibus. Nam cum natura debens nutrire & augere nõ poßit ea facere, niſi per inſtrumentum, quo deducat materiam, ut nutriat, & augeat, ideo eguit hoc ſpiritu, qui ut inſtrumentum hanc materiam deducat mediantibus ſuis qualitatibus, quibus caliditate ſcilicet humido iuncta operatur, operatur dico, quia calore humiditati iuncto elixat materiam, & eam deducit ad formam, & tandem beneficio ſpiritus naturalis informati ab anima & illuſtrati à corporibus cœleſtibus ac operantis calido et humido per elixationem, talis materia deducitur ad nutriendum, & augendum, has itaque impreßiones ſcili-

cet

cet generandi, augendi, & nutriendi ab anima recipit, facit autem ſpiritus naturalis tales operationes ab anima illuſtratus, & infuſus, habet igitur nutrire, & augere iſte ſpiritus, cum autem nutritio, & augmentatio fiant mediante elixatione, ſed elixatio efficiatur per calidum & humidum, propterea natura neceſſario prouidit ad hoc, quemadmodum teſtatur philoſophus primo & ſecundo De partibus animalium, itaque fecit hunc ſpiritum craßiorem & humidiorem uitali, & animali, atque hinc apparet cur Gal. dixit in tali calore ſiue ſpiritu naturali dominari aerem cum aquæ ſubdominio ſeptimo De placitis, ubi ſecundum uerum ſenſum loquitur, quoniam uidebat nutritionem & augmentationem debere fieri ex tali ſpiritu naturali, quæ quidem ambæ fiunt mediante elixatione, quæ fit à forti & ualido calore innato, qui non poteſt fortis eſſe niſi cum iungitur humido quod de natura aquea participat, Propterea dixit Gal. Calorem innatum conſtare ex aere, & aqua, plus tamē aeris quàm aquæ habere, habet enim aliquid aquæ propter elixationem faciendam, habet autem de aere ut ratione illius redderetur lucidus, uidetis itaque quàm dixerit ingenioſe Gal. ſpiritum hunc naturalem componi ex aere & aqua, ex aere in quam dominante, ex aqua uero ſub dominante, habetis etiam quas uirtutes recipiat. Quomodo autem Plato recte dixerit ignē eſſe cum prædominio aeris in ſpiritu dicam poſtea, ſat ſit præſentia nouiſſe Galeni ſententiam, & fundamentum: Dicet modo quis, tria hæc recte percipio, omnia tamen uoluntarie dicta mihi uidentur, quoniam cuncta

pro-

procedunt de ſpiritu naturali, qui quidem non datur, Dico autem eum ex Gal. Hippocrate, & Ariſtotele dari, et quod detur ſecundum philoſophum uideatis quid dicat ipſe ſecundo De generatione animalium capite quarto, ubi enim loquitur de ſpiritu naturali dixit neceſſe eſſe ut omnino in corpore animalis detur, quia ad omnem generationem eorum quæ generantur neceſſarius eſt, & deinde infert, (ne quis intelligat per talem ſpiritum de ſpiritu uitali,) & inquit probo q; datur ſpiritus naturalis per oua ipſa, uidemus enim oua quæ non habent ſpiritum uitalem, nec principiū huius ſpiritus uitalis, nec quid proportionale cordi, nec poſſunt habere hunc ſpiritum uitalem à matre, quoniam ſeparata ſunt à matre, uidemus inquam in his generationem fieri animalis, ex quo neceſſarium eſt ſpiritum naturalem ouis ineſſe pro ipſa generatione, & ſic conſtat quomodo talem ſpiritum philoſophus admittat, per quem diſtinguntur partes exiſtentes in ouo, in quo generatio fit, hoc idem aßerit Philoſophus ipſe in quinto etiam de generatione animalium capite ultimo prope finem, dicens neceſſarium eſſe ſpiritum naturalem, qui eſt inſtrumētum animæ ad diuerſos uſus in generatione animalis, ſicut malleus eſt inſtrumentum fabri ad uaria ferrea inſtrumenta conformanda, clare itaque poſuit philoſophus ſpiritum naturalem, ſed, dicet quis, nos ſumus medici, unde licet detur ſecundum Philoſophos, nego tamē apud medicos dari, Qua propter dico ipſum etiam ſecundum medicos dari. Galenus enim commento ſubſequentis Aphoriſmi tria dicit eſſe principia noſtri corporis

poris ſubiectum complentia,& inquit omne membrum à principio generationis eßentialiter componi ex his tribus principiis,uidelicet ex ſanguine, humido ſubſtantiali, & ſpiritu, & nulli dubium eſt,quin Gal.illic de ſpiritu complantato & naturali loquatur, neque enim poteſt eſſe uitalis, quippe qui non eſt de membri ſolidi eſſentia,ſed naturalis de eius eſſentia eſt, genitus ex ſanguine,& ſemine. Videte etiam Galen.eundem in 5. De ſimplicibus medicamentis cap.9.ubi aſſerit ex Hippo. ſententia ſpiritum hunc complantatum, & naturalem dari,qui ſpiritus licet non ſit(inquit) eſſentia animæ, proximum tamen eſt eius inſtrumentum, & reperitur in toto corpore faciens ad omnes operationes, ſed dicet quis,Gal.dicit ibi quod talis ſpiritus reperitur ratione cordis,à quo fluit,modo ſubiungit Gal. inquiens huiuſmodi ſpiritum in omnibus membrorum cauitatibus complantatum eſſe uelut materiam reſpectu aliorum ſpirituum pro operationibus animæ obeundis. Quid clarus? habetis hoc idem etiam 7. De placitis,& alibi, ſine hoc enim nihil fieri poteſt in animali, hic etiam in plantis eſt,quæ ſine ipſo generare non poſſent. Eſt modo alius ſpiritus,qui uitalis nuncupatur,ſuam habens in corde ſedem,ſicuti ſpiritus naturalis in omnibus membris,generatur autem à ſubſtantia cordis, & enim omne membrum ſuam habet inſitam naturam, & temperaturam, ut peculiare quid ſibi generet, propterea Deus Opti. Max.*hanc indidit cordi naturam,ut talem ſpiritum uitalem generet,qui illic ſedem obtineat, diſperſus tamen per arterias tranſmittat calorem ad diuerſa membra*

actuans

actuans ſpiritum naturalem, iſte autem ſpiritus genitus in corde eſt ex duobus, ex uaporibus ſcilicet ſanguinis depuratis, & ex aere attracto, qui ſemper influit, & hoc habetis à Gal. in lib. De utilitate reſpirationis, & in 9. & in 12. Therapeut. ex his ergo duobus ſubſtantia eius conſtat, temperaturam uero calidam habet, & humidam in ſe, reſpectu tamen ſpiritus naturalis dicitur ſiccus, eo quia ſubtilis admodũ eſt, ac depuratus, quoniam ipſius humiditas particeps eſt igneæ naturæ, ut patet ſiniſtrum cordis uentriculum tangenti, nam qui digitum inſerat ardentiſsimam caliditatem ſentiet reſpectu ſpiritus naturalis, & hæc caliditas interne ꝑcepta fundatur in ſubſtantia ſicca; unde & eius feces ſiue membrum, in quo fundatur (quod eſt cor) ſiccum eſt, ſemper enim natura ſeruat modum in omnibus ſuis operationibus. Dicamus itaque ꝙ ſpiritus uitalis temperaturam habet calidam, & humidam, fitq́; in corde ab aere attracto, & ex puriſsimis ſanguinis uaporibus, ſed uergit ad ſiccum, eſt enim tenuiſsimus, cuius operatio eſt, ut per corpus tranſeat mediantibus arterijs, & moueat corpus, ac ipſe quoque moueatur, ſemper autẽ mouetur, quia eſt ex ignis natura, qui mouet, & ſemꝑ mouetur, alioqui corrumperetur, mouet quidem corpus, ut ei det actum uitæ, utq́; membra ad operationes excitet, quæ prius erant in potentia, utq́; non tantum ſit animal uegetabile, nam hoc animal ipſa quidem membra etiam antea erant, diſpoſita tantum à ſpiritu naturali, & in potentia uiuentia, & propterea Gal. dicebat in 5. De ſimplicibus medicamentis cap. 9. ꝙ ſpiritus huiuſmodi

uita-

uitalis ſubtilior eſt, quàm naturalis, quoniam naturalis eſt, ut materia ſpiritus uitalis, non tamen intelligatis, quod ſit uera materia, qui quidem ſpiritus uitalis à corde fluens ad membra quia dat actum uitæ cæteris mēbris ob id dicitur uitalis, recepit enim nobilitatem ab anima, & impreßiones, & operationes uitæ, quæ ſunt nobilißimæ, per hunc enim uiuit animal, & ſentit. Ex his licet colligere quàm bene dixerit Ariſtoteles ſenſum tactus immediate prouenire à corde, cum in eo generentur depurati illi ſpiritus uitales, qui per corporis membra diffuſi actuant, & excitant ipſa ad ſua opera, unde Philoſophos in hoc tueor dum dicunt ſenſum tactus immediate uenire à corde, qui tactus eſt ubiq; in corpore, quoniam ſpiritus uitalis fluit à corde paßim dans uitā, & ſenſum membris, ideo hoc modo talis ſpiritus ab anima accepit nobiles iſtas operationes, ut ſunt uita, & ſenſus, & propterea uidemus aliqua animalia, quæ non habent cerebrum, uelut oſtreæ, & ſpongiæ, tamen habere cor, uel quid ſimile cordi, unde dotata ſunt ſenſu, quo, ſi corde, aut aliquo ipſi proportionato carerent, omnino deſtituerentur, plantæ itaque ob id ſenſu carent quia etiam corde deſtitutæ ſunt, ſpiritus modo iſte uitalis eſt & ipſe modo quodam naturalis, quoniam exiſtit in pati, nam & ſenſus tactus ſtat in quodam pati, locus autē iſtius eſt medius inter ſpiritum naturalem, & animalem, medioq; modo ſe habet in natura, & in forma, & in operationibus, & in nomine, interdum enim dicitur calor, & ipſe, interdum uero ſpiritus, quoniam ſeruat ſuā mediam naturam, unde & in omnibus medio modo dici

tur eſſe, & ita appellatur medius inter duos modo dictos ſpiritus, non eſt autem perfectioris naturæ, quàm calor naturalis, & habet magis de natura ſpiritus, propter quod rectius ſpiritus dicitur nomine quàm caloris, quoniam ſpirat, ſicut ex aduerſo ſpiritus naturalis rectius appellatur calor innatus, quàm ſpiritus, quoniam non ſpirat, ſed ſemper complantatus permanet in membris, firmus. Reliquum eſt, ut de tertio ſpiritu, qui in cerebro collocatur & animalis dicitur, agamus. Is ſanè ita defecatus eſt, & lucidus, ut deuenerit ad ſummam quandam perfectionem, & ſit uelut quædam parata eſſentia ab alchimiſtis ita appellata, qui ſpiritus conficitur in quodam arteriarum nexu exiſtente in baſi cerebri, quem nexum Galenus appellat retiformem, quoniã ſummo artificio inſtar retis compactus eſt, in hoc plexu arteriarum in fundo cerebri exiſtente tales ſpiritus animales depurantur, ſicut lac ultimam perfectionem ſuã in mamillis acquirit, & ſicut ſemen in teſtibus elaboratur per reuolutiones uaſorum ſeminalium ad generationem efficiendam, ſic propemodum fit ſpiritus uitalis, qui eſt, ut materia reſpectu ſpiritus animalis, qui ſpiritus uitalis delatus ad cerebrum in illo arteriarum complexu ſic depuratur illic, ut magis aureus, magisq́; ſpiritualis fiat, atque etiam magis à materia expolietur, ut fiat quædam ultima longe præſtantior eſſentia ſpiritu uitali, unde ex hoc ſpiritu fit per talem depurationem ſpiritus animalis, qui in cerebro nobiles exercet actiones, ſicut ſunt intelligere & ſpeculari, & propterea mẽbra pro nobiliſsima operatione facta, ſicut oculi ſunt,

poſita fuere in cerebro, in quo ſunt ſpiritus ipſi animales clariſsimi, ut fiāt operationes nobiliores uitalibus, quanto etiam ſpiritus animales depuratiores ſunt, & nobiliores uitalibus. Sciendum autem, ꝙ ſpiritus animales exercent ſuas operationes, ſi modo bene agitati ſint & quieti, quoniam ſi eſſent in continuo motu, non poſſet propter eum ullo modo iudicium fieri, & propterea ſedendo, & quieſcendo anima fit ſciens, & prudens (ut inquit Philoſophus ſeptimo phyſicorum decimo octauo) ſedatis tamen ipſius paſsionibus, per quas ſpiritus ipſi animales patiūtur, unde homines prudētiores ſunt iuuenibus, quoniam ſpiritus hominum animales quietiores ſunt, ex quo colligatis aureum fuiſſe dictum Ariſtotelis, ꝙ cerebrum ſit à natura conſtitutum frigidū ut cor ipſum refrigeraret, ꝙ dictum intelligitur ab imperitis qui non nouerunt diuinum illud Philoſophi ingenium, hoc pactò, ꝙ cerebrum ſit factum ad refrigerandam caliditatem cordis, ſed decipiuntur miſeri, nam ita dicendum, ꝙ per cerebri frigiditatem ſpiritus illi animales contemperantur, ſimul & uitales, quibus contemperatis fit poſtea, ut homo recte iudicet, recteq́; omnes operationes intellectus exerceat, uidemus enim in eis qui ſatis calidum habent cerebrum, ſpiritus animales, & uitales non poſſe ad temperamentum redigi, qui uero frigidum habent, ſunt bonorum morum, quia ſpiritus ſedātur, & contemperantur à cerebri frigiditate. unde fiūt ſtabiles tales homines in ſpiritu animali, & bene iudicant, & propterea diuinus ille uir dicebat. Magnam cerebri copiam homini reſpectu cœterorum animalium

datam eſſe,ut prudens fieret,& diſcurrere, ac iudicare poſſet,hoc enim modo fit illa proportio, & harmonia ſpirituum per cerebri frigiditatem, quoniam uitales aſcendentes ad retiforme illic depurantur, & fiunt animales per talem purificationem, poſtea uero à cerebri frigiditate contemperantur,ſtabiliunturq;. Hoc eſt,qđ dicebat Ariſtoteles primo,& ſecundo De partibus animalium,q; animalia frigidiora ſunt prudentiora,quemadmodum ſunt apes,& alia his ſimilia, & ita cum iſte ſpiritus animalis depuratus eſt,& ad temperaturam redactus,tunc optimus fit,& recipit diuinum illum intellectum,qui in hominibus uarius eſt pro ut ſpiritus illi magis & minus diſpoſiti ſunt,& hic erat ille Dæmon Socratis,quem dicebat in diuerſis partibus omnium hominum eſſe,ſic igitur iſte intellectus dum eſt magis purus & ſtabilis, fit agens in actu, & ueluti diuinum quoddam.

XV.

VEntres hyeme, & uere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi, quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus eſt,unde & pluribus egent alimẽtis,indicio ſunt ætates,& athletæ.

VT *ſemper ordo eorum,quæ ab Hippocrate dicuntur,ſeruetur,debetis reminiſci eorum quæ ſuperius*

rius à nobis diffuſius ſunt explicata. Diximus ſupra, q̃ ſi uirtutem expurgare uolumus triplici utimur inſtrumento, potione, dieta, & pharmatia, q̃ ſi ad expurgandam uirtutem dieta utimur, habemus indicationes q̃ talis dieta debite adminiſtretur, quæ ſumuntur à uirtute, & à morbo, aut à conſtitutione morbi, & tunc ab iſta indicationes uniuerſales ſumuntur, aut à paroxiſmo, et tunc ſumuntur indicationes particulares. Indicationes autem quæ à uirtute ſumuntur non indicant quid ſit agendum, quia hæc indicatio ſemper ſumitur à morbo, nam cum morbus adeſt ſtatim naſcitur talis indicatio, quid agendum, uidelicet excitandam eſſe uirtutem, ſed à uirtute ſumitur, an ſit agendum, & ſi an ſit agendum habetur, tunc inquirimus quantum ſit agendũ, hæc duo à uirtute habentur, & cum Hippocrates uellet pertractare de indicationibus, quæ à uirtute ſumuntur, docuit in duobus præcedentibus Aphoriſmis, quomodo mediante calore innato cognoſcitur fortitudo, & debilitas uirtutis, ut hoc habito conſequenter ſciamus indicationes, an ſit agendum, nam ſi calor innatus, ſeu calor naturalis (q̃ idem eſt) magnus eſt, uirtus etiam magna erit, et è conuerſo, cum calor naturalis ſit ſignum uirtutis ſiue eius inſtrumentum, ſiue ipſamet uirtus, uel animæ ſubſtantia, ut placuit Hippocrati, quare obſeruandum eſt in quibus corporibus iſte calor naturalis ſit multus, uel paucus, quoniam ex hoc ſcietis fortitudinem, & debilitatem uirtutis, & ex conſequenti an ſit agendum, & quantum, talis autem calor innatus fit paruus, & magnus, uel ab intrinſeco, uel ab extrinſeco, ab intrinſeco

quidem, à temperatura, ſecundum enim q, temperatura eſt, ita plus, & minus iſtius caloris innati exiſtit, nam ſi illa fuerit temperies moderata, tunc calor erit plurimus, & ex conſequenti uirtus ualida, ſi temperies immoderata, calor innatus paucus, & ex conſequenti uirtus erit parua. Sumitur etiam ab intrinſeco ab ætatibus, nam quemadmodum ætates ſunt, ita iſte calor exiſtit, ſi enim eſt ætas pueritiæ, plus eſt illius caloris, ſimiliter de alijs dicatur, & ita temperatura, & ætas inuicem conſpirant, de his autem intrinſecis egit Hippocrates in præcedentibus Aphoriſmis, conſeruatur etiã iſte calor nonſolum ab iſtis intrinſecis, ſed etiam ab extrinſecis, aere, conſuetudine, regione, & reliquis. Ideo incipit Hippoc. à tempore anni docens quomodo à temporibus anni calor iſte cognoſcatur, & eius copia ſiue paucitas, nam hoc cognito ſciemus etiam quando plus cibi dandum ſit, & quando parum, & hoc in iſto Aphoriſmo concludit Hippoc. quod etiam comprobat, dicit itaque Ventres hyeme, & uere natura calidisſimi ſunt, & ſomni longisſimi, quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda.

Quantum attinet ad uim iſtius conſequentiæ audiuiſtis ſuperius, q, ubi eſt calor magnus, ſtatim ſequitur neceßitas multum de cibo exhibendo, quoniam exiſtente multo calore plurima fit reſolutio, & conſequenter maior neceßitas reſtaurationis, quare ſi uerum eſt, q, uentres hyeme, & uere plus habeant caloris, neceſſario ſequitur q, debent habere plus cibi, oportet autem ut antecedens comprobemus, & quia antecedens duas habet par-

partes, alteram, quæ dicit. Ventres hyeme & ueare natura calidisſimi ſunt, & ſomni longisſimi, quare per ea tempora etc. *alterum quæ dicit.* Et ſomni longisſimi. *Imprimis primã probemus partem antecedentis, cur hyeme, & uere uentres dicantur eſſe calidisſimi, deinde alteram aggrediemur. Antequã autem ipſam probemus, debetis circa hoc quatuor annotare, quæ in uirtute ſupra fuere declarata, iſta enim omnia dicta, & dicenda maximam connexionem ad inuicem habent, ut alterum explicet alterum, quemadmodum in mathematicis. Imprimis notandum eſt, ꝙ calor habet hoc, & non ſolum ipſe, ſed omnes reliquæ qualitates, ꝙ ubi collectus eſt, ualidior, & fortior efficitur ſe ipſo diuulſo, ubi uerò diſpergitur debilior, & imbecillior redditur. Secundum ſuppoſitum eſt, & hoc uidetur proprium calori, ꝙ ubi aduenit ipſi contrarium, utputa frigus, ſi tale frigus fuerit moderatum, tunc efficit calorem illum fortiorem, hoc autem oſtenditur ex ſigno, & natura ignis, natura enim eius eſt, ut ſemper conſumat, & à medio moueatur & niſi aliquod habeat frenum, tunc talis calor diſſipatur, & diſſoluitur, eſt. n. ut indomitus equus, cum autem ipſi occurrit frigus, tunc refrenatur, & tunc ex illo freno per antipariſtaſim uigoratur, & moderatur, quemadmodum uidemus in ipſo anhelitu, calor enim exiſtens in corde, niſi occurrat ipſi aer frigidus, diſſiparetur, & diſſolueretur, ſed ex occurſu aeris frigidi recreatur, & moderatur, & nutritur, quod dicebat Galenus in libro illo* De *uſu reſpirationis, quam rem cognoſcentes fabri in ſuis carboni*

bus accenſis, ubi ferrum ignitur, aſpergunt, aquam frigidam, moderate tamen, ut ille calor moderetur, & nutriatur, & hoc eſt, quod dicebat Ariſtoteles in ſecunda particula problematum ſecundo. Vnde eſt, q̃ in caldariis magnis homines exiſtēte aere frigido ſudant, quàm exiſtente aere calido, dicebat Philoſophus hoc ideo euenire, quia frigiditas exterius aduenien corroborat ipſum calorem innatum, qui poſtea corroboratus, tunc exprimit facile ſuperfluitates omnes in corpore exiſtentes, q̃ ſi aer extrinſecus calidus ſit, corpus non ita ſudorem emittit, quia talis calor diſsipatur, neque ab aliquo refrenatur, & ob id illas non efficit operationes, & hic unum notate quia in Conciliatore reperietis totum oppoſitum eius q̃ diximus, dicit enim. Quare in caldariis ſudamus cum aer eſt calidus. Debet dicere Cum aer eſt frigidus. Ideo, ne uos decipiat, quoniã contextus græcus Ariſtotelis non ita iacet, ſicut & recte tranſtulit Theodorus Gaza, & propterea Galenus aſſerens hoc idem in commento, quod nos diximus, inquit, reddens rationem, quare calor innatus in hyeme augeatur, quia ad intra refugit, quod & Ariſtoteles (ut inquit Galenus) putauit, & ita uidetis quomodo aere exiſtente frigido ſi quis reperiatur in caldarijs magnis ſudat, quia calor uigoratur. Tertium ſuppoſitum eſt, q̃ calor, uel ſuffocatur, uel diſſoluitur, diſſoluitur quidem à ſuo ſimili excedente, quemadmodum contingit lucernæ, quæ cum ſub ſole ponatur, extinguitur quodammodo, & eius lumen diſsipatur, ideo ſupra dicebam calorem deſtruere calorem, & etiã ſe ipſum, ab alio enim

calore ingenti diſsipatur,& abſumitur,quod cognoſcēs Philoſophus in 25.particula problematum problemate 20.quæſiuit,cur eſt q̃ caliditas in umbra non reſoluatur,ſicut quando eſt in ſole,hoc(inquit)nõ ob aliud eſt, niſi quia caliditas potius reſoluit,quàm adaugeat,& ſic à ſibi ſimili excedente(intelligatis calido) diſſoluitur p̄ reſolutionem,ſuffocatur autem ab ipſo frigore nam cū frigus eſt ingens(nõ enim paruum hoc efficere poteſt) tunc ille calor per ſuffocationem extinguitur , ſiue tale frigus in potentia eſſe dicatur, (quemadmodum eſt medicina frigida,quæ intus aſſumpta & à calore naturali ad actum deducta calorem ipſum per ſuffocationem extinguit)ſiue in actu.Quartum ſuppoſitum eſt; q̃ calor conſeruatur à ſuo ſimili cum illud ſimile non eſt uehemens,ſed moderatum,ſimile enim à ſimili conſeruatur,dummodo moderatū exiſtat,Iſta ſunt quatuor ſuppoſita,quibus recte intellectis omnia clara,& manifeſta reddentur,& ueritas Aphoriſmi,dicit itaque Hippocrates. Ventres hyeme, & uere natura calidisſimi Dixit natura. Quoniam(ut dicebat philoſophus 6.æthicorum)ſi quis rem conſiderare intendat, oportet,ut eam conſideret,prout ſe habet ſecundum naturam,ut pomum non eſt contemplandum,ut eſt corruptum,quia tunc conſideraretur extra naturā propriā. Ideo opus eſt rem ſecundum naturam ſuam conſiderare,ſicuti in propoſito iubet Hippoc.conſiderandam eſſe hyemem,non ut eſt frigidiſsima,quia tunc conſideraretur extra naturam propriam,nõ enim natura propria ipſius eſt,ut ſit frigidiſsima,ſimiliter de uere dicendum

eſt, q; conſideretur iuxta propriam naturam, q; ſcilicet frigidum ſit tantum, quantum natura ſua expoſtulat, ſimiliter de calore in homine, conſiderandus enim eſt il le non debilis, & defeßus, & ægrotans, ſed in ſua natura conſtitutus, ſtante igitur hoc, tunc uerus erit diſcurſus noſter, q; ſcilicet calor in uere augetur, quia colligitur, & condenſatur neque tale frigus corrumpit ipſum per ſuffocationem, quia ponitur temperatum, ita etiam ſi hyems ſit ſecundum propriam naturam, & non habeat uehementia illa frigora, quia nõ eſſet, tunc in propria natura, colliget, & intendet calorem naturalem p antipariſtaſim, quemadmodum dicebamus de aqua à fabro ſupra ignem inſperſa: & ita iam audiuiſtis, quomodo, hyeme, & uere uentres calidißimi ſint ſupponendo, ut dixi in 4. notando, q; omnia moderata ſint, quemadmodum ſupponit ipſe Galenus in primo & 2. De temperamentis de ipſo uere, q; ſcilicet temperatißimum ſit, & propterea melius degunt homines in uere, quia calor in tali tempore conſeruatur, ſimiliter in hyeme ſani uiuunt homines, quia in tali tempore calor augetur, & nutritur. Eſt modo difficultas ob Auicennam in 2. primi, ubi dicit, q; in uere ſunt cibi diminuendi. Dico q; eius dictum debet ſano modo intelligi, nam ut dicebat Galenus in commento, uer tripliciter conſiderari poteſt, uel in principio, uel in medio, uel in fine, ſi in principio conſideretur, naturam obtinet hyemis, quia ab hyeme non longe elongatur & cum hyeme uentres calidißimi ſint, etiam in principio ueris erunt calidißimi, ſi in medio conſideretur, tunc eſt in ſua natura temperatus, ideo calor

lor tali tempore temperatus eſt, ſi uerò in fine conſideretur, tunc ſapit naturam æſtatis, quoniam ab ipſa non elongatur, & cum in æſtate uentres imbecilliores ſint, in fine etiam ueris calor imbecillior erit, ideo tunc parũ cibi eſt exhibendum, & ſic dictum Auicennæ, ſi hoc modo conſideretur, ueritatem habet, ſi uero alio modo, minime. Aut dicatis excuſando Auicennam, ꝙ ipſe erat in regione Perſica, ubi non eſt tanta in uere temperies, ſicut apud nos, & ideo in uere uentres nõ ſunt ita calidi, in æſtate uero quia aer ille extrinſecus occurrit calori naturali cum caliditate excedente calorem innatum reſoluit, & ideo ex multo calore in æſtate multi propter maximam reſolutionem mortui ſunt, hiems uerò prorſus oppoſitum facit, ꝙ ſi dicat quis, ſunt aliquæ æſtates frigidæ, in quibus non fit iſta reſolutio, ergo non ſemp̃ uerum eſt, ꝙ calor in æſtate reſoluatur. Dico ꝙ hic intelligimus de æſtate, poſita in ſuo naturali eſſe, modo ſi cõtingat ꝙ ſit æſtas frigida, tunc non eſt in ſuo naturali eſſe, ſed potuis extra, in Autumno autem calor male ſe habet propter inæqualitates repertas in ipſo, ideo dicebat Hippoc. cum in meridie modo calor, modo frigus apparuerit autumnales morbi expectandi ſunt, ideo autũnus eſt peſſimus hominum naturæ, quoniam in tali tempore homines plurimum ægrotant, quoniam reſoluti in æſtate, & debiliores facti, cum ſunt in autumno, magis debilitantur ob eius inæqualitatem, nam in ipſo modo frigus apparet, modo calor, & quandoque corpora frigefacit, aliquando calefacit autumnus, quo fit, ut pori eorum aperiantur in tempore caloris, deinde aduenien-

te

te frigore, & intrinſecus ingrediente calor naturalis ſuffocatur, & ita autumnus calorem reſoluit ob eius caliditatem, ſuffocat autem ob eius frigiditatem, cum igitur duobus his modis lædat, uerum eſt quod ipſe ſit pænitus naturæ humanæ inimicus, & ita iam conſtat, quomodo antecedens, quantum nã primam partem uerißimum dicatur, ſeruatis ſeruandis, remanet 2. pars.

Somni longisſimi, quare per ea tempora alimenta copioſa ſunt exhibenda. *conſequentia nota eſt, quia ubi longus eſt ſomnus, calor naturalis augetur, ergo perfectiores celebrantur concoctiones, & ex conſequenti plurimum dandum eſt alimenti, nunquid autem ſomni in hyeme longißimi ſint, hoc inquirendũ eſt. Galenus hæc ſicco pede pertranſit, & cito ſe expedit, dicit enim ſomnos longißimos eſſe, quoniam noctes ſunt longæ. Hoc (ut mihi uidetur) totam rem non explicat, quia ſi eſſemus, ut ſunt boues, qui per totam noctem dormiunt, & ut ſunt miſeri, & inertes, ſequeretur, q. ſomni eſſent longißimi, nos autem loquimur, non de miſeris, ſed de illis, qui quantum opus eſt, dormiunt, propterea alia inueſtiganda eſt cauſa. Alexander Aphrodiſienſis in primo ſuo libro quæſtionum naturalium quæſtione 2. dicebat, q. longiores fiunt ſomni æſtate, quàm in hyeme, quia in æſtate refrigeratur thorax, ex cuius refrigeratione ſequitur cordis refrigeratio, quod cum ſit ſecundum Ariſtotelem principium ſenſus, & ipſi in eo exiſtẽtes refrigerentur, ſomnus cauſatur, ſed in æſtate hoc fit, quia in ea calor naturalis diſſoluitur ab aere calido extrinſeco, qui calor diſſolutus deprimit partes thoracis,*

cuius

cuius partes deſtitutæ refrigerantur, ex cuius refrigeratione ſequitur corporis refrigeratio, & ſpirituum in ipſo exiſtentium, & deniq; ſequitur ſomnus longior in æſtate, cuius oppoſitum prorſus contingit (inquit Alexander) in hieme. Sed hæc ratio Alexandri licet ſit ſecũdum principia philoſophi, tamen nulla eſt, quia homines in æſtate ſunt ſomnolenti, non ꝙ fiãt naturales ſomni, & quare ſunt ſomnolenti? Dico id eſſe quia eleuantur plurimi uapores ad caput propter malas factas digeſtiones ob caloris debilitatem, & ſic replet cerebrũ, & faciunt ſomnum ſecundum medicos & ita fit ſomnolentia illa ob plurimum potum tali tempore aſſumptũ, nam licet uerum ſit, ꝙ refrigeretur thorax in æſtate, & cor, quod eſt ſenſuum principium, ut dicit philoſophus in libro de ſomno, & uigilia, tamen hoc nihil eſt, quoniam in æſtate non fiunt ſomni longi, ꝙ ſi fiant ob id contingit, quia homines multas comedunt herbas & frigidas, & quia in æſtate dies ſunt longiſsimi, ob quod homines coguntur in nocte, & in die, & maxime in meridie dormire, nam poſt cibi aſſumptionem fit illa exhalatio uaporum ad caput, & ſomnus efficitur, ſed iſti non ſunt ueri ſomni (ut dicebat Gal. in libris prorriticorum,) quoniam ſunt interrupti, uapores enim illi ob caliditatem æſtatis ſunt aliqualiter aduſti, & accẽſi, in hieme autem ſomni ſunt longiſsimi, & naturales, quia homines tunc plus comedunt, & ſic fit maior euaporatio, & uapores illi ſuaues ſunt, et benigni, & propterea fiunt ẽt ſomni naturales longiores, natura aũt præuidit, ꝙ homines, cum tali tempore plus comedant maius

tem-

tempus ad cibos concoquendos requirunt, & tunc cerebrum refrigeratur, & ſomnus generatur, ut illos concoquat uapores, & proptere a in hyeme debetis tenere caput tectum, (quod animaduertentes iſti ultramontani cooperiunt capita ſua pellibus) ut uapores illi in cerebro exiſtentes facilius concoquantur, & ita ſomni longiſsimi ſunt non propter longas noctes, ſed ob rationes à nobis ſuperius adductas, & ſic uera eſt ſententia Hip*poc. lego uerba.* Ventres hyeme &c. *Declarat, quare uentres hieme, & uere calidi ſunt, quia magnus calor innatus in tali tempore exiſtit, & infert, propterea plus indigemus alimento, inditium autem huius eſt ſumptum à iuuenibus, & athletis, qui plus in tali tempore comedunt. Quantum attinet ad uocem illam, quando dicit* Ventres &c. *De quo nam uentre intelligit? Dico q̃ intelligit de thorace, uentriculo, & etiam inteſtinis, ubi ſunt uenæ illæ miſeraicæ. Quòd autem thorax in hieme calidus ſit, palàm eſt ex pulſu, pulſus enim tunc uehementes ſunt, & magni, uehementia nanq; & tarditas, magnitudo, & paruitas ſunt pulſuum differẽtiæ, quæ indicant fortitudinem caloris innati, & uirtutis, non autem uelocitas, & frequentia.* Reliquum mo*do eſt ut ſoluamus nonnullas dubitationes, quæ inſurgunt contra* Aph*oriſmum, inter quas una eſt, quam opportune mouet* Galenus *in commento, cum enim dixiſſet* Hippoc. *uentres hieme, & uere natura calidiſsimi ſunt, & ideo in his temporibus plurimo egent alimento corpora, contra hoc dictum arguit* Galenus *tali argumento.* Nemini *dubium eſt, q̃ reſtauratio, & aſſumptio*

ali-

alimenti fit ratione eius,quod reſolutum eſt,in corpore enim eſt neceßitas alimenti extrinſeci ob diſſolutionē, quæ à calore fit,ſed in hieme minus corpora reſoluuntur,quàm in æſtate ob frigiditatem circunſtantem, ergo minori alimento opus eſt,contra Hippocra. ſententiam. Gal. more ſuo acutißime ſoluit,& dicit, q̃ ſi dogma Hippo. non haberemus nulla alia uia poſſemus huic reſpondere argumento,ideo ex dogmate ab Hippoc. nobis tradito argumentum facile tollitur,quale autem eſt iſtud dogma?(putetis autem,ubi optime hoc intellexeritis,optime etiam omnes dubitationes, quæ à modernis iſtis fiunt,ſolutas eſſe.)Dico,q̃ Hippoc. uoluit facultatem illam naturalem, quàm uegetabilem appellarunt Philoſophi quatuor habere facultates particulares, attractricem,retentricem,concoctricem,expultricem,& omnium iſtarum facultatum actiones à calore confici naturali,& ubi copioſius eſt calor naturalis,omnes iſtæ actiones optime fiunt,quo ſuppoſito uidebitis, quomodo omnia facile conſequuntur. Nam ubi plurimum caloris naturalis,habueritis,certum eſt,q̃ omnia fient ſecundum q̃ oportet,& optima erit attractio, retentio, concoctio,expulſio,primo autem in corpore præcedit uis appetendi, ad quam ſequitur attractio,qui appetitus,ubi plurimum extiterit caloris in corpore,optimus erit,& ſi hiems etiam fuerit ſecundum naturam, (Nā in tali hieme uentres natura calidißimi ſunt) optima fiet concoctio ciborum,quantum oportet, quando, & quomodo,poſtquàm autem uentriculus attraxit quantum oportet,retinet etiam quantum,& quomodo oportet,

tet, retinet etiam quantum, & quomodo oportet, (ſicut declarabat Gal. 3. De ſymptomatum cauſis) & hoc fit cum uentriculus optime cibum complectitur, ita ut nihil cadat medium inter ipſum, & cibum, tertio optime fient concoctiones ſecundum, q; oportet, & factis concoctionibus excrementa ſecundum qualitatē debita hora expellentur, ita q; ex primo ſuppoſito, q; plurimus ſit calor naturalis in hieme, ſequitur, & q; uirtus naturalis optime ſe habeat in ſuis actionibus, quæ omnia ſi uera ſunt facile ſoluitur dubium à Galeno propoſitum, nam ubi omnes actiones illæ perfectæ ſunt, & ut oportet, & præcipue excrementorum expulſio, apparet dicti ab Hippoc. ueritas. Sunt autem tria loca, per quæ excrementa expurgantur, prima expurgatio per aluum fit fœcuum terreſtrium, ſecunda per urinam, tertia per meatus cutis, prima illa expulſio correſpondet illi primæ concoctioni, adeo q; in hieme uidemus excretiones ſecundum, q; oportet, nam excernuntur hæc optime cōpacta, & hora debita, ita etiam ſecundæ concoctionis excretio, quæ per urinam fit, optima apparet, nam & in urinis tempore hiemis plus eſt ſedimenti, præter id, q; etiam tota urinarum multitudo hieme multum augetur, tertia etiam excretio, quæ inſenſibilem habet diflationem, fit optima, & in hieme contingit, q; fiat ſecundum, q; oportet, ut notauit Galenus ex Dyocle, qui fuit optimus medicus, cuius tamen ſcripta nō habemus, ſed uel maxime deſideramus, cum nunquàm Galenus ex ipſo dicat, niſi ſit admirandum, uolebat enim Dyocles ſudorem præter naturam eſſe, nam quando corpus optime

me diſpoſitum eſt, & cibum accipit, & concoqui ſecũ dum, q́ oportet, & nihil pluſquàm oportet corpus exer cetur, nullus fit ſudor, nam prouenit in corpore ſudor ex nimia repletione, aut uirtutis imbecillitate, aut aliqua uiolenta cauſa, ſed cum corpus recte diſpoſitum eſt, & alimentum à natura recte concoquitur, fit quidẽ tertiæ concoctionis ſuperfluitatum excretio, ſed per inſenſibilem diſlationem, ideo in hieme non ſudant homines, quia beneficio caloris innati multi omnia, quæ ad corpus attinent, recte adminiſtrantur, & inde corpora inſenſibiliter, ſecundum q́ oportet, diflantur, & ideo non eſt uerum, quod ſupponebatur in illo argumento, niſi, & parum diſſolueretur à corporibus in hieme, immo diflantur quantum oportet, & ſecundum quod oportet, nihil autem utile diſſoluitur, ſed tantum id, quod excrementoſum eſt, & corpora in hieme augentur (non intelligatis autem de uero augumento, ſed quia plus carnis, & pinguedinis acquirunt eo tẽpore, quàm æſtate) ideo ex Galeni ſententia argumentum nullum eſt, quia, & ſi à corpore non appareat ſenſibiliter diſſolutio, fit tamẽ diſſolutio inſenſibilis, ſecundum q́ oportet, ſed quia alimentum cõuertitur in ſubſtantiam nutriti ferè totum, inde corpora craßiora redduntur in hieme, & ita ſolutum eſt Galeni argumentum. Soluitur etiam aliud argumentum modernorum dicentium, q́ plurimum pituitæ abundat in hieme, & minimum bilis, ergo uentres in hieme natura calidißimi non ſunt, quia pituita in uentriculo generatur ratione diminuti caloris. Hoc argumentum nullum eſt, quia caliditas naturalis huiuſmodi

eſt caliditas elixans, non adurens, & ubi cibus elixatio ne concoquitur, non aduritur, non generatur bilis, quæ ex aduſtione fit, cum ergo plurimum alimenti in hieme ſit, plurima fit elixatio, & ex conſequenti neceſſe eſt, q̃ plurima aggregetur pituita conuertibilis per ulteriorem decoctionem in chylum, & ſanguinem, nam (ut anno elapſo, dum legerem Auic. oſtendi) ſemper in quocunque uentre optime diſpoſito neceſſe eſt, q̃ plurimum pituitæ generetur, tum ratione finis, tum ratione conſequentiæ materiæ, multitudo itaque pituitæ in hieme caloris paucitatem non arguit. Eſt autem alia ratio, cur in hieme pituita multiplicatur in uentriculo, nempè ob catharri deſcenſum, nam uentres inferiores hieme calidiſsimi ſunt, ſecus eſt de uentre ſuperiori cerebro ſcilicet, quia à frigiditate extrinſeca ob caloris paruitatem multam poſt modum generat pituitam, quæ ad uentriculum deinde tranſmittitur, quid etiam? non ne multa pinguedo in hieme multiplicatur, quàm à frigido generari uoluit Galenus, & ſi aliàs contra ipſum diſputauerim, oſtendens, q̃ ex ſententia Ariſtotelis à calido generatur, & propter hoc nõ ſequitur in hieme caloris paucitatem eſſe, etiam ſi admittatur Galeni ſententia de pinguedinis generatione, generatur enim pinguedo ex Galeni ſententia ex uapore ſanguinis oleoſo, & ubi plurimum eſt ſanguinis, ibi etiam plurimum uaporis huiuſmodi reperitur, qui membranis occurrens, & adhærens, cum membranæ frigidæ ſint, creſcit, & inde corpus illud redditur pingue. Ex hoc etiam fundamento optime intellecto omnes conſimiles dubitationes ſoluentur,

tur, & ſic non oportet in his conſiſtere, ſed ad alia progredi artis medicinalis principia ad modum neceſsaria, & cognitu difficilia, ad ſequentem igitur Aphoriſmum transibimus.

XVI.

VIctus humidus febricitantibus omnibus conuenit, maxime uero pueris, & aliis, qui tali uictu uti conſueuerunt.

PRo huius continuatione (omnes enim iſti Aphoriſmi miro quodã artificio annexi ſunt) ex ſuperioribus dictis debetis ſcire, quemadmodum Hippocrates ſumpta indicatione, tũ à morbo, tum à uirtute oſtendebat, quomodo cibum ſecũdum qualitatem, tam in uniuerſali, quàm in particulari ægris circunſcribere, & limitare deberemus, ſed quia quis ſtatim dubitare poſſet inquiens, Hippocrates tu bene docuiſti quantus cibus ægrotantibus exhibendus ſit, & utrum multum, aut paucum, an nihil cibi dare debeamus. ſed ego, qui uolo artem medicinæ exercere, neſcio, quod genus ciborum ægrotantibus ſit exhibendum, qđ maxime cognitu neceſſarium eſt. Ideo Hippocrates opportunè in præſenti Aphoriſmo nobis tradit indicationem, qualis nam cibus in ſingulis morbis ſit exhibẽdus, & quia ex tabellis à nobis traditis de cibo, alimentum, uel ad corpus refertur, uel in ſeipſum conſideratur, poterat autem cibus iſte conſiderari, aut ſecundum ſubſtã-

tiam, aut quantitatem, aut qualitatem. Hippocr. hoc in loco non loquitur de cibo ratione ſubſtantiæ, utrum ſcilicet boni, an mali nutrimenti ſit, & an facile, aut difficile concoquatur, nam ex ſententia Galeni ſupponere debetis, q; Hippoc. hoc habuit proprium, ut ea, quæ uidētur nota etiam medicis parum expertis, non doceat, ſed tantum, quæ obſcura ſunt, & aliquam habent difficultatem. Cum autem non eſſet Hippoc. dignum, ut de cibo ſecundum ſubſtantiam conſideraret, noluit aliquem de huiuſmodi habere ſermonem, uir nanque doctus, qualis fuit Hippoc. ſi uellet manifeſta docere, profectò nō ſeruaret grauitatem, nullus enim quantumuis inexercitatus ignorabit, q; ſit eligendus cibus boni ſucci, & facilis concoctionis. Quapropter hoc prætermittens Hippoc. meminit tantum de alimento conſiderato ſecūdum eius qualitatem. Et ut clara omnia habeatis, quæ de qualitatibus ciborum dicentur, duo ſunt ſupponenda, quæ ſuperius à nobis longo ſermone declarata fuere, & non temerè, antequàm ad contextum Hippoc. accedamus. In primis ſupponendum eſt, q; idea, & caracter doctrinæ Hippoc. habebat duo principia, alterum quidem, q; contraria contrarijs curantur, alterum uerò, q; ſimilia ſimilibus conſeruantur, quæ fuerunt aſſumpta ab Hippoc. tā quàm conceſſa, & manifeſta, quæ, & uos, ſi uultis doctrinam eius inſequi, præſupponere debetis. Secundum ſuppoſitum eſt, q; ea, quæ præter naturam inſunt alicui corpori, remoueri debent, quæ uero ſecundum naturam, conſeruari. His duobus ſuppoſitis facile totum Aphoriſ. intelligere poteritis, quem in duas diuido partes, prima

pars

pars incipit ibi Victus humidus &c. *Secunda pars eſt ibi* Maxime uero pueris. *Declaremus primam partem poſtea ad ſecundum accedemus.*Duo *ſunt ſuppoſita à nobis,primum eſt,q contraria contrariis curantur,& ſimilia ſimilibus conſeruantur,ſecundum eſt , q quandocunque exiſtit quippiam præter naturale alicui corpori,tale eſt remouendum quando uerò adeſt aliquod ſecundum naturam,illud eſt conſeruandum, addo modo huic ſuppoſito minorem hanc, ſed febris eſt quid præter naturam,ergo remouenda eſt,& quia ex primo ſuppoſito contrarijs contraria curantur,addo etiã huic aliam minorem,ſed febris eſt calida,& ſicca, ergo cum frigidis,& humidis remouenda eſt.Sed cur* Hippoc.*nõ meminerit de frigidis , inferius nunc uobis declarabo,ex quo quantum artificium ſit* Hippoc. *in hoc Aphoriſ.patebit.Quid ex hoc ſequitur diſcurſu? nempè, q uictus frigidus,& humidus omnibus febricitantibus conuenit,& ita uidetis,quomodo in præſenti Aphoriſ.cibi ſint ſecundum qualitatem ægri exhibendi, diuiniſſime pertractet* Hippoc.*nam duobus illis ſuppoſitis, de quibus nuper dixi,ſi habemus præ manibus diſpoſitionem calidam tantum, cum frigidis duntaxat eam remouebimus;ſi uerò ſiccam tantum,cum humidis ſolum, ſimiliter de alijs ſimplicibus,& compoſitis qualitatibus dicẽdum eſt,ut ſi adſit ægritudo calida,& ſicca talis cũ frigidis,& humidis remouenda erit.Quòd autem hæc fæbricitantibus conueniant,ex ſufficienti partium enumeratione confirmari poteſt,nam calida, & ſicca non conueniunt,quia tunc diſpoſitio illa febris calida , & ſicca*

augebitur, non tollitur etiam cũ frigidis, & ſiccis, quia licet hæc tarde inflammentur, tamen cum inflammata ſunt, fortius calefaciunt, neque calidis, & humidis indiget, quoniam iſta facile putreſcunt, & ex conſequenti facile inflammantur, ergo ſequitur, ꝙ in hac diſpoſitione cum frigidis, & humidis erit procedendum, & hoc habetis à Galeno ſeptimo therapeutices, ubi docet curare iſtas intemperies, tam ſimplices, quam compoſitas, & ex his paucis uerbis poteritis elicere, quid'nã in alijs omnibus morbis agendum ſit, ſiue ſint frigidi, & humidi, ſiue frigidi, & ſicci, & huiuſmodi, quæ ab Hippocr. omnia derelinquuntur, habito enim uno oppoſitorũ facile habetur & reliquum, & ex his qualitatibus primis recte adminiſtratis poterimus etiam colligere, quomodo qualitates ſecundæ, quæ naturales potentiæ, uel impotentiæ dicuntur adminiſtrandæ ſint, nam clarum eſt, ꝙ contraria contrarijs curantur, ideo ſi ſit quædam res mollis cum dura curabitur. ſimiliter & è conuerſo, ſiuerò ampla, cum adſtringentibus occurremus, & ſic de alijs dicatis ne in hoc moroſus ſim. Et quia morbi quandoque compoſiti ſunt, non ſimplices, ideo circa hoc aduertatis, nam quandoque duo copulantur morbi, quorũ unus frigida requirit, alter uerò calidis contentatur, ſicut uerbi gratia ſi hydrops cum febre copuletur, febri frigidis, & humidis occurrimus, hydrops uerò illa deſpicit, ſed calida, & ſicca requirit, quare uidetur Hipp. dictum non eſſe uerum, ꝙ ſemper contrarijs ſit occurrẽdum. Ad hoc dico, ꝙ Hippoc. diſcurſus uerus eſt in morbis ſimplicibus, ſed in copulatis animaduertendum eſt

ad

ad unum, q, in ipſis non poſſumus ſimul, & ſemel calefacere, & infrigidare, ideo Galenus nobis modum tradidit, quid hoc in caſu agere debeamus, & dicebat ipſe, q, cum duo morbi inuicem contrarij copulantur, quorũ unus frigida, alter calida requirat, perpendendum eſt, qualis nam habet rationem cauſæ, & ſit ueluti radix alterius morbi, ut ſi febris cum hydrope iuncta ſit, cũ febris magis uideatur rationẽ habere cauſæ reſpectu hydropis, quàm è contra, tunc incipiendum eſt ab ipſa febre, quia ex eius alleuiatione hydrops alleuabitur, & in hoc oportet habere iudicium illud unicuique à natura inſitum, quod neque à me, neque ab alio edoceri põt, & tunc ſi aderunt duo morbi, conſiderandum erit, qualis nam dicatur eſſe maior, & magis formidandus, & qualis alterum foueat, cui quidem erit maxime attendendum. Hactenus ſcitis, quid in contrarijs morbis cõplicatis agendum ſit, dicit ergo Hippoc. Victus humidus fæbricitantibus omnibus conuenit, quaſi dicat, quoniam contrarij cibi contrarijs morbis conueniunt, & hæc de prima parte Aphor. dicta ſint. Reliquum modo eſt, ut eius uerba perpendamus. Imprimis cadit hic dubitatio, quomodo uictus humidus omnibus febricitantibus conueniat, cum Galenus primo De differentijs febrium, & tertio Epidemiarum oppoſitũ prorſus aſſerat, definiens enim febrem dicit, q, calor eſt eßentia febris, neque in eius eßentia ponit aliquomodo ſiccum, cum ergo febris eſſentia ſit calor male dixit Hippoc. uictu humido eße occurrendum, quia humiditas non contrariatur calido in extremo, ſed frigidum, et

ſic loco humidi debebat ponere frigidum, nam humidi-
tas contrariatur ſiccitati, quæ in febris eſſentia non re
peritur. Circa hoc notate mirum artificium Hippocra.
nam cibi, qui in febribus adhibentur, uel ſunt frigidi tã
tum, uel humidi, uel ſicci, aut calidi tantum, aut calidi,
& ſicci, aut frigidi, & humidi, aut frigidi, & ſicci, aut
calidi, & humidi. in febribus cibi calidi, & ſicci (ut ſu-
pra dixi) non conueniunt, quia tunc augeretur febris,
non frigidi, & ſicci, quia licet tarde inflammentur: ta-
men cum ſunt inflammati, magis tunc calefaciunt, ne-
que calidi, & humidi, quia cito putreſcunt, & cito in-
flammantur, cum ſint aereæ ſubſtãtiæ, ergo reliquitur,
ꝙ conueniunt frigidi, & humidi, ſimiliter dicatis de-
qualitatibus ſimplicibus, cibus frigidus tantum non cõ
uenit, quia, cũ natura caloris ſit (ut ſuperius dixi) qua-
litas ad agendum prompta, ratione ſubiecti magis, uel
minus acriter agit, ideo oportet, ꝙ calor innatus cibum
ſuperet, ut concoquat ipſum, ut autem ſuperet eum, opor
tet adhibere non frigida tantum, quia iſta magis ipſi
reſiſterent, neque humida tantum alimenta, quia ſtatim
inflammarentur, quare relinquitur, ut frigida, & hu-
mida inuicem copulata conueniant. Audiatis modo ra-
tionem, cur Hippoc. non poſuit illud frigidum, nam cũ
humidum aereum, & ſubtile non conueniat, quia cito
inflammatur, & uolens ipſe, ꝙ ex humido aqueò calor
refrigeretur, & cum in iſto humido frigiditas ipſa cõ-
plectatur, breuitati ſtudens, per ly humidum, quod fri-
gidum etiam explicauit, quandoquidem ſecundum eius
ſententiam illud, quod calorem refrigerat, craßum, &
aqueum,

aqueum, non aereum exiſtit, non enim per aereum calo ris refrigeratio fit, & ob id contempſit explanare nobis hoc, quoniam ex ſe ſatis erat manifeſtum. Hoc declarato reſtat unum aliud annotare, q, humidum duplex eſt actu, & poteſtate, humidum quidẽ actu eſt, quod terminatur termino alieno, quemadmodum definit Ariſtotiles quarto meteororum, & etiam ſecundo de generat. & corrup. ſiccum uerò eſt illud, quod proprio termino clauditur, humidum in actu duplex eſt, quoddã eſt actu humidum, & potentia humidum. ſicuti eſt aqua, & ptiſana ordeacea, aliud eſt potentia humidum, actu uerò ſiccum, ſicuti lactuca, & portulaca, & ex his humidis illud humidum in febribus maxime conuenit, quod quidem actu, & poteſtate dicitur, humida uerò poteſtate, & actu ſicca, ut lactuca, non ſunt ita bona, ſed de hoc infra dicemus. Remanet aliud dubitandum, quia dicit Hippocrates Febricitantibus omnibus: Contra dicet quis, uidetur frigida, & humida non conuenire omnibus febribus, nam in febribus à pituita pendentibus iſta non ſunt bona, quia tantum frigidæ ſunt, ſimiliter in febribus peſtilentialibus humida admodum euitanda ſunt, quoniam maxime lædunt, & propterea dicebat Auicenna in prima quarti capite De febre peſtilentiali, & Galenus x. De ſimplicibus medicamentis, loquens de bolo armeno inquit, q, ſumma cura febrium peſtilentialium dicitur eſſe exſiccatio, non ergo uidetur uerũ Hippocratis dictum. Dico, (ut dicebat Galenus in 3.4.5.6. therapeutices,) q, aliquæ indicationes ſumuntur à morbo, & tunc quecunque ſit illa febris, indiget frigidis, et

humidis, ſi uerò materiam conſideramus facientem morbum, tunc aliæ ſumuntur indicationes ſecundum q; materia mutatur. Febris igitur quotidiana dupliciter conſiderari poteſt, uno modo, ut febris eſt, & ſic ratione febris ſemper conueniunt cibaria, frigida, & humida, & ita quo ad hoc Aphoriſ. ſempiternam habet ueritatem, quippe cum febris ſit calor igneus, cui ſi uolumus occurrere, contrarijs oportet uti auxilijs, ſi uerò febris conſideretur copulata cum eius cauſa, tunc indicatio coniūcta exoritur, quia cauſa febri prorſus cōtrariatur, quæ cauſa eſt frigida, & humida, quæ cum putreſcit, eleuantur uapores ad cor, & ponunt ipſum in calefacto eſſe, & ſic illam cauſant intemperiem calidam, & ſiccam, quæ febris dicitur, & ſic indicatio erit coniuncta, & ubi iſta coniunguntur, (ſicuti. 9. 10. & 11. therapeutices dicebat Galenus) oportet uidere quæ nam magis urgēt, nam quandoque febris ita urget, (loquor enim nunc de febre prout dicit calorem igneum) ut cauſam contemnamus, accidunt enim quandoque febres colliquatiuæ de genere illarū febrium, quas græci appellant καύσονας ideſt ardentes, ut remota intentione noſtra ab ipſa cauſa penitus febribus iſtis attendamus, quæ, (ut dicebat Pollibus, ſiue Hipp. in quarto acutorum in principio) quandoque ex phlegmate ſalſo generantur. Neque miremini, ſi iſta in præſentia uobis explico, quia nunc uolo uos eſſe practicos, non theoricos, iuxta enim ſubiectam materiam talis debet eſſe ſermo, quare parcant mihi iuniores iſti. Vbi autem febres non ſunt ardentes, ſed cauſæ perículoſiores adſunt, tunc relicta febre cauſæ oc

cure

currimus, ſicut contingit in febribus ab ipſa pituita pẽdentibus, nullus enim ferè percipitur calor, ſed ſunt quaſi ſepultæ, & cauſa dũtaxat urget, quia ille humor craſſus faciens febrem impedit operationes & reddit eas quaſi ſepultas, proijcit enim appetitum, & facit ægros ſomnolentos, ideo neglecta febre, cauſæ occurrimus dando calida, & ſicca, nã Gal. xi. therap. & primo ad glauconem inquit, q, aliquãdo cauſa ita urget, q, exhibemus diatrium pipereum, & ita ſi quandoque curamus febrẽ quotidianam eum calidis, & ſiccis, id facimus non habẽdo reſpectum ad febrem, ſed ad cauſam, neque hoc tollit ueritatem Aphor. In febre autem peſtilentiali ferè ſemper utimur ſiccis, circa quod obſecro attẽdatis, quia nos fuimus, qui ex Gal. diximus eſſentiam, & cauſam huius febris peſtiferæ, ſit enim febris peſtilentialis ex nimia putredine, & non à qualitate mala occulta, quemadmodum prius dicebant iſti in collegijs, quos ſemper hunc in modum loquentes audiebatis, ſed cum poſtea quærebatur ab illis, quæ nam eſſet iſta qualitas occulta, neſciebant reſpondere, eamq; aſſignare, & ſic eam febrem caſu curabant, quia ipſius eſſentiam, & cauſam neſciebãt, qui quidem ſi animaduertiſſent, quid nam dixerit Gal. ſecundo De prognoſticatione ex pulſibus hoc non dixiſſent. Dico igitur, q, febris peſtilentialis eſt de genere febrium putridarum, & fit à maxima putredine, nõ à qualitate occulta, cõuenit enim iſta febris cum putridis eo quia à putredine generatur, uerum hoc habet proprij (ut dicebat Galenus loco citato) q, tanta eſt in ipſis putredo, ut non ſolum uapores eleuati ex tali putredine

ad-

admiſceantur cum humoribus bonis,(ut contingit in reliquis febribus putridis)ſed etiam bonos humores putreſcere faciant,qui uapores delati ad cor permiſcētur cum ſanguine exiſtente in corde,& faciunt putreſcere talem ſanguinem,ita ut tota ſanguinis maſſa ſit putrefacta,q; ualde differt ab illa putrefactione,quæ fit quādo uapores tantum putridi cum humoribus bonis commiſcentur,tales uerò humores non putreſcunt,ſicut cōtingit in putridis febribus.Iſte igitur eſt ſuus caracteriſmus,ſcilicet maxima putredo in corde genita, ad qđ animaduertens Auicenna,(qui quandoque loquitur ſicuti quoddam oraculum obſcure admodum,& dubie, ut non paruam legentibus afferat confuſionem) dicit in capite De febribus peſtilentialibus in prima quarti, q; cum talis putredo eſt confirmata,ſumma curatio in febribus iſtis peſtilentialibus dicitur eſſe ſumma exiccatio,& hoc idem Galenus confirmans ſecundo illo De prognoſticatione ex pulſibus dixit, q; in talibus febribus peſtiferis non ſolum maſſa ſanguinis uaporibus putridis participat,ſed etiam totus ſanguis putreſcit, qui tam in corpore,quàm in corde reperitur, & tunc non eſt mirum,ſi homines affecti tali ægritudine ſtatim cōcidant,& eorum uirtus ſtatim debilitetur . In hac igitur febre quia putredo illa eſt,quæ facit nobis maximū negotium, quoniam hinc pendent leges,& prophetæ, derelicta febre,ſtatim occurrimus cauſæ,quæ eſt putredo,nam ſi uellemus occurrere febri deſpecta putredinis cura,tunc creſceret in tantum illa putredo, ut homo ſtatim periret,ideo ei cum exiccātibus ſtatim occurrimus

ob

ob putredinem illã maximã, & propterea (ut dixi) clamabat uir ille Auicenna ſummam exiccationem eſſe ueram curam in talibus febribus, & hoc fuit dictum etiã Ariſtotelis quarto metheororum, ꝙ exiccatio prohibet putredinem, & hoc eſt, quod legitur apud Hippocratẽ in epidemijs, ꝙ in bello Peloponeſsiaco fuit tam ingẽs peſtilentia, et omnes homines perirẽt, Hippocrates autem ſeruauit populum illum iubens ibi ſyluas omnes (quemadmodum Thucidides refert) comburi, quæ erãt circa regionem Theſſaliæ, unde ex tali igne ſimul cum alijs rebus odoratis ſeruatus eſt populus ille, ex quo Hippocrates fuit tanquàm numen diuinum cultus. Cum igitur cauſa in hac febre peſtilentiali magis urgeat, contempta febre accedimus ad ipſam cauſam cum frigidis, & ſiccis, quia putredo fit ex calido, & humido, & ſic in tali febre frigidis utimur, quæ caliditati opponuntur, ſiccis uerò, quæ humiditati aduerſantur. Et hinc eſt, ꝙ mulieres ab experientia edoctæ rationem neſcientes, cum carnem ferè putreſcibilem habent, ne putredo illa uigoretur, & carnem corrumpat, exponunt eam Boreæ, qui eſt uentus frigidus, & ſiccus. Quare uos imitantes hunc morem mulierem in talibus febribus uti homini frigidis, & ſiccis, neque credatis hanc febrẽ fieri à mala qualitate, ut noluerunt medici iſti, qui coacti poſtea neſcientes eſſentiam morbi, neque cauſam exhibent frigida, & ſicca, ſcilicet ſyrupum de aceto ſitate citri, ſyrupum acetoſum, & bolum armenum. Sed notate unum, ne cum uultis curare hanc febrẽ, ſumatis illa frigida ualde adſtringentia, ſed debetis eligere illa, quæ nõ

adſtringunt, & ita iam habetis totam ueritatem Aphoriſmi, quoad primam partem. Reſtat ſecunda pars exponenda, ubi incipit Maxime uero pueris, & aliis, qui tali uictu uti conſueuerunt, circa quàm partem maxime aduertatis. Diximus, ꝙ progreſſus morbi, ideſt conſtitutio morbi, & ſimiliter uirtus, & ætates indicant, quantum agendum, & quomodo, modo ſi morbus conſideretur non quoad cõſtitutionem, ſed quoad ſuas qualitates, frigidus ne ſit, an calidus, ſiccus ne, an humidus, & de aliis huiuſmodi, ſimiliter, an ſit conſtipans, uel relaxans, ex hac conſideratione cibi qualitatem eligere ſcietis, uidelicet qui nam ſit cibus ſecundũ qualitates ſuas bonus, & morbo conueniens, uerum nõ ſolum debemus hoc animaduertere, ſed etiam illa tria à Galeno declarata nono Therapeutices, ſcilicet temperaturam, aerem, & morbum, ab his enim tribus ſumuntur curatiuæ indicationes, quia aer quandoque curationem commutat, ut uerbi gratia ſi aliquis ſit temperaturæ calidæ, & ſiccæ, aer uerò calidus, & humidus, aer talis commutat hunc. Similiter & temperatura, quare circunſtantiæ iſtæ ueniunt conſiderandæ, quarum nonnullæ ſunt extrinſecæ, aliæ uerò intrinſecæ, intrinſecæ ſunt temperatura, conſuetudo, exercitium, proprietas indiuidualis, & huiuſmodi, multa extrinſecæ uerò ſunt, aer, regio, anni conſtitutio, & ſimilia. Sed primo dicamus de intrinſecis, deinde uerò dicemus de extrinſecis, pro quo debetis ſcire, ꝙ cum uolumus curare aliquem morbum aduenientem temperaturæ diſcraſiatæ, ſiue diſtemperatæ quæ calida, & ſicca ſit, ſemper debemus attende

re morbo,& conſeruare illam temperiem diſcraſiatã, quæcunque fuerit,aut bona,aut mala,neque conari eam ad æqualitatem redigere,& hoc clamabat millies Galenus in libris Therapeutices,do exemplum, ſit exempli gratia quis temperaturæ calidæ,& ſiccæ ſecundum naturam,& febre laboret,certum eſt,ꝙ illa temperies mala eſt,tamen nos uolentes remouere febrem,non debemus redigere temperiem illam ad æqualitatem, ſed conſeruare,nam ſi eam amouere uoluerimus, tunc duæ ſubitæ mutationes fient, prima quidem mutatio illius temperaturæ calidæ,& ſiccæ ad æqualitatem, ſecunda uerò dum uolumus morbum remouere, quas quidem mutationes natura non poterit tollerare, ſequetur etiam aliud,ꝙ corpus,tunc nutriri non poterit, quia ſi uis reducere illam temperiem calidam,& ſiccam ad temperamentum,utendum eſt frigidis, & humidis, quæ corpus non nutrient,quia unumquodq; à ſuo ſimili alitur,& ſi nutrient,peſsimè id fiet. Quamobrem ſequitur, ꝙ debemus temperaturam conſeruare naturalem, quantũ poſſumus,ipſiq; ſemper aliquid exhibere proficuum, nã licet habeamus morbum calidum, & ſiccum, tamen ratione temperaturæ calidæ,& ſiccæ deberemus uti cibis ſibi ſimilibus,quemadmodum inferius dicemus. Conſideranda eſt etiam conſuetudo,nam ſi quis laboret morbo frigido,& humido,& conſueuerit uti frigidis, & humidis rebus,debemus nos ſemper dare aliquid ſimile tali conſuetudini. Similiter aduertenda eſt proprietas indiuidualis, ſunt enim aliqui, qui ita habent aliquam proprietatem infixam,ut calidis, & ſiccis nullo modo

uti poßint, ſi horum aliquis laboret morbo frigido, & humido, debemus in hac ægritudine curanda reſpicere ipſam naturam indiuidualem ſemper ei aliquid ſimile tribuendo, & q; dixi de his idem intelligatis de reliquis intrinſecis, & ita quando poſſetis uno cibo occurrere morbo, & ſatisfacere temperaturæ, tunc habebitis iter rectum ad faciendum quod intenditis, & q; dixi de itinere recto in temperatura idem dicatis de conſuetudine, & proprietate indiuidualis, ut ſi aliquis adſit, qui ex natura habet hoc propriũ, ut ſi guſtaret humida ſtatim læderetur, ſi laboret morbo frigido, & humido, hic utendum eſt contrarijs morbo, & habetis etiam iter rectum ſatisfaciendi naturæ indiuiduali illius, quia non eſtis coacti dare ratione morbi, quæ naturæ propriæ cõtrarientur. Reddemus modo ad dictum Hippo. qui dicit Maxime uero pueris, ideſt ſi pueri laborauerint febre, conuenit tunc uictus (ut dictum eſt) frigidus, & humidus, tali enim uictu occurrimus morbo, & ſimul conſeruamus temperaturam illius pueri, quæ cum calida ſit, & humida, illo humido contentatur, quia unumquodque ſimili delectatur, confert etiam, ſi conſuetudo ſit uti uictu humido, & quod diximus de hoc idẽ dicatis de ſuo contrario, ſcilicet ſi iuuenis laborauerit morbo frigido, & humido, & eius temperatura calida, & ſicca, tunc calidis, & ſiccis occurremus morbo, & ſatisfaciemus temperaturæ. Hippocr. autem de uno tantum affert exemplum, quoniam ex ſententia Galeni in commento, iſte eſt eius mos. Et ſic iam expediuimus totum Aphoriſmum, & diximus de itinere recto, quomodo p

ipſum

ipſum ſit incedendum, ſed quid de itinere obliquo? quomodo in hoc erit agendum? nam puer etiam ſciet nauigare, cum uentum habet in puppi, timonemq́; facile gubernare, & regere, ſed cum uentus eſt cõtrarius, neſciet clauo ſe ab undis, & uentis tueri. Quidmodo faciendũ eſt? ſi iuuenem habebitis calidæ, & ſiccæ temperaturæ, qui laboret febre ardenti, quomodo regetis hunc ægrũ? Nulli dubium eſt, q, contrarijs debetis febrem amouere, cum autem febris calida, & ſicca ſit, ideo frigidis, & humidis uti debetis, rurſus temperatura eius calida, & ſicca eſt, quæ (ut dixi ſupra) uenit conſeruanda, conſeruatio autem fit per ſimilia, ergo calidis, & ſiccis pro conſeruatione temperaturæ utemini, attamen cum his morbo noxam inferetis, qui calidus, & ſiccus eſt, & ſic neſcietis, quorſum uergendum ſit, quid ergo agendum erit in tali caſu? quæ uictus ratio erit inſtruenda? Ad hoc male poſſumus reſpondere, quia cogimur prius examinare unam quæſtionem huic propoſito maxime deſeruientem, tamen pro nunc dicatis (clarius enim inferius audietis) q, in corpore cholerico debemus dare frigida, & humida ratione febris, ut febris eſt, nulla habita conſideratione ad ſuam cauſam. O quomodo conſeruabo hominis temperaturam? Dico (ut à me ſuperius dictũ eſt,) quod cum humida quædam ſint actu, & poteſtate, quædam uerò actu ſicca, & potentia humida, debemus dare humida, quæ actu ſicca ſint, potentia uerò humida, & ita ſatisfaciemus utrique, febri quidem cum humiditate illa in potentia, temperaturæ uerò calidæ, & ſiccæ cum illa ſiccitate in actu, & hunc in modum pro nunc

hoc habeatis, & quod dixi de iſto caſu idem dicatis facile de temperaturis contrariis, & de conſuetudine, & proprietate indiuiduali, nam ſi ſit quis, qui delectetur ſiccis, ut abhoreat mirum immodum humida, & febre ardenti laboret, debetis dare humida in potentia, quæ actu ſint ſicca, nam in talibus ſemper aliquid ſicci, & terrei reperitur, quibus poteritis illi naturæ opitulari, ſicut eſt in raphano, in quo ſunt aliquæ partes ſubtiles, & tenues urinam prouocantes, & aliquæ craſſæ, & terreæ, pariter in coriandro, & in braßica, & ſic poteritis complicare hæc cum alijs caſibus, obſeruando ſemper iſtas circunſtantias intrinſecas, de quibus diximus. Ad ſunt modo circunſtantiæ extrinſecæ, quæ ſunt obſeruãdæ, nam ſi ſit aer, qui morbo ſimilis ſit, ita ut morbus ſit calidus, & ſiccus, & ſit talis morbus in temperatura calida, & ſicca, tunc ratione morbi debemus uergere aerem ad contrariam qualitatem, ratione autem temperaturæ non, quia temperatura calida, & ſicca conſeruatur ab aere calido, & ſicco ſibi ſimili, quomodo ergo conſeruabimus temperaturam illius, ut iubet Gal. Hic ſtat ingentißima dubitatio, ſi enim uerbi gratia ſit quis laborans morbo frigido, & humido, & temperaturæ frigidæ, & tempore hiemis, nemo eſt, qui non in hoc caſu applicet calida, & ſicca conuenientia ratione morbi, alterando etiam ad calidum, & ſiccum, ſed quomodo conſeruabimus temperaturam, & ſimilia? quomodo poterimus aſſequi dogma Galeni, & ſequi eius principia? Galenus enim tertio artis paruæ, & ſexto De tuenda ſanitate capite tertio, & octauo methodi capite ultimo,

mo, Auicenna quoque tertia primi doct. quarta cap. primo, & quarta primi cap. primo, ſimiliter, & Hippocr. aſſerunt, ꝙ ſemper conſeruanda eſt temperatura, & ꝙ iſta conſeruatio fit per ſimilia, ꝙ ſi uolumus obſeruare eorum principia, ægrum utiq; interficiemus. Fueruntne iſti adeo rudes, ut non cognoſcerent hoc eſſe falſum? præterea homines cholericos uidemus ſemper rectius ſe habere in hieme, quàm in æſtate, in æſtate enim percipiunt ingentiſsimos calores, & non poſſunt uiuere, ſimiliter phlegmatici melius degunt in æſtate, quàm in hieme, & propterea Auerroes in libro colliget millies deridebat Galenum, & alios, & dicebat, ꝙ libenter intelligeret, quomodo iſti protulerint hoc dictum, nā cum fuerint magni uiri, non niſi aliquo cum magno arcano ita dixere. Conciliator in differentia 114. & 116. (ſi bene recolo) facit quædam annotanda de hac ſimilitudine, & inquit, ꝙ corpus æquales debet iſta ſimilitudine regi, inæquale autem minime. Hoc uidetur clarum, neque habet difficultatem de corpore æquali, & temperato, ſed de inæquali, & diſcraſiato eſt maxima illa difficultas, quam prætermiſit Conciliator in illa quæſtione, & adhuc non audiui firmam ſolutionem, ſed tantum quædam, quæ ab iſtis ſparſim circunferuntur ad rē minime conferentia, Ideo circa hoc dicam meam ſententiam, quam ab Auerroe tertio colliget accepi, ubi ipſe obſcura quædam ponit, quæ poſſunt ſoluere dictas inſtātias, & ut omnia clara habeatis, nonnulla prius ſunt annotanda. Imprimis, ꝙ quando dicimus, ſimile conſeruari à ſimili, iſtud ſimile duplex eſt, quodđā in actu, quod-

dam uerò in potentia, ſimile quidem in actu eſt, quotieſ cunque ſumitur illud, ut actu, & non potentia tale eſt, uerbi gratia, eſt calor innatus exiſtens in corpore humano, uolo aſſumere eius ſimile in actu, tunc aſſumam uerbi gratia aquam, quæ ſit actu calida, aut aerem actu calidũ, hic reperitur ſimilitudo ratione qualitatis, quoniam de hac loquimur, alio modo intelligitur iſta ſimilitudo in potentia, ut calamentum exiſtens calidum in tertio, habet ſimilitudinem cum corpore calido in tertio gradu, & iſta ſimilitudo eſt in potentia quia calamentum in potentia dicitur eſſe calidum in tertio, licet ſi cõſideretur, prout eſt actu tale, diſsimile eſſe dicatur, quoniam habet frigiditatem, ſimiliter dicendum eſt de pipere, qui in actu eſt frigidum, cum uero actuatur à calore naturali eſt calidum, & ſimile, & quemadmodum dixi de medicinis, idem dicatis de cibo, nam cibus dicitur ſimile dupliciter actu, ſcilicet & poteſtate, habet quidẽ ſimilitudinem cum corpore noſtro actualem, quãdo eſt ita redactum à calore, ut ſtatim actu nutrire poſsit, in potentia uero eſt, quando nõ actu poteſt nutrire, ſed eſt in potentia, ut conficiatur, & nutriat, ſicut eſt de pane, panis enim dicitur cibus in potentia, quoniam cõcoctus poteſt effici cibus, & actu nutrire. Hoc habito, & ſuppoſito ſupponatur etiam, ꝙ ſupra diximus, ꝙ quanto caliditas fundatur in humido, tanto mitior exiſtit, & quanto in ſicciori ſubiecto, tanto acrior efficitur, ſupponatis adhuc unum aliud ꝙ unumquodq; agens agit ſecundum propriam uirtutem, hoc enim notiſsimum eſt, quia agens non ſe extendit ultra gradus propriæ uirtu

tis,

tis,ut ſi eſt aliquod calidum,ut quatuor, ita agit tantũ quantum ſe extendit talis gradus in tali caliditate fundatus. Supponatis,& quartum, ꝙ aliqua medicina dicitur potentia calida(ut dicit Gal. tertio de temperamentis,& quarto de ſimplicibus medicamentis)quæ ubi calori innato applicatur,ſtatim poteſt reduci ad actũ,& corpus totum calefacere,pariter aliqua dicuntur frigida,quia actuata à calore naturali agunt in eum obtundendo,ita ut reddatur calor innatus imbecillis,ad hoc, ut poßit talem medicinam immutare,ut lactuca,ꝙ ſi calor naturalis poterit aliquod facile immutare in ſui ſubſtantiam,tunc non dicetur frigidum,ſed potius calidum,& propterea dicebat Gal.ꝙ talia medicamenta dicuntur frigida eſſe quandiu calor naturalis non immutauerit,& ſuperauerit ipſa,ut eſt de opio, opium enim reſpectu corporis humani dicitur eſſe uenenum,quia calor naturalis non poteſt illud uincere, ꝙ ſi redigeretur ad actum, non eſſent uenenum, at nutrimentum ut in turdis cicuta eſt,quia à calore ipſorum uincitur,& ſuperatur,uobis uerò uenenum,& hoc eſt, ꝙ dicebat Auicenna in 6.primi cap.primo De muliere illa,quæ comedebat cicutam, & ab ipſa nutriebatur, & hoc non ob aliud,niſi,quia calor ipſius immutabat cicutam & tũc reſpectu illius mulieris cicuta non erat frigida, ſed reſpectu alterius caloris non potentis ipſam uincere, & ſic habetis,quare dicatur medicina frigida in potentia, quæ ideo dicitur,quia à calore non poteſt immutari,neque ſuperari,& quouſque non ſuperatur ſemper dicetur frigida,cum uerò fuerit ſuperata,tunc nõ amplius

dicetur frigida ſed calida, & nutriet calorem ipſum naturalem. His ſuppoſitis dico reſpondendo ad quæſtionem, ꝙ ſimile conſeruatur à ſimili, nam illa medicina, quæ ponitur frigida in potentia donec intra corpus aſſumpta non ſuperetur à calore naturali, & fiat ſimilis illi, deſtruet calorem naturalem, non autem conſeruabit, quando uerò ſuperata eſt à calore naturali, tūc efficitur illi ſimilis, & tunc calor naturalis ab ea medicina nutritur, & illa redditur calida, quemadmodum, et naturalis eſt calor, & ſic ſequitur, ꝙ à primo ad ultimū ſimile conſeruatur à ſimili, quod expreſſe patet ex ſuppoſito illo in quo dicebatur, ꝙ tandiu medicina dicitur frigida, quandiu non ſuperatur à calore naturali, cum uerò ſuperata eſt; non amplius frigida dicitur, ſed calida, & ſimilis calori, ergo ſimile conſeruatur à ſimili in eodem gradu quia ponatur calamentum calidum in tertio, in potentia, ꝙ non reducatur talis calor in eodē præciſe gradu, in quo eſt uidelicet in tertio, à calore naturali debili (quod patet ex tertio ſuppoſito, quando dicebamus, ꝙ agens agit ſecundum proprios uirtutis gradus, & tandiu agit, quandiu ſuus gradus ſe extendit) modo gradus medicinæ ſe extendit uſque ad tertium in potentia, gradus uerò caloris naturalis debilis ſe extendit uſque, exempli gratia ad ſecundum, ergo calor naturalis non poterit reducere illud calidum calamentum ad illū tertium gradum, & illud ſuperare, ꝙ ſi erit calor naturalis præciſe calidum in tertio, ut calamentum, tunc cū medicamentum ſuperatur à calore naturali, efficietur ipſi cibus, & conſeruabit, ergo ſequitur, ꝙ ſimile in gradu

du conſeruabit,& calor exiſtens in tertio gradu conſeruabitur ab ipſo medicamento redacto ad calidum in tertio,ut ſi tale medicamentum detur corpori cholerico,tunc quia agens tam diu agit, quàm diu ſua uirtus propria durat,inflammabit ipſum calorem magis quã faciebat calor ille in ſecundo , & ſic reducit ipſum ad maiorem caliditatis gradum,ita ut efficiatur ſimile in gradu iſti corpori cholerico,& ſic habetis,quomodo ſimile in gradu nutriatur à ſimili,Idem dicatis de lactuca,nam ipſa licet reſpectu corporis temperati dicatur eſſe frigida,& à tali calore non poßit ſuperari, niſi ꝑ multum temporis ſpacium,tamen ſi detur corpori cholerico calido in quarto,reſpectu ipſius lactuca dicetur calida,quia ſtatim primo occurſu calor naturalis cholerici ſibi eam actuando aßimilabit, & reddetur tali calori cibus temperatißimus,quod non contingebat corpori temperato,illud enim non poterat ipſam uincere, & aßimilare,quin immo potius retundebatur eius calor,quàm conſeruabatur,& hoc eſt,quia lactuca,quàm diu non uincitur à calore,tam diu dicitur frigida, ꝙ ſi talis calor ipſam poſſet ſuperare, tunc (ut dicit Galenus)ex ipſa ſanguis admodum laudabile generabitur, & quemadmodum diximus de cibo, ita dicatur de medicina, nam piper,prout in potentia dicitur calidum,non conſeruabit calorem,ſed quando erit factum ſimile in actu ſcilicet à calore naturali actuatum. Et hæc de his, quæ agunt non primo occurſu , & per contactum, ſed quæ non ſunt redacta ad actum à calore,dicta ſint.Dicamus modo de alia ſimilitudine,quæ dicitur eſſe, quando

ſunt

ſunt actu aliqua talia, uerbi gratia eſt corpus choleri-
cum, quod uerſatur in aere calido, iſte aer dicitur eſſe ei
ſimilis in actu non in potentia, quia ſtatim primo occur
ſu aer ille immutat, & calefacit, & non fit ulla mora,
ſicut in medicina in potentia ſimili. Quæritur modo de
iſto ſimili in actu, ut aere, nunquid calore exiſtente ca-
lido in quarto, & aere calido in quarto, calor conſerue
tur à tali aere, & uidetur, q; non, quoniam experientia
hoc docet, q; ſi ſit aliquis, qui calidæ ſit temperaturæ, et
ponatur in aere calido, tunc potius lædetur, quàm con-
ſeruabitur. Ad hoc non reſpondeo, quemadmodum Gale
nus in tertio De ſimplicibus medicamentis, q; hunc in
modum fit conſeruatio, (& docet nos hoc experiri) ſi
ponatur corpus calidum, ut duo in aqua calida, ut duo,
tunc tale corpus nullam percipiet caliditatem, immò cō
ſeruabitur in tali aqua. Quandoquidem dicetis uos, q;
uidetis oppoſitum ex experientia, q; ſcilicet corpus ca-
lidum, ut duo poſitum in aere calido, ut duo, potius lædi
tur, quàm conſeruatur. Sed dico, q; uerum eſt, quod tale
corpus læditur, ſed non ratione aeris, neq; enim deter-
tius ſe habent talia corpora ratione aeris calidi, ut duo
ſed quia aer de foris ueniens, cum primo occurſu ape-
rit poros quibus apertis, tunc reſoluuntur ſpiritus, quo
fit, ut calor ille magis debilitetur, & diſcraſietur, ſed
hoc eſt per accidens, & non per ſe, per ſe enim aer ille ſi
milis in gradu conſeruat calorem illum, ſed per accidēs
ratione apertionis pororum dicitur lædere. Et hinc eſt,
q; in hieme melius ſe habent homines ob conſtrictio-
nem, quia tunc in tali corpore non fit illa apertio poro
rum,

rum,ob quam ſpiritus non reſoluuntur.ſed hoc per accidens contingit,per ſe uerò ratione ſui, quia frigidus eſt,& calori contrarius aer, in hieme corporibus nocet. Aut dico,ꝙ ſi aer conſeruetur in eodem gradu, tunc conſeruabit tale corpus,quia autem non poteſt conſeruari propter motus continuos,ideo non poteſt etiam tale corpus conſeruare,nam ſi ille aer manebit calidus,ut duo,corpus calidum ut duo conſeruabitur in tali aere, ſed cum non poßit diu idem permanere, ſed ſemper uarietur,ideo corpus iſtud lædit,& tunc iſta læſio non fit à ſimili in gradu,ſed à ſimili in gradu inæquali. Iſta ſunt,quæ erant dicenda in hac quæſtione,quam rogo,ut habeatis,quia res eſt multi momenti.

XVII.

ET quibus ſemel,aut bis,& quibus plura, uel pauciora particulatim oporteat afferre, conſiderandum. Condonandum autem aliquid tempori ætati & conſuetudini.

HActenus fruſtra uidebatur ab Hippocr. poſitam eße regulam illam inueniendi quantitatem, & qualitatem cibi,quæ duo ſumebantur, qualitas quidem à morbo,quantitas autem à uirtute,paroxiſmo,& conſtitutione morbi,niſi etiam docuißet quot uicibus cibus ſit exhibendus,an ſemel in die,aut bis, & nunquid ſit plurimum,aut parum cibi exhibendum,non enim ſuffi-

cit ſcire, an ſit exhibendum bis, aut ſemel nutrimentum, ſed oportet ſcire, an multum pro uice, aut parum, nam multi ſunt homines, quibus conuenit dare cibũ bis, ter, & quandoque quater, & bis, aut parum pro uice, aut multum Hippocr. igitur perſpiciens nondum exactam cibi exhibendi cognitionem docuiſſe, tum ſecundum quã titatem, tum etiam qualitatem illum qui operari uolue rit, ſubiunxit hoc ſpeciatim, nam ſi hæc nõ habuerimus, neſciemus rectè circa particularia diſcurrere, & uerſa- ri, & hoc eſt, quod tradit in hoc Aphoriſmo, ultimam ſcilicet formam rei, unde ſumamus indicationes, utrum ſemel, aut bis ſit dandus cibus, & ſi ſemel, an parum, aut multum, iſta enim non ſumuntur à progreſſu morbi, & & paroxiſmo, ſicut quantitas, & qualitas ſumebatur, ſed ab ipſis humoribus, & cauſis morbum efficientibus, nam poſſumus indicatione ſumpta à conſtitutione mor- bi, quandoque multum dare, ſed ſumpta indicatione à cauſa faciente morbum, damus quandoque parum, & ſæpe, quandoque multum, & ſæpe, & ſic de reliquis, & hoc ualde refert determinate cognoſcere, & ob id Hip- poc. copulans Aphoriſmum cum præcedentibus intendit illud, quod diximus in præſenti Aphoriſmo per agere, qui in duas partes diuiditur, in prima parte abſolute agit, in quibus conuenit ſemel, aut bis cibum capere, in ſecunda magis particulatim idem explicat, & ita habe mus Aphoriſmi continuationem, intentionem, & ratio nem intentionis. Quo ad primam partem (ſi bene note- tis) Hippoc. ponit prius quid agẽdum ſit, quàm doceat, docere enim eſt, cum rei cauſam apponimus, quinimmo

nec uere eius rationem protulit, quod eſt contra ipſius conſuetudinem, & maxima dignum animaduerſione. Circa quod debetis ſcire (quemadmodum in ſuperioribus ex ſententia Galeni diximus) Hippoc. *hoc habuiſſe proprium, ut quod uidetur notum, illud abſque cauſa ponat, & de eo tantum admoneat, non enim docet id, quod ex principijs ſuis notum eſſe uidetur, nam qui in illis optime inſtructi ſunt ex eius admonitione quadam, de eo quod agendum ſit, cauſam inueniunt. Sed quæ ſunt iſta principia?* Dico *eſſe ea, quæ nos diximus in exordijs noſtrarum lectionum iſtud præuidentes, cũ totius* Hippoc. *doctrinæ caracteriſmum propoſuimus, ex quo fundamenta eorum, quæ ab ipſo dicta ſunt, elicere poſſetis.* Vnde *ſi memoria tenetis, ea quæ diximus, & præcipue circa curatiuam partem. ſcietis elicere indicationes, quibus ſemel, aut bis cibus ſit dandus.* Dicebamus *nanque ꝙ omnis cura à natura morbi indicatur, & quemadmodum, cum natura morbi plures habeat differentias, facit etiam plures differentes indicationes, morbum enim unam tantum confuſam indicationem efficit, ꝙ ſcilicet tollendus ſit, quod &* Aſini *nouere (ut tertio methodi dicebat* Gal.*) qui cum immodice exudarunt ob motum aliquem, aut laborem, decurrunt ad alueos fluuiorum, in quibus ſe extendentes refrigerantur.* Circa *hæc igitur principia nemo poteſt errare, quoniam clara ſunt, & ideo dicebat philoſophus in metaphyſicis,* In *foribus quis errabit?* Contingit *tamen quandoque (neque hoc negauerim) errorem committi in principijs, cum non bene cognita ſunt.* Quamobrem *cũ indicationes à morbi*

bi natura ſumantur, docet Hippocrates conſideranda eſſe principia ſuperius tradita, dixit enim Hippocrat. ſupra, q; neceßitas alimenti ſumitur à tolerantia uirtutis, quàm contemplantes, ſcimus quantitatem, uel qualitatem, & uices cibi exhibendi, ſimiliter etiam ſi conſiderabimus naturam morbi eadem ſciemus. Cum igitur hæc principia antea fuerint explicata, non erat dignũ Hippocrate iſtud repetere, quare Gal. introducens hãc partem docet, q; cum Hippoc. ſupra tractauerit de quãtitate, & qualitate alimenti, nunc modo intendit de uicibus agere, & has (inquit Gal.) ſciemus, poſtquam naturam morbi, & uirtutis tolerantiã cognouerimus, hæc enim duo principia docent, quoties cibum dare debeamus, ſed prius morbum nouiſſe par eſt, ille enim dirigit medicum ad operationes obeundas circa illa tria inſtrumenta, cibum, pharmaciam, & operationem manualẽ. Et quia ſumus nunc in parte illa de cibo, ideo nunc partem illam conſideremus, morbus. n. docet medicum, quõ cibum adminiſtrare debeat, ſed quia morbus eſt in ſubiecto & indiuiduo, quod habet illas circunſtantias (de quibus ſupra dixi) ſtatu, conſuetudinem, temperaturã, proprietatem indiuidualẽ, aerem, & reliqua, quæ ad curationẽ ueniunt, propterea conſideranda ſunt, ut rectius morbus expelli poßit, & ſanitas introduci, & præcipue aduertenda eſt uictus ratio, quam oẽs iſtæ circũſtãtiæ demõſtrant, & ita diſcemus omnia in ſua principia reſoluendo hunc in modum. In quolibet ſubiecto eſt alimenti indigentia & defectus, uel eiuſdem exuperantia, iſta eſt prima diuiſio, quæ magis generi inhæret. Accipia-

piamus primũ membrũ quando in corpore fuerit indigentia alimenti & defectus, & id ulterius diuidamus. Iſta indigentia aut eſt in corpore, quod morbũ non patitur, aut in corpore, quod morbo laborat. Si iſta indigẽtia erit in corpore abſoluto ſine aliquo morbo, & re aliqua præter naturam, ſed tantum illa indigentia ſit, quæ fames appellatur, de qua loquitur Hip. 2. Aph. 16. tũc uirtus non erit ualida (dicat quicquid uelit Gal.) quia uirtus fundatur in ſpiritibus, & bonis humoribus, & hic reſoluti ſunt ſpiritus, quibus reſolutis uirtus debilitata eſt, & propterea ibi dicebat Hip. Vbi fames, laborandum non eſt quia ſemper uirtus debilis eſt, et tunc etiam refectiones periculoſæ ſunt iuxta illum ſecũdum Aph. à nobis expoſitum, uirtus .n. propter ſui imbecillitatem à nimia cibi copia opprimitur, & ideo dicebat Hipp. in 1. prognoſticorum, ꝙ debemus cõtemplari faciem illam ab ipſo deſcriptam, & uidere, nunquid uirtus ſtet, quoniam cum eſt debilitata, facile opprimitur. Ideo in 1. De ratione uictus in morbis acutis præcipiebat ipſe ꝙ non multum cibi eſſet dandum, nã ratione corporis multo cibo, ratione aũt uirtutis, non multo cibo ſtatim indigemus, quia ipſa opprimeretur, & ſuffocaretur. Quid hoc in caſu agendũ eſt? Dico, ꝙ debetis dare parũ, & ſæpe atq; pluribus, uicibus, parum quidẽ ne ſuffocetur uirtus, ſæpe uerò, ut corpus reficiatur, & ita habetis, quid dicendũ ſit ubi indigentia fuerit in corpore ſano non affecto aliqua re præter naturam. Sumamus aliud membrum, ubi indigentia aderit corpori affecto aliqua re præter naturã, hic ratione indigentiæ habemus

bemus

bemus uirtutem reſolutam, ratione autem rei præter- naturalis ſimiliter uirtus reſoluitur. Cum igitur à duo- bus uirtus ſit debilitata, ideo maior indiget reſtauratio ne, nam ſi uerum eſt (quod ſupra diximus) ꝙ ubi adeſt mala diſpoſitio ibi mala temperatura, ubi uero mala tē peratura, ibi mala operatio, & debilitas uirtutis, tum ratione huius, tum etiam ratione indigentæ alimenti, ex quibus indicatio ſumitur ut uirtus reficiatur, debe- mus tribus uicibus, quatuor, aut quinquies in hora da- re cibum, quoniam hic multo egemus alimento, quod u- nica uice non poſſumus exhibere. Quam rem cogno- ſcētes Empirici quotidiana experientia, cum habēt cor pus aliquo modo affectum, in quo ſit cibi indigentia, dant pluribus uicibus cibum, neſciētes tamen huius cau ſam & rationem. Ideo habent tantum unum crus, quia ambulant duntaxat cum experientia, & cauſam con- temnunt. Expedito primo membro primæ diuiſionis, re manet ſecundum explicandum, ubi ſcilicet fuerit cibi ſu perabundātia, quod membrum adhuc ſubdiuiditur, quo niam aut iſta ſuperabundantia eſt bonorum humorum, aut malorum, ſi bonorum humorum erit exceſſus, tum erit in corpore plethorico, & plethoria talis appellabi tur, non oportet, nos huius membri ulteriorem facere diuiſionem, quia uirtus in tali caſu fortis eſt, & tunc ta le corpus poſſumus dimittere ſine cibo per diem inte- grum, maxime ſi uirtus fuerit ita ſuffocata, ut propè ex tinguatur, ſi enim daremus cibum, tunc ipſam pœnitus extingueremus, quemadmodum contingit lucernæ op- preſſæ à nimia olei quantitate, & ita poterimus tolle-

re alimentum, quoniam uirtus non opprimetur, nec ex tinguetur, cum habeat alimentum in uenis, nam (ut diximus ſupra ex Gal. in ſecundo De temperamentis) ſi corpus habet in uenis plurimum ſanguinis, tunc facile ieiunium tolerat, & uirtus non debilitabitur, cum habeat theſaurum in uenis, ſicuti eſt in caſu propoſito, & tunc damus cibum huic rarò, & parum, non ſæpe & parum, & quandoque ſemel tantum in die, uel ſemel alter nis diebus. Quòd ſi iſta ſuperabundantia fuerit humorum malorum, tunc tale corpus indiget dieta tenui uirtutem expurgante, dicebamus enim ſupra alimentum tripliciter conſiderari, aut ut expurgat & expiat uirtutem, aut ut ipſam reficit, aut ut conſeruat, hic cum ſit repletio quo ad uires, ſi uolumus uirtutem expiare, debemus uti tenui, non autem abundanti alimento, quoniã talia corpora Cacochimia referta ſunt, dicebat nanque Hippoc. Corpora impura quanto magis nutries, tanto magis lædes. Ideo non ſunt cibanda, quicquid dicat Gal. in hoc commento. Et quia hic exceſſus malorum humorum multiplex eſſe poteſt, aut ſcilicet crudorum, aut aduſtorum malorum humorum, ideo debetis eum diſtinguere, ac diſtinctum conſiderare. Si fuerint humores crudi ſuperabundantes, hoc dupliciter continget, aut enim poterunt concoqui, aut non. Si primo modo, tales humores erunt dulces, ut in animalibus degentibus in cauernis, & tunc talia corpora habentia hos humores malos crudos dulces egent alimento exiguo, & pauco, quemadmodum plethorici, quoniam habent ſimiliter theſaurum in uenis, ideo dicebat Galenus

in quarto De tuenda ſanitate, q; ubi humores crudi in corpore fuerint, tale corpus non uenit alendum, & intelligebat de illis dulcibus, qui concoqui poſſunt. Quòd ſi humores illi crudi fuerint, ita ut calorem extinguant, & non poſſint nutrire corpora, tunc ex quo talia corpora non habent alimentum, propterea nos alimus ſæpe, & parum, nam (ut dicebamus ſupra ex ſententia Galeni) quando interpretabamur uerba illa: Senes facilime ferunt ieiunium. ſenes in ultima ætate conſtituti indigent refocillatione dando ipſis cibi parum, & ſæpe, parum, quia ſi multum datur, uirtus ſuffocaretur, & calor eius, cum debilis ſit, ſæpe, quia ſi dabimus parum & raro, reſoluetur eorum calor, cum non habeant theſaurum intrinſecum, ſed tantum illam pituitã acidam, & crudam omnino ineptam concoctioni. Videamus modo ſecundum membrum, ubi fuerint aduſti humores à calore igneo. Iſta aduſtio duplex eſſe poteſt, uel in materia ſubtili, ut in ſcroſitate ſanguinis, uel in parte ſubtili chyli, ex tali .n. aduſtione multiplicatur humor qui bilis appellatur. Quid agendum tunc? nam in praxi utplurimum inuenietis homines bilioſos, qui uenas habent bile refertas. Debetis ne cibare iſtos ſæpe & parum. an raro? Dico, q; cum occurritis hiſce bilioſis, tunc debetis dare ſæpe, & parum. Sed quare ſæpe? quia hic eſt indigentia bonorum humorum, & malorũ abundantia, ex quibus illud corpus non nutritur. Sæpe autem quia cum habent illum calorem igneum, & à natura ſua recedentem, maxime reſoluuntur, ob quod calor innatus debilis redditur, indigent etiam ſæpe, quoniam

niam iſti facillime cadunt in ſyncopen, ut dicebat Gal. 2. De differentijs febrium & Auicenna in prima quarti cap. de febribus ſyncopalibus, bilis enim cum ſubtilis ſit, mouetur de loco ad locum, & facit ſyncopen, fiunt nam omnes motus oppoſiti, ſi quidem uentriculus attrahitur à uenis meſeraicis excrementum, nam ut dicebat Galenus. 2. De facultatibus naturalibus, membrum uicinum quando cogitur dare aliquod nutrimentum alteri membro uicino, nõ dat, niſi quod ipſi ſuperfluum eſt, ſimiliter meſaraicæ uenæ attrahentes ab hepate, nõ recipiunt niſi excrementum, hepar attrahens ſimiliter excrementum à uenis recipit, pariter uenæ attrahentes à membris ſuſcipiunt excrementa, & ita uidetis, quomodo fiant motus diuerſi & contrarij, qui fieri ſolent in fame naturali. Cum igitur ad uentriculum attrahentem non tranſmittatur niſi malus humor, ideo ex tali humore malo attracto cor agitatur, & fit ſyncope, & hoc eſt, quod dicebat Auic. 13 primi, Qui tolerat famem, ſtomachum replet malis humoribus, & ipſe tantum propoſuit hoc, non autem declarauit, ſicut ſui moris eſt. Scitis autem uos nunc cauſam, quam dixi, quia in fame fiũt motus oppoſiti. Cum igitur iſti billioſi facile cadant in ſyncopen, ideo non poſſunt perpeti famem, quare dandum eſt ſæpe & parum, & hoc eſt, quod dicit Galenus in 12. methodi, ubi loquitur de his, qui ſyncopen patiuntur in febribus (& inquit) q, cogimur quandoque cibare iſtos in principio paroxiſmi, & idem repetit Auicẽna in prima quarti. Et ſic propter tres cauſas his hominibus colericis, qui habent aduſtam partem illam ſan-

guinis ſubtilem, damus alimentum ſæpe, tum ratione indigentiæ bonorum humorum, tum ratione caloris ignei reſoluentis, tum etiam ratione ſyncopis, quæ ipſos tempore famis moleſtat. Sed quare damus parum? quia uirtus eſt debilis, & hoc indicat debilitas caloris innati, quia calor innatus eſt, ſiue uirtus, ut uoluit Hippoc. *ſiue inſtrumentum proximum ipſius, quod hoc loco diſcutere non intendimus; ex quorum imbecillitatæ omnes ẽt operationes debilitantur. Quòd autem in his calor ſit debilis patet, quia (ut ſupra dixi) calor ſtat in ipſo humido, & quanto recedit à ſubiecto humido, tanto amittit de nomine caloris innati, cum autem in corpore iſto colerico ſit calor mordax, & acris, ideo magis recedit à natura caloris innati, & magis efficitur debilis uirtus, cũ ipſo utatur tanquam inſtrumento. Stante igitur uirtute debili, ſi multum damus ipſam opprimimus, & ſuffocamus, & ita hoc ex natura rei relinquitur clariſſimũ, ꝙ ſcilicet ſit parum dandum, quare ſemper exerceamini in ea, quia tunc eritis domini artis, & arcanum naturæ, & non credetis* Galeno *aliquid dicenti quia* Galen. *eſt, ſed quia hoc rei natura exigit. Quòd ſi fiat aduſtio in humoribus terreſtribus, cum iſte humor ſit alterius naturæ ab humore aduſto ſubtili, inuenietis enim corpora complura melancolica, quibus oportet, ut inſtituatur alimentum. Quid erit agendum à nobis?* Dabitis ne raro, *an multum, an ſæpe, an parum?* Dico, ꝙ *debetis uti alimento parum & ſæpe, ſicut in colericis, cum in his non adſint humores boni, quibus nutriri poſſint, præterea cum ſint exſiccati, indigent humectatione, alioqui*

cor-

corpus reſolueretur, & propterea datis ſæpe, & parum, quia uirtus eſt debilior, quàm in colericis, cuius ratio eſt in promptu, quia qualitates exiſtentes in his hominibus melancolicis ambæ opponuntur calori innato, habent enim ſiccitatem, in qua non conſeruatur calor, ſed in humido, & frigiditatem, quæ caloris eſt deſtructiua. In colericis autem ambæ iſtæ qualitates non ſunt oppoſitæ, ſed una tantum ſcilicet, ſiccitas, & ideo reſpectu melancolici colericus fortior exiſtit. Differentia autem eſt in adminiſtrando cibum colerico, & melancolico ratione qualitatis, licet conueniant in hoc, q utrique cibũ exhibemus parum & ſæpe quoniam qualitas cibi eſt in melancolicis calida, & humida, ut illi humori terreſtri opponatur, in colericis uerò frigida, & humida. Et ſic habetis indicationes omnes, unde ſumuntur uices exhibendi cibum, feci autem diſcurſum, quoniam ſine ipſo non poteram manifeſte declarare Aphoriſmum. Percurramus modo Galeni commentum, quoniam in ipſo multa ſunt, tum ſuperflua, tum errata. Videatis primo, quomodo introducit, Aphoriſmum Quoniam de quantitate & qualitate &c. *recte introducit, deinde dicit:* Neceſſarium eſt conſiderare, & ad hæc ipſa & c. *dimittatur hæc pars, quoniam eſt expoſitio ſecundæ partis Aphoriſmi. Sequitur* Nam & ad hæc primæ erant intentiones, & morbi ipſi, & uires ægrotantis. *hic fruſtra ponitur illud* Vires *ſciebat enim Galenus, q indicatio ſumitur à ſubſtantia corporis affecti, & q humorum naturæ trahunt ſecum uirtutem, ſiue uires, nam (ut dixi) ſecundũ q humores ſunt*

craſsi,aut aduſti,aut crudi,aut colerici, aut melancholici,ita nos damus plus cibi,aut minus, ſufficit enim ſcire naturam humoris(ut dixi)quia habito hoc,ſcimus uires ægrotantes,ideo ſuperfluit,cum dixit. Nam ſi ſæpius aut raro &c. *poſtea ſubiungit ſic* Si enim uires laborantis debiles fuerint &c. *Hic confuſe procedit* Galenus,*quia non diſtinguit, quales humores ſint corrupti,ideo implicauit duas diuiſiones ſimul, ut apparet ex noſtra diſtinctione ſuperius facta, cum diximus corruptorum humorum quidam ſunt acidi,quidam aduſti,& ideo non dico,q non dicat uerum,ſed confuſe docet,& ſubiungit* Corruptio uero contemperamentum ἐπικρίασις *dicitur apud græcos contemperatio humorum, nam augemus ipſam uirtutem, quando retundimus ipſos humores,ut puta ſi humores fuerint calidi,& acres cum frigidis contemperamus ipſos & talis contemperatio dicitur* κρᾶσις, *quemadmodum & qui uinum diluunt,craſim eos facere dicunt,& iſta contemperatione indigemus in dyſenteria,cum frigidis enim & humidis humores acres retundimus, & ideo* Galenus *hic intellexit de bili ſubtili.* Videatis *quã obſcure loquatur,ipſe enim eſt commentatur, tamen indiget alio commentatore.* Et *ubi* Galenus *non ſatisfacit,non credatis ipſum neſcire, ſed hoc eſt, quia multa ſcripſit,quæ tamen non reuidit,& ſic dicebat ille.* In *multiloquio ſtultitia depræhenditur, & quando ſcripſit hoc fortaſſe aliud cogitabat,quia dicit multa, quæ contradicunt dictis ab ipſo alibi,& quod ſit uerum,ſubiungit.* Si uero cum uirium debilitate &c. *hic*

dicit

dicit eſſe poſſe in corpore humores bonos,& tamen uir tus exiſtat debilis,hoc autem repugnat his, quæ dixit libro De phlobotomia,& 8.methodi,nam ibi expreſſe dicit oppoſitum ly Modicè dicit contextus græcus συμμεϕία idest temperantia, & ideo deberet uerti Moderate ſubdit His raro,&pauca afferemus Hoc,quod ſequitur eſt uerum,ſed ſuppoſitum eſt falſum & ſubiungit. Si uero cum humorum defectu uel corruptione &c. hoc eſt falſum, quia in 12. methodi dicit,q; ubi humores iſti ſunt mali,& ſubtiles, tunc uirtus debilis exiſtit,ideo expreſſa eſt cõtradictio, & ſubdit, Si uero acceſsiones &c. hoc ſuperuacaneum eſt,quia indicatio ſumpta à paroxiſmo diuerſa eſt ab indicatione,quæ indicant,an bis, aut ter ſit dandum,ut ſupra dixi.Reliquum commenti diſcurratis per uos,ſi tempus haberem multa dicerẽ ſuper hoc,ſed quia abutor ueſtra patientia,ideo non poſſum, ſequitur ſecunda pars Aphoriſmi Condonandum autem ali quid &c. Nam (ut ſupra dixi) alia ætas alios mores poſtulat, dicebat ille, reſpicienda eſt conſuetudo, de qua dixit Hippoc.2. De ratione uictus cap. de conſuetudine, ſed quoniam non uultis me ulterius procedere, tranſibo ad alterum Aphoriſmũ.

*

XVIII.

AEſtate, & autumno cibos diffi-cillime ferunt, hieme facillime. Secundum locum uer habet.

INtentio Hippocratis in hoc libro (ut aliàs diximus) erat agere de inanitione, & repletione, qua ſcilicet arte corpus repletum inaniatur, & innanitum repleatur, quæ duo tribus inſtrumentis perficiuntur ſcilicet uictus ratione, potione, ſanguinis miſsione, tractauit autem prius de dieta uſque ad uigeſimum Aphoriſmum. Et *quia ſumebantur indicationes de quantitate cibi exhibendi & de uicibus à tolerantia, & ab indigentia, ſecundario ab annexis uidelicet ab ætate, tempore, diſpoſitione, & alijs, de quibus ſatis obſcure in altero Aphoriſmo fecit mētionem, ideo in hoc Aphoriſmo uult illam ſecundam partem explicare, & quia illa, tempus ſcilicet ætas, conſuetudo, & reliqua habent aliquam ſimilitudinem inter ſe, propterea* Hippoc. *ſeruans ſolitam breuitatem tantum exemplo declarat de tempore, ut nacti notitiam illius de reliquis ſimilibus cognitionem aſſequamur.* Cum *igitur dictum ſit in præcedenti* Aphoriſmo, *ꝙ indicatio cibi exhibendi ſumitur potiſsimum ab indigentia & tolerantia uirtutis, hoc ſtante, inquit, ꝙ æſtate, & autumno indigemus cibo propter paucitatem ſanguinis, quia in illis temporibus habemus malam uirtutis tolerantiam, & ob id debemus ſæpe & parum cibū*

exhi-

exhibere, ſæpe propter indigentiã alimenti, parum ob malam tolerantiã uirtutis, è conuerſo autem in hieme et uere, quia reperitur bona uirtutis tolerantia, quoniam in illis temporibus eſt plurimum caloris innati iuxta illum Aphoriſmum *expoſitum, cibus etiam facile fertur, fiunt enim ob caloris innati fortitudinem bonæ cõcoctiones, ergo bona alimenti diſtributio, quemadmodum optime* Gal. *in illius* Aphoriſmi *commento, qui incipit.* Ventres hieme & uere &c. *Declarabat, & ſimiliter cum calor ſit plurimus, ſequitur optima uirtutis tolerantia, quod ualet, quia* Gal. *dicebat, ꝙ calor innatus, aut eſt uirtus ipſa, aut proximum eius inſtrumentum, ideo ubicunque eſt caloris innati fortitudo, ibi eſt fortitudo uirtutis, ergo optima tolerãtia ipſius erit, præterea plurimum corpus reſoluitur ab intrinſeco, et ideo magna fit cibi indigentia, ob id multum dãdum eſt alimenti, non tamen ſæpe, quia ſufficit unica uice, aut bis, ſi ita ſunt ſoliti cibum ſumere, noſtra autem ætate damus cibum bis in die in hieme, & uere ob conſuetudinem, & ſic habetis, quare in his temporibus contrariũ facimus, quàm in æſtate, & autumno, damus enim multum ob indigentiam, damus autem non ſæpe, ſed aut ſemel aut bis in die, quoniam uirtus, cum fortis ſit, poteſt tolerare illam quantitatem unica uice, & addit* Hippo. Secundum locum uer habet. *Hæc pars ita exponitur à* Galeno, *ſi bene conſiderentur eius uerba, ꝙ in facilitate tolerantiæ uirtutis, ita ut uirtus facile toleret cibum, eſt primo hiems, in ſecundo uero gradu facilitatis eſt uer, nam in uere facile feruntur cibi, facilius*

cutem hieme, ſimiliter è conuerſo dicatis de æſtate & autumno, in autumno difficile feruntur cibi, difficilius autem in æſtate, & ſicut in difficili tolerantia cibi primum locum obtinet æſtas, ſecundum uero autumnus, ſic in facili tolerantia primo eſt hiems, ſecundo uero uer. Reddebat autem Galenus rationem cur minus difficile toleretur cibus in autumno quàm in æſtate, inquiens, quia in autumno propter aerem extrinſecũ frigidiorem corpora refrigerantur, quo fit ut calor uniatur, & non reſoluatur, quod non contingit in æſtate, in qua ob aeris extrinſeci calorem diffllãtur, & eorum pori aperiũtur, & ſic calor innatus ferè eſt propè cutim, ſimiliter in uere minus facile toleratur cibus, quàm in hieme ob caliditatem aeris extrinſeci quæ relaxat poros, ita ut calor innatus diffundatur per totum, & ob id in uere homines ſunt magis cholerici, quia ſanguis petit extimas corporis partes, quod non contingit in hieme; quia calor eſt magis profundus, hactenus habetis totum Aphoriſmum explicatum quantum attinet ad literæ expoſitionem, & continuationem ipſius cum præcedenti. Reliquum modo eſt pro maiori declaratione, & ut omnia dubia circa ipſum contingentia ſoluere poßitis, ut audiatis nonnulla propoſito noſtro deſeruientia. Dixi in characteriſmo, quem in primis noſtris lectionibus hoc anno tradidimus, quemadmodum Hippoc. in primo De natura humana circa finem fuit huius ſententiæ, q, corpora humana alterentur ab extrinſeco ſecundum qualitatem aeris ambientis, & humores augeantur ſecundum proportionem quatuor temporũ,

nam

nam cum uer ſit calidum & humidum apud Hippocr. in tali tempore ſanguis abundat. Quòd ſi quis dicat, cur Hippoc. poſuit uer eſſe calidum, & humidum, cum Gal. 2. De temperamentis aſſerat uer eſſe temperatum, ita ut neque excedat in caliditate & humiditate? Gal. in lib. De natura humana uidens Hippoc fuiſſe huius ſententiæ nititur eum ſaluare, & dicit, q. eſt in temporibus, ſicut in animalibus, quæ reſpectu plantarum dicuntur eſſe temperata, uer enim reſpectu aliorum temporum eſt calidum, & humidum, q. ſi in ſe, & in ſui natura conſideretur, eſt temperatũ, nec in ipſo eſt aliquis exceſſus, & ita ſoluit Galenus. Cum igitur corpora noſtra alterentur iuxta Hippocratis ſententiam per qualitatem repertam in aere, cumq; in uere aer ſit calidus & humidus, ſequitur, q. corpora noſtra erunt calida et humida, & cum unicuique tempori correſpondeat humor, qui in tali tempore dominetur, in uere abundabit ſanguis, qui eſt calidus & humidus, & morbi etiam uigebunt pendentes à ſanguine mixto cum pituita, ſicut ſunt epilepſiæ, podagræ, & aliæ ægritudines, de quibus Hippoc. in primo De natura humana circa finem meminit, ſequitur deinde ipſa æſtas, quæ cum calida ſit, & ſicca, corpora ſimiliter erunt calida & ſicca, & tali tempore dominabitur bilis ruffa, æſtati correſpondens, ſtãte tamen ſanguine, qui multiplicatus fuit tempore ueris, quoniam non eſt aliqua cauſa reſoluens ſanguinem. Sequitur autumnus, qui cum frigidus ſit & ſiccus infrigidat, & exſiccat corpora noſtra, & tunc melancolicus humor dominatur, ſtante tamen bile ruffa, quia nõ

eſt aliqua cauſa, quæ potuerit ipſam conſumere, licet et in æſtate multiplicetur atrabilis propter nimiam caliditatem bilem ruffam adurentem, & ſic abundat tum ratione extrinſeci, tũ intrinſeci. Sequitur deinde hiems, in qua ipſa pituita dominatur, quæ cum frigida ſit & humida infrigidat & humectat corpora noſtra, ſtat tamen humor melancolicus, quia non eſt cauſa reſoluens ipſum. Iſtæ ſunt anni diſpoſitiones, in quibus ſecundum Hippocratem augentur quatuor humores, & corpora noſtra diuerſimode alterantur. Sed hic cadit dubium motum à Galenus in primo De natura humana, qui inquit, dixiſti ò Hippoc. in hieme multiplicari pituitam, quæ multiplicatur ob caloris debilitatem quomodo hoc dictum ſtare poterit, cum in illo tempore uentres natura calidiſsimi ſint? ſi ergo ſunt calidiſsimi, non generatur plurima pituita, quia cum frigida ſit, generatur à calore debili, qui cibum conficere non poteſt. Galenus reſpondet inquiens ibi Hippocratem per uentres intelligere uentriculum cum ſuis annexis ſcilicet inteſtinis, hepar tamen eſt frigidum cum ſuis annexis. ideſt cũ toto ambitu uenarum, & propterea licet bene concoquat uentriculus, tamen hepar male concoquit, quo fit, ut multa generetur in hieme pituita ratione frigiditatis hiemis, reſpectu uero uentriculi (cum ſit calidus) non generetur. Secunda ratio Galeni, cur in hieme plurima pituita aggregetur, eſt, quia aer extrinſecus eſt frigidus, qui refrigerans corpus facit ipſum redundare plurima pituita. Tertia ratio eſt, quia in tali tempore comeduntur cibi frigidi, olera, fructus, bibũtur muſta, omnia iſta

cum frigida ſint, in cauſa ſunt, ut in corporibus tali tẽ-pore plurima colligatur pituita. Iſta eſt Galeni *ſolu-tio, quæ mihi non ſatisfacit, primo, quia cum dicit Ga-lenus* Hippocratem *per* uentres *non intelligere de omni uentre uidelicet hepate & alijs, ſed de uentriculo, hoc non uidetur uerum, quia cum infert* Hippocrat. *poſtea* Plurimo egent alimento. *hæc conſequentia illata nulla eſſet, quia cum ſit multa pituita in tali tempore, ergo non egent plurimo alimento, propterea quia aut illa pituita eſt naturalis, aut præter naturã, ſi ẽ præter naturalis, ergo corpora illa non erunt ſana, ſed ægra, et de corporibus ægris non loquitur* Hippoc. *ſed de ſanis, ergo erit naturalis, quæ nutriet, & ſic non indigebunt plurimo alimento,* Neque *etiam rationes* Galeni *co-gunt, in quibus probat in hieme generari plurimum pituitæ, & primo, quando dicit, q, in hieme comeduntur plurima cibaria humida ut olera & reliqua, hoc nihil eſt, nam ſi uolumus comparare cibaria frigida, quæ in æſtate comeduntur, illis quæ in hieme, certe ſi propter hanc rationem in hieme generatur plus pituitæ, tunc multo plus generatur in æſtate, omnes enim appetunt in æſtiuo tempore frigida & humida cibaria, quod ha-betis in ſecundo* De *natura humana, qui inſcribitur* De *ratione uictus.* Et ita *ratione illæ potius concludunt, q, pituita magis generetur in æſtate quàm hieme.* Quid *dicendum?* Quæſtio *difficilis eſt, &* Galenus *eam ſol-uere uolens dixit, dicam quod ſentio utẽs iſta modeſtia. Sic & ego (cum* Galenus *non ſatisfaciat) dicam quod ſentio, & extraho ſolutionem ex* Hippocratis *uerbis, di-*

cit

cit ipſe Ventres hieme & uere natura calidisſimi &c. dixit natura non abſolute calidiſsimi ſunt, ideo conſideremus uentres quomodo ſe habent naturaliter, nam ut dicebat Ariſtoteles primo æthicorum non ſunt conſiderandæ eſsentiæ in corporibus corruptis, ſed ſanis, ut ſi uolumus conſiderare uentris eſſentiam, debemus conſiderare eam, ſicut eſt ſecundum propriam naturam, & ideo dico, quòd uentres in propria natura cõſtituti dicuntur eſſe calidiores in hieme (loquor de omnibus uentribus) calore ſcilicet innato, non igneo. Quod patet, quia quando calor naturalis non eſt diminutus, ſi occurrat illi aer hiemalis, ita ut hiems ſit in propria natura, non fit frigidior, quod animaduertit Galenus in illo commento illius Aphoriſmi, ſimiliter dicendum eſt de cibarijs quæ ſi bona erunt & non præter naturã aſſumpta, & poſitio uentris naturalis, & conſtitutio hiemis naturalis, ſemper uentres erunt natura calidiſſimi, quia in uentribus per antipariſtaſim, quæ fit mediante aere frigido, calor augetur, quantum autem faciat antipariſtaſis ad auctionẽ caliditatis, habetis hoc declaratum in 4. metheororum ab Ariſtotele, aer enim ille frigidus colligit calorem & facit ipſum uigere, nõ autem reſoluit, immo reſoluit excrementa omnia, quoniam in hieme fiunt optimæ concoctiones, ergo plurima excrementa excernuntur, quo fit, ut calor reſoluat in hieme & non reſoluatur, in æſtate autem oppoſitum contingit, nam tunc propter caliditatem extrinſecam naturalis calor reſoluitur, & educitur ad extimas partes. Hactenus habetis, ꝙ ſi uentres ſint in propria

natura, & hiems in naturali conſtitutione, cibaria etiã naturalia, ſemper uentres ſunt calidiſsimi, q. ſi quis fuerit ſenex, & in hieme, tunc eius uentres non erunt calidiſsimi, quia deeſt una conditio, uidelicet q. uenter non eſt in ſua naturali diſpoſitione, & debita proportione, ſi calor fuerit calidus in hieme, & quis comedat cibaria mala, tunc ſi uentres non erunt calidiſsimi, hoc erit uitio cibariorum, non autem caloris. Sed uellem ſcire, cũ uentres hieme calidiſsimi ſint, cur plus pituitæ in hieme generetur, cum deberet eſſe totum oppoſitum, cum ipſa generetur à calore diminuto. Dico, *q. debemus conſiderare omnia in propria natura ſua, nam(ut dicebat* Gal. *in primo epidemiarum, & primo* De *differentijs febrium) aeris conſtitutio imprimit uarias affectiones ſecundum uariam diſpoſitionem paſsi, uerbi gratia ſi conſtitutio aeris ſit calida & humida, ita ut ſit peſtilens & imprimat peſtem in corporibus humanis, non in omnibus, ſed aliquibus, ego faciens hanc regulam dico,* Con*ſtitutione aeris calida & humida peſtilenti exiſtente peſtilentes febres in corpore humano generantur.* Hæc *regula licet ſit uniuerſaliter prolata, non tamen eſt intelligenda de omnibus corporibus, ita ut omnia corpora habeant febres peſtilentes, & in ipſas incidant, à pari dico in propoſitio, q. cum* Hippo. *dixit, q. pituita in hieme multiplicatur in corporibus, non intelligit de omnibus corporibus, ſed de his, quæ non naturaliter ſe habẽt, q. ſi corpora naturaliter ſe habuerint, non pituita, ſed ſanguis multiplicabitur, ſi uerò calor in aliquo corpore nõ naturaliter ſe habeat, ſed ſit*

debilis, ita ut non poßit reſiſtere aeri extrinſeco, tunc generatur pituita, & ſic in Aphoriſmo loquitur de corporibus naturaliter ſe habentibus, in quibus in hieme, non multiplicatur pituita, ſed ſanguis, in libr. uero De natura humana cum dicit q, in hieme multiplicatur pituita intelligit de corporibus non naturaliter ſe habentibus, quæ habent calorem debiliorem. Ita ego dicerem, ſi uobis non placet hæc reſponſio, ſumatis illam Galen. quam uobis fideliter recitaui. Eſt alia dubitatio in dictis Hippoc. dicebat enim æſtate cibos difficillime ferunt, facilius uero hieme, cõtra in principio æſtatis eſt multum ſanguinis ergo dictum Hippoc. falſum, conſequentia nota eſt, antecedens deducitur, nam ſi uerũ eſt Hippoc. fundamentum, q, in tempore æſtatis multiplicetur bilis ſtante ſanguine genito in uere, cum non habeat adhuc cauſam conſumentem ipſum, remanet ille, licet non ad eandem menſuram, cum autem ſumus in ultimo æſtatis, tunc minimum eſt ſanguinis, quia reſolutus eſt, tunc generatur bilis atra ſtante bile ruffa, cum uero ſumus in fine autumni, generatur pituita, ſtante atra bile genita in ipſo autumno. Hoc ſuppoſito tunc facilius ferunt in æſtate, quàm in hieme, deduco, quia in æſtate (ut apparet per diſcurſum factum) eſt plus ſanguinis, quia diximus abundare bilem, & remanere ipſum ſanguinem, et ſi eſt plus ſanguinis, ergo plus caloris, cõſequentia uera ſecundum Gal. ubi plus caloris, ibi maior tolerantia, ubi maior tolerantia, ibi facilius feruntur cibi, ergo ſequitur, q, in æſtate cibi facilius feruntur. Dico ad hoc argumentum, q, ſi conſideremus diſpo-

ſitionem humanorum corporum, quæ eſt in æſtate, & illam, quæ eſt in hieme, tunc melius ſe habent corpora in æſtate, quam hieme; quia in æſtate plus eſt ſanguinis, ut ratio concludit, ſed hoc modo non conſiderantur corpora, ſed reſpectu aeris, immutantis ipſa, nam propter diſpoſitionem aeris calidiſsimi trahentis calorem innatum ad exteriores partes, difficulter feruntur cibi in tempore æſtatis, in hieme uero calor non ita diſsipatur, & ideo ob hanc rationem ſequitur, q cibi melius in hieme feruntur, quàm in æſtate, & ita dictum Hippocra. *habet ueritatem, & argumentum nullum eſt.* Eodem *modo remouetur dubitatio altera mota à recentioribus de uere probans difficile potius in eo tolerari cibum, quàm facile, quia Gal. dicit, q tempus ueris eſt ſicuti diſpoſitio plethorica, & tunc debemus exhibere parum cibi, & raro, & hoc ſumpta indicatione à tolerantia, & indigentia uirtutis, & quia hic eſt multum ſanguinis, ergo uirtus non indiget alimento, quia id non poterit tolerare, ſed ſuffocabitur, ideo ſequitur, q erit parum, & raro dandum, & tamen corpora tempore ueris facile tolerant cibos, quod confirmabat* Galenus *in commẽto præcedentis Aphoriſmi.* Dicatis, *q cibus non ſimpliciter in uere facile toleratur, ſed reſpectu æſtatis & autumni, reſpectu uero hiemis difficile, quia in uere humores incipiunt colliquari, quo fit ut minori indigeãt alimento reſpectu hiemis, non reſpectu aliorum temporum, quod facile poterunt oſtendere iſti, qui in præſenti quadrageſima ieiunant, nam ſi uolunt aſſumere unica uice multitudinem cibi, ualde grauantur, & læſionẽ*

per-

percipiunt,& non ita facile concoquunt, ut in hieme, in qua poterunt aſſumere illam quãtitatem cibi, & maiorem unica uice abſq; læſione.

XIX.

SIs, qui per circuitus acceſſiones habent, nihil dare oportet, neque cogere, ſed ſubtrahere adiectioni ante indicationes.

Hippocrates in xi. Aphoriſ. idem prorſus dicit, quod hic, dicebat enim, nam cibum dare nocuum eſt his quibus per circuitum fiunt acceſſiones. Quare uidetur Galenus fuiſſe præuaricator. quia uti præuaricatione eſt tacere dicenda, hic enim deberet declarare hunc Aphoriſmum non eſſe ſuperfluum, cum magis uideatur eſſe ſuperfluus, quã præcedens, & tamen in præcedenti laborat in probando illum Aphoriſmum non eſſe ſuperfluum, quid igitur iſte doceat plus, quàm Aphoriſmus xi. non dicit Galenus. Quod autem hoc uerum ſit, notate eius expoſitionem, qui uolens exponere præſentem Aphoriſmum, primo nititur eum continuare cum præcedenti (& ex hoc colligitur contra multos negantes Aphoriſmos eſſe cõtinuatos, & habere inuicem ordinem) & inquit. Cum tres ſint ſcopi circa cibi exhibitionem ſecundum rectã. & exquiſitam rationem, primus ſumitur à qualitate cibi, ſecundus à quantitate, tertius à modo exhibendi, cumq; ſupra tractauerit de quantitate, & qualitate cibi; nunc

bi, nunc in his duobus ultimis Aphoriſmis uult agere de modo exhibendi, & poſtquam de eo in præcedenti admonuit, intendit in præſenti nos admonere, ut in morborum acceſsionibus, qui per certas periodos inuadunt, à cibo abſtineamus, & ex hoc (inquit Galenus) apparet, quomodo ſumpta indicatione ab acceſsionibus habemus modum adminiſtrandi cibum, & ſubdit exponendo illud uerbum Ante iudicationes dicens hoc tripliciter ſumi, uel pro acceſsionibus quibuſq; ſimpliciter, uel pro uigore morbi, uel pro criſi, proprie hic ſumitur pro acceſsione, non pro uigore morbi, neque pro criſi, quoniã de hoc ſupra dictum eſt. Hæc eſt tota Galeni expoſitio, uidelicet, q, hic intendit Hippocrates tradere indicationes de modo exhibendi, atque adminiſtrãdi cibum, quæ ab acceſsionibus ſumuntur. Stante hac declaratione & expoſitione Galeni, quæſo, quæ differentia erit inter hunc, & undecimum Aphoriſmum? nulla prorſus, & propterea non poſſum, niſi admirari, cur Galenus non declarauit hunc Aphoriſmum non eſſe ſuperfluum, & maxime, quia eius expoſitio facit Hippoc. ſuperfluum, præter q, etiam eſt admodum extorta. Dicimus enim eſſe expoſitionem extortam, quando quis exponens non ſeruat proprium ſenſum, & non utitur proprijs uocabulis, ſed alijs, Quod modo id faciat Galenus, manifeſte patet ipſe enim per iudicationes exponit acceſsiones, uideatis in libris De criſi ubiq;, ubi ponit Galenus ſignificata huius nominis criſis, & nunquàm inuenietis ipſum dicentem eas ſumi pro criſi, quod ſi ibi dixiſſet, forſan propter obſeruantiam tanti uiri aſſentirer,

ſed cum hic modo ſolum uoluerit hæc ſignificata expla nare, non poſſum eius expoſitionẽ non explodere. Quid *igitur?* Dico, ꝙ Hippocr. *dat hic unum documentum, quod eſt admodum neceſſarium.* Dixit *enim ſupra, quomodo eſſet ſecundum rationem cibus adminiſtrandus tum in ſanis, tum etiam in ægri à 3.* Aphoriſmo *uſque ad 20. cum igitur iam ſit in fine & compleuerit tractatum, uult hic per modum epilogi tradere documentum ſumme neceſſarium inquiens admoneo te, ut in quocunque morbo ſiue quo ad quantitatem cibi, ſiue qualitatem, ſiue modum exhibendi eum, ſemper conſideres morbi iudicationem, cum enim morbi iudicatio adeſt, & propinqua eſt, ſemper ſubtrahe cibum, nam ut ſcitis, quidã ſunt morbi longi, & cronici, quidam acuti, & notate, ut dixi aliàs ex* Hippocrat. *in primo* De *uictu ratione circa principium, ꝙ morbi uere acuti ſunt cum febre continua, nam neque apoplexia, neque epilepſia uere morbus acutus eſt, niſi ratione loci.* Q*uum igitur dixiſſet* Hippoc. *ꝙ in morbis acutis, cum ſumus in uigore, debemus abſtinere penitus à cibo, operæprecium erat dicere, quid eſſet agendum in morbis cronicis, & hoc facit in præſenti parte, in qua uniuerſaliter concludit, ꝙ in omnibus morbis cum ſumus prope ipſam criſim, debemus cibum ſubtrahere.* Hoc *autem eſt præceptum uniuerſale* Hippocratis. Lego *modo uerba eius, qui dicit* Nihil dare oportet neque cogere. I*deſt ſiue petenti egro, ſiue non petenti, nihil eſt dandum quum ſumus prope criſim, inquit.* Sed ſubtrahere adiectioni. *ideſt ſi prius dediſti cibum, aut caute, aut non caute, in criſi propinqua*

pinqua debes in quocunque morbo cibum ſubtrahere. Declaremus modo uocabula propter iuniores. Dixi ſuperius in illo Aphoriſmo. Acceſsiones &c. *ꝙ tria contingunt in morbis habentibus exacerbationes, typus, periodus, & paroxiſmus.* Typus *eſt uocabulũ græcum, qui dicitur forma, caracteriſmus, & idea ipſius morbi.* Verbi *gratia tertiana inuadit de tertio in tertium, quartana de quarto in quartum, quotidiana ſingulis diebus, iſtud inuadere de tertio in tertium, de quarto in quartum, & ſingulis diebus, ſunt diuerſæ formæ diſtinctæ, nam quotidie inuadere eſt forma diuerſa ab ea, quæ de tertio in tertium inuadit, ſimiliter etiam dicendum eſt de alijs quæ impreſsiones, & formæ diuerſæ appellantur* Typi. *Circuitus etiam dicitur totum illud tẽpus, ſiue ſpatium temporis, quod eſt ab uno paroxiſmo ad alium paroxiſmũ, quod græce dicitur* περίοδος *uerbi gratia tertiana affligit de tertio in tertium, intercipitur enim dies, totum iſtud ſpatium dicitur periodus, includendo etiam diem paroxiſmi, & ſic paroxiſmus nihil aliud eſt, quàm pars deterior periodi, & dicit* Galenus *in libro* De Typo, *ꝙ paroxiſmus perdurat à principio acceſsionis uſque ad declinationem, ut ſi quis febriat febre tertiana, illa inuaſio, quæ durat per duodecim horas, aut* 15. *à principio ipſius uſque ad finem dicitur paroxiſmus.* Habetis *hactenus omnia illa tria uocabula, quæ erant declaranda, ut* Aphor. *intelligeretur, ſupereſt alia uox declaranda, dum dicitur* Hippocrates. Ante iudicationes *Videndum ergo eſt, quid ſit iudicatio apud latinos, quæ nil aliud, eſt quàm apud græcos*

criſis ideſt ſubita morbi immutatio, licet in primo De criſi circa principium poſuerit Gal. quinque ſignificata huius uocis, quibus antiquiores græci utebantur, accipiebant enim quandoque criſim, & hoc modo proprie loquendo, pro ſubita ſalute, quandoque pro inclinatione morbi ad melius, & quum ſæua ſunt accidentia in morbo, & remittuntur ita, q. æger tendit ad ſalutem. In tio ſignificato appellabant criſim motionem præcedentem terminationem motus, quæ motio fit ante mutatio nem morbi, quando enim morbus ſubito mutatur uel ad ſalutem, uel ad mortem, præcedit talem mutationem tur batio quædam, quandoq; accipiebatur pro integra mor bi ſolutione, quando ſcilicet morbus integre, & perfecte ſolutus eſt, conualeſcentia ſcilicet ægroti. Proprie ta men nomen criſis pro ſubita morbi mutatione præcedẽte ſolutionem morbi accipi ſolet, iſta enim ſunt ſignificata propria huius nominis criſis, licet etiam quandoque, ut in 2. De criſi teſtatur Galen. capiatur pro omni morbi ſolutione ſiue fiat ſubito, ſiue non, ſiue ſit ad ſalutem, ſiue ad mortem, His uita uiſis, audiatis modo ſen ſum ipſius Aphoriſmi. Iis qui per circuitus acceſſiones habent nihil dare oportet. Præceptum tale eſt, q. in his morbis, qui acceſſiones per circuitus habent nihil dare oportet ante criſim, uel perturbationẽ præcedentem criſim, ſed ſemper (inquit Hippocr.) ſubtrahere adiectioni, uel nihil dare, ſi uirtus tolerat, nam ſi non tolerat uirtus, ſubtrahere aliquid oportet uel ex qualitate cibi, quam exhibemus, uel ex uicibus, in quibus exhibemus cibaria, tutius tunc erit tolerante uirtu te,

te,nihil dare,ſemper autem uirtus ipſa tanquam regi- na requirenda eſt ex rationibus à nobis declaratis. Nũ- quid autem ſi morbi acceſsiones per circuitus non ha- buerint præceptum hoc Hippocratis uerum ſit? Nam uidetur hoc ſeruandum nõ eſſe, quum dicat, His qui per circuitus acceſsiones habent,nihil dare oportet,ſed ſub- trahere adiectioni, quaſi dicat in cæteris, qui ita acceſ- ſiones non habuerint, hoc faciendum non eſt, quum ta- men longe magis præceptum Hippocratis ſeruandum ſit in his, quorum acceſsiones per circuitus non fiunt, quàm in his, in quibus fiunt. Dico q̃, hoc in utriſq; ue- rum eſt, ſed cur tantum dixit Hippocra. Iis qu per circuitus &c. Scitis quare? quia Hippoc.noluit idẽ hic repetere, nam in morbis, qui acceſsionem per circui tus non habent, qui acuti ſunt rationem ſui, non locorũ (quum in febribus fiunt continuis, quæ nullam habent periodum, terminantur aut ex Hippoc. & Galen.in 2. particula Aphoriſmorum in quarta, & ſeptima, & de- cimaquarta, quod ſemper in his nihil detur, ſed abſtinea tur à cibo, aut ſubtrahatur adiectioni, præceptum erat Hippoc.à 6. Aphoriſmo uſque ad 10. & ita non opor- tebat illud idem repetere, ſed quia in morbis habenti- bus acceſsiones per circuitus, qui acuti non ſunt, ſed le- ues, uel cronici: cronici quidem, ut quartana, leues au- tem, ut febris tertiana, quæ & ſi terminetur intra 7. pe riodos, acutus tamen non eſt morbus, quum uacet peri- culo, & cum in his morbis ſatis abũdanti cibo utamur, & bis in die quandoque reiteremus, nos admonet Hip- poc. dicens, quamuis in febribus, quæ per circuitus in-

certos inuadunt, ſatis conueniens quantitas cibi exhibeatur, & uices reiterentur, admoneo tamen, q, circa iudicationes, quando ſcilicet inſtatur uel cădunt perturbationes ut uel nihil des, uel ſi uirtus non tolerat, ſubtrahas adiectioni, & hoc eſt præceptum Hippocr. ab ipſo non amplius traditum hucuſq;, quod poſuit in calce tractatus, in quo de recta uictus ratione egit, quæ tribus capitibus ex ſententia Galeni completur, quantitate, qualitate, & modo uſus. His ergo in quibus acceſsiones per circuitus fiunt, dare non oportet, ſed abſtinere, & ſubtrahere adiectioni, nec cogere ægrotantes cibum accipere, ſicuti perperam putant medici noſtrorum temporũ, qui ægrotantes à natura cibum faſtidientes cogunt ad aſſumptionem cibi. Aphoriſmus itaque optimè poſitus eſt & explicatus ab Hippoc. ſola ſupereſt Aphoriſmi ratio, neque enim philoſopho, & medico ſatis eſt habere præceptũ, ſed oportet q, medici rationales quales ſunt, qui doctrinam Hippocratis, Galeni, & Auicennæ ſequuntur, rationes præceptorum habeant, quærenda ergo nobis eſt ratio, cur non liceat dare cibum ante iudicationem neq; cogere, ſed ſubtrahere adiectioni, iſta autẽ ratio apparebit in ſequenti Aphoriſmo, & ideo ne eiuſdẽ inutilis fiat repetitio, aggrediemur ſequẽtem Aphoriſmum, in quo dicit Hippocrates.

* *
*

Quæ

XX.

QVæ iudicãtur, & iudicata ſunt integre, neque mouere, neque nouare aliquid ſiue medicamẽtis, ſiue aliter irritando, ſed ſinere.

ISte eſt Aphoriſmus uigeſimus, in quo Hippocrates *miro quodam artificio duo facit, primo rationem afſert præcedentis* Aphoriſmi, *ſecundo præparat ſe ad ſecundam ſummam, ſiue tractatum iſtius primi libri, in quo docebit quomodo corpora purgare oporteat, & à quibus indicationes ſumantur, nam hucuſque egit de indicationibus dirigentibus nos ad rectam uictus rationem, in hoc uerò ſecundo tractatu, agit* Hippocrates, *qua arte per medicamentum corpora euacuanda ſint, cum ergo hoc facturus eſſet* Hippocrates, *proponit præſentem* Aphoriſmum, *qui continuat dicenda cum dictis, neque hoc poteſtis animaduertere, niſi prius* Aphoriſmum *intellexeritis.* Pro *declaratione igitur* Aphoriſmi *primo uoces intelligendæ ſunt, dicit itaque* Hippocrates: Quæ iudicantur &c. *Quantum attinet ad primum illud* Iudicantur & iudicata ſunt *non oportet amplius repetere quid ſit iudicatio, audiuiſtis enim quemadmodũ criſis ſiue iudicatio propriè eſt ſubita mutatio morbi, ſiue perturbatio.* Quæ iudicantur & iudicata ſunt integre. *Notetis, q; integre aliquid iudicatum eſſe duobus modis contingit, nã*

dicere aliquid iudicatum fuiſſe, eſt quum ad debitum finem, & terminum deuenerit, ſicuti cum lectio iſta deuenerit ad terminum unius horæ, dicitur iudicata integre ſecundum primum ſignificatum iam dictum, poteſt tamen eſſe q̃, etſi lectio iſta quo ad iſtum ſenſum integra ſit, tamen uituperanda ueniat ratione alterius ſenſus. Secundo modo integre iudicatum fuiſſe dicitur, cum res ſuam habet perfectionem, & bonitatem, quam debet habere, & omnes alias conditiones, quas ſua natura requirit, quod apud Græcos dicitur τελέφορον. Iudicatio autem integra primo modo dicetur, cum ad terminum deuenerit euacuationis, in qua ſcilicet quod peccabat euacuatum eſt, & nihil derelictum eſt, iudicationes autem integræ, & perfectæ ſecundo modo ſex ponũtur habere conditiones à Gal. in 1. De diebus creticis circa principium, nam illa dicetur perfecta criſis, quæ primo abſoluta eſt, abſolutam autẽ illam eſſe uoco, quæ ad proprium terminum deuenerit, ita q̃, inceperit ſic, quod deſiuerit, quando deſinere debuerat, ſecunda conditio eſt, ut ſit certa & fidelis, ea autem talis eſt, ſicuti exponebat Galenus, quæ non facit recidiuam, ubi ergo criſis ſoluit morbum, ſed iterum redit morbus, fidelis non dicitur, & certa, quia & ægrotantem, & medicum fefellit. Tertia conditio eſt, ut ſit tuta, tuta autem ea dicitur, quæ ſæua non habet accidentia, fiunt enim multæ criſes cum accidentibus ſæuiſsimis, quæ proſternũt uirtutem, & ſunt in cauſa mortis, & appellatur criſis cum uictoria cadmia, uincit enim morbus uictoria cadmia, ſicuti habetis in prouerbio ab Eraſmo, nam ſimul &

mor-

morbus & uictor concidit & ita habemus hucuſque tres conditiones perfectæ criſis. Quarta conditio eſt, q; ſit manifeſta, dicitur autem manifeſta quando nõ eſt oculta morbi mutatio et materiæ cõmotio, qui.n.oculte operantur maligni ſunt qui uerò manifeſte, boni habentur, quãdo ergo in criſi nõ eſt manifeſta euacuatio, & mutatio ſicut cũ nec per inferius neq; per ſudores, uel p abſceſſus materia euacuatur, criſis non dicitur manifeſta, dubium enim eſt, quo tendat natura. Quinta cõditio eſt, ut ſit prænũtiata à ſuis debitis ſignis, quæ ſunt iſta ſigna? ſunt et dies, & concoctiones, ſi ergo apparuerint ſigna concoctiones in die critica, talis iudicatio uera poſtmodum fit, & prænuntiata dicetur, et optima erit, quãdo uerò uidebitis ſubitas in morbis mutationes, nõ præcedentibus ſignis concoctionis in die critica, talis iudicatio mala eſt, nam aut mortem, aut morbi diuturnitatem prenuntiat. Debent ergo apparere ſigna concoctionis in die critica ſiue iudicatoria, ſunt enim quidam dies indicatorij, ut quarta & quidam iudicatorij ut ſeptima, ſicuti dicebat Gal. in primo De diebus decretorijs & in 2. Apho. unà cum Hipp. & Auicenna in ſecunda quarti circa finem. Aliud enim eſt dies indicatoria, & dies iudicatoria. Iudicatoria .n. dies eſt ſeptima quarta uerò indicatiua ſeptimæ. Sexta conditio eſt, ut terminetur ad bonum, quæ tamen conditio, quòd apponeretur neceſſariũ nõ erat, nam ubi criſis omnes alias conditiones habuerit, ſequitur neceſſariò quòd ſit bona & ad ſalutem terminetur. Iſtæ ſunt conditiones perfectæ criſis enarratæ à Galeno in primo De diebus de-

cretorijs, in commento tamen ipſius Aphoriſmi *alias ponit, ſed fere eadē ſunt, dixit enim ibi ꝙ melior eſt criſis, quæ manifeſta eſt, & reducitur ad eam, quæ per ſeceſſum fit, quàm quæ per abſceſſum, nam abſceſſus quandoq; in intrinſecis partibus eſt, & ipſius natura cū loco etiam effecto interim ignoratur, ſecundo per quā humor noxius euacuatur, quàm per quam alius euacuatur & iſta conditio, ad eam reducitur, quæ certa eſt, & fidelis, nam ubi materia peccans nō euacuatur, ſed id, quod non debet euacuari, fit recidiua, nā quæ ſine ratione iudicantur (dicebat* Hippocra. *) cōfidere nō oportet, quia recidiuas facere conſueuerunt, tertia conditio eſt, ut fiat, rectè tramite & progreſſu, quē appellat* Hippocra. *ακτ' ἴξιν quid autem ſit iſte progreſſus, oportet ut de hoc integram faciamus lectionem. Quantum autem attinet ad preſentem locum (nam in* Aphoriſmo *ſequenti de hoc diffuſius agemus) dico, ꝙ criſis debet fieri, per cōuenientem progreſſum, in qua eſt proportio inter locum à quò fit, & locum per quem fit euacuatio, quam proportionem rectè intelligit* Hippo. *ita ut ſint ductus proportionati, ut ſi humor collectus eſſet in concauo hepatis, conuenientius eſt ut materia ducatur per ſe ſeceſſum, quàm per urinam, poſtmodum eſt illa cōditio, quæ facile toleratur, quæ ad eam reducitur, quæ tuta eſt, & demū ea, quæ cum concoctione fit, eadem eſt cū illa, quæ prænuntiata fuit, et ita non ſunt aliæ conditiones, quæ poſitæ ſunt in hoc commento ab illis poſitis à* Gale. *in primo* De *diebus decretorijs. Quid igitur ſit integra iudicatio ſecūdo modo ſumpta, quæ habet omnes has cōdi*

tiones

tiones ſatis patet, de qua integritate loquitur Hippo. (ut uidebitis) ex ſentẽtia Gale. in commento Neque mouere neque nouare aliquid. Declaramus nunc omnes terminos & primo quid intelligat ꝑ mouere. ſcitis.n. triplicem eſſe motum localem alterationis, & augumẽti & diminutionis, de quo nam motu intelligit Hippo.? Dico quòd de omni motu, nam neque mouere oportet motu locali egrotantem, cum fit uel facta eſt integra iudicatio, neque motu alterationis, neq; motu augumẽti, aut decrementi. neque nouare magis quidẽ eſt nouare, quam mouere, nam nouare eſt aliquid circa ægrotũ facere, & ſi ipſum non moueamus, ut ſi hactenus detentus eſſet in tenebris, & uoluerimus aperire feneſtras dicemus in eo, aliquid nouare, aut cũ aliquid noui affectetur ægrotantibus, ſiue medicamẽtis, ſiue alio pacto. Medicamenta autẽ apud græcos, dicũtur ea, quæ aliquid corpori faciunt, ita ut non uertantur in ſubſtã tiã corporis. In hoc .n. ut dicebat Gale. in tertio De tẽ peraturis diſtinguitur cibus à medicamẽto, cibus enim conuertitur in ſubſtantiam nutriti, medicamentũ autẽ nequaquã. Medicamentorum autẽ quædam alterant tã tum, ut piper, & cinnamomum, & ſyrupi iſti, quædam cum hoc, quòd alterant, etiam euacuant, ut Agaricus ſcamoneũ & conſimilia. De utriſque hic intelligit Hippocra. ſiue aliter irritando ſed ſinere. aliud enim eſt irritare aliud excitare, irritare dicimus aliquid quũ iam eſt præparatum ad aliquem affectum, ut quũ quis iratus alicui, ipſum dicimus irritare, cum perſuademus ad odiũ, & conſueuimus quidem nos in prouerbio dice

re,

re, Nolli irritare crabrones, excitate autem ſegues dici mus. At Hippo. uſus eſt proprietate uocabuli, in præſenti parte ſicuti conſueuit, nã quæ iudicantur parata ſunt ad motum, ideo irritare, non excitare dixit. Præceptũ itaq; Hippocratis eſt, ut quæ iudicantur, aut quæ iudicata ſunt (& intelligit de humoribus, nã morbi qui ab humoribus non pendent, ſed ſine materia ſunt, p criſim non terminantur ſed paulatine, fiunt autem ſubitæ mutationes, quum humor confertim mouetur) ideſt ea quæ ſubito expelluntur, ideſt illi humores (et locutus eſt in genere neutro, dicens ea quæ iudicantur, aut iudicata ſunt ideſt humores) qui per criſim expelluntur, & expulſi ſunt integre neque mouere, neque in his aliquid nouare oportet, nec aliter irritare, ſed totum naturæ di mittere oportet, nam motu locali humores non ſunt mouendi, cum natura moueat nec motu alterationis, quia cũ ſit integra iudicatio, eſt etiã concocta materia, nã ſi ſecus, non eſt integra iudicatio, minus etiam naturam oportet cibarijs aggrauare, neq; aliquid innouare, ſed totũ ipſi permittere, ſed de quo genere innouationis intelligit? Nempè de quoque ſiue hoc faciatis medicamentis, ſiue alterantibus, ſiue euacuãtibus, ſiue aliter irritãdo, ſiue nimio ſomno, ſiue nimia uigilia, ſiue permutãdo aliquid, et ita iã explicatæ ſunt omnes dictiones Aphoriſmi. Circa quẽ antequàm rationem adducamus, remouendum eſt unum dubium. Videbitis enim quotidie cũ natura incipit aliquem motũ, ut uerbi gratia ſi tentat euacuare materiã per ſudorem, q, medici noſtri tẽporis iubẽt, ut æger pãnis cooperiatur, et dicũt ſe uelle adiu-

uda

uare naturã, pariter ſi per loca inceperit natura euacuare humorem noxium, ipſi diuretica exhibent, Dico, q; qui ita faciunt, peccant, & ſæpe ducunt homines ad pernitiem, quia irritãt naturam in eductione materiæ, quæ mature & in tempore à natura educi debet, natura enim non confertim ſed mature operatur. Vnde Virgilius dum mare uentis agitaretur, & Neptunũ Troianorum naues ſaluaturum cum uentis loquentem induceret, inquit, Maturate fugam, non dixit accellerate fugam, quia ex accelleratione naues ſumerſæ fuiſſent, & ita etiam in rerum noxiarum expulſione maturatio eſſe debet, non irritatio. Quare non eſtote cum iſtis medicis, qui naturam irritant, cum integre iudicationẽ facit, nam cũ integre non iudicat, quid in hoc caſu agendum ſis, inferius dicemus. Aliud dubium eſt, quod oritur ex dictis Galeni. Galenus enim in cõmento expreſſe innuit, quòd nos oportet, quandoq; aliquid operari, & non naturæ totum permittere, quomodo ergo uerũ eſt quod dixit Hippocrates, nihil nos mouere, nihil nouare, nec aliter irritare, ſed ſinere oportere? uidetur enim diſcordia in dictis Galeni, & Hippo. Dico q; operari apud medicos dupliciter intelligitur, uno modo cũ naturaliter quid faciunt, ut quum medicinam, aut ſyrupos exhibent, aut linimentis, aut frictionibus utuntur. Secundo modo operari medicum dicimus, cum ægrotanti ſuo præſidet, ſicuti gubernator naui, qui nihil aliud facit niſi q; prouidet, ne quid perperam fiat, & in puppi manens, uidensq; uela inflata uento, ut debent eſſe, nihil aliud facit, quàm q; animaduertit, nequid præter ſen-

ſententiam aduenit, unde medici noſtri temporis dicunt, q debent procurare nequid præter ſententiã fiat, & Montagnana ſenior, cum quo practicabam, dicebat, in non facere conſiſtit facere & iſtud operari ſecundo modo ſemper neceſſarium eſt medico, non naturæ, nam medici nunquàm ægrotantem debent derelinquere ut uideant quid agendum, & ſi nihil agant, & ſic ſoluta eſt dubitatio. Reſtat, ut aſsignemus ipſius Aphoriſmi rationem, deinde deueniamus ad dubitationes magis eſſentiales, & quæ maxime ad praxin attinent. Ratio talis eſt ſciuiſtis, ut in tertio Artis paruæ teſtatus eſt Galenus, & in libro De conſtitutione artis medicæ, quemadmodum medicus eſt miniſter naturæ, nihil enim medicus ex ſe ipſo operatur, ſed tantum naturæ præſtat inſtrumenta, ubi ipſa deficit, uel ob multitudinem materiæ aggrauata, uel ob magnitudinem morbi deterrita, cum ergo medicus ſit naturæ miniſter, & nihil ex ſe operetur, niſi natura ad actum deducat, ſequitur q cum natura perfecte operatur, non egeat auxilio, immo ſuperfluum eſt, quòd à medico iuuetur inſtrumentis ſuis, quæ præter hoc q non iuuant, maximum quandoq; naturæ afferunt incommodum, nam ſi per ſingula remedia, quibus medici naturam iuuare ſolent, diſcurramus, quæ & cibaria, et medicinæ ſunt, ſiue purgantia, ſiue alterantia, nocumentum ex his naturæ inferri uidebimus, quemadmodum ſi cum perfecte operatur, uel operata eſt, ut in perfecta criſi contingit, cibus per id temporis exhibeatur, difficillime à natura feretur, nã aut à natura concoquetur, aut non, ſi ipſa concoxerit ci-

bum, diuertetur ab humoris expulſione, & ab opere ne ceſſario diuertetur ad non neceßarium; ſi uero natura ad concoctionem cibi non diuertatur, permanebit ille non alteratus, & inconcoctus, & in uentriculo corrumpetur. corrupto autem cibo in uentriculo, ſæuisſima ſequentur accidentia, ob quæ natura à materiæ expulſione diuertetur, ſiue afferamus medicamentum aliquod ſiue alterans, ſiue purgans. Audiatis *quàm importune hoc factum erit, nam ſi medicina alterans exhibebitur, quum integram natura fecerit concoctionem, & uiæ ſint apertæ (nam ſecus perfecta non eßet criſis, ſicuti ſupponitur) aut humores adiuuandi magis quàm oportet incraſſabuntur, aut attenuabuntur, aut alia quadã qualitate à medicina alterante afficientur, ratione cuius non ita apti erunt, ſicut prius ad expulſionem, ſi uero euacuare uoluerimus medicina purgante per locum oppoſitum loco, per quem natura euacuat, manifeſtisſimo nocumento eritis ægrotanti, quia materiam ad locum oppoſitum inclinationis ſuæ ducetis, & inde maxime turbabitur æger, ſicuti in ſequenti* Aphoriſmo *dicemus, ſi uerò pro eandem partem, per quam natura euacuaueritis, excitabitis naturam ad nimis citam expulſionem, & ita ſemper ægrotanti nocebitis, ſiue medicinam, ſiue cibum exhibeatis in tempore, in quo perfecta uel ſit, uel facta eſt iudicatio ex ratione iam dicta.* Vnde *habetis iam quomodo* Aphoriſ. *intelligendus ſit.* Quæ *igitur iudicantur, & quæ iudicata ſunt integre, neq; mouere oportet, neq; nouare aliquid ſiue medicamentis, ſiue aliter irritando, ſed ſinere, licet hoc nõ*

ſem-

ſemper ſit faciendũ, quandoq; enim, uel iudicantur, uel cum iudicata ſunt, aliquid noui debet realiter facere medicus ut uel medicinam exhibeat, uel cibum, quemadmodum in multis caſibus contingit, ideo oportet recte animaduertere, q. dixit, quæ iudicantur, & quæ iudicata ſunt non abſolute, ſed integre, quoniam, ut ex dictis iam ſatis manifeſtum eſt, ſi integra eſt iudicatio, medicus nihil debet operari. Sed remoueatis illud integre, quæritur num liceat medico aliquid operarii, quum ſit, aut factum eſt iudicium? Dico quòd ne dum licet, ſed neceſſarium eſt, & primo accipiamus oppoſitum integre iudicationis primo modo ſumptæ quæ erat quando ſcilicet euacuatum eſt quicquid euacuari debèt, ut nihil ſuperſit, cuius oppoſitum eſt, quando ſcilicet non eſt euacuatum, quicquid oportebat, ſed reliquiæ aliquæ ſuperfluunt materiæ facientis morbum, nemini dubium eſt, q. iudicato morbo ſi reliquiæ; ſuperſunt materiæ, q. eas medicus euacuare debet. Ad hoc primo eſt ſententia Hippocra. in ſecunda particula Aphor. 12. Quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere conſueuerunt *ubi dicebat Gale. quòd niſi tales reliquiæ euacuentur, morbus redit. & in ſequenti huius particulæ Aphoriſmo inquit.* Quæ ducere oportet, quo maxime natura uergit, &c. *ubi dicit Galenus q. quæ ducere oportet, ideſt ea quæ relinquuntur in morbis (& hoc eſt manifeſtum) medicus naturam adiuuare debet, cum perfecta criſis facta non eſt in tempore etiam præſenti, quando ſcilicet morbi iudicantur. Sed quis dicet quando morbi iudicantur, quomodo ſciam ego, utrũ*

ſit

ſit integre iudicatio, nec ne? nam dum fit, & non eſt ad huc facta, non poſſum ſcire adhuc utrum finita ſit ad debitum terminum. Dico quòd prudens medicus etiã dum iudicantur morbi, cognoſcet optime, nunquid integra ſit talis iudicatio, antequam perficiatur, nam dum uidet, quòd non habet conditiones prædictas, præſertim quòd iudicationem non præceßit concoctio, etſi præceſſit obſcura fuit, ſit etiam motus humoris, qui expellitur non iudicatus in aliqua iudicatoria die iudicat talẽ perfectam non fore iudicationem, nã nec iudicata fuit, præterea ſigna perfectæ concoctionis non præceſſerũt, ideo nec perfectam faciet expulſionem, quia materia cõcocta nõ eſt, etſi perfecta fiat expulſio, itaq; tota materia euacuetur, uiolenta erit, non autem naturalis, nam concocta medicari oportet &c. Sicut ergo medicus qui naturæ miniſter eſt, nõ euacuat, niſi concocta materia, ita nec natura, quæ ſi antea euacuerit, ſympthomatica eſt talis euacuatio, quæ quãtũ noceat, inferius dicemus. Et ita in propoſito debet medicus naturam iuuare, ſi materiam uiderit concoctam non eſſe, & ſyrupos dare, quibus concoctio celebrari posſit, & ſecundum ꝙ oportet, uel magis, uel minus eam concoquere, quare ſi nimia acrimonia peccauerint humores, ſicuti flaua bilis, debet ἐπικϱάσιν, id eſt contemperantiam moliri medicus, ſicuti interpretabatur Galenus in libris methodi, ſi uerò tenuior quàm par ſit, fuerit materia, eam incraſſare debet, ſi incraſſata, attenuare, & ſic in omnibus per oppoſita naturam iuuare, ut his habitis perfecta posſit fieri iudicatio. Si uero integritas iudicatio=

cationis ſecundo modo ſumatur, debemus, omnes illas conditiones integre iudicationis conſiderare, & uidere, in quo deficit, ut ſi integra non ſit, quia per debita loca non fiat, debemus tentare, ut per conuenientem locum fiat eductio, ut ſi per uentrem inferiorem educatur bilis, & per iſtam eductionem fiat dyſenteria, debemus tale uitium emendare, & quandoq; per aliā partem illam bilem educere, & ideo ſæpe ubi natura non inclinat, quò oporteret, & materia concocta non eſt, debet medicus concoctionem adiuuare, & per oppoſitum eductionem tentare, ſi uero pituita, quæ per inferius educi deberet, educatur per uomitum, & ſit in cauſa ſæuorum accidentium, debemus euacuationem per aluum tentare, dicebat etiam Galenus, quòd una conditio faciens integram non eſſe iudicationem eſt, cum euacuatio non eſt manifeſta, in qua ſcilicet materia extra corpus non expellitur, ſed fit criſis à natura euacuando materiam per abſceſſum, ut quandoq; in intrinſecis abſceſſus fiat, cuius cauſa ignoratur, & locus quandoq; abſceſſum patiens. Vbicunque ergo criſis ſic imperfecta eſt, debemus conſiderare abſceſſum, utrum in intrinſecis an extrinſecis ſit partibus, et ſi in intrinſecis fuerit, eniti debemus omni ſtudio abſceſſum ab intrinſecis ad extrinſecas partes euocare. Maturationes enim horum abſceßuum, in intrinſecis malæ ſunt ex ſententia Hippocratis. Medicus ergo his, quæ uim euocandi habent, uti debet, ſicuti ſunt cucurbitulæ, & ſynapiſmi, ut educantur in principio materiæ ab intrinſecis ad extrinſecas partes, nam

tunc longe minori periculo abſceſſus maturari & cu-
rari poterit, etiam ſi abſceſſus extrinſecus apparuerit
à materia uenenoſa, ut in febribus peſtilentibus acci-
dit, in quibus, & carbones, & maculæ per corpus ap-
parent Althoin dictæ ab Auicenna. Et ideo medicus ra
tionalis (ſicuti optime empyrici faciunt ducti, uel ab
experientia, uel à communi ratione) ſtatim quo ad poſ
ſe, debet euacuare talem materiam, & ante maturatio
nem cogere, ut ad rupturam deueniat, cum rebus acer-
rimis, cuius materia ſunt ea, quæ cauſtica dicuntur.
Quæritur etiam utrum in febribus peſtilentialibus,
cum maculæ per corpus apparent, quæ ſunt inter ge-
nera abſceſſuum, & non ſit euacuatio perfecta, quia
materia extra corpus nõ educitur, & etiã in die creti-
ca medicus debeat naturam adiuuare. Nõnulli uolũt, ꝙ
per totum corpus cucurbitulas applicemus, quod genus
auxilij ego ſemper aliàs amplexus ſum, nunc uero uitu-
pero, eſt enim uiolentum auxilium, nam tunc materia,
& multa quantitas ſpiritus & caloris educitur & ita
natura auertitur à concoctione materiæ, & inde ſe-
quitur putredo maxima, ex qua quandoq; caſus inſe-
quitur uirtutis. Aetius autem ex Oribaſio optime ap-
parentibus talibus maculis ſuccurrit, uult enim quòd
materia euocetur non cum cucurbitulis, ſed cum lini-
mento quodam, quo ego ſæpe fœliciſſime uſus ſum, quod
tale eſt. Accipit namq; oleum commune, ego tamen lo-
co illius oleum amigdalarum amararum accipio, quod
magis difflare facit, & tantundem aquæ & uitrum ap
ponit ita conficieñs. Recipe olei amigdalarum amara

rum,aquæ partes equales,ut uncias duas, uitri dracmas duas,miſce,& bulliant, quouſque tota aqua conſumatur,& deinde bis,uel ter in die totum corpus ungatur,nam & inde rarefiet ipſum , & materia euacuabitur,& equaliter, non autem uiolenter,ſicuti per cucurbitulas. Alia conditio eſt faciens q̧ iudicatio perfecta non ſit in eo,quia alius humor ab eo,qui euacuandus eſſet,euacuatur à natura, exempli gratia in corpore peccat uel bilis,uel pituita,utraque ſimul,nam ut plurimum ab his febres fiunt tempore autem indicationis humoris,qui deberet euacuari, irrumpit ſanguis, uel per hæmorroidas , uel per menſes , uel per fluxum ſanguinis narium,humor,qui euacuatur, non eſt ille humor,qui peccabat, ſed alius, euacuato itaque humore, qui non peccat, ſed alio , debetis ne totum naturæ permittere,uel aliquid operari? Aphoriſmus enim eſt Hippocratis iſtius particulæ , ſi qualia purgari oportet, purgentur,confert,& leuiter ferunt, in propoſito autem nunc non euacuantur,quæ euacuari debent,certum ergo eſt,quod natura non facile tolerat talem euacuationem, nec talis confert, debemus ne tolerare , quòd natura euacuet id, quod non debet euacuare . Iſtud certe eſt difficillimum,& ubi eritis in actu pratico, ſæpe neſcietis quid agendum ſit baſtantes, quòd ſi fluente ſanguine à naribus, uel ab alio loco,ſanguinem ſupprimere uolueritis , ſuffocabitis patientem , ſin totum naturæ permitteretis , ad tantum procedet euacuatio ſanguinis, quòd ille morietur . Quid ergo faciendum? Hippocrates adeo perplexus fuit,ut dixerit,quòd quando

do homo propter nimium ſanguinis fluxum è naribus debilitatur, adeo quòd neceſſe eſt fluxum adſtringere, non eſt ex toto ſanguis ſupprimendus, & hoc eſt, quod dicebat Auicenna in tertio ſuo libro, de fluxu ſanguinis, quòd nullus reprimendus eſt, niſi qui ad manifeſtum caſum uirtutis deducturus ſit ægrotantem? Per ſponte autem humorem educi à natura intelligo, id eſt non coacte, ſicuti accidit, uel cum homo percuſſus eſt, uel ceciderit, uel applicitæ fuerint ſanguiſugæ, & poſtea ſanguis ſupprimi nequeat. Et in uniuerſaliter dicam; ſi nulla fuerit uiolenta eductio in his, quid agendum ſit, facile non eſt diiudicare, ubi uerò ex cauſis huiuſmodi, ſicuti in pharmacia uiolenta, fiat eductio materiæ, debetis omni conatu reprimere fluxum materiæ, nam non fuit talis motus à natura factus, ſed uiolentia, & ita conſueuerunt omnes medici facere, & ita faciebat Auicenna, & Meſues, qui Auicenna fecit caput in prima quarti, quomodo debeant corpora aſtringi, quæ uitio medicamenti purgantis nimium euacuantur, ſed ubi natura hoc ſponte facit (nam ſponte fiunt, quæ aliqua rete extrinſeca non fiunt) dico (& talis eſt ſententia omnium medicorum) quòd tales fluxus non debetis adſtringere, & ſi in quali, & quanto ſit uitium, ſed tantum corroborare uirtutem, nam ſi fiant propter debilitatem uirtutis, nihil tutius erit quàm nutrire, & refocillare ægrum, & quibusdam frictionibus diuertere ad oppoſitam partem, ſi autē fluxus fuerit uitio acrimoniæ humorum, non debetis talem fluxum adſtringere, ſed cōtemperare ipſos humores, ut bilem, ſi bilis, ſi

cuti plurimũ contingit, in cauſa fuerit, uidi enim ſæpe defluente bile, & per uomitum, & per ſeceſsum, non ex adſtrictione: ſed ex repreſsione adiutũ patientem, & nihil melius reperiri, quàm exhibere ius pingue pulli, propterea non male antiquiores uocatam colericã paſſionem ſolo hauſtu iuris corroborant. Quòd ſi ſanguis præter rationem euacuetur, credo quòd cum ſponte fluat, non ſit ſincerus, nam non ſtat uirtus bona cum ſanguine corrupto, & ſic quia uirtus expulſiua ſtimulate fuit à mala ſanguinis qualitate, ideo humor ille expulſus eſt, uel quia aquoſior, & hoc eſt in plenitudine quo ad uires, & quandoq; in plenitudine quo ad uaſa boni ſanguinis, ita ut etiam quandoq; diſrumpat uaſa, ſicuti quandoq; in pectore accidit ruptura uenæ, in qua nullus ſapiens medicus primo aſtringentibus utitur, nam neceſſariò erit in cauſa, quòd ſanguis ille in pulmonibus detineatur & ſequatur phtiſis. Ideo uos facientes, ſicuti optime & Aetius, & Paulus faciunt, primo mundificationem, & abſterſionem aggredimini, poſtmodum conſolidationem, irrationales autem medici oppoſitum efficiunt, in primis enim conſolidare uolunt, ſecundo mundificare. Ante igitur omnia recte ſanguis mittendus eſt, non eſt autem adſtringendum, ſed ſanguis alterandus uenit, ſi ſit multum acutus ipſum reprimendo, ſi ſit ſeroſus, ſeroſitas euacuanda eſt, ad propoſitum autem eſt turbith, & folliculis ſenæ talem moliri euacuationem, cauere autem debemus, ne primo materiam reſtringamus, etſi multa fuerit materia peccans, adhibenda eſt euacuatio,

& hoc

& hoc eſt, quod dicebat Auicenna, quòd uomitus uomitum curat, & fluxus fluxum bonæ iudicationis. Præterea altera conditio erat, ut recto tramite fieret. Declarauimus autem in præcedenti lectione quid eßet recto tramite euacuare, & hæc maxima fuit difficultas antiquorum, & modernorum. Omnes enim per rectitudinem euacuationes fieri debere aſſerunt, quando uerò interrogatur aliquis doctor, quæ ſit iſta rectitudo, num ſitus, an uiarum, an fibrarum, ne dum unum inueni, qui idem dixerit de ſenſu iſtius dictionis κατ' ἴξιν ſiue εὐθυωρίαν & fortaſſe in ſequenti lectione, aliqua dicemus. Habui ego quandoq; dubitationem, num recte interpretatus ſit Hippocra. Galen. in hac dictione. Semper enim Hippoc. dicit κατ' ἴξιν non κατ' εὐθυωρίαν, mihi enim longe diuerſum ſignificant iſta, nam per κατ' ἴξιν forte intelligit Hippo. ideſt ſecundū aduentum, quando uenæ communicant, prout ſcilicet euacuatio commode parata eſt, per illud debemus euacuare, Galenus autē ſecūdū rectitudinē interprætatur, quæ ſit iſta rectitudo nunquam declarauit, qui tamen ſolet ita eſſe lucidiſsimus in interprætationibus ſuis, ut quandoq; ēt ſit faſtidio legentibus. Fuit quidā Petrus Gallus uir doctiſsimus, qui de miſsione ſanguinis ſcripſit, & ipſe interpretatus eſt ſecundum rectitudinem fibrarum. Vtrum autem hoc uerum ſit dicendū eſt aliàs nunc ſupponamus, quod Galenus intelligat, recto tramite euacuationē fieri, ideſt p debitas uenas ſecundum acceſsiones ſcilicet uenarum, ut in concauo hepatis eſt materia, oportet per inteſtina, aut per uo

mitum ipſam euacuare, commodius tamen fit per inteſtina, dummodo ſeruetur κατ' ἶξιν, nam concauum hepatis colligantiam habet cum uenis meſeraicis, quæ poſtmodum per inteſtina diſſeminata ſunt, & ideo talis euacuatio recto tramite fit. recto autem tramite non eſſet, ſi per urinas eam euacuare uellemus, nam oporteret, quòd aſcenderet ad gibbum hepatis, talis autem tranſitus diſsimilis eſſet, & noceret hepati. Si autem materia euacuanda in gibbo fuerit, non erit euacuatio per rectum tramitem, ſi per inteſtina euacuare uoluerimus, ſed bene per urinam, nam ſeroſitas ſanguinis, & quæcunq; in gibbo hepatis ſunt, ſi non multa ſit per quoſdam ramos uenæ portæ tranſmiſſos, ad renes excolatur, & hoc eſt, quod uult Galenus. Dico *ergo, quod ſi iudicatio non ſeruauerit iſtum tramitem non erit integra, ſupponatur autem quòd non ſeruetur rectus trames, dico etiam quòd tunc medicus naturam iuuare debet, ut materia per propria uaſa educatur, dummodo ſeruentur conditiones integræ iudicationis, ut puta, quòd cum concoctione fiat, & huiuſcemodi, quod ſi educatur materia ſine concoctione, integra non eſt iudicatio, quid autem tunc agendum ſit, etiam declaratum eſt* Le*gemus modo alium* Aph*oriſmum, & complebimus, ſi quid huius ſuperfuerit.*

Quæ

XXI.

QVAE ducere oportet, quo maxime natura uergit per loca conferentia, eo ducere.

Iſte eſt uigeſimus primus aphoriſmus admodum opportune cõtinuatus, & connexus cum præcedenti, nam in præcedenti Aphoriſmo Hippocrates præceptum fuit, quòd quæ iudicãtur, & quæ iudicata ſunt integre neq; mouere oportet, neque nouare, ſiue medicamentis, ſiue aliter irritando, ſed ſinere, audiuiſtis præterea, quemadmodum in eo Aphoriſmo ſub altero oppoſitorum (ſicuti conſueuit) dedit alterum intelligere præceptum oppoſitũ quod quæ non iudicantur, nec iudicata ſunt integre, euacuari debent à medicis, ſicuti in commento Galenus præcipiebat, cum ergo iſtud præceptum in precedẽti Aphoriſmo implicite traditũ ſit, reliquum erat, ut modum nos doceret, quo euacuari deberent, nam quæ relinquuntur in morbis, poſt iudicationes recidiuas facere conſueuerũt, fruſtra enim ſciretis, quòd quæ integræ non iudicantur, uel non iudicata ſunt, euacuanda eſſent, niſi & modum euacuationis ſciretis. Ideo ualde opportune Hippocrate ſubiunxit iſtum Aphoriſmum dicens. Quæ ducere oportet quo maxime natura uergit per conferentia loca, eo ducere conuenit, *Ex quo ſequitur, quod ſi quæ integre non iudicantur, euacuare oportet, debetis euacuare huiuſmodi reliquias materiæ, quo*

y y *natura*

natura uergit per loca conferentia. Duæ ergo ſunt cõ ditiones, quas aduertere oportet in tali euacuatione, ut euacuatior fiat, quò natura uergit, et quæ loca conferẽtia ſint, quæ ubi noueritis, illud, ꝙ dicit Hipp. in Aphoriſmo primo ſiue intellectum Apho. facile percipietis: primo aũt oportet nos ſcire, quæ ſint, quæ ducere oporteat, & declarat iſtud Gale. in commento dicens, ꝙ ea euacuanda ſunt quæ non ſunt à natura euacuata, Medicus .n. ubi egritudinem nactus eſt, materia non exiſtẽte furioſa, non debet materiã illam euacuare, ſed prius ipſam præparare, & concoquere, & hoc eſt, quod dicebat Auicenna, in prima quarti cap. 5. cum materia concocta ſit beneficio artis, ſiue ab ipſa natura non mouet illam materiam, tũc medicus debet hora motus naturæ mouere, ſi uerò natura moueret & perfecte euacuaret tunc nihil à medico agendum eſſet, ſi uerò aliquid à natura poſt iudicationem relictum ſit, uos id euacuare debetis, ne iterum in cauſa ſit, quòd morbus redeat. Et ita tot ſint dicta, ut hoc dictum Hippocra. intelligatis quo modo autem educenda ſint, quæ educi debent audiatis quæ ducere oportet ideſt traducere per eum tramitem, quò natura uergit & per loca conferentia. Duæ igitur ſunt conditiones in euacuando ſeruandæ, primo ꝙ euacuemus per locum ad quem natura uergit, ſecundo quòd ille locus conueniens ſit euacuationi. Audiatis modo quò natura uergat, & quæ ſunt loca confereutia, et quæ non. Galenus in commento admodum difficilis eſt optimè .n. expoſuit præſentem Aphoriſmum, ſed obſcuriſsime, dicit enim quòd particula illa quo natura

uergit

uergit ad duo reducitur,ut ſcilicet naturam conſidere mus,et humoris motum.Longe tamen plura quàm iſta duo uult Hipp.Ideo diſtinguatis hoc pacto,q; tria intelligit per huiuſmodi nature nomen,quæ ſparſim à Gal. in commento dicta ſunt Hipp.primo intellexit naturã pro natura humoris peccantis,ut ſenſus ſit,q; eò ducere oportet,quò natura humoris noxij inclinat. Sed dicet quis,ego non intelligo hoc,uellem,ut apertius hoc ageres.Hoc faciam.Credo uos didiciſſe à me, & prius ab Hippocra. & Galeno, q; humores propriam habent euacuationem,ut pituita cum frigida ſit,et craſſa,deorſum ſui grauitate tendit, ideo melius eſt,eã ducere per ſeceſſum,quàm per uomitum,item humor etian melancolicus,cum terreus ſit,bilis uero flaua oppoſitum habet motum,nam facilius per ſuperiora, quum leuis ſit, ſimiliter,& ſanguis cum acutus ſit,& tenuis, melius, per ſuperiora educitur.Ideo quandoque uidemus naturam per erruptionem ſanguinis narium, talem ſanguinem euacuare, ſi uero craßius ſit, cõmodius per inferius, aut per hæmoroidas educere oportet. Et hoc eſt, quod Hipp.nos admonens dicebat.In hyeme uero cauẽdum à uomito,in æſtate uerò is maxime adhibendus eſt. In æſtate enim multiplicatur bilis,quæ melius per uomitum educitur, cum leuis ſit, quàm per ſeceſſum. in hyeme uerò à uomitu cauendum eſt,quia eo tempore pituita in corpore abundat,quæ inclinationem naturalẽ ſurſum non habet. Scimus etiam ſeroſitatem ſanguinis habere inclinationẽ,ut per urinas euacuetur. Natura præterea ſecundo modo intelligitur de facultate expul

trice

trice. Appellatur enim natura talis uirtus, ut declarat nobis ſapientisſime Galenus. capitur etiam natura quandoque per operatione, nam quandoque naturam humoris talem dicimus, quia talem habet operationem. Si ergo naturam pro uirtute expellante intelligimus, debet medicus, cum uult euacuare, aduertere, quò uirtus expulſiua expellet humoris noxij naturam (miniſter enim naturæ eſt medicus, ut dictum fuit) & ipſam irritare, præcipue cum recta operatur. Debemus ergo rectè uidere, utrum uirtus expulſiua expellat materiam ad ſuperiora, an ad inferiora, an ad anteriora, an ad poſteriora, & ſi per conuenientia loca hoc facit, eò ducere oportet. Tertium, quod pro natura intelligendum eſt (quod potiſſimum debet à medico conſiderari) eſt cõſenſus, ductus, & affinitas, quæ eſt inter locum affectum, in quo euacuatio fieri debet, et locum per quem euacuatio fit, ubi enim euacuatis, oportet quòd conſenſum cognoſcatis partis euacuandæ cum parte, per quam fit euacuatio, uerbi gratia cum humor eſt in uenis meſeraicis uel in concauo hepatis euacuandus, & per inteſtina talem humorem euacuaueritis, ſeruabitis tertiã iſtam cõditionem, nam eſt maximus conſenſus concaui hepatis cum meſeraicis, & cum inteſtinis, & meſeraicarum cũ inteſtinis, & ita cum ſeruatur conſenſus, quo natura uergit, & hoc eſt, quod in commento dicebat Galenus, quòd conſenſus ſeruatur, dum fit recto tramite, ideſt per directum ad locum patientem. Iſta ſunt tria, quæ intelligi debent per illud dictum, quò natura uergit, & ubi iſta conuenerint, facillimam habebitis euacuationem,

ubi uero diſsident, debetis animaduertere ad id, q̃ pluri mum urget, et eſt conſenſus uaſorum, per quæ debet fie ri eductio, et ſi natura humoris inclinaret ad aliquam partem, & eò expelleretur à natura, non eſſet tamen cõ ſenſus uaſorum, per quæ debet fieri ductio, debens natu ram diuertere ad locum, ubi conſenſus ſit partiũ, à qui-bus et per quas fit euacuatio, quod maxime oportet ani maduertere. Audiatis modo quæ ſint loca conferentia, & quæ non. Illa dicuntur loca conferentia, quæ à na-tura conſtituta ſunt, per quæ fiat euacuatio ex ſingulis partibus corporis humani, ſicuti in omnibus concoctio nibus inſtrumenta molita, quibus excrementa unius cuiuſque concoctionis expellerentur à corpore, & cum prima concoctio ſit in uentriculo, dedit uaſa, quibus cõ-mode excremẽta primæ concoctionis extra corpus edu ci poſsint, & ſunt inteſtina, Secunda concoctio quæ fa-cta eſt in hepate & in uenis, (nam non diſtinguitur concoctio uenarum, & hepatis, ſed una & eadem eſt, apud Hipp. & Galenum, licet Arabes aliam eſſe po-ſuerint) habet et ipſa propria loca per quæ fit euocatio excrementorum, & ſunt renes, & ueſica, per quæ edu-citur ſeroſitas ſanguinis. Tertia conctio eſt, quæ fit in toto ambitu membrorum, et in iſta multa etiam ſuper ſunt excrementa, quæ per cutim euacuari debebant, & ita natura inſtituit cutim, tum ad corporis ornatum, tũ ut eſſet locus excrementorum omnium tertiæ concoctio nis, quæ expelluntur, uel per ſudores, ſiue per difflatio-nem, inſenſibilem, quæ continue in corpore noſtro fiũt, ut patet ex ſorditijs, quæ in pannis acquiruntur. Præ-

terea

terea ſunt mẽbra particularia quæ excretionibus particularibus egebant, ut caput in quo plurima aggregãtur excrementa, ideo natura prouidit, ut eſſent plurima loca, per quæ poſſent talia excrementa euacuari, & ſunt nares, palatum et ita uidebitis, quomodo natura ſemper ſollicita fuit ut loca pararet, quibus excrementa expurgari poſſent, ſed quia nonnulla corpora, ut ſunt mulieres propter excedentem frigiditatem, & humiditatem, & paucitatem exercitij pluribus redundant excrementis, non ſolum dictis locis ad euacuanda excrementa contenta fuit natura, ſed illis addidit loca per quæ quolibet menſe excrementa ſanguinis ſuperflui, tum quo ad quantitatẽ, tũ quo ad qualitatem euacuarentur, & ſic habetis loca, per quæ naturaliter excrementa expurgantur quandoq; natura etiam, ut cum plurima excrementa multiplicantur in uẽtriculo, quæ per inferius expurgari non poſſunt, per uomitum euacuat. Eſt & alia euacuatio, quæ media eſt inter naturalem, & eã quæ præter naturam dicitur, et eſt operatio hæmorroidarũ, cum ſcilicet ſanguis craſſior eſt, cũ uero ſanguis bilioſus eſt, orificia etiam uenarũ à natura aperiuntur, ut talis ſanguis educatur, & ideo bene dubitant iſti, num apertio hæmorroidarũ, ſi à natura facta eſt, ſit ex toto genere ex euacuationibus præter naturam, & quo pacto naturales poßint dici euacuationes hæ, nam nonnulli ut fuit Dyocles, ſudorem eſſe ex toto genere præter naturã uoluit, quoniam dicebat ſudorem cauſari tantũ à cauſa præter naturam, exiſtente.n. diſpoſitione corporis, ſicuti eſſe debet nunquã accidit ſudor

dor ſed excrementa illius tertiæ concoctionis, per hali= tum, digerũtur, ſed quicquid ſit, iſtæ ſunt quæſtiones ali bi determinandæ, ſatis eſt, q, habebitis, quæ ſint loca, p quæ naturaliter fiunt euacuationes, ſiue ſimpliciter, & abſolute naturales ſint, ſiue quodã modo, ſicuti cũ natu ra nullo extrinſecus ſtimulãte euacuat per hæmorroi= das, uel per fluxum ſanguinis narium, cũ ergo natura per conuenientia loca euacuauerit, & materiam impu lerit, eò ducere uos conuenit, ſed ſi loca conferentia nõ fuerint, etiã ſi reliqua omnia adeſſent, et q, natura hu= moris eò tenderet, & natura expelleret, non tantũ nõ debemus eã adiuuare, ſed diuertere. Iam autem audiui= ſtis, quæ ſint loca conferentia, ut inteſtina, uenter, ueſi ca, uterus, cutis uniuerſa, nares, & palatũ, reſpectu ca= pitis, audiatis modo quæ ſint loca nõ conferentia. Duæ ſunt conditiones quæ faciunt loca conferẽtia non eſſe, (dicit Gale.) primo ſi ſint loca nobilia, per quæ dũ trã ſit humor expellendus, longe magis nocumentum facit tranſitus per illas partes, quam ipſius euacuatio, uerbi gratia circa conuexũ hepatis colligitur humor, qui eua cuãdus ſit, indicationes ferè æquales huius humoris ha betis in euacuatione, nã & per ſurſum, & per deorſum euacuare poſſetis, eadẽ. n. ferè eſſet rectitudo, ſi ſurſum uel deorſum pelleretur, ſed ſi ſurſum pellatur, nõ eſt lo cus cõferens, ẽt ſi in eiuſmodi caſu natura humoris in clinaret ſurſum, & ea ſurſum expelleretur, ſtante. n. cõ ſenſu nõ debet medicus pati, ut iſte humor ſurſum uer= gat, ſed uiolẽter deorſum trahẽdus eſt. Nã præter hoc q, petet partes ſupremas, ſicuti cerebrum, quod peſſimum

eſt,

eſt, ſi poſtea euacuetur, maius tunc erit nocumẽtum illatum ex tranſitu illius materiæ per membra principalia, quàm ſit iuuamentum, quod conſequitur ex eius euacuatione, & hoc eſt, quod in quarta primi in capit. de euacuatione dicebat Auicenna, Caue cum euacues ne per membrum principale tranſeat humor, iſta ergo eſt prima conditio. Secunda uero conditio eſt, quæ facit, q̃, locus conueniens non ſit, eſt quando expelluntur excrementa, & ille effuſionem non habet, ubicunq; enim materia deuenit ad aliquem locum, ad quem cum deuenerit poſtmodum locus non reperitur, per quem euacuari poſſit talis materia, talis locus ineptus eſt euacuationi, & hoc contingit, quando multa aquoſitas in hepate, uel inteſtinis aggregatur, expelliturq́; in loco inter medio, inter peritoneum & inteſtina, & talis humor hidropem, & mala accidentia facit, quoniam materia illa expulſa fuit ad locum non conferentem, et quare? quia in tali loco, non eſt foramen, quo poßit materia illa educi. Iſtæ ſunt duæ conditiones, quæ faciunt locum nõ eſſe conferentem euacuationi. Si igitur omnia in unum conuenerint, facilem habebitis euacuationem, ubi uero omnia non conuenerint uidendum eſt, quòd locus ſit conferens, ſecundo ut conſenſum habeant, et locus qui euacuatur, & ille per quem fit euacuatio. Nam his duobus conuenientibus, poteritis moliri euacuationem, quò natura uergit & ita, iam apparet ſententia Hippocra. nam eò euacuandum eſt, quæ euacuare oportet, quò natura uergit per loca conferentia, & iam ratio ex dictis ſatis patet, nam ubi omnia, quæ requirũtur adſunt,

facillima

faciliima eſt euacuatio, quam nos intẽdimus, & ſic ter minis intellectis ratio Aphoriſmi in promptu eſt. Sed quod in hoc conſiderandum eſt, una difficultas eſt utiliſſima ad praxin, & ad ſpeculationem, et recte animaduertite, ita enim explicite loqui intendo, ut nullum dubium in hac re uobis relinquatur. Galenus in comento inquit id, quod totiens alibi dixit, ꝙ maxime conferũt euacuationes eorum, quæ euacuari debent ſi fiant ſecundum rectitudinem, ſuperius hoc totiens repetiuit, nunquàm tamen declarauit, quæ ſit iſta rectitudo. Petrus Briſſotus Gallus uir profectò doctiſsimus multa credit ſe feciſſe in hac re, & ſe multum commendat, tanquàm quòd ueritatem inuenerit, & certe poſt ipſum uidi neminẽ, qui legi poſsit, ex recentioribus licet tot, tantasq́; faciant diſtinctiones, ita ut ſe confundant, & minus de hac re intelligant, quàm Petrus ille intellexerit, qui & ipſe nihil intellexit de eiuſmodi re, ſicuti clariſsime oſtẽdam. Videamus ergo quod modis rectitudo dicatur, nam ex hac diſtinctione unà cum natura rei deducã uos ad exactam iſtius quæſtionis intelligentiam. Rectitudo quadrupliciter dicitur (uerum prius hoc uos ſcire oportet, quòd rectitudo eſt habitudo inter duos terminos) prima rectitudo eſt ſitus, quid autem per ſitum intelligendum ſit; dico, quòd eſt quando unus terminus eſt in dextra parte, & alius terminus in eadem parte, alius modus rectitudinis eſt inter habitudinem, extremarum differentiarum localium, uerbi gratia, ſi unus terminus rectitudinis eſt in parte dextra, quòd alius in parte ſiniſtra, ſi unus ſit ſurſum, alius ſit deorſum, et

ſimiliter de alijs differentijs, ſcilicet dextrorſum, & ſiniſtrorſum, antrorſum, & retrorſum, tertius modus rectitudinis eſt, qui per fibras eſt, & filamina, & iſte fuit Achilles Petri, uerbi gratia accipiamus uenam magnam per quam ſit euacuatio, rectitudo quæ accipitur per iſtam euacuationē, eſt quando iſta procedit ab uno termino à quo ſcilicet ad alium ad quem ſunt eadem ſtamina, & filamenta. Altera uero rectitudo eſt, quæ dicitur conſenſus, & affinitas uaſorum, ut dicimus, quòd rectitudo eſt inter concauitatem hepatis, & inteſtina, quia ibi ſunt uaſa parata, & cōſentientia, ut euacuatio concaui fiat per talia uaſa uenarum uidelicet meſeraicarum. Eſt modo uidendum, de qua rectitudine intelligat Hippocrates dicit κατ' ἴξιν, & quando dicit Galenus ſecundum rectitudinem Vt ergo ex Galeno elicimus (et ſi ipſe hoc non dicat) ſi uolumus hoc conſiderare, oportet uidere per quas uias fiant euacuationes, & quot ſint euacuationes. Euacuationis triplex eſt differentia, fit enim quando euacuatio materiæ educendæ à loco affecto, exempli gratia quando eſt apoſtema parte extrinſeca et eam ſcarificamus, uel fomenta euaporantia apponimus, facimus euacuationem à loco affecto per ipſummet locum, & ſic nullam aliam rectitudinem conſideramus, cum ergo rectitudo ſit, habitudo inter duos terminos, & hæc non ſit habitudo, quia non ſunt duo termini, ideo nec rectitudo queritur, ſed ſola euacuatio, illud igitur κατ' ἴξιν, hic cōſiderari nō poteſt. Duæ ſunt aliæ ſpeties euacuationis, quæ eſt una, quæ à proprijs locis materiam deriuat & euacuatio

diriuans

diriuans dicitur, ut cum eſt affectus in parte aliqua, & quærimus propinquum locum, per quem materia peccans euacuetur, ut cum in meſeraicis eſt materia euacuanda, eam educimus per inteſtina, quæ igitur eſt rectitudo in euacuatione deriuatiua? (nam quatuor modos rectitudinis poſuimus) eſt ne prima rectitudo ſitus, quæ eſt, ut ſi locus affectus eſt in dextro latere, in eodem etiam euacuemus? Dico, q; ſemper eundem ſitum in deriuatione ſeruare debemus, nam ſi uolumus per deriuationem euacuare, ultimas loci differentias quærere non debemus, ſed eundem ſitum, ut ſi in dextero latere eſt affectus, in eodem deriuemus, & ita ſecunda rectitudo quæ eſt per differentias loci oppoſitas non concurrit. Nunquid autem tertia rectitudo ſit neceſſaria, quæ flaminum, et finalmentorum eſt, uidetur eam prima facie neceſſariã eſſe, quia dicebat Petrus ille, quod unaquæque euacuatio expulſu, & tractu fit, et ex principijs Galeni quilibet motus naturalis, ut eſt uentriculi ſiue animalis, ut muſculorum fit per uillos, & in naturalibus attractio fit per uillos rectos, & melior fit attractio, ſi eadẽ ſemper ſint filamenta, à principio à quo, ad terminum ad quem, et ita uidetur neceſſariò cõcurrere ad deriuationem rectitudo fibrarum, & uillorum. Non dixerim ego hanc propoſitionem uniuerſaliter prolatam ueram eſſe, ſed indefinite tantum, nam in aliqua euacuatione ſunt iſta duo, & aliqua non, ut poſtmodum patebit, concedatur tamen pro nunc, quod uniuerſaliter ſit pulſus, & tractus. Quantum autem attinet ad terminũ, à quo fit euacuatio, qui quidem eſt mẽ

brum affectum, uerũ eſt, ꝙ in tali loco eſt pulſus, quod proponitur à Galeno ſæpiſſime, & præſertim in ſequẽtis Aphoriſmi comento, dicit enim quòd euacuatio fit ex pulſu membri, à quo fit euacuatio. Certum ergo eſt, quod in membro, quod euacuatur, eſt uirtus expulſiua, & ſic materiæ noxiæ à naturæ illius membri expulſio fit, non cum uillis longitudinalibus, ſed circularibus, nã per uillos longitudinales fit attractio, diſtinguuntur enim adinuicem attractio et expulſio hunc in modum, quia ſcilicet attractio fit uillis longitudinalibus, expulſio uero circularibus, ſicuti retentio obliquis efficitur modo uilli circulares cum longitudinarijs continuationem non habent, nec ita conuenire poſſunt, ut cum fit attractio, & expulſio, inuicem continuentur, cum ſola linea recta talem continuationem recipiat ex eo, quòd ſecari poteſt, circuli uero non, cum ex ſe ipſis perfecti ſint, & ita non poteſt eſſe perfectus ductus, ſcilicet rectus fibrarum, quibus fit tractus & pulſio à membro à quo ad membrum ad quod terminatur. Sed loquamur modo (quod magis urget) de termino, per quẽ fit euacuatio. Nemini dubium eſt (dicebat Petrus ille) quòd tale membrũ trahit. Debetis circa hoc ſcire, quemadmodum dicebat Galenus, quòd euacuatio, quæ fit per pharmacum, componitur ex tractu, & pulſu, pellit enim mẽbrum affectum humorem noxium, & medicamentum trahit, ſed non dixit Gale. ꝙ membrum attrahat, ſed ꝙ medicamentum eſt illud, quod attrahit. Et ideo non uniuerſaliter uerum eſt, ꝙ in omni euacuatione ſit pulſus, & attractus, ſed tantum in illa, quæ per pharmacum fit,

ſit, nam membrum, cum recte ſe habet, non attrahit ad ſe excrementum alterius membri, ſed ut habetur ex ſecundo De *facultatibus naturalibus, attractio eſt conuenientis ſecundum naturam, in euacuatione autem ſupponitur, q̧ materia, quæ euacuatur, excrementoſa ſit, & ideo membrum, ad quod truditur excrementum ab alio membro non attrahit, ſed medicamentum eſt, quod attractionem molitur, & quando unum membrum expellit ſuum excrementum (ut dicebat* Gale.*) membrũ, ad quod expellitur illud non attrahit, ſed ſtatim ad expulſionem inſurgit, & non ceſſat motus expulſionis, quouſq; deueniat tale excrementum ad locum imbecillem, qui ſui imbecillitate à ſeipſo expellere illud non poſsit, aut deueniat ad locum, per quum extra corpus educitur.* Et *ideo non eſt dicendum, q̧ membrum attrahat excrementum, quod euacuatur, ſed pharmacum eſt illud, q̧ ad ſe ſui uirtute attrahit, ut tertio* De *temperamentis, & quinto de ſimplici med.* Vnde *cum eſt in uẽtriculo medicamentum, uirtus attractiua eius ſuperat, et obumbrat uirtutem attractiuam uentriculi, quæ tamen ſibi conuenientia attrahit, ut ſecundo* De *facultatibus naturalibus declarabat* Galenus*, & eſt in cauſa q̧ excrementa ad uentriculum attrahantur, & in tali attractione fibræ rectæ non requiruntur, quia talis attractio non eſt motus naturæ, ſed pharmaci.* O *melior ſit attractio per lineam rectam,* Dico *uerum eſſe, ſed nõ ſit per fibras rectas uaſorum talis euacuatio, ſed hoc contingit, quia natura in omni euacuatione breuiori, quo poteſt, compendio utitur.* Tale *autem compendiũ*

eſt per lineam rectam,nõ circularem,ut alias oſtendi. Quantum ergo ad attractionem,quæ fit per pharmacum,quod fit uirtute pharmaci, non fibrarum rectarũ uerum dicebat,quòd in omni euacuatione fit attractio, & id quod attrahit eſt membrum,nam dum fit euacuatio per miſſionem ſanguinis,pars in qua uena ſecta eſt, attrahit primo ex neceßitate,quia dũ euacuatur,oportet quod in euacuo fiat repletio illius,quod euacuatum eſt,et ſic ſemper in omni euacuatione fiet attractio,nã ſemper partes inaniuntur,partibus autem inanitis neceſſario in uacuo ſequetur attractio ad illam partem. Notetis, quantum circa hoc decipiantur qui proferunt propoſitionem iſtam. Quòd à uacuo,dolore,& calore fiat attractio,nam ex his tribus ſolus Calor eſt,qui attrahit,nam q; uacuum attrahat falſum eſt,quia uacuũ eſt priuatio,& non eas eſt priuatio, & non ens nihil attrahere poteſt cum non ſit. Dicet quis,non dico quòd uacuum attrahat,ſed quòd locus uacuus attrahit id, q; eſt ſibi alimẽtum per ſuos uillos rectos,et ita huiuſmodi attractio non eſt niſi alimenti,uult enim alimẽto reſtaurari,quod destitutus fuit ex ſanguinis miſſione. Dicendum itaque eſt,q; ſi membrum inanitum trahit,nõ trahit excrementum,ſed alimentum,et ut euitetur uacuum,nam hoc ordini naturæ repugnat & maximus eſt conſenſus partium trahendi inuicem,ſicut etiam in mundo paruo contingit,ut una parte læſa, cæteræ etiã conſentiant,& ſicut cũ aliqua particula in magno mũdo aufertur,ne detur uacuum,uidemus & grauia deſcẽdere,& leuia aſcendere,ita in corpore humano,ut euitetur

tetur uacuum tale, fit confluxus humorum ad partem inanitam, & ita dimittantur illi, qui dicunt, quod uacuum attrahit. Qui etiam dicunt dolorem attrahere decipiuntur, nam dolor non attrahit, nam actionis principium eſſe non poteſt, cum paßio, & ſympthoma ſit conſequens actionem agentis. Sed quid eſt, quod attrahit in dolore? Eſt ſenſatio tactus, quo ſtãte, neceſſe eſt, quòd calor & ſpiritus moueantur, & natura illius membri quod dolorem patitur, quærat alleuiationem, et ſic trahat calorem innatum ad ſe, & per illum fortificetur, ut inimicum illud poßit expellere, ad quem calorem ſequitur attractio ſanguinis & aliorum humorum, ex quo ſæpisſime contingunt apoſtemata. Et ita, ut redeamus ad rem noſtrã, dico, q̃ in euacuatione, quæ fit per mißionem ſanguinis, non fit attractio à loco euacuato, ſed confluit humor uicimus ad eam partem, ne detur uacuum, fit ergo attracto tantum excrementi, ut dicebat Galenus in comento ſequenti, ubi pharmacum exhibetur, conueniunt enim in tali euacuatione motus humorum facti a medicamento, & expulſio naturæ, ita concocta materia facillima fit euacuatio, quia et medicamentum attrahit, & natura expellit. Non uideo itaq̃ quomodo iſtæ fibræ rectæ immaginatæ à Petro ad euacuationem faciant ſiue rectitudo ſitus & conuentus, et affinitas uaſorum, ut ſcilicet à loco mandante terminẽtur ad locum, ad quem excrementa trahuntur. Tertia ſuccedit euacuatio, quæ dicitur diuerſiua, ſiue auerſiua, quam, ut melius intelligatis, debetis animaduertere, q̃ euacuationem diuerſiuam uocamus, quando eſt impetus

humoris ad unam partem, ut ibi plenitudinem faciat, uel abſceſſum, et medicus trahit ad partem oppoſitam, ut deſinat fluxus illius humoris ad eam partem, ad quã inclinabat, quæ rectitudo requiritur in hac euacuatione, quia ſemper dicit Galenus quod oportet in euacuatione ſeruare κατ' ἴξιν. Nunquid autem illa eadẽ rectitudo ſeruetur in deriuatiua, quæ in altera euacuatione ſeruabatur, hoc optime annotare debetis, quia hinc dependent leges & Prophetæ. Dicebamus quod in deriuatiua euacuatione requirebatur rectitudo ſitus, ut ſi in parte dextra ſit affectus, euacuatio per eandem partem facienda erat, requirebatur quin etiam conuenientia ſiue aduentus uaſorum. Euacuatio autẽ auerſiua eſt, quæ ad oppoſitam partem fit, & ad longinquum, ſed quæ rectitudo ſeruatur in huiuſmodi euacuatione? manifeſtum eſt, quòd non ſeruatur rectitudo ſitus, requiritur ergo rectitudo, quæ eſt inter extremas differentias terminorum localium ut ſi locus affectus ſurſum eſt, trahatur materia deorſum, ſi ante, retro, ſi dextrorſum, ſiniſtrorſum, & ſemper integra diameter ſeruatur, non duæ, ut docebat Auicenna, et his differentijs non ſeruatis, euacuationem diuerſiuam non facietis. Verum nunquid aliæ rectitudines requiruntur? nunquid rectitudo ſitus? nequaquam, ut diximus, quia per hanc differentiam potiſſimum diſtinguitur deriuatio à diuerſione. Deriuatio enim eũdem ſitum ſeruat, ut ſi affectio ſit in dextro latere, euacuationem faciatis in eodem latere, diuerſio autem (ut dixi) ob hoc potisſimum à deriuatione diſtinguitur. De rectitudine fibrarum iam dictũ eſt,

quòd

quòd non uideo, quomodo ſeruantur iſta filamenta in euacuatione. De rectitudine autem, quæ eſt affinitas uaſorum, dico, quòd in diuerſione ſimplici non requiritur, cum ſcilicet trahamus materiam ſurſum in deorſum & à dextro in ſiniſtrum, & ab ante ad retro, nam raro reperitur in tali euacuatione connexus uaſorum, natura enim quantum potuit, corpora ipſa diſtinxit. O' dicet quis, uidetur hoc eſſe cõtra Hipp. et Galenum, qui diuerſiones faciunt in pleuritide, & apoſtematibus intrinſecis ab eodem latere. Dico, quòd ſum et uolo eſſe cum Hippo. & Galeno, ſed uolo, quòd illi intelligãtur, ſicut intelligi debent. Quotiẽſcunq; Galenus ſimplici diuerſione utitur (ſimplex autem diuerſio eſt quæ nihil aliud habet, niſi quòd diuertat, & hoc etiam præſeruatione maxime ſeruatur) differentias oppoſitas ſeruare intendit, & ob id dicebat in libello De miſsione ſanguinis, quòd cum quis eſt aptus, ut in podagram incurrat, ineunte uere miſsionem ſanguinis adhibere debet. Aliquando autem copulãtur iſta duo deriuatio ſcilicet & diuerſio, & hoc eſt in morbis acutis, in quibus ſi tãtum diuertere uoluerimus, auxilium aut nullum, aut tardum erit ualde, & hoc dicebat Galenus, & Hippo. in ſecundo De ratione uictus, quando dicebat Hippo. q; in pleuritide ab eodem latere mittendus eſt ſanguis, nã ſi ſectio uenæ ab oppoſito fieret, remedium uel tardũ, uel nullum fiet quoniam non eſt tempus diuerſionis, nõ enim oportet aſſuefacere naturam ad locum oppoſitũ, quia morbus inſtat, & ideo ſimul diuertere oportet, ne morbus augeatur, & deriuare, quia periculum eſt in

 mora,

mora, ideo in eo ſecundo libro præcipiebat Hippo. ut intantum procederet miſsio ſanguinis, quod immutetur ſanguis, & rationem reddebat Galenus, quia locus, in quo eſt affectus, euacuatur, qui quidem locus repletus eſt ſanguine corrupto, & ideo tantum debemus ſinere, ut ſanguis exeat, quouſque immutetur, quòd autem per talem ſanguinis misſionem diuertere uelit, patet, quia inquit, quòd humor ad oppoſitam partem ducēdus eſt, & quòd etiam uelit deriuationem, manifeſtum eſt ex eo quòd dicit, quòd debemus intantum mittere ſanguinem, quouſque immutetur, oportet ergo quandocunque euacuamus aliquem morbo aliquo affectum locū propinquum eligere, nam ex tali loco manifeſta fit deriuatio, fit etiam ad oppoſitam partem diuerſio quodā modo à dextro in ſiniſtrum, uel à ſiniſtro in dextrum, iam enim ſuppoſitum eſt, quòd in deriuatione ſeruatur rectitudo ſitus, & uaſorum, magis autem rectitudo uaſorum conueniet, ſtante eo, quod Galenus cognouit, quòd uena ſine pari à dextra ramificatur, & rami ipſius ueniunt, ut omnes coſtas præter quatuor ſuperiores nutriant, & hinc oritur, q̃ ut plurimum pleureſis fit inferioribus ratione illius uenæ ad ipſas deſcendentis, ſed quicquid ſit, in hoc amplius me non intromitto. Audiuiſtis Veſalium, quomodo uoluerit uenam illam ſupra cor ramificari, et deinde mittere ramos ad omnes alias coſtas, uerum iſta pro nunc dimittantur. In acutis ergo morbis, deriuamus, et diuertimus, in cronicis autem diuerſione utimur, & uideatis Gal. pro iſta diuerſione facienda, nam cum affectio eſt in altero pede, uena alterius

terius ſecãda eſt,ut natura aſſueſcat materiã eò tranſ mittere. Audiuiſtis *itaq; quod in omnibus euacuationi bus quæ rectitudines ſeruãdæ ſint,et quæ nõ,& ex his diſtinctionibus uideatis quam uariæ ſint iſtorum quæ ſtiones de miſsione ſanguinis in pleureſi,alij enim uo lunt,q; ſecetur uena eiuſdem lateris,alij,q; oppoſiti la teris ſecetur,& qui ab oppoſita parte ſanguinem mit tunt,neſciunt,diſtinguere,inter deriuationem, & di uerſionem,qui autem tenent,quòd ab eadem parte ſan guis ſit mittendus,& hi quoque neſciant,quid dicant, ex mille tamen falſitatibus aliquam proferunt uerita tem,ignorantes ueras rationes,in ſequenti modo aggre diar* Aphoriſmum. *Sed unum prius uos admonitos eſſe uolo,quia dixi,quòd neque uacuum attrahit,neque la bor.* Nonnulli *fuerunt, q; quaſdam fabulas ſcolaribus perſuadere quærunt,ſuaſq; afferunt authoritates, q; hoc præcipuum habent, quas tamen non intelligunt.* Accedant *ad me iſti,qui ſuas authoritates habent, & ipſis oſtendam,q; nihil faciunt cõtra dicta à nobis. Di xi & repeto,q; eſt impoſsibile à uacuo, uel dolore fieri attractionem, tamen propter affinitatem quandã quia ubi uacuum, ibi fit attractio, & ubi eſt dolor, ſimili ter ibi eſt attractio, conſueuimus dicere dolorem, & uacuum attrahere, non quod reuera attrahant,ſed hæc ſufficiant, ut ſitis admoniti, ne ſuis authoritatibus uos detineant.*

Concocta

XXII.

CONCOCTA Medicari, atque mouere, noncruda, neque in principijs, modo non turgeant, plurima uero non turgent.

ISte *Aphoriſmus cum precedentibus ſic optime continuatur. Audiuiſtis, quemamodum in iſto capite, q̃ incipit à 20. Aphoriſmo pertractat* Hipp. *de euacuatione corporum, quæ medicamentis perficitur, cum in tractatu præcedenti egiſſet, quemadmodũ recta uictus ratio tã in ſanis, quàm ægris conſtituenda eſſet et quia circa corporis euacuationẽ quinq; debet obſeruare, quicunque recte euacuationem moliri uoluerit, quorũ primum eſt, ut humores, qui ſunt euacuandi, eligat, ſecundo, ut per quas uias hi euacuandi ſint, conſideret, tertio tempus euacuationi commodum debet eligere, quarto quantitatem, quinto debet comtemplari, an uiæ paratæ ſint et apertæ, per quas attractio à medicamento fieri debet, nam et ſi ſint omnia alia recte diſpoſita, præterquàm quòd uiæ apertæ ſint, in maximum diſpendiũ incurret ægrotans ex aſſumptione pharmaci, ſicut cum maxima calamitate mortua eſt nobilisſima mulier illa ueneta, cuius cauſa uenetias acceſſerã, nam intercluſa habebat inteſtina ex multitudine excrementorum inter uentriculum et rectum inteſtinum, manſerat enim per 16. dies, quod non habuerat beneficium uentris,*

ad

ad quod nō aduertentes medici illi dederunt ſæpiſsime pharmaca ſoluentia, ratione quorum maior ſemp materiæ fiebat attractio, et inde maior ſemper obſtructio ſequuta eſt, & tandem perijt, Cum ergo iſta quinque eſſent aduertenda ab eo, qui corpora purgare uoluerit. Hipp. optime egit in 20. Aphoriſmo qui eſſent humores, qui euacuādi eſſent, & per quæ loca docuit in 22. Aphoriſmo. Tria capita ſupererant, primo ut ſciremus quando, deinde quantum, ultimo utrum uiæ apertæ ſint. Quando itaque euacuandum ſit, in præſenti docet Aphoriſmo quantum autem ſit euacuandum, edocebit in ſequenti, & uſque ad finem iſtius particulæ reliquū perficiet. Incipit ergo Hippo. docens quando ſit euacuādum in iſto Aphoriſmo hunc in modū Concocta medicari, atque mouere non cruda &c. *Notetis iſtum Aphoriſm. qui ſi recte fuerit declaratus, et à uobis intellectus, infinitæ dubitationes, in quibus moderni iſti inuoluuntur, ſoluentur, ut nulla difficultas uobis incidat, & ſi quis cum argumentis ad uos acceſſerit omnia facilime ſoluetis, antequàm autem Aphoriſmo exponamus, oportet prius uoces declarare, in quibus maxima ambiguitas eſt, et primo uideamus, quod ſit illud* concocta *codex græcus habet* πέπονα *q, quidē non eſt idem, quod concocta, ſed matura ſignificat. Audiatis itaque quid ſit concoctio, & quæ ad concoctionem reducuntur. Concoctio nihil aliud eſt, quàm actio caloris naturalis in humido & ſicco. Sunt enim iſtæ duæ qualitates paſsiuæ (ut in quarto metheororum dicebat Ariſtoteles) quæ actionem caloris ſuſcipiunt,*

unde

unde in concoctione nihil aliud eſt, niſi quòd calor naturalis (nam nullus alius calor agit ad formam introducendam, quàm calor naturalis) agit in humidum, quod ſicco permiſtum eſt, nam quod ſolum modo humidũ eſt à calore non concoquitur, ſed corrumpitur, ubi uero ſit concoctio, oportet quod tria ſint iſta, quod ſcilicet illud quòd agit, ſit calor naturalis, et agat in humidũ ſicco permiſtum, et quòd calor deducat ad aliquem formam humidum iſtud ſicco permiſtum, quòd ſi aliquando aliquod iſtorũ deficiat, nõ erit cõcoctio, ſed aliqua ſpecies cruditatis concoctioni oppoſita. Debetis inſuper ſcire, quemadmodum iſtæ concoctiones ſecundũ diuerſas formas, & diuerſum agendi modum diuerſas acquirunt determinationes, et tales diuerſæ concoctiones non ſunt ſpecies concoctionis (ut nonnulli crediderunt) ſed modi diuerſi concoctionis. Primus modus appellatur nomine generis, et dicitur concoctio, quæ proprie eſt in alimẽto, cum cibo oblato calor naturalis in prima, ſecunda, et tertia concoctione agit in humidũ certam formã inducens, et hæc ex quarto De ratione uictus in acutis cap. de medicamentis commento 44. nihil aliud eſt, niſi mutatio ſubſtantiæ nutrituræ in nutritum ſecundum qualitatem, iſte eſt primus modus concoctionis, quod autem ſit concoctio, palàm eſt, quia tres conditiones dictas habet. Secundus modus concoctionis dicitur maturatio, et hæc proprie in fructibus reperitur, dicuntur enim maturari fructus, et talis maturatio eſt cõcoctionis modus, quia tria ſunt in mutatione, actio primo eſt caloris naturalis exiſtens in fructu, & arbore, ex qua

ſemper

ſemper fructui calor ſuggeritur, ideo ſi fructum ampu tatis, tandiu concoquitur, quandiu calor reſtat, quem contraxit à planta poſt modum areſcit, ideo bene dice bat Euagelium, Palmes fructũ non faciens excindatur à uite, et exſiccetur, et in ignẽ mittatur, ſecũdo fructus habent proprium humidum, quòd concoquitur ſimiliter cum ſicco, et terreo, et ad unam certam formã deue niunt. Vnde ꝑ abuſionem & metaphoram purulenta apoſtemata, et humores crudi dicuntur maturari, nã li cet in ſubiectum nutriti cõuerti nõ poſſint, quia tamẽ ſimilitudinẽ quandam habent cum cõcoctione fructuũ nam calor innatus terminãs in illo humido agit ita, ꝗ tale humidum ducatur ad quandam formam, ut ad pus, ideo hæc maturari dicuntur, et nomen habent propriũ maturationis, licet terminentur ad pus. Tertia concoctio fit his quæ exterius in aqua concoquuntur, ut car nes & omnia, que elixantur, & appellatur elixatio, quòd autem hæc ſit concoctio patet, habet enim tres cõ ditiones requiſitas, & primo calorem conuenientem tali concoctioni, nã calores in omnibus concoctionibus æquales non ſunt, habet & proprium humidum, ob ꝗ ad formã res elixandæ deducuntur. Quarta concoctio dicitur aſſatio, quæ fit à calore igneo, nõ humido, ut in elixatione, non eſt tamẽ calor ille torrefaciẽs, ſed aſſãs differunt. n. aſſatio, et torrefactio quia torrefactio fit à calore pænitus igneo, aſſatio uero à calore aliquantulũ humido. Contrariæ autẽ ſunt poſtmodũ his concoctioni bus cruditates, quæ omnia poteſtis ꝑ uos uidere in fon te ſcilicet in quarto metheororũ ab Ariſtotele explica

ta

ta, ubi de omnibus pertracta, iſta tamen, quæ dixi, non ita explicite uidebitis, ut ego explicaui, oppoſitas uero his cruditates nunc proſequi propoſitum mihi non eſt, ſufficit enim mihi de his tantum habuiſſe ſermonem. Omnes autem iſtæ concoctiones in corpore noſtro reperiuntur, nam per aſſationem ferè oſſa fieri uidentur, ſanguis uero per elixationē quandam ſimiliter de alijs duabus dicendum eſt, prima enim eſt alimenti, ſecunda eſt furunculorum, & apoſtematum, Iſti ſunt quatuor modi propriæ concoctionis, præter quos nullus alius datur. Verum quis ſtatim dubitabit, dixiſti concoctionem omnem à calore fieri naturali, contra, cōcoctio fit etiam à calore febrili, & ab extrinſeco calore, ſicut patet de fomentis, quod autem fiat ab huiuſmodi calore febrili eſt authoritas Hippocrates & Galeni quinto Aphoriſmorum 71. ubi dicit Hipp. A quartanis capti non admodum conuulſione capiuntur, rationem reddebat Galenus in commento dicens, quòd à calore febrili humores concoquuntur, & inde quartanarij non ita facile conuulſionibus capiuntur, quòd autem à calore extrinſeco fiat concoctio, eſt authoritas eiuſdemmet. Galeni in eadem 5. particula Aphoriſmo. 22. & Hippocr. ſiue Polybus 4. De ratione uictus iubet cū calidis fomentis materias concoqui quæ crudæ ſint. Notetis circa hoc, ne implicemini, dicimus enim quod concoctio ſemper à calore naturali fit, ſed iſte calor naturalis (ut notauit Ariſtoteles 4. metheorum, qui & ipſe hanc uiderat difficultatem) ſæpe per balnea concoctione adiuuatur, nō quod concoctio a balneo fiat, ſed quia

quan-

quandoq; calor naturalis concoquere aliqua ex cauſa deficit: ideo calor balnei hunc adiuuat calorem, ut recte concoquere poßit, ſicut cum eſt furunculus maturandus, & propter caloris debilitatem non poßit maturari, debetis tunc calorem adiuuare, ideo Gale. præceptum eſt, quòd cum ſimiles affectus maturare uolumus calida, et humida applicemus, quæ tamen in calore primum gradum non excedant, quia calor excedens reſoluet calorem innatum, ſecundo admonet, q, talis caliditas uiſciditati ſit adiuncta, quia oportet (inquit) quod calor naturalis retineatur, non diffletur, quia tunc impotens redditur ad maturandam materiam, quæ facit apoſtema, quando etiam calor febrilis dicitur concoquere materiam, non eſt calor febrilis, qui concoquit, at naturalis, ſed bene contingit, quod ob multitudinẽ materiæ id efficere non poßit, & huiuſmodi calor febrilis per acccidens adiuuat calorem ad cõcoctionem, et ideo calor naturalis ſemper eſt ille, qui concoquit, et ſi aliquando modo ab extrinſeco, modo à febrili adiuuare deſideret. Et hæc ſunt de concoctione proprie dicta, notetis modo abuſionem ſumendi concoctionis nomen ſcilicet improprie, ob quòd moderni quidã in multas difficultate incurrunt (fuerunt enim maximi uiri, & legerunt in cathedra iſta cũ ſtipendio mille aureorum) et coacti ſunt dicere aliud eſſe concoctionem medicorum, & aliud eſſe concoctionem philoſo. quaſi, q, natura duas habeat concoctiones, alteram, quam pro medicis reſeruat, alterã, quã philoſophis accomodat, et ita decepti ſunt. O ſcitis unde, quia neſciebant con-

coctionem à præparatione diſtinguere, nam quando pituita attenuatur, aut abſtergitur, et quadam acrimonia bilis temperatur, dicebant, quòd omnes tales operationes concoctiones ſunt, & tunc faciunt ſuas dubitationes, utrum omnis concoctio incraſſando procedat, nam ſemper uerum eſt, quòd omnis concoctio incraſſando procedit, quia calor naturalis ſemper humidum reſoluit, & quia iſti non diſtinguebant concoctionem à præparatione, intricarunt ſe in quæſtionibus, à quibus difficilime euadere poſſunt. Scimus nos ex Ariſt. et Gal. ꝙ cibus ubi aſſumitur imprimis in uentriculo, ad minima diuiditur, talis diuiſio concoctio non eſt, ſed præparatio. Dico ergo, quod quando medicus uel natura pituitam attenuat, aut abſtergit, talis abſterſio, & attenuatio non eſt concoctio, ſed præparatio, & cum bilis fit ἐπικράσις, ideſt contemperamētum, talis contemperantia, quam toties in lib. Thera. laudauit Gale. non eſt concoctio, ſed adequatio, ideo oportet diſtinguere præparationem à concoctione, nā præparatio modo attenuat modo incraſſat. At oportet, ꝙ concoctio non habeat niſi illas quatuor ſpecies, in quibus ſemper incraſſando procedit, & ita his habitis ſoluere poteritis omnes dubitationes de concoctione emergentes relinquendo eos in ſuis æquiuocationibus. Accedamus modo ad propoſitū concocta medicari melius iaceret matura ſicut iacet & litera græca, & antiqua translatio, ſed hoc non multum refert, dūmodo concoctionem pro maturatione intelligatis medicari hoc declarauit Galenus in commento, & miror,

ror, quomodo ex tot dictis difficultatem habentibus ſolum duo declarauerit medicari ſcilicet & turgere. Debetis ſcire, quod apud græcos hoc nomen pharmacum (nam contextus græcus habet φαρμακεύειν) amplam continet ſignificationem, & apud iſtos, qui eleganter loquuntur accipitur pharmacum pro ueneno, tamen à medicis, ut declarat tertio de ſimpliciter medica. Galenus, accipitur pro omni re corpus noſtrorum alterante. Verum cibus à pharmaco diſtinguitur, quia cibus eſt res, quæ in ſubſtantiam nutriti uertitur, medicamẽtum uero non, quod etiam duplicis generis eſt, alterũ, quod tantum alterat, alterum uero ultra hoc purgat, etiam, cum ergo medicamentum posſit iſta duo ſignificare, ſemper Hipp. accipit medicamentũ pro medicamento purgãte ſicut ſentẽtia erat Gal. 2. Aphoriſmorum 37. dixit mouere non cruda. Notetis, quia nemo partem iſtam expoſuit, dixerat enim concocta medicari, poſtea dixit, atque mouere non cruda, illud non cruda eſt quid indeterminatum, terminus enim infinitus eſt, quia nihil certi ponit ſub hac dictione non cruda, nec ea, quæ cõcocta ſunt, nec ea, quæ cruda ſunt intelligere poſſumus, nam cum dico non homo, quid uis præter hominem intelligi poteſt, nam talia nomina infinita ſemper participant utriuſq; extremi, & ſi quid de concocto, & de crudo participat poterit dici nõ crudum, nam nec perfecte coctum eſt, nec omnino crudum, ſicuti cum de aliquo homine dicimus, quòd homo non malus eſt, intelligimus, quòd neque ſimpliciter bonus eſt, neque malus. Optime itaque animaduertatis circa

hanc partem quia uidebitis, quantum errent omnes communiter practicantes. Declaremus *etiam particulam hanc* Mouere. *plus enim eſt mouere, quàm medicari, oportet ergo medicari cocta, & mouere nō cruda.* Declaremus *quid p cruda intelligat.* Notetis, *quid per crudos humores intelligamus, humores nanq; uel proprie crudi dicuntur, uel improprie ideſt abſolute ſiue in relatione ad aliud, & quod tale eſt, uere tale dicitur, ſed quod per relationem tale eſt, non uere tale dici debet, ſed in comparatione tantum humoris, ergo crudi quandoq; tales abſolute dicuntur, quandoq; per participationem, abſolute crudi ſunt, ſicuti dicebat* Galenus, *qui ita permanſerunt ex alimento, ut nihil fecerit calor in eis, ſicut ſæpe contingit, quando uidemus in urinis crasſitiem quandam referentem farinæ ſpeciē, & tales humores à pituita diſtinguuntur, quoniam pituita flatulenta eſt, & tenuis, & liquida, & hoc dicebat* Galenus *in primo* De *alimentis cap. de tritico, humores uero per relationem crudi dicūtur, exempli gratia pituita nō dicitur cruda abſolute, quia à natura intenditur, ſed in comparatione ſanguinis, in ipſa enim calor naturalis deficit, & hæc mea non eſt, ſed* Galeni *immaginatio quarto* De *tuenda ſanitate paulo poſt principium, ubi ponit ſanguinem mediū eſſe, ita quòd factus ſit à temperato calore deinde ponit cruditatē unam, quæ eſt, eo quia calor naturalis perfecte materiam non deuincit, ſicut eſt in pituita, ponit et alterā cruditatem ratione exceſſus caloris naturalis, & tunc humor crudus etiam dici poteſt, ubi etiam uoluit, q, in*

extrema cruditate infiniti ſint gradus, ut quandoque humor crudus per defectum caloris in tantum in cruditate procedat, & frigiditate, q; omnino præter naturã fiat, ſicut eſt phlegma uitreum, quemadmodum etiam alterum cruditatis extremum ob caloris exceſſum diuerſas habet differentias, ut quandoq; tales humores præter naturam fiant, ſicuti ſunt ſpecies bilis, et de hac duplici cruditate habetis etiam octauo methodi quã Galenus nidoroſam, & acidã uocat. Neque in principijs &c. Debetis ſcire id, quod in primo De criſi declarabat Galenus, et ſæpiſſime à nobis dictum fuit, tripliciter accipi principium, uel pro illo indiuiſibili, in quo incipit morbus, de quo parum medici curant, uel pro primis diebus, uel pro eo tempore, in quo non apparent ſigna concoctionis, Modo non turgeant. Declarauit Galenus quid ſit materiam turgere, & dicit, quòd ea turgere dicuntur, quæ inſtimulantur, & incitantur, ad aliquid agendum, ita quòd ſe continere nequeante ὀργᾶν enim eſt apud nos ſeracticum eſſe, cum ſcilicet quilibet ira, & furore ſe continere non poteſt, ideo melius fuiſſet, ſi contextus dixiſſet, modo dum furioſa non ſit, ſed ſiue turgere, ſiue furere uolueritis dicere, nihil refert, dum modo habeatis uerum ſenſum. Declaratis uocibus, accedamus ad Aphoriſmi declarationem. Concocta medicari atque mouere &c. Primum præceptum eſt, quòd concocta medicari debemus, ſecundo quòd mouere debemus non cruda. Primo declarabimus primum præceptum, poſtea ſecundum. Iam audiuiſtis, quomodo per medicari pur-

gans medicamentum intelligit, per concocta non intel ligit ea, quæ ſub prima concoctione reponuntur, nam iſta in ſubſtantiam concoquentis conuertuntur, & nu triunt, & talia euacuanda non ſunt, ſed intelligit quæ ſub ſecunda concoctione, ſcilicet maturatione exiſtũt, & ideo recte dicit codex Græcus πέπονα, *ideſt matu ra. Iſta autem concocta ſiue matura ſunt humores ma turi, qui debent euacuari, ſicut in abſceſſu, cum mate ria eſt concocta, debet incidi. Eſt .n. proportionalis maturatio humorum in uenis exiſtentiũ maturationi, quæ fit in abſceſſibus ex 2. De criſi, & 2. De differen tijs febriũ cap. 6. Debẽt ergo medicari ea, quæ cõcocta ſunt, ſed quare tantũ quæ cõcocta, ſunt euacuãda? Gal. in comẽto rationẽ aſſignat, & eſt talis. Videmus natu rã, quam imitari debemus, non euacuare materiã, niſi cum concocta fuerit, & tunc cum materia cõcocta eſt, plura habemus adiuuantia nos ad euacuationẽ, nã na tura fecit ſeparationẽ boni à malo, ſecundo habemus, ꝙ tũc tẽporis natura inſurgit ad expellẽdam materiã, ita quòd cum damus pharmacum, tale ad ſe materiam trahit, & concurrit attractio pharmaci, & expulſio naturæ, & ita uidetis, quam commode euacuamus, cũ ſunt materiæ concoctæ. Idem & clarius dicebat Gale nus quarto Aphoriſmorũ 22. ubi habet, quòd in omni euacuatione tria fiunt, primo natura concoquit, ſecũ do, ſeparat bonum à malo, tertio, expellit noxium, & iſte eſt ordo naturæ. Sed ſi nos cum medicamento pur gante ab expulſione incipimus, uideatis, quàm præpo ſtere incedamus, trahimus enim id quod nec concoctũ*

eſt,

eſt, neque ſeparatum à bono. Idem *quarto* De ratione *uictus* 44. *dicebat, quòd ſi uolumus materiam non concoctam educere, duo facimus, primo calorem concoquẽtem reſoluimus, ſecundo concoctionem impedimus, & nihil euacuamus. Quod concoctionem impediamus, oſtẽdit, quia concoctio quiete fit, ideo natura uſa eſt cõtentiua facultate ad concoctionem, nam contentiua tã diu continet materiam, quandiu concocta eſt, quam medicus purgante medicamento trahit, ac mouet, & ſic concoctionem impedit, ſecundo impedit, quia concoctio fit à calore innato, medicamẽtum uero purgans, reſoluit, corrumpit, & frangit calorem innatum, tertio nihil euacuat, quia natura materiam continet, & longe plus poteſt natura, quàm medicamentum, et tunc cum pharmacum euacuare non poßit materiam, ſanguinem colliquat, ex qua colliquatione inſequitur maximum corpori diſpendium, medicari ergo oportet concocta ob dictas rationes.* Hippocrates *cum hæc dixerit, dat ſecundum documentum longe diuerſum à præcedenti & eſt hoc:* Et mouere non cruda *Audiuiſtis declarationem uocum, & primo quemadmodum mouere differt à medicari, nã medicari eſt pro purgare, mouere uero pro quoquomodo agitare humores, uel craſſefacere, uel eos attenuare ut prouocare urinã uel ſudorem, & reliqua huiuſmodi, & ſic mouere longe plura continet ſub ſe, quàm purgare, & ſimiliter, quòd ly nõ cruda erat quid indeterminatum, eſt enim terminus infinitus, ut dicunt logici, & idem eſt dicere apud* Hipp. *maxime, non cruda, quod ſi diceremus magna ex parte*

concocta, ſicut exponebat Galenus in eo Aphoriſmo ; Acutorum morborum non omnino certæ ſunt indicationes *Exponebat ipſe* Non omnino certæ. *Ideſt ut in pluribus, ita non cruda ea quæ maiori ex parte concocta ſunt. Senſus ergo præcepti ſecundi talis eſt, quòd mouere humores oportet, qui omnino crudi non ſunt, itaque nec ultima concoctionem expectare debetis, cum uultis craſſefacere, uel attenuare, uel per urinam & ſudores expellere, nec materia cruditatem extremam obtinere debet opus ergo eſt mouere non cruda eo modo intelligendo, quo diximus, quando ſcilicet ſemicocti ſunt humores.* Verum *hic occurrit dubitatio, uidetur enim hoc eſſe contra id, quod faciunt quotidie practicantes, qui quotienſcunque humoribus crudas occurrunt, ſtatim quærunt eos humores, ſi tenues ſunt, craßefacere, ſi craſsi ſunt, attenuare, aut per uias urinæ aut ſudoris expurgare. Quicquid faciant iſti practicantes, qui ciuitates circuunt, non teneor ego eorum rationem reddere, ſed illorum, qui recte ſcripſerunt, & non diſcedã ex hac cathedra, quòd omnes, qui inter primos annumerantur, ut Sauonarola, et alij, ad ea præcepta, quæ ego uobis dicturus ſum, animaduertiſſe facile oſtẽdam. Dicimus ergo primo, quòd quæ cruda ſunt, non debetis mouere, neque cum attenuantibus, neque cum incraſſantibus, longe minus cum prouocantibus urinã uel ſudorem, et qui ſecus faciunt, contra Hipp. præceptum agũt. Quantũ autẽ ad crudos attinet humores, qui mouendi non ſunt, intelligo ego humores crudos*

cruditate abſoluta, qui diſtinguuntur ab omni genere pituita, ſicut ſententia fuit Galeni tum alibi ſæpiſſime, tum etiam in primo De alimentis cap. de tritico, tales enim humores tenues non ſunt, nec fluxiles, unde in urinis horum humorum ſedimenta quædam apparēt ſimilima farinæ, præterea nullam determinati humoris formam habent, ſed tantum ſucci quidam ſunt ex cibis geniti, nō pituita, non ſanguis, nec aliquod aliorum. Vbi igitur adſit talis cruditas, nullus erit adeo fatuus, qui uelit horum humorum primo uel attenuationem, uel incraſſationem, uel euacuationem, per urinam, aut ſudorem aggredi, ſed ſtatim concoctionem aggredietur. Verū dicet quis ex iunioribus, & forſam ex prouectioribus, non intelligo, quid per concoctionē intelligas, & quæ inſtrumenta adhibiturus es ad concoctionem, quando attenuabis uel urinam aut ſudorē prouocabis, accurro alicui, qui talibus refertus ſit humoribus, doce me, quomodo tales humores concoquendi ſunt. Audiuiſtis iam ſupra, quemadmodum concoctio fit à calore naturali, qui mitis ſuauis et blādus ſit, atque elixatus, ſi ergo calor iſte naturalis defuerit, applicabis, uel exterius, uel interius ea quæ calida ſunt et humida in primo gradu, quorum humiditas mitis eſt ac blanda, nō ea, quæ acria ſunt, & hoc ut calorem naturalem adiuuetis, quo poſſit facere concoctionem, & hoc eſt, quod in libro De miſſione ſanguinis dicebat Galenus, quòd cum mittendus eſt ſanguis, & crudis humoribus uenæ refertæ fuerint, abſtinendum eſt à uenæ ſectione, & Auicenna in prima quarti eandem ſen

tentiam habebat,ubi admonet,quòd cum ſanguis mit-titur, caueatis, ne hominem ad humorum cruditatem deducatis, Gal. autem loco allegato dicebat, quòd ubi ſunt huiuſmodi humores,tunc calida medicamenta temperatiſsimæ tantum caliditatis exhiberi debent,et cauendum eſt ab acrioribus,cuius rationem afferebat, quęadmodum in intellectu difficilis eſt,clarior tamen reddetur à nobis. Dicit enim quòd ſi acriora applicabitis,reſoluetis uirtutem,et eã cadere facietis, nec illa ſufficiet amplius perdurare, quousq; materiam concoquat, et ſe declarauit Galenus in quarto De ratione uictus commento 44. ubi docet,quomodo humores crudi concoquendi ſunt, et inquit, q̃, ubi humores crudos concoquere uolueritis calida temperate adhibenda ſunt,non acria, quia huiuſmodi acria duo potisſimum faciunt,quæ concoctioni aduerſantur,nam cum concoctio fiat cum quiete,ſecundo cum calore,qui incumbẽs humoribus quieſcentibus concoctionem celebrat,tum ex medicamentorum acrium exhibitione humores agitantur,& calor nõ poteſt recte ipſos concoquere,cum in ea requiratur quies, ſecundo diſſoluitur calor innatus,& redditur igneus,à quo humores putrefiunt,ſicuti ab eodem miti exiſtente concoquebantur, & ex conſequenti diminuitur uirtus,calor enim,uel eſt ipſa uirtus,uel uirtutis inſtrumentum, Audiuiſtis itaque quẽadmodum applicare ea, quæ acria ſunt, & humores agitantia,fit uirtutis reſolutio,unde dicebat Gal. cum Hipp. in eo 4. De ratione uictus,quòd cum crudos humores mouemus,frangimus corpus, & idem dicebat

ipſe in 4. De tuenda ſanitate, q̃ cum in corpore huiuſmodi humores crudi reperiuntur, neq; mouendum eſt, neque cibandum, neque attuandum, neque incraſſandũ, ſed ſinere ut quieſcat, et dormiet corpus, et ſolum fomẽtis uti mitioribus ad caloris innati auxiliũ. Humores ergo crudi nullo modo mouendi ſunt, ſi ſunt crudi cruditate abſoluta, & hæc quidem manifeſtisſima arbitror niſi quis acutioris ingenij adhuc dubitet. Tu dicis humores crudos non eſſe mouendos, & addis, quòd tantũ cum benignioribus calefacientibus concoquendi ſunt, quod expreſſe Gal. aduerſari uidetur in 5. De tuenda ſanit. ubi docet crudos humores concoquere, qui in uẽtriculo reperiuntur, & exhibet diatrion pipereum, & piper. Dico q̃ non uidebitis, q̃ ipſe exhibeat, aut cinamomum, aut zinziberem, aut quid cõſimile, quod uiſcoſam ſubſtantiam habeat, in qua caliditas exiſtens non ita cito euaporat, et rationẽ attendatis, quoniã ſi calor naturalis debet concoquere humores crudos, oportet, q̃ uirtus ipſius ſit paſſo proportionata, nam agens non agit, niſi à proportione maioris inæqualitatis. Supponitur itaque, quòd humoribus crudis exiſtẽtibus in uẽtriculo, ut plurimum contingit calorem naturalẽ eſſe debilitatum, ita quòd humores concoquere non poſſit, & oportet medicum tunc temporis ipſum calorẽ adiuuare, et quo modo hoc fiet? Nempe cum calefacientibus, unde cum huiuſmodi calida exhibeamus. intentiò noſtra tantum eſt, ut calor naturalis adiuuetur, quò concoquere poßit, & ideo ea calida eligimus, quorum calor cito deliteſcit, antequã poßit humores illos attenuare,

tenuare, aut diſtribuere ſui calore, & quia calor piperis cito euaneſcit, ita quòd non percingit ad hoc, ut humores crudos attenuare poßit, aut diſtribuere, ſed tantum calorem uigorat innatum, ut aptior reddatur ad concoctionem. Ideo recte piper & diatrion pipereon exhibitum fuit à Gale. & hæc ſunt dicta ipſius, dum exhiberet diatrion pipereon, dicit enim q; non dubitauit de exhibitione ipſius, quia calor innatus à caliditate piperis iuuatur, humores autē crudi nec attenuātur, nec diſtribuūtur à calore piperis per corpus, quia cito euaneſcit, ſicuti etiam 7. De ſim. med. ca. de zinzibere dicebat. Vnde in 5. illo De tuenda ſanit. admonet inquiens. Caue ne exhibeatur diacalamentum, et diapoliticon, nā et ſi à calore iſtorum calor naturalis magis roboraretur, et magis fortior euaderet, quam à calore piperis, uel diatrion pipereō, tamen non ita uiſcoſa conueniunt, quoniam eorum caliditas operari nō deſinent, quouſq; agitauerit humores crudos, et diſtributionem ipſorum fecerit per ambitum uenarum, quod maxime uitandū eſt, Et ex dictis modo colligatis uerā reſponſionem, cur iſta ſint exhibenda illa uero non, nā piper et diatrion pipereon non faciunt concoctionem, ſed adiuuant calorem innatū, ut promptior reddatur ad celebrandam concoctionem, ut eſt etiam ſententia Ariſtot. 4. metheororum, quòd et ſi concoctio non faciat à balneo, adiuuat tamen ipſam, uiderat enim & ipſe difficultatem iſtam. Vbi ergo calor innatus a medico adiuuari debet, calor ille, qui calorem innatam adiuuat, debet eſſe facile ſolubilis, quia ſi tenax et diu durans

rans eſſet, agitaret humores crudos, & calorem innatum, ſicut patet. Et ſic concluſio iſta ſit, quòd crudi humores non ſunt attenuandi, nec incidendi, nec alio quouis modo mouendi ſed concoquendi ſunt. Et hinc eſt, quòd practicantes, qui recte mederi uolant, & ſciunt, cum uiderint redundantiam horum humorum crudorũ iubent, ut corpora quieſcant, & ſe à cibo abſtineant, hoc enim modo calor optime concoctionem celebrat. Et hoc ita eſſe nobis natura oſtendit, in nocte enim melior fit cõcoctio ratione quietis, et uidetis, quàm ſagax fuerit natura, quæ ut concoctionem optime celebraret indigens quiete fecit uirtutem contentricem, quæ cibũ detinens in cauſa eſſet, quòd calor optime poſſet illum complecti et uincere. Alia eſt cruditas non abſoluta, ſed per relationem, pro cuius declaratione Gal. proponit: ſanguinem (ut nihil melius immaginari poſſet) qui ſolus eſt perfectus inter humores et medium quoddam exiſtit, & declarat deinde extrema; in altero quorum ex una parte ſunt humores crudi, qui ad formam ſanguinis non deuenerunt ratione imbecillitatis caloris innati, & tales dicuntur humores defectuoſi, & ſunt humores omnes pituoſi. Sum autem in iſto extremo plures gradus, eſt enim pituita quædam, quæ proxime accedit ad naturam ſanguinis, & eſt pituita dulcis, eſt alia, quæ magis recedit à natura ſanguinis, quæ incipit aceſcere, & quædam, quæ adhuc magis recedit, & ſic deinceps, quouſque ad pituitam uitream deuenimus, quæ cum frigiditatę ſumma aciditatem coniunctam habet. Eſt alterum extremum, in quo ſunt humo

res crudi per exceſſum, nam nedum tales humores formam ſanguinis attigerunt, ſed eam exceſſerunt, ita q; aſſati fuere, ut bilis, & atra bilis tam enim humor melancolicus, quàm bilis fiunt ex ſanguine uehementer calefacto, bilis quidem ex tenuiori ſanguinis parte, atra uero ex craſſiore, ut ſecundo De differentijs febrium docet Galenus, Videtis ergo hos humores, qui crudi ſunt ad duo extrema uergentes per relationem ad ſanguinem, tanquàm ad medium quoddam, uidiſtis autem quomodo humores crudi abſolute non ſunt mouendi, quæritur modo utrum hi humores crudi per relationē mouendi ſint ante concoctionem, ut ſi quis abundet pituita, quæ non eſt cruda abſolute, poſſum ne mouere talem pituitam ante concoctionem, ut aut attenuare, uel incraſſare, uel per urinam uel ſudorem euacuare? uideo enim medicos practicantes, q; cum accedunt ad ægros laborantes ægritudinibus pendentibus ab huiuſmodi humoribus, exhibent medicamenta, & mouent non expectata concoctione. Dico, quòd in iſtis humoribus crudis ex quocunque genere pituitæ non debetis mouere aliquo genere motus, niſi concoctionem habueritis, & hoc eſt Hipp præceptum. Sed quare nō debetis hoc facere? Audiatis rationem et communis eſt ratio, nā certum eſt, quòd cum iſti humores crudi ſint, ueniunt concoquendi, & palàm eſt ex præcepto Galeni 4. Aphoriſmorum 22. quòd non debetis humores agitare, niſi concocti ſint, ita enim natura facit. Nos uero qui ipſius miniſtri ſumus, naturam imitari debemus, natura autem primo concoquit, ſecūdo ſeparat, tertio euacuat.

cuat. Sed ſi ante concoctionem mouere uoluerimus, ſeparationẽ præpoſtere operaremur. Præterea ſi uolueritis humores crudos mouere, ſequentur incommoda ſuperius dicta, quia concoctio fit quiete, & à calore, cum medicamentis autem ueſtris calorem naturalem diſſoluetis, præterea uidetis hoc ab omnibus tam antiquioribus, quàm recentioribus obſeruari. Incipiamus ab antiquioribus, à Galeno. Videatis quid dicat ipſe locis allegatis, admonet enim, ut caueatis à prouocantibus urinam, & ſudorem materia exiſtente cruda, & ideo in principio omnium febrium uinum prohibet, nam in principio nec attenuandum eſt, nec diſtributio facienda eſt per corpus, uinum autem iſta facit, ubi uero humores ſemicocti fuerint, uinum tenue (inquit Galenus) exhiberi debet, quia attenuat, et educit per lotiũ, ita quòd adiuuat naturam, ut poßit id, quod supereſt concoquere. Moderni hoc idem præcipiunt, nam cum febris eſt à pituita putreſcente, caue, iubent, ne à fortioribus ſyrupus incipias, nam augebis cum his febrẽ, et conſueuerunt rationẽ huius explicare, quia materia præcipitatur ad aliquam corporis partem, & in cauſa eſt, ut maior fiat obſtructio, & inde febris augeatur. Vnde ipſi primo, non exhibent ſyrupos attenuantes, uel incidentes, aut incraſſantes, ſed concoquentes tantum, ut mel roſatũ, & facta aliqua concoctione, tunc accedunt ad ſyrupum acetoſum compoſitum, & de cicorea, legatis omnes rationabiliter practicantes uidebitis, ꝙ non incipiunt à ſyrupis uim mouendi habentibus, ſed concoquendi tantum, quare mouere ea tantum

debemus,

debemus, quæ ſemicocta ſunt, & cum incidentibus, & incraſſantibus, aut diureticis, ſicut opus eſt. Sed hic ali quis quæreret, quæ eſt ratio, q̃ ſemicocta mouẽda ſunt. Dico, q̃ *optimum opus facietis ſic procedentes, ratio eſt, nam cum natura concoxit, & ſeparauit materiam aliqua ex parte, medicus cum diuretica dat, & inciden tia, pars concocta ſeparatur ab ea prorſus, quæ concocta non eſt, & quod concoctum eſt, expellitur à me dicamentis illis diureticis, & incidentibus, & tunc na tura ſublata materiæ parte, fortior remanet ſuper re ſiduum materiæ.* Verum *quis dicet, calor innatus nonne eſt per ſingulas corporis partes, ita ut æqualiter poßit concoquere, quomodo immaginaris tu, quòd ſit una pars concocta, et alia non? Videtur enim q̃ omnes materiæ partes æqualiter debeant concoqui.* Dico, q̃ *uerum eſt, quòd idem calor in omnibus partibus materiæ reperitur, ſed materia eterogenea eſt, ſunt enim ſemper quædam materiæ partes rebelliores ad actionem caloris ſuſcipiendam, quædam minus rebelles, & hoc uidemus etiam in concoctione, quæ fit in uentriculo, præterea in abſcesſibus hoc manifeſtisſimum eſſe apparet, & in furunculis, quòd una pars ipſarum ma turatur, alia permanente cruda, quod non aliunde pro uenit, niſi ratione diuerſitatis partium materiæ faciẽ tis furunculos, & abſceſſus.* Nonnulli *uolentes hoc augere dixerunt, quòd* Auicenna *idem ſenſit in cap. de febribus quotidianis, quòdq; uoluit ipſe febres quotidianas hunc in modum eſſe curandas, materiam, ſcilicet earum paulatim concoquendo, & paulatim eua*

cuando,

euando, donec perfecta fiat concoctio, morbiq; ſolutio.
Præterea chirurgici hoc idem faciunt, cum uiderint abſceſſum maturum in aliqua parte, illum incidunt dicentes, quòd tūc natura erit fortior ſupra reſiduum materiæ. Verum dubius ſum de Auicenna, ſed uideamus primo de chirurgicis utrum rectè faciant. Notetis, q̃ hoc ipſi faciunt, fundamenta uero non intelligunt. Sū igitur dubius de Auicenna (ut dixi) utrum rectè operetur, nec ne, ſed de chirurgicis ſum certus, quòd perperam faciunt hoc modo operantes, & putantes ſe naturam adiuuare, & contra hoc primo eſt authoritas, ſecundo ratio, Galenus in decimoquarto Therapeutic. expreſſe dicebat, maxime errant qui abſceſſum incidūt maturum in ultima parte & in altera crudum exiſtētem, & ratio eſt (inquit ipſe) quia habetis ſimplicē abſceſſum partim maturum, & partim crudum, ſi ex ea parte, qua maturus eſt, eum incidetis, nunc erunt duo affectus (prius autem erat ſimplex affectus) qui ducunt medicum ad oppoſita ſimul operandum, nā neceſſe eſt, quòd maturet, & exſiccet, & abſtergat, ratione quidem uulneris facti debet & exſiccare, & abſtergere, ratione uero eius, quod crudum eſt, debet maturare, quæ duo oppoſita ſunt, & quandoque ex iſtis duabus intentionibus exequēdis peruenit membrum ad putredinem. Iſti etiam chirurgici aliud efficiunt, nam illius abſceſſus concoctio à calore innato fit, ſed ubi facta eſt ſolutio continui, calor naturalis offenditur, ut tertio methodi dicit Gale. ubi reddit rationem, quare maior fit abundantia excrementorum, ubi eſt ſolutio

continui (& inquit) quia calor ex tali ſolutione debilis fit, & euaporat. Non eſt autem id, quod faciunt iſti chirurgici, ſimile ei, quod diximus de humoribus ſemicoctis in uenis exiſtentibus, nam humores iſti in uenis reperti, qui ſemicocti ſunt, moueri poſſunt cum diureticis, & incidentibus, & hoc abſque caloris debilitate, quinimmo calor naturalis ab his magis coroboratur. Sunt ergo abſceſſus æqualiter concoquendi, priuſquàm incidantur, niſi à materia furioſa et peſtilenti fuerint, aut in membro aliquo principali infixi, quia tunc ſcarificaremus timentes putredinem in illa parte, ne ſcilicet membrum deducatur ad cancrenã, aut aliquod conſimile, materia adhuc cruda exiſtente. De Auicenna uero, qui paulatim concoquit, & paulatim euacuat, animaduertatis, quòd ſi intelligit de euacuatione, ideſt de prouocatione urinæ, aut ſudoris, dico, quòd optima eſt ſententia ipſius, & ipſum quoque ſeruare poteſtis, ſi non intelligit de purgatione per medicamenta lenientia, ſed per pharmacum electiuo educens, & attrahens, non recte dixit, neque uos debetis ita euacuare, niſi materia concocta ſit. Quòd ſi materia concocta ſit, & natura in tempore debito non euacuat, debetis uos hora motus eius, ſicut dicebat Auicenna, medicamento purgante uti. O, dicet quis, quando exhibeo medicamentum purgans, uolo, quod eſt cõ coctum, non quod eſt crudum, educere, tametſi ſemicocta materia ſit. Dico, quòd cum materia ſemicocta eſt, concoctum à inconcocto ſeparatũ non eſt, & ideo medicamento purgante uti non debemus, ſed bene attenuantibus

tuantibus medicinis,nam quando humores ſemicocti ſunt,et pharmacum exhibetur, oportet,quòd electiue trahat (de hoc enim nunc loquimur) et ſic concoctũ, et crudum commouebit,& attrahere tentabit,& erit forte debile tale medicamentum (ut dicebat Auicenna) intelligendo per medicamentum debile, medicamẽtum,quod in ſua propria natura acre eſt,et efficax ad attrahendum,ut ſcamoneum,turbith,coloquintida,& ſimilia, debile tamen dicitur,quia in tam parua quantitate exhibetur,ut licet forte & acre ſit,tamen parce operetur. Qua ratione perſuaſus eſt Auicenna, ut crederet nullum ſequuturum incommodum immo iuuamentum ex tali euacuatione. Sed notetis, quòd ipſe fallitur,primo quia tale medicamentum non conuenit eo quòd non eſt adhuc facta ſeparatio concocti à nõ concocto ſecundo, quia ſi tale medicamentum debile erit,trahet quidem materiã, ſed illa remanebit in uijs ductuum,& ibi corrumpetur, ſi uero medicamentum efficax ſit,trahet quidem,ſed concoctionem impediet, ut dicebamus agitando materiã,et diſſoluendo calorẽ, præterea talia medicamenta uenenoſa ſunt,quæ diſtinguebat Meſues à medicinis benedictis inquiens, quòd purgantia medicamenta electiue uenena ſunt,cum quibus tanquàm uenenis oportebit, ſi exhibeantur, naturam inſurgere ad dimicandum,& ſic relinquet concoctionem, præterea in tali pugna calor naturalis reſoluetur,uel fiet igneus et ita igneus ad putredinẽ faciet,non ad concoctionem. Ideo nunquam debetis purgante medicamento uti,niſi materia concocta fuerit,

& hoc eſt, quod in 2. De ratione uictus habetis Gal. ubi dicebat, Hip. quòd ſi ad hypocondria tendit dolor, ſolutiuo medicamento utendum eſt, dicit Gale. in commento 2. quantũ hoc obſeruandum ſit, non uideo, quia ſi medicamentum purgans ſit in minori quantitate, quàm debet eſſe, nihil educet, ſed tantum commouebit, ſin maius, ſequetur in commodum magnum. Quare dicendum eſt Auicennam errare ſi huiuſmodi habet. Sẽtentiam, quòd autem huic conſentiat, uideatis eum in prima quarti cap. de febrium quotidianarũ, et in cap. de cura febris quartanæ dicentem, quòd debemus in huiuſmodi longioribus ægritudinibus paulatim concoquere, & paulatim euacuare, ita quòd concoquamus partem materiæ peccantis, deinde illam euacuemus, & hoc eſt quod facit difficultatem, nam bene conceſſimus nos, quòd ſemicocta moueri poſſunt & cum attenuãtibus, & incidentibus, & his, quæ ſudorem & urinam prouocant, ſed dubitatio erat de medicamẽtis purgantibus, uidetur autem ipſum expreſſe eſſe contra Hippo. dicentem, Concocta medicari, non ſemicocta. Dicit enim Auicenna paulatim materiam eſſe euacuandam, & paulatim concoquendam, & ita non expectat ipſe perfectam materiæ concoctionem. Nec poſſumus ipſius dicta extorquere, quòd intelligat de his, quæ attenuant, aut per urinam uel ſudorem ducũt, nam ſentẽtiam ſuam expreſſe declarauit, quid ſentiat, inquit enim quòd cum medicamento forti debili ſemicocta euacuare debemus, quod peſſime ab eo dictũ eſſe ſatis oſtendimus. Iſta eſt Auicennæ ſententia, quam quidem

quidem tenere non poſſumus, nec ea quæ iam diximus, quia aliter ſentiremus ab Hippocr. *&* Galeno, *& ideo animaduertatis quia dicã, quod ſentio, uobis deinde liberum erit iudicium, ut teneatis, quam partem uolueritis.* Dico *itaque, quòd concocta medicari oportet, & nunquàm niſi perfecta ſit concoctio medicamento purgante uti debetis, ſicut ſententia erat* Galeni 4. Aphoriſmorum 12. *ubi exponebat, quòd perfecta ea eſt euacuatio, in qua cum natura humorem concoxit, & bonum à malo ſeparauit, niſi ea quodãmodo impedita materiam expellat, medicamento purgante utimur, nam duo habebimus (inquit) in tali euacuatione conferentia, naturam uidelicet expellentem, & medicamentum attrahens, præceptum etiam fuit* Auicennæ *tale, quòd ſi natura nihil moueat hora motus eius, moueas tu.* Cur *ergo dicis* Auicenna *ſemicocta medicamento purgante eſſe educenda? non'ne tibi ipſi cõtra dicis? præterea nonne multa illa incommoda ſuperius enarrata contingent?* Non *nego tamen, quòd medicamentis bene ictis uti posſitis cum materia ſemicocta eſt, ut ſyrupo roſato ſolutiuo ex infuſione, & casſia, & reubarbaro, & ſi quidam crediderint, quòd reubarbarum electiue trahat, cum tamen ipſum poſuerit* Meſues, *qui euangeliſta in praxi dicitur, inter medicinas benedictas, certum autem eſt, quòd medicinas iſtas à reliquis diſtinguit per hoc, quòd aliæ electiue trahunt è corpore humores, benedictæ uero non.* His *ergo tutò poteritis uti, quia naturam iuuabitis ex ſublatione materiæ concoctæ, ut fortior euadat ad reliquum conco-*

quendum, purgantibus autem nunquàm utimini. O, dicet quis, exhibui ego aliquando medicamentum purgans materia ſemicocta, & alios medicos exhibere uidi, quibus optime ſucceſsit euacuatio. Scitis quare hoc contingit? Quia ſicuti dicebat Auicenna, Fortuna facit eorum operationem fœlicem propter robur illius, cui tale medicamentum exhibent, nam iſti cum ſemel ruſticum ſanauerint, uel robuſtiſſimum aliud corpus, tali curationis modo interficiunt poſtea centum bonos uiros, & ideo ea experiri non debetis. Iſta ſunt, quæ erant dicenda de humoribus crudis euacuandis, qui erãt crudi per deffectum, ſed ut abſoluamus totam hanc materiam, maior ſupereſt dubitatio de humoribus crudis per exceſſum ſoluenda, & primo de bile loquendum eſt. Dicet ille doctiſsimus ſcolaris, non uidetur quòd in hoc mihi ſatisfacere poſsis, certum enim eſt, quòd bilis ipſa mouetur, antequàm concoquatur, nã & alij deueniunt primo ad refrigerantia, ut in eriſipelate refrigerantibus utuntur in principio, modo frigida non concoquunt, quia concoctio fit à calore, non à frigido. Dico, quòd cum in principio huiuſmodi frigida adhibemus longe melior fit concoctio, quàm ſi adhiberemus, calida dixi enim quòd concoctio à calore naturali fit, ſed ubi bilis aut in toto, aut in aliqua corporis parte dimittatur, ibi eſt calor igneus, qui non eſt aptus ad concoctionem, ſed adurit, oportet ergo talem calorẽ ad ἐπικρᾶσιν, ideſt ad temperiem reducere, quam adeo laudauit Galenus in libris therape. cum quo autem deducetur ad temperamentum iſte calor? cum ſuo oppoſito, quod

eſt

eſt frigidum, cum frigidis igitur reducendus eſt talis calor igneus ad temperiem, nam aqua feruens ad temperiem reducitur per aquam frigidam, non quòd aqua frigida habeat ex ſui natura temperamentum inducere, infrigidat enim aqua frigida ex ſui natura, uerum ex actione mutua caliditatis & frigiditatis aqua feruens ad temperamentum deducitur, ita dominãte bile, aut in toto, aut in parte aliqua corporis, calor igneus eſt, qui non eſt aptus ad concoctionẽ, ſed adurens, ideo contemperari debet, contemperatur autem optime cũ frigidis, ſicuti dicebamus etiam, quòd exiſtentibus in corpore humoribus crudis per defectum exhibemus ex intentione Galeni calida quandoq; in tertio, à quibus non fit concoctio, ea tamen adhibemus, ut adeo calor innatus per eorum uirtutem uigorari poſſit, quòd excedat frigiditatem eorum humorum, & ita in eos agens ipſorum uincat frigiditatẽ. Vbi ergo in principio morbi à materia cruda per exceſſum pendentis exhibemus frigida, bene facimus, quia calorem reddimus temperatum, & cum hoc ſumus feliciſſimi, nam ſimul cũ tali medicamento concoquimus, alteramus, et morbum tollimus, & hoc eſt quod à Galeno 12. methodi habetis, ubi de doloribus, qui in uentriculo & inteſtinis fiunt à materia calida, ſermonem habet, dicit enim quòd ſi oppium exhibuerimus, ſimul dolori, & cauſæ obuiabimus, & ita habetis quomodo omnia facillima ſunt. Quæritur modo ubi iſte humor bilioſus redundauerit, cum ſubtilis ſit, nunquid liceat ipſum euacuare ſine cõcoctione. Sunt qui tenent, quòd poſſumus ita euacuare,

& habent Raſim pro ſuo fautore. uult enim Raſis, q. humor bilioſus nulla facta concoctione euacuetur, nã quid obſtat, (inquit) quo minus euacuari poßit? cum attractio à medicamento fiat, & quanto ſubtilior eſt humor, tanto facilius attrahitur, quid ergo expectandũ eſt? Non oportet, ut in impugnatione iſtius opinionis inſiſtamus, nam Auicenna huic quæſito optime ſatisfacit in prima quarti cap. 7. ubi de cura febrium in generali loquitur, inuehitur nanque contra Raſin, & propter ſui modeſtiam (nobilisſimus enim fuit;) eum non nominat, et talis fuit eius conſuetudo, ut raro illius uiri nominis, quem carpere intendit, mentionem faciat, ibiq; contra eum quàm optime diſputat, & inquit, quòd iſte homo incidit in hanc opinionẽ ex ignorantia fundamentorum Hippocra. & Galeni, nam eorum fundamenta ſunt (& uidebitis quomodo rẽ optime intellexit Auicenna, & poſt modum oppoſitum facit, cum paulatim concoquat, & paulatim euacuet) q. non debemus, & ſi humor ille bilioſus ſubtilis ſit, ipſum ſine concoctione præmiſſa euacuare, ſed cum euacuatur, oportet, quòd ſeparatus & à natura præparatus ſit, at cum humor bilioſus non eſt concoctus, eſt admixtus cum alijs humoribus, et ſi uis ipſum euacuare, non iuuabit natura ad expulſionem, quia adhuc non ſeparauit, cum nondum concoxerit talem humorem, & ideo parum euacuabis, & uim inferes naturæ, & eadem ſequentur incommoda contra Raſin, quæ adducuntur ab Auicenna, quæ etiam nos contra Auicennam adduximus, et hoc ſatis debile ſit, quomodo ſit euacuanda.

cuanda. De humore etiam melancolico certum eſt, ꝗ non debet moueri, niſi appareant ſigna concoctionis, quod in quartanis uideri licet, neſcio autem num quartanarios curari uideritis à cõmuniter practicantibus, nam cum ſyrupis ſuis attenuantibus et incidentibus curare uolunt, non apparentibus ſignis concoctionis, unde ex una quartana faciunt duas, & ſi ulterius cum ſuis medicamentis procedunt faciunt tres quartanas, & hoc optime ſciuit Orator ille excellentiſſimus Imperatoris, quem ex una quartana deduxerunt ad tres nec prius curatus eſt, quàm ceſſauerit uti medicamentis illorum medicorum. Audiuiſtis de Eudemo peripatetico, de quo Gale. in libris prognoſticorũ agit, quem admodum quartana laborabat, et cum Theriaca medici illi eum curare cæperunt, quæ humores mouebat, eoſque agitabat, & per totum ſeparabat, ut tandem ex una quartana ad plures deductus ſit, quem eundem caſum ego uidi in oratore illo illuſtriſſimo, oportet ergo mouere non cruda. Hoc etiam modo quæritur ex iſtis, quæ diximus, utrum liceat in principio morbi facere minorationem, ita enim ſunt intricati in huiuſmodi quæſtione, ut impoſſibile nobis appareat talem quæſtionem recte determinare, cum tamen facillimæ ſit ſolutionis, altercantur doctores in cathedris, & uolunt ſe interficere in determinatione huius quæſtionis. Videamus autem nos, quid dicendum ſit, & primo oportet ſcire quid per minorationem intelligatur, nam niſi hanc uocẽ determinaueritis, digladiabimini ſemper in æquiuocatione, nam ſi uos per minorationem alui

ſubductionem intelligitis, ut ſenſus ſit, nunquid in principio morbi aluum ſubducere liceat, uno modo reſpondebo, ſi uero per minorationem, euacuationem per pharmacum electiue dicens intelligitis, alio modo reſpondebo: Si ergo pro minoratione uultis ſubductionem alui. Dico *quòd minoratio ſic intellecta eſt neceſſaria, & primum, quod debetis facere, eſt lenitio uentris, & præceptum eſt* Hippo. *in* 2. De *ratione uictus, quòd in prima uiſitatione cibum exhibere non debeatis, niſi aluus prius ſubducatur, & enumerat multa incommoda, quæ ſecus facientibus eueniunt.* Q*uòd ſi ante cibum oportet aluum ſubducere, quanto magis ante purgationem, uel uenæ ſectionem, uel conſimilia?* Et *quo (dicetis uos) fiet iſta ſubductio?* Dico *cum clyſterijs, & cum flore caſsiæ, nam caſsia (ut dicunt moderni) nihil aliud eſt, quàm clyſter uentriculi, ſicut enim clyſter per inſtrumentum illud immiſſum inteſtinorum eſt, ita caſsia uentriculi, & dum dico caſſiam, intelligatis cætera omnia lenientia, inter quæ eſt hiera, quam dicebat* Galenus *non pertranſire uenas miſeraicas, niſi ſit in magna quantitate.* Et *quare hoc debetis facere?* Q*uia ubi quis in morbum incidit, cum humores malos, at prauos per totum corpus diſperſos habet, tanto magis uentriculum & inteſtina, quæ his ſemper abundat, ueriſimile eſt excrementis eſſe repleta.* Ideo *quid aliud exhibere poteſtis, quàm illud quod materias iſtas communes appellatas, quia ſunt in his locis communibus, euacuet? nam*

niſi tales humores euacuaueritis, diſtribuentur hi per uenas, & maximum inferent nocumentum. Præmiſſa autem tali lenitione, debetis accedere ad mel roſatum, non ad ſyrupum de calēdula, & de liquiritia, et fomentis ex floribus camomillæ uti, & ſimilium, quæ calida ſunt, & humida in primo, donec ſigna concoctionis appareant, quibus apparentibus ad attenuantia, et incidentia, & ad urinam cientia, & ſudores prouocantia deueniendum eſt . Deinde *concocta materia cum lætitia, & artis laude uidebitis à natura criſes fieri, quas iſti ſe nunquàm uidiſſe inquiunt, ſcitis quare? quoniam naturam impediunt cum ſuis medicamentis, ne criſis fieri posſit. Iſta ſunt ſemper à nobis obſeruanda, & ita ſi per minorationem intelligatis ſubductionem alui, aſſero quòd hunc in modum minorare debetis. Sed ſi per minorationem partis materiæ peccantis euacuationem intelligitis, dico, quòd tunc euacuanda ſunt ſolum concocta. Quicquid autē reſtat de huiuſcemodi queſtione in* Aphoriſmo *uigeſimo quarto declarabimus, quia & ille locus magis proprius erit, uolui tamen hoc dixiſſe, ne uos anxios relinquerē, & ita præſens* Apho*riſmus completus eſt accedamus modo ad alterum.*

**
*

XXIII.

DEIECTIONES Non multitudine ſunt æſtimandæ, ſed ſi talia deijciantur, qualia conueniunt, & ægri facile tolerãt. Atque ubi uſque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum, ſi æger poſſit tolerare.

Iste Aphoriſmus, ut recte continuetur cum præcedentibus Aphoriſmis debetis meminiſſe (quòd ſupra dixi) in qualibet euacuatione facienda per pharmacum quinque eſſe neceſſario conſideranda, primo qui nam humores ſint euacuandi, ſecũdo per quas uias, tertio quomodo, quarto quantum ſit euacuãdum, quinto an uiæ, per quas deducitur, id quod euacuatur, ſint apertæ. Addatis & ſextum, quod eſt neceſſarium, quã do ſint humores euacuandi. Iſta ſunt ſex conſideranda in ipſa euacuatione, quemadmodum docuit Auicenna in quarta primi cap. de euacuatione, et in prima quarti cap 7. ubi loquitur de curatione febrium generali, & idem habeatis à Galeno in illo libro quos et quibus oportet medicamentis purgare, ſi modo ille liber ſit Galeni, nam aliàs memini me uobis dixiſſe, quòd liber ille eſt Oribaſii. Sex ergo illæ conditiones habent proprias indicationes, nã ut habetis ab Ariſtotile in libris ethicorum, unaquæq; actio humana habet proprias indicationes, quibus manifeſtatur, quò nam ſit

dirigenda. Circa hanc ultimam conditionem quandò ſcilicet humores ſunt euacuandi, habuiſtis, quòd erant conſideranda diligentisſime corpora inquirendo indicationes, quæ ſumuntur à natura membrorum, nam ſi ſit homo, qui euacuandus ſit habens uentriculum debilem, iſte non facile feret euacuationem ſumuntur etiam indicationes à temperatura corporis, & habitu ipſius, de quibus omnibus egit in Aphoriſmo 17. ſimiliter etiam de alijs conditionibus agens declarauit, quomodo ſumerentur earum indicationes. Superſunt tantum duæ conditiones uidelicet quantum ſit euacuandum et utrum uiæ, per quas humor nocuus educitur, paratæ ſint, de prima agit in præſenti Aphoriſmo, de ſecunda aget in altero. Agamus ergo de illa conditione quantum ſit euacuandum. Iſta habet ſuam propriam indicationem, quemadmodum & reliquæ prædictæ conditiones. Antequàm autem iſtam explicemus, debetis prius hoc unum ſcire, quòd quantitas illius, quod euacuatur, duobus modis conſiderari poterit, uno modo antequàm euacuationẽ aggrediamur, alio modo poſt ipſam euacuationem, et in ipſamet euacuatione. Quod autem oſtendit quantitatem ante euacuationem, eſt quãtitas humoris peccãtis, ubi enim iſte plurimus eſt, & redundans, ibi plurimum debere fieri euacuationẽ indicatur, ſi modo uirtus conſentiet, quia, ut pluries dixi, ipſa eſt, quæ limitat euacuationem, de iſta quantitate ante euacuationem, quæ à multitudine ſumitur, ſermonem habuit. Hippocra. in eo Aphoriſmo. Habitus exercitatorum &c. Reliquũ modo

dō erat agere de quātitate ſecūdo modo uidelicet poſt euacuationem et in ipſa euacuatione quæ ſuam habet indicationem diſtinctam à quantitatis indicatione primo modo dictæ, quæ indicatio eſt tolerantia uirtutis ſimul cum qualitate humoris euacuandi, ſi enim uultis eſſe medici, debetis circa quantitatem ſecundo modo dictam conſiderare, primo qualitatē iſtius humoris, qui debet euacuari, nunquid ipſa ſit talis, quòd indicet, quātum ſit euacuandum de illo humore, ſecundo debetis uidere, an uirtus toleret euacuationem illius quantitatis. & in hoc ſtat punctum, quoniam euacuandū eſt, quantum uirtus tolerat, & animaduertatis in hoc, q. Hipp. non dixit in contextu, conſiderandam eſſe quantitatē humoris, ſed qualitatem, & uirtutis tolerantiam, quoniam (ut dicebat ſecundo prognoſticorum loquens de excrementis) quantitas humoris euacuandi ex ſe nullam habet indicationem, ſed talis quantitas, quæ ſecundum qualitatem illius humoris euacuandi, & uirtutis tolerantiam limitatur. Videmus enim multos ægrotantes tantillū egerere, tamen quantitas illa, licet pauca ſit, male feretur à uirtute, aliquando emittitur quātitas magna, ut uiginti libræ, quæ cum ſit ſecundum qualitatem congruam, uirtus bene tolerat ipſam, & ita quantitas ſine relatione non eſt exiſtimanda, ſed debet referri ad uirtutem, & qualitatem, quare cum eſtis in actu practico, & uultis ueſtros ægros purgare, primo debetis conſiderare, an ille humor, qui euacuatur, ſit ille, qui debet euacuari, ſecundo per quas uias, tertio nunquid ex illa euacuatione uirtus ſubleuetur.

tur, & quouſq; toleret, cũ autem incipit uirtus ipſam nõ tolerare, tunc debetis talem ſupprimere euacuationem, quia tunc ſignum eſt, quòd illa quantitas ad uirtutem relata eſt ſuperflua. Sed hic ſtatim dicet iunior, quomodo ſciam, quando uirtus incipit talem euacuationem non tolerare? Hoc modo cognoſcetis, ſcitis enim quòd euacuatio exſiccat maxime ipſum corpus, & præſertim uentriculum, cum ille ſit primus, qui euacuationem recipit, & propterea dicebat Galenus 7. Therapeuti. plurimas tabes incipere ab ipſo uentriculo, quoniam ipſe eſt primus, qui exſiccationem recipit, propterea cum euacuatio ſuperflua eſt, tunc ægri incipiunt ſitire ratione euacuationis, non ratione ſymptomatis, quoniam ſcimus nullum adeſſe ſymptoma, quo tanta ſitis educatur, & ideo cum adeſt illa ſitis, tunc ſignum eſt, quòd euacuatio incipit ſuperfluere, & hoc eſt, quod dicebat Hippocrates in quarto Aphoriſmorum decimonono. Qui medicinis purgati non ſitiunt, non quieſcunt, priuſquam ſitiant. Senſus Aphoriſmi eſt, ſi quis medicamento fuerit euacuatus, ſi poſt euacuationem non ſitiuerit, tunc ſignum eſt, ꝙ non ex toto humor ille euacuatus fuit; neq; ex toto exſiccatus, nam ſi uentriculus fuiſſet ex illo humor exſiccatus, tunc adeſſet quædam ſitis, hoc eſt ſignum ab Hippocrat. poſitum, quòd ſi dabitur occaſio, ut illum Aphoriſmum interpretari poßim, ſuper illum multa dicam neceſſaria, licet à Galeno locus ille optime interprætetur. Cum ergo ægri incipiunt

piunt ſitire, tunc euacuatio perfecta eſt, & uirtus non amplius tolerat euacuationem, ſi uero non appa- ruerit ſitis, & uirtus toleret euacuationem, tunc tam diu eam dimittatis, quàm diu ipſam uirtus tolerabit, præcipue ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, & iſta eſt tota iſtius Aphoriſmi ſententia, legamus ipſum. Deiectiones non multitudine ſunt æſti mandæ &c. *dicit primo* Deiectiones. *Deiectio nihil aliud eſt, quam illud, quod per aluum deicitur, ut ſonat eius nomen*. *Propterea merito quis poſſet dubi tare, nunquid aliæ euacuationes debeant has conditio nes habere, quas habet deiectio quæ per aluum fit, de bemus ne in alijs ut puta in miſſione ſanguinis circum ſcribere quantitatem humoris, qui euacuatur nō abſo lute (ut dixi) ſed reſpectu qualitatis, & tolerantiæ uirtutis?* Dico, *quòd debemus, ſed quare Hipp. (dicet ille) dixit deiectiones?* Dico, *quod contextus Græcus dicit* τὰ χωρέοντα, *ideſt quæcunque recedunt à cor- pore, ideo ſi conſideretur litera græca, non oportet mo uere iſtam dubitationem, quoniam* Hippocra. *in ſua lingua uſus eſt uocabulo uniuerſali, licet iſte interpres* Leonicenus *uerterit illud nomen deiectiones. Sed poſ- ſumus ipſum excuſare, quoniam animaduertit ſenſum* Aphoriſmi, *erat enim ſermo de euacuatione, quæ per* Pharmacum *fit, quod quidem per ſeceſſum euacuat, & propterea ipſe fuit uſus uocabulo illo* Deiectiones *uniuerſali*. Regula *ergo tradita in* Aphoriſmo *eſt uni uerſalis in quacunque euacuatione, ſed ſubiungit*. Sed ſi talia deijciantur, qualia conueniunt. Hoc

ani-

animaduertatis quòd qualitas dupliciter dicitur, primo de forma ſubſtantiali humoris, ſecundo de forma accidentali, ſolemus enim formam ſubſtantialem qualitatem appellare, hic pro utroque ſumitur ſignificato, & niſi utrumq; intelligeremus, Aphoriſmus pateretur plurimas inſtantias, & tunc erit ſenſus, quod euacuatur, debet eſſe bene coctum, & oportet, quòd ſit leue, & habeat reliqua, quæ pertinent, tum ad formam ſubſtantialem, tum accidentalem, quemadmodum dixi ex ſecundo prognoſticorum. Hactenus habetis, quomodo quantitas ſit menſuranda ratione tolerantiæ uirtutis, nam cum uirtus ex euacuatione illius humoris releuatur, tunc illa euacuatio facile fertur ab ipſa: & ille humor euacuatur taliter, qualiter oportet. Et quia loquuti ſumus de uirtute oppreſſa, propterea notate, unum, quod licet ſit incidentaliter dictum, tamen non erit inutile, quòd uirtus dupliciter læditur, aut per ſuffocationem, aut per reſolutionem, & quia in pulſa maxima reperitur conuenientia inter has duas læſiones, ob id Galen. 2. De cauſis pulſuum, & . 2. De prognoſticatione expulſibus hanc afferebat diſtinctionem, quomodo . ſ. per pulſum cognoſceretur, quando uirtus eſt aggrauata, & quando reſoluta, & dicebat ipſe, cum tangitis pulſum imbecillem, debetis expectare multas pulſationes, quæ ſi fuerint æqualiter debiles, ita quòd una non ſit fortior reliqua, tunc dicetis uirtutem eſſe debilem per reſolutionem, ſi uero præmendo arteriam, & expectando plures pulſationes, & poſt aliquas pulſationes detur una

fortis,tunc ſignum eſt,quòd uirtus debilis eſt propter aggrauationem, nam uirtus, cum opprimitur, quærit alleuiari,& inſurgit, & ſic in pulſu facit iſtum fortem motum, poſtmodum ob imbecillitatem cadit, quemadmodum eſt de illo, qui certat, & apprimitur ab hoſte,repente facit conatum magnum,& cum non poteſt ſuperare ſuccumbit, cum autem non inſurgit, ſed ſemper deficiendo progreditur,tunc debilis eſt, & hoc ſit obiter dictum(ut dixi)non tamen inutile, quoniam in hoc multi medici decipiuntur. Habetis ergo præceptũ Hippocr.ꝙ,cum euacuatur quantitas humoris peccantis,donec uirtus ſubleuatur,tunc illa euacuatio eſt cõueniens,neq; debemus quantitatem abſolute conſiderare, ſed reſpectu qualitatis, & tolerantiæ uirtutis. Iſta enim tria inuicem conſpirant,quantitas.n. refertur ad qualitatem humoris, qualitas autem ad uirtutis tolerantiam, ſi enim debent euacuari duæ libræ humoris,illa quantitas nullam dat indicationem, niſi referatur ad ipſam qualitatem, neq; qualitas poteſt quicquàm indicare, niſi referatur ad ipſam uirtutis tolerantiam. Et ita ex his,quæ declarauimus, appatet ueritas aphoriſmi, & eius ratio manifeſta eſt. Sequitur ſecunda pars, Atq; ubi uſq; ad animi defectionem,&c. Cum dixerit Hipp. euacuationem non eſſe exiſtimandam, quantitate, ſed qualitate, & prout uirtus tolerat,poſſet quis quærere ab Hip. O' ſi uirtus tolerat,debemus ne ſemper euacuare,quouſq; ipſa toleret? Reſpondet huic tacitæ obiectioni, ꝙ licet aliquando euacuare, quouſq; uirtus tolerat ideſt uſq; ad ani-

animi deliquium. Iſtud quidē Hipp. dictum facile pro fertur, difficile tamen deducitur, propterea quia contradicit primo ſuo dicto, dictum.n.eſt euacuandum eſſe uſq; ad uirtutis tolerantiam, ſi euacuatio fiet uſque ad animi deliquium quomodo uirtus tolerabit illā euacuationē, immo deficiet. Debetis animaduertere, ꝙ (ut inquit Galenus ad Traſibulum an ars tuendæ ſanitatis &c.) nulla alia methodus & uia breuior et melior eſt ad quæſtiones determinandas, quàm uidere quid ſignificat ſubiectum, & prædicatum, & diſtinguere ſubiectum ab ipſo, & ſi uultis hoc uidere ita eſſe, aſpiciatis quæſtiones modernorū, qui poſtquàm tot, et tanta dixere, tandē determinăt ſuas quæſtiones ex diſtinctione ſubiecti & prædicati, quod ſi prius feciſſent, non oportuiſſet tot nugas expendere. Notandum itaq; eſt, ꝙ tria ſunt nomina uſitata apud medicos pro deliquio. λιποθυμία, ἔκλειψις ſiue diſſolutio, & συγκοπὴ quæ idem prorſus ſignificant, ut habetis à Galeno in primo ad Glauconem cap. 14. Quòd autem ſyncope idem ſit, quòd lipothymia apparet ex 12. methodi, ubi Galenus definiēs ſyncopen dixit eam eſſe ſubitam animi interceptionem, dicitur autem lipothymia, quia deficit animus, eclypſis uero, ideſt diſſolutio uirtutis. Quantum autem ad ipſum quid rei explicato quid nominis eorum, dicimus quòd ſyncope ſiue lipothymia eſt defectus ſpirituum, & caloris innati. Quid autem ſit ſpiritus & quid calor innatus, hæc ſupra longo ſermone declarauimus, & ideo non oportet illa amplius repetere, & quia bona diffinitio dat cau-

ſam, & eſſe rei, quæ deffinitur, propterea oportet uidere, quæ ſint cauſæ efficientes proximæ, per quas calor, & ſpiritus deficiunt. Dico, q̃ propter duo calor, & ſpiritus deficiunt, uel quia ſuffocantur, uel quia reſoluuntur, ita ut ſequatur ſyncope, ſicut etiam igni contingit, qui quidem extinguitur per reſolutionem ex defectu conuenientis nutrimenti, ſuffocatur autem quando non conueniens materia igni apponitur, ut ſi aqua ſupra ignem funderetur, aut magna quantitas olei, ſicut in lampade fieri quandoquè uidemus. Totidem igitur de cauſis calor naturalis extinguitur, & ſequitur ſyncope, & tandem mors, uel ob reſolutionem factam aut à ſuperflua euacuatione, aut ab intenſum calorem diſſoluentem debile humidum, quod eſt ſubiectum caloris innati, aut ob multitudinem humorum crudorum aut bilis, aut ſanguinis, aut ſpirituum ſuffocatur, nam & ſi ſanguis ſit materia nutrimenti, ſeu nutritionis caloris, & ſpiritus, ſi augeatur tamen, priuſquam conueniat, talis abundantia extinguit calorem innatum, ſicut in tertio Aphoriſmo fuit declaratum. Cauſæ autem iſtæ tũ reſolutionis, tum ſuffocationis (ut uſq; ad cauſas primas totam rem reſoluamus) à duobus ſumuntur, uel ex parte caloris, uel ex parte membrorum ſolidorum, ut 12. therapeu. docuit Galenus, contingit itaq; ſuffocatio, & reſolutio quandoq; membrorum ſolidorum, in quibus eſt complexio ſpiritus, & calor, quia temperatura talium membrorum læditur ut uirtus deſtruatur propter illam malam intemperiem, ratione cuius &

calor

calor & ſpiritus reſoluuntur uel ſuffocantur, ut ſi fiat intemperies calidior et ſiccior magis quàm oporteat, ob quam neceſſarium eſt, quòd calor, & ſpiritus reſol uantur, quia tollitur humidum, quod ſibi pabulū erat, & calor ille igneus in membris ſolidis exiſtens mitem calorem deſtruit, ſicut flamma maior minorē deſtruit, ſuffocatio autem fit, ſicut ſi ſit temperies frigida & humida, à ſuperflua humiditate ſuffocatur calor. Quādoq; ſuffocatio, & reſolutio non contingunt ratione malæ temperiei ſolidorum membrorum, ſed uitio ſpirituum, ut ſi ſtante optima ſolidorum temperie, accedat quædam ſubita euacuatio, quæ ſpiritus, & calorē reſoluat, aut aliquod aliud, ut cibariorum copia, aut propter malam ſpirituum qualitatem contingat ſpiritus & calorem ſuffocari. Quæritur primo quando Hippo. dixit eſſe faciendam quandoq; euacuationem uſq; ad animi defectum, utrum de defectu per ſuffocationem, an per reſolutionem facto intellexerit. Nemini dubium eſt, quòd de eo, qui per reſolutionem factus eſt, intellexit, ſicuti etiam in commento uoluit Galenus, nam ſi euacuauerimus quantitatem humorem, certum eſt, quòd non fiet ſuffocatio ob talem euacuationem ſed reſolutio ſpirituum & caloris ſequetur, & iſtud eſt primum, quod oportuit uos intellexiſſe, intellexiſtis enim quid ſit Lipothymia, & quot eius cauſæ, & quòd facienda eſt quandoq; euacuatio uſq; ad lipothymiam ex ſententia Hippo. ſed de qua euacuatione intellexerit nondum notum eſt, & ideo hoc uidendum eſt. Triplex namq; eſt euacuatio, quarum una fit per

pharmacum purgans, quod electiue trahit, ſecũda eſt, quæ per medicamentum leniens fit, ſiue quod euacuet per uiam urinæ, uel ſudoris, tertia eſt, quæ per mißionem ſanguinis fit. De qua igitur intellexit Hippocra? Certum eſt, quòd non intellexit, nec intellexiſſe potuit de euacuatione, quæ fit per pharmacum electiue trahens, quòd ſcilicet uſq; ad lipothymiam debeatis euacuare corpus pharmaco purgante (& recte attendatis, quia ex iſtis diſtinctionibus ſuffocabuntur omnes quæſtiones modernorum, in quibus clamant, utrũ ſit facienda euacuatio uſque ad animi defectum) nam deficerent ægri in euacuatione cum dedecore maximo medici, & ratio in promptu eſt, quoniam iſta euacuatio, quæ fit per pharmacum purgans, non fit, niſi à pharmaco electiue ducente, ſi autem ſic debet attrahere, oportet, quòd ſit pugna inter calorem innatum & pharmacum. Nam ſi uſq; ad lipothymiam debet fieri euacuatio opus eſt, quòd qualitate & quantitate potentißimum ſit pharmacum, & ita erit pugna magna uirtutis aduerſus pharmacum, in qua neceſſariò uirtus reſoluitur, & debilitatur, debilitata autem uirtute in pugna, cum poſtea pharmacum operari incœperit, & procedit ipſius operatio uſq; ad animi defectum, uirtus non tolerabit, debemus autem nos facere talem euacuationem, quouſque uirtus tolerat. Præterea talis euacuatio per pharmacum aut fit concocta materia, aut non concocta, ſed furioſa, ſi concocta eſt, poterit natura eam expellere, cum etiam eam concoxerit & ita non opus erit exhibere pharmacũ, ut

ut ſupra ex Hipp. & Galeni ſententia dictum eſt; ſed ſi eo tempore natura fuerit debilis, quæ materiam cō coquere potuerit, ſed in concoctione relaxata ſit, ut expellere non poſſit, & exhibeamus medicamentū quod uſq; ad animi deliquium trahat, deficiet utiq; uirtus iā debilis exiſtens, ſi uero materia furioſa ſit ita ut à natura regulari non poſſit, certe tunc uirtus ſuperatur, & ſi medicamento materiam trahes uſq; ad animi defectū, cum uirtus non conſtet, interficies ægrotantem. Quantum uero attinet ad medicamenta lenientia, aut urinam mouentia, aut ſudorem nec cum his euacuare debetis uſq; ad animi defectum, nam ſi per lenientia, ut per caſſiam humores omnes uſque ad lipothymiam euacuaueritis, intantum relaxabitis uentriculum quòd lienteria fiet, ſi etiam per urinam ſimiliter, facietis diabeticam paſſionem, quæ eſt lienteriæ proportionalis, quemadmodum .n. uentriculus & lienteria nō cōtinet cibaria, nec alios humores, ſed relaxatus omnia dimittit, ita in diabetica paßione quicquid humidi in uenis eſt, totum illud liquatur, & per urinam deducitur à nullo detentum, & certe ægritudo eſt periculoſa, quæ raro uidetur, tantum .n. bis hucuſq; incidi in affectos iſta paßione, ſi etiam ſudores uſque ad animi defectum prouocare uolueritis, idem ſequetur, nam uidemus etiam, ꝙ in ſudore ſponte facto cum menſurā quandam exceſſerit; natura ipſum non tolerat. De qua ergo euacuatione intellexit Hippo.? Dico, ꝙ de ea, quæ fit per mißionem ſanguinis. Eſt autē et præter dictas alia ratio, quòd ad deliquium animi æger ducendus

cendus non ſit, niſi per hanc euacuationem, quia ubi per pharmacum euacuaueritis, eo tempore euacuatis, quando humores deprauati in uenis reperiuntur, ita ꝙ æger patitur plenitudinem quo ad uires, ſed ubi deprauati ſunt humores, uirtus nunquam ualida eſt, ſed aggrauatur à cachochimia, ideo nunquàm tolerabit uirtus euacuationem uſque ad ſyncopem, præceptum autem eſt Hip. ꝙ facere non debemus talem euacuationem, niſi uirtus toleret, ſed cum ſunt boni humores in uenis, itaq; plethoria exiſtat, uirtus ualida eſt, & ſuſtinet euacuationem uſq; ad animi deliquium, & ita relinquitur ꝙ euacuatio ducens ad lipothymiam, quã fieri, quandoq; concedit Hip. ea eſt, quæ per ſanguinis miſsionem fit. Verum dicet quis Hip. dixit in Aphor. Deiectiones &c. Et tu interpratatus es egeſtiones, quæ per aluum fiunt. Dico, quòd uerum eſt, & iſte interpres ita uertit illam particulam τὰ χωρέοντα, quia ipſe cogitabat de purgatione, quæ per aluum fit, nam de medicamento purgante in ſuperioribus Aphoriſmis loquutus fuerat Hipp. At ipſe in idiomate proprio τὰ χωρέοντα, dicens uſus eſt uoce uniuerſali, & ideo in dicto uniuerſali iuxta eius ſententiam manere oportet, nã ab uniuerſali poſtmodum deuenit ad particulare dicens, & ſi oportuerit uſq; ad lipothymiam euacuare faciendũ eſt. Et ita primo habetis, quomodo ex parte ſubiecti nõ intellexerit Hipp. de alia euacuatione quam de ea, quæ per miſsionem ſanguinis fit. Quantum autẽ attinet ad prædicatum intellexit de ſyncopi, quæ ſequitur ratione euacuationis.

Intelligamus modo tertiam conditionem poſitam ab Hippocra. ut argumenta Auerrois elidantur, qui profectò maximus fuit Philoſophus, ſed in re medica nihil prorſus ſciuit, & adeo malignus extitit, ut omnia ſolum ſtudio contradicendi dictis Hippocra. et Galeni dixerit, inquit itaque Hippocra. Si æger poſsit tolerare. Quid eſt iſtud? ſcitis quid ſit, quòd ſcilicet euacuatio ad lipothymiam ducens non debet innatum produci, quouſque æger moriatur, uel ita deficiat uirtus, ut reſtitui amplius non poſsit, ſed uult, quòd euacuatio fiat uſque ad lipothymiam incluſiue eo modo, quo declarabat Galenus in .9. methodi in ſynocha in duobus iuuenibus, dixit enim ſe miſiſſe ſanguinem quo uſque lipothymia apparuit, & deridet illos medicos, qui ad lipothymiam ægros deducūt, ita ut intenſa ſit, & ipſi deficiant defectu inrecuperabili, ideo uolebat ipſe, quòd cum mittimus ſanguinem, habeamus pulſum in manu, et cum uiderimus uirtutem deficere, quàm primum à ſanguinis ulteriori extractione ceſſare debemus, & ob id non debet quicunque medicus facere miſſionem ſanguinis uſque ad ſyncopen, ſed exercitatus medicus, uerum tanta eſt ignorantia noſtrorum temporum, ut nemo audeat tale remedium aggredi, nā omnia artis opera deperdita ſunt, & iſti non ſunt ueri artifices, cum non audeant, laudo autem ipſos, ſi neſciunt, ut non aggrediantur talem euacuationem, mittendus ergo eſt ſanguis uſque ad lipothymiā incluſiue ideſt quo uſque apparet lipothymia & hoc eſt, quod dicebat Hippocra. Si eger poſsit tolerare. Super hoc di-

ctum oportet conſiderare, quòd non in omni corpore eſt facienda ſanguinis miſſio uſque ad ſyncopen, ſed in corpore iuuenis, & robuſtæ uirtutis, ita ut ſi quod ex tali euacuatione accidat nocumentum, recuperari poſſit, habeamus igitur iſtas conditiones, & uideamus, qui ſint caſus, in quibus conueniat facere miſſionem ſanguinis uſque ad animi deliquium, tollentur argumenta omnia Auerrois importuniſſimi contra Galenũ, qui etſi maximus fuit (ut dixi) Philoſophus, nihil tamen de re medica pœnitus ſciuit. Caſus tres enumerat hic Galenus, primus eſt, ubi febris fuerit cauſon, à noſtris ardens dicta, quæ fit à bile ſanguini permiſta putreſcente, ut ſecundo De criſi, & primo De differentijs febrium, & quarto De ratione uictus in principio habetis à Galeno, quæ ita febris ardens dicitur, quia tota maſſa ſanguinis ebullit, & feruorem patitur. Alius caſus eſt, cum eſt inflammatio magna in intrinſecis partibus, eſt autem inflammatio id, quod communiter uocatur apoſtema calidum, quod flegmon & eriſipellas dicitur. Tertius caſus eſt, quando uehementiſſimi fuerint dolores, Addatis uos & quartum caſum, quem hic non poſuit Gal. ſed in 9. methodi, ubi ſynocha febris fuerit, quæ fit ob putredinem icoris ſanguinis, tunc enim facienda eſt phlobotomia uſque ad animi deliquium, ut dicemus. Conſideremus modo ſingulorum iſtorum caſuum naturam, & uideamus ad quam intentionem tale auxilium faciamus; hoc autem fiet, ſi cognoſcemus naturam morbi, à qua quid agendum indicatur, & primo conſiderabimus

naturam febris ardentis ſcilicet propter quid fiat talis febris. Dico quòd propter feruorem maximum in uenis, cum bilis ibi exiſtens ſanguini permiſta putreſcit, ex qua putredine bilis ſanguis ebullit, & periculum eſt, ne putreſcat, et inde fiat febris peſtifera, nam ſi fit febris peſtilens ex magna ſanguinis putredine, ex qua neceſſariò concidat uirtus (nam fundamentum uirtutis eſt ipſe ſanguis) tunc non eſt mittendus ſanguis, quoniam omnes ægri perirent in tali caſu, unde et medici illi, qui mittunt ſanguinem poſt principium ſtante febre peſtifera, decipiuntur, & ægrotantes illi, qui à talibus medicis ita curantur, non ſanantur, nam hæc principia ignorantur à ſcorpionibus, qui non poſſunt iſta attingere ob ſui frigiditatem, & malignitatem, cum tantum lateant in angulo caudam mouentes. Vbi igitur adeſt putredo in bile miſta cum ſanguine, ut in febre ardenti, cui, niſi ſubito occurratur, putreſcet ſanguis, et inde morietur æger, debetis ſtatim mittere ſanguinem uſque ad animi deliquium, ſed ſi ante quartam diem non miſeritis, tempus amplius non erit mittẽdi, quoniam putredo iam ſanguinẽ inuaſit, & ſtatim concidet uirtus, & ægrotus morietur. Sed dicetis uos, quare in febre ardẽti antequàm putredo ſanguinẽ inuadat, uſq; ad ſyncopen phlobotomamus? Dico ego, quia totũ corpus refrigeratur, et calor exiſtẽs in uenis, qui ebullitionẽ faciebat in ſanguine, qui facile putreſcere poterat, remittitur. Ideo oportet ut tantũ ſanguinis euacuetis, q. poſſit corporis inſequi refrigeratio, nam ex tali refrigeratione calor remittitur, ſecundo fit to-

tius

tius corporis rarefactio,& laxitas,tertio uirtus refocillatur,quia prius habebat igneum inſtrumentum,modo temperatum habet,ad quæ ſequuntur,tum ſudores, tum egeſtionum excrctiones (ut inquit Gale.) ſudores quidē, quia habitus corporis laxior redditus fuit, ſequitur & egeſtio,quia tunc natura uſa inſtrumenti loco calore ſcilicet moderato,excrementa illa expellit ideo cum eſt febris ardens, cum ſcilicet putreſcit bilis ad intra uenas,fit ebullitio in ſanguine,& quia ſanguis putreſcere poſſet, mittendus eſt ſanguis uſque ad ſyncopen,alioqui corpus non refrigeraretur, nec calor igneus,& in tempore conuenienti iſtud agendum eſt ut non in cane,ſed uere.Secundus caſus eſt,ubi inflammatio magna adeſſet,uos ſcitis , quomodo fiat inflammatio ex Galeno in libello De inæquali intemperie,& in libro De plenitudine,ſic enim fit, cum ſanguis ſubito erumpit (& per ſanguinem maſſam ſanguineā intelligatis) à uenis maioribus ad minores,et à minoribus ad minimas quouſq; ad locū læſum deueniat,ubi ſeditionē facit ſicuti populus aliquis ciuitatem obſidēs, facta illa inflammatione,ubi maximū eſt periculū decancrena ex caloris extinctione,et tanto maius periculū erit,quando inflammatio intrinſeca fuerit, tunc nulla mora eſſe debet, quin miſsionem ſanguinis faciamus uſque ad animi deliquum,ut trahatur fluxus ſanguinis ad eam partem, & cor refrigeretur,ſi ergo uultis refrigerare corpus,oportet,q, tantum ſanguinis euacuetis,ad cuius euacuationem inſequi poſsit corporis refrigerium,tale autem non erit,niſi tanta ſanguinis

nis quantitas educatur, ut ad animi defectum perducat ægrotantem. Et quod dixi de inflammatione, & febre idem intelligatis de dolore, nam ubi eſt uehemẽtiſsimus dolor, ibi adeſt materiæ multitudo ad locum defluentis in quo eſt dolor, ob quam & feruor & ebullitio in ſanguine fiunt. Verum dicet quis O` Galene tu inquis, quòd in maximis doloribus oportet ſanguinem mittere uſq; ad animi defectum, hoc uidetur contradicere Auicennæ, qui in quarta primi dicebat. Et cum prius euacuare uolueris, dolorem ſeda, tantũ abeſt Auicenna ut dicat in dolore mittendum eſſe ſanguinẽ uſque ad ſyncopen, ut uelit prius dolorem ſedari, antequàm ad ſanguinis miſsionem accedat. Notetis, quia hoc uidetur expreſſa contradictio inter Galenum, & Auicennam, ſi autem Auicenna recte intelligatur, nulla eſt contradictio. Auicenna enim de quolibet dolore non loquitur, nec in omni curatione doloris, nec de qualibet euacuatione intelligit, ſed de regulari, tales autẽ euacuationes, quæ ad lipothymiam deducunt, coactæ ſunt, nam nõ eſt bonum hominem deducere ad lipothymiam, ſed iſtud facimus, ut maius incommodum euitemus, & ita non debemus interpretari Auicennam, ſicuti facit Thadeus dicens, quòd per dolorem, calorem intellexit, cum autem eſt curatio, et euacuatio non coacta, oportet prius dolorem ſedare, & hunc modum obſeruat Hippocra. in ſecundo De ratione uictus, cum pleuriticum curat, prius enim cum fomentis dolorem ſedat, nam poſtmodum cum quieuerit dolor, melior fit diuerſio, nam exiſtente dolore eo modo, quo ſupra de

clara-

claraulmus, ille attrahit ad unam partem, & medicus per miſsionẽ ſanguinis ad oppoſitam trahit, & hinc ſequitur pugna, quæ nocumentum ægrotanti infert, & ita Auicenna optime dixit intelligens de cura regulari, Galenus autem de cura coacta ſermonem habebat. Quartus autem caſus non hic poſitus fuit, ſed in nono Therapeutices, ubi in febre ſynocha ſine putredine in iuuenibus duobus ſanguinem miſit uſque ad lipothymiam, & cum illi iuuenes ab huiuſmodi febre liberati eſſent, aſtantes dicebant, tu iugulaſti febrem ò Galeno, & quare in febre ſynocha, quæ ex putredine ſanguinis fit? Hic opus eſt, quòd multa repetam. cum mihi duplex in docendo uos labor iniungatur, & non ſolum oportet me uos ueritatem docere, ſed diuertere etiam à ſcorpionibus, cõpatior enim iunioribus iſtis, qui adhuc imbuti non ſunt in arte medica, et facillime à ſcorpionibus cum ueneno ſuo lædi poſſunt. Diximus itaq;, quòd putredo in ſanguine fieri non poteſt accipiendo ſanguinem & humorem à cæteris diſtinctum, niſi ſit febris peſtilens, in tali enim febre ſanguis putreſcit, & tunc non debemus mittere ſanguinem, ut iã iam dicebam, quia uirtus concidit, & hæc erat ſententia Gale. 2. methodi, quia ſi ſanguinem mitteretis, cogemini poſtea hominem affectum nutrire, unde febris augeretur, quia putredo ex cibo dato in tempore non conuenienti creſceret, ubi itaque ſanguis putrefactus eſt, putrefactum eſt id, quo uirtus & calor fouentur, et inde fit, quòd in tali putredine & calor et uirtus concidit, ideo in febre peſtilenti, in qua eſt talis putredo ſan-

ſanguinis,ſanguis mitti nõ poteſt,quia uirtus non cõ ſtat,ſed cum eſt ſynocha febris,licet ſit putredo, ſigna tamen mitisſima ſunt. Videatis autem quid dicat Ga le. 9. metho. et 2. De criſi,et 1. De differentijs febriũ ubi ponit ſigna iſtius febris,et cauſam, quare mitisſima ſunt ſigna,inquit enim ꝙ cauſa eſt,quia ſanguis nõ putreſcit,ſed Icor ſanguinis,et quia fit ebullitio in ſanguine,ex qua periculum eſt ne ſanguis putreſcat,et ita non ratione morbi præſentis, ſed futuri facimus miſſionem ſanguinis uſque ad ſyncopem, nam uirtus tolerat,ſi quidem inquit Gale. in febrem ſynocha non incidere,niſi corpora plurimo redundãtia ſanguine,quæ quadrata nuncupantur. Quid autem ſit icor ſanguinis,cum aliàs declarauerimus,non oportet nouam ſuper hoc facere lectionem propter iſtos imbecillos homines,qui habent ſtipendium à Venetis,ut doceant doctrinam falſam,qui tanquam ſcorpiones fugiẽdi ſunt. Quòd uero ob futurum morbum talis debet fieri ſanguinis misſio,erat authoritas Gale. in lib. De ſectione uenæ; ubi habet nedum propter præſentem, ſed ob futurum morbum adhibendam eſſe uenæ ſectionem uſque ad ſyncopem, quia ſecus magnitudo morbi nec tolli, nec euitari poſſet, clariſsima eiuſdem Gale. 4. De tuenda ſanitate erat ſententia,quoniam ijdẽ ſcopi, qui ſumuntur,cum ægritudo adeſt, ijdem etiam ſint ſumendi, quando periculum eſt, ne ægritudo illa adueniat. Audiuiſtis igitur primo quid ſit animi deliquium, ſecundo quæ ſit euacuatio, in qua mittimus ſanguinem uſq; ad animi deliquiũ,& iſta erat misſio ſangui-

gui-

guinis, tertio in quibus caſibus hoc liceat, quarto quã do facienda eſt, dicit enim Hippocra. ſi æger poſſit tolerare, talis faciẽda eſt euacuatio, ita quòd ex tali euacuatione uires augeantur dempta ſcilicet materia ipſas grauante, & licet ægrotans ex tali euacuatione incidat in aliquod incommodum, habeat tamẽ uires, quibus deinde refici poßit, nam talem ſanguinis miſſionẽ non facimus, niſi ut ſæuities morbi euitetur, at ſi æger ad irrecuperabile damnum deueniret, nullo modo ſectio uenæ huiuſmodi adhibenda eſſet, nam de eo poſſet dici, Incidit in ſcyllam cupiens uitare Carybdin. Vtrũ autem poſſit æger tolerare, nec ne, cognoſcetis primo ex temperatura, nam ſi fuerit temperatus, aut calidus, & humidus, uel calidus, ita quòd ſit quadratus, optime poterit talem euacuationem tolerare, præterea ex tẽpore anni, ut ſi ſit uer, & in regione temperata, & in principio morbi, & non fuerit aliqua mala diſpoſitio ut uentriculi imbecillitas, & periculum ſit, ne ſuffocetur, & tunc debetis ſecare uenam uſque ad animi defectum. Quibus ſic ſtantibus facillimum erit reſpondere importunitatibus Auerrois, qui ſeptimo colliget in capi. de febribus arſiuis capta occaſione inuehitur contra Galenum inquiens, quòd nunquàm licet uſque ad animi defectum miſſionem ſanguinis facere, et tria adducit argumenta. Quorum primum tale eſt, medicus naturam imitari & nunquàm ab ea decedere debet, ſed natura nunquàm talem facit euacuationem, ergo nec medicus, immo confirmans ſententiam ſuam inquit, ſi contingat ut ſponte fiant, uſque ad ſyncopen tales

les euacuationes, non ſunt bonæ nec laudabiles criſes, ſed malæ, quia deducunt ad uirium defectum, ſola autẽ perfecta ea criſis eſt, in qua æger ad uirium robur & ſanitatem deducitur. Secunda ratio talis eſt, Intentio in euacuatione talis eſt, ut quod eſt euacuandum, euacuetur, ſed in euacuatione uſque ad ſyncopen, ne dum quæ euacuanda ſunt, ſed quæ non eſſent euacuanda, euacuantur, ergo talis euacuatio facienda non eſt, maior manifeſta eſt, minorem probamus, quoniam uires deficiunt, in euacuatione autem conuenienti non deficiunt, ſed roborantur, ſicuti ex prima parte iſtius Aphoriſmi ab Hippocratis dictum fuit. Tertium eſt argumentum, Medicus nunquam debet moliri aliquam euacuationem, cuius ratione in extremum periculum aut mortem æger deducatur, ſed in euacuatione, quæ uſque ad ſyncopen fit, æger deducitur ad extremũ periculum & quandoque ad mortem, ergo euacuatio uſque ad ſyncopen facienda non eſt, maior manifeſta eſt, minorem probat ipſe, ſi enim tu ſanguinem in febribus putridis uſque ad animi deliquium mittes, quo modo curabis putredinem? certum eſt, quòd nullã poteris perficere concoctionem, & inde neceſſariò mors ægro ſequetur. Hæc Auerrois ſunt argumenta aduerſus Hippocratem & Galenum nulla tamen facta mentione eorum, dicebat enim ipſe, Caue ne in pleureſi ab eodem latere uſque ad ſyncopen ſanguinem mittas, nã concidet uirtus, quæ quidem licet inexpertes in arte medica qui paralogiſmos à ueris rationibus diſcerne-

re non poſſunt, deceptionis in cauſa eſſe poſſent, tamē his, qui in arte medica imbuti ſunt, nullam difficultatem efficient, immo eorum falſitas facillime innoteſcet. Quantum igitur ad primum attinet dico quòd ſupponit unum, quo nihil magis falſum apud me reperiri poteſt, quando dicit, quòd natura nunquàm facit euacuationem uſque ad ſyncopen, quæ bona & laudabilis ſit, nam in operationibus naturæ exercitatus nō exiſtens Auerroes in hunc errorem incidit, in operationibus enim criticis quæ fiunt, uel per fluxū ſanguinis narium, uel hæmorroidarum, uel menſtruorum uidetis naturam adeo procedere, ut deducat ægrum ad ſyncopen, à qua poſtea reficiatur beneficio artis, & ita reſpondendo argumento concedo maiorem, cum uero in minori ſubiungitur, ſed natura non euacuat uſq; ad ſyncopen euacuatione laudibili, negatur iſtud. Sed quare (dicetis uos) natura euacuat uſque ad ſyncopen? Dico quòd natura id facit ob eandem rationem ob quam & medicus, nam oportet uel in maximis inflammationibus, uel in febribus ardentiſſimis, ubi periculum eſt de reſolutione uel ſuffocatione uirtutis, quòd auxilium adhibeatur opportuniſſimum, tale autem eſt, quòd corpus refrigeretur, & ideo natura cogitur, quandoque uſque ad ſyncopen euacuare, nam ſi ſecus euacuaret corpus non refrigeraretur, nec laxaretur. Nec credatis, quòd aut natura, aut medicus primaria intentione ſyncopen intendat, ſed coguntur, quia uolunt corpus refrigerare, ut tollatur immi

nens periculum de putredine ſanguinis, aut ſuffocatione uirtutis, talis autem euacuatio fieri non poteſt, niſi mediante euacuatione per ſanguinis misſionem quæ ad ſyncopen deducat. Quantum ad ſecundum attinet argumentum, in quo dicitur, intentio in qualibet euacuatione eſt, ut euacuetur, quod euacuandum eſt, dico quòd propoſitio iſta ſimpliciter non eſt uera, immo intentio in euacuatione eſt remouere morbum, non ut euacuetur, quod eſt euacuandum, ſed & quod non eſt euacuandum, ut morbus tollatur, ut ſi quis eſſet, qui optimum ſanguinem habere nec qualitate, nec quantitate peccantem, & ex aliquo caſu, ut ex caſu ab alto in rupturam uenæ incideret, huic non mitteretur ſanguis, quia non eſſet bonus, & quia uelim euacuare, quod eſt euacuandum, cum hic nihil mali ſit, quod euacuari debeat, ſed ſanguinem mittemus, ne inflammatio fiat, & ſi ruptura fuerit in pectore, ne ex ſanguinis putredine fiat phtiſis. In euacuatione itaque quæ uſque ad ſyncopen fit intentio eſt curare morbum non quòd uelim euacuare, quod euacuandum ſit, ſed refrigerare uolo corpus tali ſanguinis misſione, et, ita illa ratio ſecunda Auerrois nulla eſt. Ad tertium uero argumentum ſic dicatis, quòd oſtendit ipſe ſe nihil de principijs medicinæ, nec de alijs à Gal. intellexiſſe, nam ſi 9. methodi Gal. legiſſet, ubi ipſe febrem putridam curat uidiſſet à Gal. ſatisfactum eſſe huic argumento, dicit enim ibi Gale. quòd ſi eſt magna putredo in uenis, & indiges

phlobotomia, debes cauere nedum à ſanguinis miſſione uſque ad ſyncopen, ſed nec mittas, quantum oportet, & ſi neceſſe eſſet librã unam ſanguinis extrahere ratione putredinis, non tamen tantũ extrahes, et rationẽ dabat, ſeruandus enim eſt ſanguis, quia oportet curare putredinem, curatur autem à uirtute, quòd ſi ſanguinem detraxeris, uirtus debilitabitur, & concidet, quòd ſi ipſam fouere uolueris, cogeris ad cibandũ in tempore non conuenienti, et hoc erit in cauſa maioris putredinis, quod etiam ab Auicenna in quarta primi habetur, ubi enigmatice unico uerbo dicit, Et ſi phlobotomare uolueris, ſerua ſanguinem, nam theſaurum eſt naturæ, in quibus uerbis nihil aliud uoluit, quàm quod dixit Gal. in ſecundo methodi. Audiuiſtis itaque quemadmodum facillime argumentis Auerrois reſpondere poſſumus, & quo modo pateat ueritas ſecũdæ partis Aphoriſmi, & quomodo illa ſecunda non cõtradicit primæ parti. Dedit ergo regulam in prima parte curationis non coactæ, ſed quia quandoque cogimur excedere talem regulam, & uti euacuatione uſq; ad ſyncopen, ideo dixit in ſecunda parte, ſi aliquando expediat euacuationem facere uſque ad lipothymiam, fiat, ſi æger tolerabit, & ita iſta ſecunda non contradicit primæ parti, ſed eſt ueluti complementum & exceptio quædam alicuius caſus, in quo medicus cogeretur tranſcendere regulam in prima parte traditam, breuitati tamen ſtudens Hipp. caſum non appoſuit, in quo regula illa ſeruari non poſſet, uerum tamen poſiti à

Galeno caſus fuere, & à nobis expoſiti, & ita omnia clara eſſent, niſi unum quod in fine commenti tactum fuit à Galeno, reſtaret, quòd uidetur aduerſari his, quæ diximus nos in externa lectione. Dicebamus, *ꝙ non licet purgationem facere uſque ad lipothymiam per medicamentum purgans, in fine autem commenti hæc uerba noſtræ ſententiæ aduerſantia profert,* In maximis uero doloribus nullum maius inueni remedium, quam uſque ad animi defectionem euacuare adhibita diſtinctione an mittere ſanguinem, an purgare oporteat uſque ad animi defectionem &c. *Si igitur per Galenum debemus adhibere diſtinctionem, an ſanguis mittendus, an purgandum ſit uſque ad animi defectionem, ergo ne dum per ſectionem ſed per medicamentum, licet euacuare, cuius oppoſitum diximus nos.* Notate *ne ex dictis* Galeni *erretis, toties, dixi uobis, quòd in nullum maius diſpendium poteſtis incurrere, quàm dimisſis ueris rationibus, et fundamentis, emancipari authoritatibus, quæ non intelliguntur, niſi ab habentibus ueras rationes, & fundamenta, qui autem emancipantur authoritatibus nunquam extricare ſe ſciunt, ideo ſemper monui uos, ut humunculos iſtos uitetis, qui inuenientes authoritatem aliquam inſiſtunt clamantes aduerſus opiniones probatisſimorum uirorum, et eam in contradictionem ponetes unà cum* Galeno. *Ego uero quando* Galeno *contra dico, aperte dico me ei contradicere, & non timeo, ſed quando non contradico,*

nolo, quòd quis faciat cum malo intellectu ſuo me illi contradicere, nam non timerē hoc, ſi rationem contra ipſum haberem, ſicut & ipſe Hippoc. ſuo quandoque ratione commotus cōtradicit, non eſt tamen Galenus prima facie dimittendus. Attendatis itaque quid dicat Galenus, ipſe nanque loquens de uehementisſimis doloribus uſus eſt hoc uocabulo καθαιρέιν non φαρμακεύειν audiuiſtis autem quemadmodum Hipp. et Galenus in hoc commento, cum uult exprimere purgandum eſſe corpus cum medicamento purgante, utuntur hac uoce φαρμακεύειν cū autē ſimpliciter purgare intelligere uolunt, utuntur hac uoce καθαιρέιν aliud autē eſt purgare & purgare medicamento purgante. Dico itaque quòd in uehementisſimis doloribus licet euacuare corpus uſque ad ſyncopen per quædam purgantia, non per medicamenta purgātia, purgare autē dicimus, cum purgamus humorem aliquem à ſanguine diſtinctum, non per medicamentum electiue trahens. Sed in quibus caſibus licebit uſque ad ſyncopen euacuare? Dico cum Galeno in maximis doloribus, ſicuti in dolore colico, maxime in quo ſit periculum de morte. Sed licebit ne purgare cum medicamento purgante in hoc dolore uſque ad ſyncopen? Dico ſi eritis ita audaces perſuaſi ab aliquo perperam intelligentem authoritatem Galeni uos ſemper patientem interficietis antequam operatio compleatur medicamenti. Nam quid (dicetis uos) aliquo alio auxilio liceat euacuare patientem talem dolorem uſque ad ſyncopen? Dico et

ita

ita uos perſuadeo, ut conſueuerunt iſti, optime irritare uomitum uſq; ad ſyncopen non cum electiue purgantibus, ſed cum raphano & oximelite, & cum ſimilibus incidentibus, & talis euacuatio debet uſque ad ſyncopen fieri, nã uera morbi curatio eſt remotio cauſæ, & cum uehementiſſimus ſit dolor, ſignum eſt, quod cauſa eius admodum potens eſt, & ita potentisſimo indiget auxilio, non poteſtis autem ſanguinis misſionem uti in tali affectione, nam ut in pluribus humor faciens dolorem colicum craſſus, frigidus & uitreus ſanguinis misſione educi non poteſt, & ſi ſanguinem mittetis, ægrum interficietis, ſimiliter ſi medicamentum purgans uſque ad ſyncopen exhiberetis, deduceretis hominem ad mortem, nam cum tale medicamentum uenenoſum ſit tandiu operatur, quandiu naturam uincit, ut eam deducat uſque ad ſyncopen, & non ceſſabit eius operatio donec etiam hominem ad mortem perducat, ideo caueatis in dolore colico à medicamento electiue purgante uſque ad ſyncopen, & ſi omnes antiquos & modernos recte ſentientes uidebitis, ab hac purgatione maxime abhorrentes aſpicietis, quia talia medicamenta trahunt materiam ad locum leſum, purgant tamen uſque ad ſyncopen cum prouocantibus uomitum, & hoc eſt καθαρεῖν Præterea cum ſit dolor, quem iſti iſchiaticum uocant, utimur clyſtere abſterſiuo uſque ad ſanguinis eductionem utentes centauro minore, quod maxima ſui amaritudine inteſtina abſtergit, ita ut ſanguinem educat,

& in inteſtinis diſenteriam efficiat, & ex dolore in inteſtinis cauſato deſcendit materia, quæ dolorẽ iſchiaticum faciebat, & ita uidetis quomodo liceat aliquando purgare uſque ad animi defectum non cum medicamentis electiue educentibus, ſed cum urinam prouocantibus, & ſimilibus in uehementisſimis doloribus, qui à materia frigida & craſſa dependent. Quòd autem iſta ſit ſententia Gale. uideatis 2. de ratione uictus in acutis commento 2. ubi ſuper eo contextu, quãdo dicit Hippocra. quòd ſi dolor uerſus hypocondria deſcenderit, purgandus eſt æger medicamento purgante, abhorret à tali pharmaco, quoniam talium medicamentorum, quando illa excedunt, uirtus & operatio non prius ceſſant, quàm ægros ad mortem deducant. Attendatis ergo optime dictis Gale. qui ſolum loquitur de doloribus pendentibus à materia frigida, quia in alijs non purgamus uſque ad ſyncopen, præterea qui nõ dicit φαρμακεύειν, quod eſt, medicamento electiue ducente uti, ſed καθαίρειν, quod ſimpliciter purgare ſignificat. Et ita cum expleuerimus præſentem Aphoriſmum, audiatis modo ultimum iſtius particulæ, quem expoſituri ſumus, nam alterum non exponam, quia in eo nihil noui adiſcetis, quàm id quod ſupra fuit explicatum.

XXIIII.

IN Acutis paſsionibus raro, & in principijs medicinis, pur gantibus uti & hoc cum præmeditatione faciendum.

HIc eſt ultimus Aphoriſmus primæ particulæ, quia de alioqui ſequitur, quid nam dicendum ſit, uidebitis. Tractauit de purgationibus Hippocra. & docuit qui humores euacuandi ſint in eo Aphoriſmo Quæ iudicantur. I*nſuper dixit quod illi humores natura purgandi ſunt, qui à natura poſt concoctionem relinquuntur, præterea oſtendit per quas uias huiuſmodi humores eſſent educendi, & quando, & quantum euacuandum eſſet, & hæc habuiſtis in præcedenti Aphoriſmo, his uiſis dicebant moderni, quod omnis regula patitur exceptionem, & cum regula poſita ab* Hippoc. *patiatur exceptionem, uidelicet cum non ſemper quæ natura concocta ſunt euacuari debeant, & quandoq; non ſit euacuandum, ideo dedit* Hippocr. *hanc in præſenti Aphoriſmo exceptionem, quaſi dixerit, & ſi ſunt euacuanda quæ relinquuntur in morbis poſt iudicationes, & ea, quæ concoctaſunt, aduerte tamen quod in acutis paſsionibus euacuare non licet, & ſi licet raro licet, & hoc cum*

præmeditatione faciendum eſt, & ita regulam tradit non eſſe euacuandum in acutis paſſionibus non niſi raro, quod quomodo intelligendum ſit docet cum dicit. Et hoc cum præmeditatione. Dat ergo hoc præceptum quod eſt exceptiuum regulæ præcedentis, uidelicet in acutis paßionibus euacuandum non eſſe, Hæc ſanè particula cogit, nam regula uniuerſalis eſt, quod in omnibus alijs præter quam in acutis morbis euacuatio facienda eſt, nam in his ab omni cauendum eſt euacuatione, ut docebit in commento Gale. ex quo patebit error communiter practicantium, qui in acutis dant tres ſyrupos, & unam medicinam, donec ægros interficiant, qui ſi quandoq; liberantur, hoc euenit merito roboris ipſorum, ut optime notauit Auic. qui uir raro deceptus eſt in re medica, & ſi modo deceptus eſt, errores ipſius non ſunt, ut qui aliorum ſunt, habetis itaque quòd in acutis nulla eſt adhibenda purgatio, & hoc dictum eſt uelut regula, quæ tamen & ipſa exceptionem patitur, cogimur enim quandoq; in acutis purgantibus uti medicinis, ideo addidit. Raro & in principijs non declaro autem terminos, quia ſupra ſunt ſatis ſuperq́; declarati, nam acutæ ægritudines, quæ acutæ non ſunt ratione loci, ſed ratione ſuæ eſſentiæ, pendent à materia calida, & coniungitur ipſis febris continua, & periculo non uacant, & in quarta die terminantur ex Hippocrat. ſententia in. 2. Aphoriſmorum, raro autem inquit Hippo. utimur euacuationibus in acutis

tis paſsionibus, & hoc fit quando materia furioſa eſt, quid autem materia furioſa ſit dictum eſt in eo Aphoriſmo. Concocta medicari & declaratum fuit quòd ea eſt, quæ determinatam & permanentem in corpore ſedem non habet, ita quod uel propter ſuam multitudinem, uel malam qualitatem non poteſt regi à natura, & imminet ob talem inordinatum motum ingens periculum, addit & hoc Cum præmeditatione faciendum eſt uideatis quantum magnifecit Hippocra. euacuationem per medicamẽtum purgans in acutis paſsionibus, dixit enim in acutis paſsionibus non licere niſi raro purgante ut medicamento,. Et in principijs nam ſæpe diximus principium tripliciter ſumi apud Galen. in 1. De criſi, & in commento 2. primæ huius particulæ, primo pro eo indiuiſibili tempore in quo morbus incipit, de quo principio nullam fermè habent medici conſiderationem, ſecundo intellexit principium pro primis tribus diebus, tertio pro tot tempore, in quo non apparet concoctio, & ſi per duos menſes duraret, ſed de quo principio Hippocrates intellexit? Dico de principio ſecundo modo accepto, non autem de principio in quo incipiunt apparere ſigna concoctionis, nam ſi quid uidetur mouendum in principio moue dixit Hippocr. & Auicennæ quoque ſententia eſt, q; ſi quarta pertranſierit, non erit amplius intentio ad purgandum, & ideo uel in principio, uel in primo, uel in ſecundo, uel ad ſummum in tertio die facienda pur

gatio

gatio eſt. Reſtat modo conſiderare quid ſibi uelit Hippocrat. cum dicit medicinis purgantibus uti, nam omnes modernorum dubitationes tollentur ex recto iſtius particulæ intellectu, Dixi aliàs quòd interpretes ubi pharmaciam, aut pharmacum inueniunt, ſemper tale nomen circumſcribunt, ſimplicem uocem non habentes, quare exponunt dicentes φαρμακεύειν, ideſt purgantibus uti medicamentis, cum tamen aliter interpretandum non eſſet, nam Græci præter hanc uocem φαρμακεύειν habent aliam uocem καθαίρειν, ita quod in euacuatione quatuor humorum ipſi propria, & diſtincta uocabula habent φαρμακεύειν, καθαίρειν, κινεῖν κενοῦν, quæ notata omnes poſſunt ambiguitates tollere, φαρμακεύειν, nihil aliud eſt quam purgare cum medicamento à forma ſpecifica educente humorem aliquem quod ſolutiuum uocant moderni medicamentum, & ita Galenus interpretabatur dicens proprium eſſe Hippocratis ut cum dicat φαρμακεύειν, intelligat uti medicamento purgante electiue, καθαίρειν, uero ſignificat purgare ſimpliciter, & abſolute quomodocumque purgemus, κινεῖν autem mouere apud nos ſignificat, & eſt uocabulum ad omnem humoris motum, dato etiam quod cum euacuaremus, κενοῦν uero euacuare eſt, quod nomen commune eſt ad omnes euacuationis ſpecies, ſiue ſit misſio ſanguinis, ſiue purgatio abſolute, ſiue ſit mouere, ſiue medicamento purgante electiue purgare, & omnes iſtæ operationes

tiones apud Græcos κινησεῖς uocantur, Dicit itaq; Hippocrat. In acutis paſsionibus raro & in principio medicamentis purgantibus uti Codex Græcus dicitur τῇσι φαρμακείησι χρέεσθαι, traducunt iſti, ideſt medicamento purgante uti, ueteres autem neſcientes hanc uocem commode exprimere dixerunt pharmacijs uti, & forte rectius, quia maluerunt Græco dicto uti, quam ſenſum uerum Hippocr. peruertere, intellexit itaq; Hippocrat. illis uocibus, ideſt uti medicamentis electiue ducentibus tantum, ſolum ergo his utendum eſt in acutis paſsionibus, ſed raro, & in principio, ratio uero huius poſtea declarabitur, prius autem exponam poſtremam partem Aphoriſmi, in qua dicit, Et hoc cum præmeditatione faciendum Videatis omnes conditiones, quas appoſuit Hippoc. in acutis paſsionibus, primo addidit raro ſecundo, & in principijs, ultimo (& eſt tertia conditio) & hoc cum præmeditatione faciendum, hoc dictum admodum ponderandum eſt, innuit enim per hæc uerba tantum ſe magnifacere, & uereri uti medicamentis purgantibus in acutis paſſionibus, ut omnia præmeditanda eſſe admoneat, antequàm exhibeantur. Quatuor autem conſideranda ſunt, quorum primum ægri diſpoſitio eſt, ut nunquid gracilis ſit, & facile reſoluatur, ſenex ne, an puer, utrum hypochondria ſint ex natura tenſa, & uentriculi calidi, & inde facile in ſyncopen abeat, iſtæ ſunt conditiones, & his conſimiles, quæ prohibent

medi-

medicum uti medicamento purgante electiue, ſi opus eſſet, nam corpora ſic affecta facillime reſoluuntur, & præſertim in acutis paſſionibus, quibus ſæua coniunguntur accidentia, quæ non ſine periculo ſunt. Secundum quod præmeditandum uenit eſt ex parte morbi, nam ſi ſit inflammatio, ſicut ſæpiſſime in morbis acutis contingit, ſitq́; in membris naturalibus, ut in uentriculo, epate, liene, & inteſtinis, nihil periculoſius quàm medicamento purgante uti, nam omnes humores ad locum affectum trahuntur, & ideo ſi neceſſaria eſſet purgatio per tale medicamentum, non eſt tamen facienda ratione morbi, & hinc eſt, quòd Galen. in. 2. De ratione uictus in acutis, cum Hippocrat. concederet euacuationem in inflammatione pectoris in pleuritide fieri per medicamentum ſoluens, cum dolor ad inferiora declinaret, admonet Galen. tutius eſſe talem purgationem dimittere, & accedere ad miſſionem ſipiguinis ex rationibus, quas illic affer Galen. quò [illegible] Gale. ueretur, cum eſt inflammatio in pectore uti medicamento purgante, quanto magis nobis eſt à tali medicamento cauendum, cum inflammatio in aliquo membrorum naturalium fuerit? Tertium præmeditandum eſt ex parte humorum, hi enim cum fuerint uiſcoſi craſſi, ac tenaces non debemus purgante uti medicamento, neque enim euacuaremus hac ratione id, quod intendimus, ſed potius damnum ægro, nullam uero utilitatem inferemus. Quarto procedendum eſt cum præmeditatione

tione ratione uirtutis, certum nanque eſt, quod ubi debilis eſt uirtus, & medicamentum purgans qualitate uenenoſa ſit, tunc maxime læditur uirtus, quare à medicina purgante abſtinendum eſt. Audiuiſtis *quæ ſint præmeditationes faciendæ antequàm purgãte medicamento utamur in acutis paßionibus, nam quamuis in comento omnes innuat* Gal. *tamen implicite eas tradit,* Iam *ergo declarati ſunt omnes termini* Aphoriſmi. Dicebamus *regulam eſſe* Hippoc. *obſeruandã, præſertim à iunioribus .ſ.* In acutis paſſionibus &c. *in cura regulari, & quare non liceret medicamento purgante uti in talibus paſſionibus (& ſemper addatis cum medicamento pnrgante electiue) ſicuti ſponte ſe intricant moderni,* Galen. *huiuſce rei rationes affert, dicitq; ꝙ non licet facere id, quod toties repetitum eſt, primo ratione morbi, quia morbus acutus calidus eſt, & ſiccus, acuti enim morbi ratione ſui non autem ratione loci, febrem ſibi continuam, & intenſam ſemper adiungunt, medicamenta autem purgantia ſimiliter calida ſunt, & ſicca, & ob id nocent quia morbum augent, non ergo conueniunt ratione morbi, ſecundo præter id, quod calida ſunt, & ſicca, ueneni quoq; naturam ſapiunt, & ideo maxime contraria ſunt, non etiam conueniunt ratione humorum, nam pharmacum, alioqui ſi ſuis operationibus nocet, hoc tamen ſolum boni habet, ꝙ humores euacuat, nam acuti morbi uel ſalubres, uel inſalubres ſunt, ſi inſalubres nihil à nobis agendum eſt ex ſententia* Galen.

len.in. 2. Aphori. 29. *ſin autem morbus ſalubris eſt, aut iam materia tenuis, & ideo cocta, ſic per criſin à natura expellitur, ſi autem materia cruda ſit, oſten dimus in eo* Aphoriſm. Concocta medicari. Quo*modo tale pharmacum non conuenit ex mente Galen. in.* 2. De *ratione uictus, nam humor agitatur, & uir tus diſsoluitur, concoctio autem fit cum quiete humo ris concoquendi, & à fortitudine uirtutis, quæ ambo per exhibitionem impediuntur, & ideo dicit Galenus in commento, ſi quando licet uti pharmaco pur gante, hoc licet ut euacuemus humores facientes mor bum acutum, ex tali euacuatione manus ſperantes adiumentum, quam ſit nocumentum, quod affertur ex pharmaco ægrotanti, ſed tamen humores eos euacuare non poſſumus, cum ergo tentamus talem euacuationem, quam habere non poſſumus, tunc cum hoc quòd concoctionem materiæ impedimus, quietem auferentes, & morbum augemus, augentes caliditatem, & ſiccitatem, debilitamus etiam uirtutem, quia uirtus ſtat cum calore moderato, & non igneo, qualis eſt, qui corpori aduenit ex medicamento illo.* Habe*mus itaq; regulam uniuerſalem, nõ licere in acutis paſ ſionibus, niſi raro uti medicamento purgante, quando ſcilicet materia turget, ut euitemus maius incommo dum, & ita conuenit pharmacum purgans in cura coacta, & irregulari tantum, & hoc eſt contra mo dernos, non omnes tamen, ſunt enim quidam optimi medici, quorum operandi modum, ſi inſpexeritis,*

uide-

uidebitis eos maxime cauere à medicamentis purgan-tibus in cura regulari, niſi materia turgeat, nam tunc maius eſt adiumentum, quod ſequitur huiuſmodi me-dicamenti exhibitionem, quàm noxa, euacuabimus enim humorem eum, qui ſubito poſſet aut ad cor, aut ad cerebrum, aut ad aliã mobiliorem aliquam partem irrumpere, & inflammationem, atque tandem mor-tem cauſare, Et in principijs *addit hoc Hippocrat. Nam cum euacuandi ſunt humores furioſi, euacuatio-nem iſtam in principio ſtatim faciendam eſſe monet, nam ſi morbi principium tranſire permiſerimus, tunc fortaſſe humores iſti in alia parte inſilient, nec am-plius intentio erit ad euacuandum, & tunc claudetis ſtabulum (ut uulgo fertur) cum amiſeritis oues, ta-lis enim materia poſtmodum infixa deducet ægrum ad obitum.* Debetis *etiam ob aliam rationem euacua-re furioſam hanc materiam in principiis, quia, cir-ca principium, & finem omnia imbecilliora, cum ue-ro morbi conſiſtunt fortiora, ut ait* Hippocr*a. 2.* Apho*riſmorum. 3 0.* Sed hoc cum præmedi tatione. *Audite, quod omiſeram, dat enim nobis documentum in commento* Gale.*quòd ubi humores craſſi, & uiſci-di ſunt, & uiæ, per quas debet euacuatio fieri, obſtru-ctæ fuerint, oportet eas aperire, & humores pœni-tus attenuare. Sed quis diceret, quomodo ergo ſta-tim in principio acutarum paſsionum materia furio-ſa exiſtente euacuare potero, ſi oportet prius humo-res parare fluxibiles, & uias aperire, antequam fiat*

euacuatio? Sane tempus non datur, in quo hæc fieri poſſint. Gale. dicit quòd in hoc caſu debemus facere id quod poſſumus, & non in prima die euacuare, ſed in ſecũda & etiam in tertia, & in prima quidem uti aliquo incidẽte, & attenuante, ſicut eſt exhibitio melicrati in quo decoctum fuerit aliquid hyſopi, aut origani, uel tragorigani, uel pulegii, aut piperis, aut cinamomi, & cõueniunt in hoc caſu omnes ſpecies oximelitis, et ſyruporum de radicibus, ſubito enim humores attenuandi, & uiæ aperiendæ ſunt, quia cura irregulari procedere cogimur, iſtud enim non liceret facere in cura regulari, ſed primo eſſet concoquenda materia, ſecundo incidenda, attenuanda, et ſeparanda, tertio expellenda, ſicuti à natura fieri dictum fuit à Gale. in commento Aphoriſmi 22. hoc eſt Gal. documentum, nã corpora purganda prius fluida facienda ſunt, ut dicit Hippocra. in 2. Aphoriſmorum 9. & poſtea uti medicamento purgante, ſi ſit humor aliquis à ſanguine, ut bilis, aut ſubtilis pituita (nam à craſſa non contingunt febres acutæ.) Multi uero dubitant, & putant præſentem Aphoriſ. opponi Aphori. 22. Cõcocta medicari. Hoc autem falſum eſt, nam ita cõuenit præſens Aphoriſmus cum illo, ut ipſius ſit exceptio, dixerat enim ꝙ materia concocta euacuatio facienda eſt, exceptionẽ modo dicit ſcilicet præterquàm cum materia turget, quam exceptionem in hoc Aphoriſ. facit dicens In acutis paſſionibus, & ideo nulla eſt contradictio iſtius Aphoriſ. cum illo, ſed potius

ſius uidetur eſſe contrarius Aphori. 29. ſecundæ par ticulæ, Cum morbi incohant, ſi quid mouen dum uidetur moue cum uero conſiſtunt ac uigent melius eſt quietem habere. *In præſenti enim Aphoriſmo dicit Hippo. quòd in acutis paſſio nibus raro et in principijs utendum eſt purgante me dicamento cum præmeditatione, illic uero inquit.* Incohantibus morbis, ſi quid uidetur mo uendum moue *qui Aphoriſ. uidetur contrariari non ſolum huic, quem modo expoſuimus ſcilicet* In acutis paſſionibus &c. *ſed etiam illi* Concocta medicari &c. *nam iſte Aphoriſ. 29. ſecundæ par ticulæ dat regulã, quod incohantibus morbis ſi quid uidetur mouẽdum moueatur &c. At certum eſt, quod morbis incohantibus materia cruda eſt, nam ſi poſue ris, quod materia concoqui incipiat, tunc non erit am plius morbi principium, nam ex primo De criſi, et ex 12. commento huius particulæ habetur à Gal. quòd principium terminatur, quando incipiunt apparere ſigna concoctionis. Quid ergo dicit Hippo. quod ſi quid uidetur mouendum in principio moueatur, cum dictum ſit in Aphoriſmo 22. primæ particulæ conco cta medicanda eſſe, et mouenda non cruda, non cruda autem ſunt, quæ aliquam concoctionem habent, quo modo ergo dicit quod in principio ſi quid uidetur mo uendum moueatur, cum in principio ſit omnino cruda materia, præterea cum dicit,* Cum uero conſi ſtunt, ac uigent melius eſt quietem habere.

Iſtud contradicit 22. primæ particulæ Concocta medicari &c. modo in ſtatu omnia concocta ſunt, quomodo igitur uis tu, quod etiam in ſtatu quieſcam certe uel hic, uel ibi perperam dixiſti Gal. in commento difficultatem auxit, quam ſoluere debuerat, nam dicit, quòd in exitialibus morbis nihil à medico agendũ eſt, ſed in ſalubribus tentandum eſt circa initia maiora adhibere remedia, de quibus Hippoc. dicit Si quid uidetur mouendum &c. Sunt autem hæc maxime, uenæ ſectio, nonnunquàm uero, & purgatio, quorum neutrum oportet, morbo iam conſiſtente adhibere, ut enim in libro De criſibus oſtendimus inconcoctiones morborum tunc magnæ fiunt, et rationem dabat Gale. cur in his medicinis, aut ſectione uenæ circa initia uti deberemus, dicens ut ergo hæc citius eueniant, melius eſt circa principia euacuare, ut minorem iam factam materiam facilius natura poſſit concoquere, in quibus dictis manifeſtisſime uidetur illis aſtipulari, qui minoratiua exhibent, cuius ſignum eſt, quia illi, qui utentes minoratiuis ſe deffendunt, ad hoc commentum Gal. recurrunt, unde Gal. occaſionem dedit his errandi, & maxime conciliatori, qui utinam cognouiſſet doctrinam ſuam, nec ſemper eã crudam habuiſſet, ſed aliquando concoxiſſet, nam ſi in rebus ſuis iudicio poſuißet, nullus (opinor) eo maior à Gal. fuiſſet. Ego quod toties dixi repeto, uera eſt ſentẽtia Hip. in eo Aphoriſmo Concocta medicari &c. Nec unquam medicamento purgante ideſt ſolutiuo mouere

de-

debetis ea, quæ concocta non ſunt, non dico quòd non liceat mouere, ſed non niſi tunc licere dico, cū concocta materia fuerit, et qui ſecus facit, errat, nec eſt contrarius iſte Aphoriſmus illi, ſicut aiunt, qui non aduertunt modum loquendi Hippo. & Gale. Videamus ergo quid dicit Hippocra. dicit primo Incohantibus morbis &c. Notate conditionem, qua uſus eſt Hippocra. non enim protulit abſolute hæc uerba In principijs morborum moue. Sed dicit Si quid uidetur Particula autem Si Conditionalis eſt, conditionalis autem apud logicos nihil ponit in eſſe. Dicit etiam κινεῖν, quod uerbum commune eſt omnibus uocibus euacuationem ſignificantibus, hoc ergo uerum eſt, quòd ſi quid uidetur mouendum moueri debet inchoantibus morbis ſcilicet ſi materia furioſa ſit & cruda uel in uentriculo, uel in primis uenis, et hoc eſt quod Hippo. inquit in primo De ratione uictus in acutis, apparente (ait) dolore circa latus uentrem lenire debemus, & iſtud eſt purgare non tamen per medicamentum electiue trahens, in principio ergo commodum eſt, purgare, ſi quid eſt purgandum, non autē expectare ſtatum, in quo natura concoctioni intenta eſt, & quod hoc ſit uerum, aduertite, quid faciat chirurgus ab arte & experientia doctus, ille enim uidens generationem puris, augeriq; ſymptomata ſcilicet dolorem & febrem, nequaquā audebit euacuationem ullam aggredi, & uti euaporantibus, aut incidētibus, pariter & qui mederi uelit febri nihil pror-

ſus facit, neque enim uult ſeſe in opere naturæ intro-
mittere, ſed in principio ubi dolor magnus fuerit, do-
lorem ſedat, & quærit auerſionem, et materiæ reper
cuſſionem, & omnia tentat, ſed circa ſtatum quieſcit,
& ſi uiderit naturam concoquentem materiam, ſoliū
roborantia calorem innatum applicat, omnia ſcilicet
quæ calida ſunt in primo gradu cum uiſciditate, aut
concoctionem adiuuat, ſi uiderit naturam debilem, di
cit itaque Hippocra. conſentiens his, quæ dicit & in
22. et in 24. Incohantibus &c. Vbi merito appo
ſuit Melius eſt quieſcere Vt reſponderet illi dicto
quod dixerat circa principia Si quid uidetur &c.
Et aduertatis quod nō prohibet per particulam hanc
Quieſcere Quin aliquid etiam in ſtatu faciendum
ſit, nam adiuuatur calor, ut melior fiat concoctio, &
ſi natura non concoxerit, iſtud autem concoquere non
eſt mouere, nam concoctio fit cum quiete, ſed in ſtatu
nihil mouendum eſt, quod conuenit cum eo Aphoriſmo
Concocta medicari. Itaq; Inchoantibus mor
bis ſi quid uidetur mouendum &c. De omni
ſpecie motus intelligatis, de miſſione ſcilicet ſangui-
nis cum materia turget, (nam uſque ad ſincopen dixi
mus in 24. faciendam eſſe cum oportet) In princi
piis intelligatis etiam de eo motu, qui ſit per medica-
mentum purgans abſolute, cum materia cruda eſt in
uentriculo, & circa primas uenas, de eo motu etiam
poſſumus intelligere cum utimur attenuantibus, ut te
ſtatus eſt Gal. in commento Aphoriſmi, In acutis

paſ-

paſsionibus & *uniuerſaliter de omni ſpecie mo-tus intelligatis, nulla ergo contradictio eſt in dictis* Hippo. *nam cum conditione loquutus eſt dicens.* Si quid uidetur &c. *nam certum eſt,* quod aliquando *licet incohantibus morbis mouere, & circa ſtatum melius eſt quieſcere quia tunc natura intenta eſt con-coctioni, & non debemus nos tunc aliquid mouere cũ natura mouet, ut docet* Auicenna *in prima quartè cap. 7.* Quantum *autem attinet ad commentum* Gal. *dico quod qui uolunt ex eo colligere minorationem fieri poſſe, non intelligunt* Gal. *dicta, & ſunt in maxi-mo errore, neque enim* Gal. *de purgante medicamen-to loquitur, ita ut uelit nos ſoluentibus uti medicinis in principio, ut tollatur pars materiæ quia natura fortior erit ſupra reliquũ materiæ, dicit enim.* Sunt autem hæc maxime uenæ ſectio, non un-quam etiam purgatio. *Et in textu græco* καθάρ-σις, *legitur non* φαρμακεία *ita quod intelligit de purgatione, abſolute, quæ fit cũ clyſterijs, & cũ lenien-tibus, & cum medicinis benedictis.* Conſulo *itaque uo-bis, ut in toto tempore morbi, & præcipue in princi-pio his utamini, nam, & mihi felicisſime ſuccedunt curationes, cum uel bis, uel ter lenientibus, et iſtis me-dicinis benedictis utor, qualis eſt ſyrupus roſatus ſo-lutiuus, caßia & reubarbarũ, nam, qui dicunt reubar-barum electiue trahere decipiuntur, nec* Meſuen *atten-dunt, qui inter medicinas benedictas ipſum ponit, non diſtinguntur autem medicinæ benedictæ ab his, quæ*

euacuant ſoluendo, niſi quia ſolutiuæ electiue euacuant, benedictæ autem nõ, nam ubi humores, qui in primis uenis, & in uentriculo continentur, euacuaueritis per tales medicinas, uidebitis ſemper optime uobis curationes ſuccedere. Iam ergo diximus quod in omnibus caſibus licet in principijs morborum euacuare, et duo potiſſima erant. Gal. argumenta, alterum, quia circa initia ; & fines omnia imbecilliora, cum uero conſiſtunt fortiora, & intellexit Gal. omnia imbecilliora ſcilicet ſimptomata morbum inſequentia, hac ergo ratione quia accidentia in principio moleſta nõ ſunt, cura expedit, meliusq; eſt in principijs mouere id quod mouendum eſt, alterum eſt quia in ſtatu et circa ſtatum natura occupata eſt circa concoctionem materiæ morbum facientis, ideo non eſt impedienda pharmaco à concoctione, tertium eſt (& ſumitur à dictis Gal. in commento iſtius Aphoriſmi) quia tunc, in ſtatu inquam, magna ex parte uirtus animalis fatigata eſt licet duæ aliæ fortes perſiſtant. Volui adducere tertiam hanc rationem propter difficultatẽ, quæ in tali ratione contingit, quæritur enim hic, nunquid indicatio limitans indicationem, quæ à uirtute ſumitur, ſumatur à uirtute animali, dicunt enim quidã ab hac nullam diſcerni indicationem, quoniam actio iſtius uirtutis eſt, ut uoluntarie moueat corpus, & exerceat operationes ſenſus interioris, & exterioris, atq; ita patet, quòd uirtus animalis ad concoctionem et expulſionem materiæ peccantis non eſt attendenda, cum

conſiſtat uirtus naturalis cuius operationes ſunt con coctio, & expulſio, cur ergo dicit Gale. quòd in ſtatu euacuare non licet ob id, quia & ſi uirtus naturalis, & uitalis fortes perſiſtant, animalis tamen eo tempore magna ex parte fatigata eſt, cum indicatio de euacuatione debeat ſumi à uirtute cuius munus eſt euacuare, quæ naturalis eſt, & non animalis? Cum ergo certe ſtet uirtus naturalis in ſtatu, quid prohibet, quo minus euacuem, quamuis animalis fatigata eſt facultas? Dico ego Gale. doctiſſime iſtud pronunciaſſe; ſi recte intelligatur, nam licet in ſtatu uirtus naturalis, et uitalis fortes perſiſtant (nam cum in ſtatu concoctio fiat, & id quod nocuum eſt tunc reducatur ad benignum, & pars iam concocta expellatur, conſonum eſt, quòd uirtus naturalis fortior redditur, non autem ita eſt de ipſa in principio, quia tunc imbecillior eſt, non quidem quia reſoluta ſit, ſed quia grauata à materia, fortis itaque eſt uirtus naturalis in ſtatu, & uitalis) tamen iſta fortitudo talis non eſt ut admodum redundans ſit, ita autem ſe habent inuicē tres iſtæ uirtutes, ut uirtus naturalis uitali miniſtret alimentum, ſi uero accidat, ut uitali non miniſtret alimentum, ſicut debet, quicquid accidit noxæ huic uirtuti uitali id totum redundat tandem in damnum uirtutis naturalis, ſi uero uirtus naturalis ita ſe habeat, ut etiam alimentum ſuggerere poſſit uitali uirtuti, ipſa poſtmodum robur, & maximum auxilium recipit à uirtute uitali. Accedamus modo ad uirtutem

animalem. Hæc ſanè conſeruatur, generaturq; à uirtute uitali, nam dum uitalis ſpiritus accedit ad cerebrum, & concoquitur corroboratur uirtus animalis, ſi uero ſpiritus uitalis ipſi, deficiat uirtus animalis non ſibi conſtans eſt, & fortis, deficiente ergo uirtute animali, & ſtante uitali ſignum eſt, quod uirtus uitalis ſibi tantum fortis eſt, non ita tamen, ut posſit demandare ſpiritum animali, & inde fit, ut omnis noxa quæ accidit animali, tandem ſuper uitalem cadat, ex his itaque uidetis connexum, & complicationem iſtarum uirtutum, ubi ergo uirtus animalis fatigata eſt, & reſoluta, (ſicuti ut plurimum in ſtatu contingit) caueatis à labore iſtius uirtutis, licet enim naturalis, & uitalis in ſe fortes ſint, non tamen ita fortes ſunt, ut posſint conferre id quod debent uirtuti animali, et ideo detrimentum, quod huic animali accidit, deuenit tandem ſuper uirtutem uitalem, & naturalem, et hoc eſt, quod noluit Gale. dum dixit quod in ſtatu præter alia, quæ prohibent, purgationem, hoc etiam accedit, quòd uirtus uitalis eo tẽpore defeſſa eſt, quæ cum ita defeſſa eſt, cauendum erit ab euacuatione, etiam ſi naturalis, & uitalis fortes perſiſtent, & hæc hactenus de hac difficultate. Supereſt aliud nullo modo dimittẽdum, quod oritur ex dictis Gal. in principio comẽti illius 29. ubi habet quandoq; in ſalubri morbo cõtingere morbũ mitiorẽ eſſe, et accidentia, ſæuiora, ex hac authoritate plurimi illorum, qui authoritatibus innituntur, arguunt contra ſententiam noſtram, quam

ex mente Hippocra.& Gale. tenuimus, docui enim uos quod ſemper morbus augetur, et diminuitur ad augumentum, et diminutionem accidentium. Iſti ergo qui nobis ſtudent contradicere non intelligunt Gale. quem putant in hoc loco ſententiæ ſuæ fautorem habere, nam oppoſitus potius ipſis eſt. Habetote hoc ſemper uerisſimũ, eſſe, quòd morbus nec magnus, nec paruus eſt accipiendo nomina iſta pro uehementia, niſi prout accidentia, uehemẽtia, uel mitiora ſunt, nec aliter imaginatus eſt Gal. ut patet in nono Aphoriſmo. nam cum ſua ſympthomata habeat morbus (inquit Gale.) ſunt autem hæc, uerbi gratia dolores febrium uehementes accesſiones, inſtantiæ uigiliarum, faſtidia, & ſtitis, hæc planè ſunt, quæ faciunt morbum ſæuum, et mitem, nam morbus ſæuus nõ eſt, quia calidus, & humidus, ſed quia ſæua habet accidentia, & uigiliarum inſtantias, & ſitim, et capitis dolores, ita quod morbum uel ſæuum, uel benignum determinamus ſecundum quod accidentia ipſius ſæua, uel benigna ſunt, quod ſi quis diceret, in febre peſtilenti accidentia benigna ſunt, & tamen morbus ſæuus eſt, dico quòd accidentia benigna non ſunt, ſed latent, unde inimicum, qui occultas parat inſidias, non dicimus meliorem eſſe, ſed potius deteriorem, ſed quid ad Gal. qui morbum circa ſtatum benignum, & mitem dicit eſſe cum ſæuitia accidentium, dico Gal. in alio ſenſu benignitatem accipere, ſcilicet reſpectu ſalutis, cui magis propinquus eſt nam ſicut qui flagellandus eſt, in carcere cla-

clauſus manet, et expectat flagellum, eſt in peſſimo ſtatu, quia expectat illud tormentum, licet eo tunc nõ afficiatur, ob id in peſſimo ſtatu eſſe dicitur, quia longinquus eſt à ſalute, quando autem actu flagellatur, & ſi quoad pœnam, & tormentum uerberum ſit in peſſimo ſtatu, tamen quia ſaluti propinquior eſt, quã cum flagellum expectabat, ob id in mitiori ſtatu & meliori eſſe dicitur, ſic à pari intelligatis dictum Gal. nam morbus etiam cum in ſtatu ſæuiſſima accidentia habet, ſæuiſſimus eſt, benignus tamen dicitur ratione ſalutis propinquæ, (ſupponimus enim morbum eſſe ſalubrem) nam cito terminabitur, in principio autẽ malignior erat, quia uirtus opprimebatur, et quod futurum eſſet dubium erat, incertus enim eſt futurus belli euentus, accidentia tamen remiſſiora ſunt, & ita uidetis quomodo iſti decipiuntur ex malo intellectu Gale. Et hæc dicta ſint ſuper hac particula prima, ultimus enim Aphoriſmus ſuperius fuit declaratus.

Finis primæ particulæ Aphoriſmorum Hippocra. cum lectionibus ſiue expoſitionibus clariſſimi Ioan. Baptiſtæ Montani.

